

TAMPEREEN YLIOPISTO

Emmi Peltonen

ÄLÄ TULE PAHA SAKSA, TULE HYVÄ SAKSA

Uudelle yhdistyneelle Saksalle rakennetut identiteetit sen suhteesta Eurooppaan 1989–1991

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Historian pro gradu -tutkielma

Tampere 2016

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

PELTONEN EMMI: Älä tule paha Saksa, tule hyvä Saksa – Uudelle yhdistyneelle Saksalle rakennetut identiteetit sen suhteesta Eurooppaan 1989–1991

Pro gradu -tutkielma, 123 s. + 7 liites.
Historia
Joulukuu 2016

Kylmän sodan päättyminen ja Saksojen jälleenyhdistyminen toivat Eurooppaan murroksen ajan, jossa tulevaisuus ei ollut selvä. Erityisesti maanosan keskellä ollut yhdistyvä Saksa oli oleellisessa roolissa Euroopan nopeasti etenevälle kehitykselle.

Tutkielma tarkastelee, millaisia identiteettejä entisen Länsi-Saksan sekä jälleenyhdistyneen Saksan hallitukset pyrkivät rakentamaan vuosien 1989–1991 aikana uudelle yhtenäiselle Saksalle sen suhteesta Eurooppaan. Työssä pohditaan, kuinka hallitukset hakivat Saksan historiasta elementtejä näiden identiteettien rakentamiseen. Työ tarkastelee erityisesti, millaisia historiaan nojaavia identiteettejä hallitukset rakensivat yhtenäiselle Saksalle kahdessa tärkeimmässä uutta Saksaa ja Eurooppaa yhdistävässä asiassa, uuden Saksan turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen liittoutumisen sekä uuden Saksan ja Euroopan integraation kysymyksissä. Tutkimus käyttää apunaan kansainvälisen politiikan tutkija Alexander Wendtin ajattelua valtioiden välisestä, niiden identiteettejä rakentavasta vuorovaikutuksesta.

Aineistona työssä ovat kahden tarkasteluaikana maan johdossa olleen, liittokansleri Helmut Kohlin johtaman hallituksen viralliset puheet. Aineiston analyysissä tarkoituksena on ollut paljastaa puhe-tekstien merkityksiä, ja tutkimuksen painopiste on ollut aineiston tekstien yhteisillä ominaisuuksilla ja tavanomaisuuksilla. Nämä merkitykset ja tavanomaisuudet on saatu esiin luokittelun ja kategorisoinnin avulla.

Tutkittavat identiteetit ymmärretään työssä melko vakaina käsityksinä itsestä, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa. Identiteettejä voi olla useita. Työssä pohditaan erityisesti kansallisen identiteetin osana nähtäviä valtioidentiteettejä, joiden muotoilussa poliittisella eliitillä on merkittävä rooli. Valtioidentiteettien muodostamiselle merkittävää on myös kansan yhteinen menneisyys ja sen historiasta tehtävät esitykset. Työn aineiston puheet nähdään muille valtioille lähetettävänä signaaleina, joiden vaihto muodostaa valtioiden välisen identiteettejä rakentavan vuorovaikutuksen. Valtiot pyrkivät säilyttämään vuorovaikutuksessa rakentuneet vakaat identiteettinsä ja vastustavat niiden muutosta. Identiteettejä voidaan kuitenkin muuttaa tietoisesti tarpeeksi merkittävän uuden yhteiskunnallisen tilanteen syntyessä. Tällaista hetkeä edusti tarkasteltu Saksojen jälleenyhdistymisen aika.

Työssä havaitaan hallitusten rakentaneen uuden yhtenäisen Saksan identiteettejä kahden Saksan historian esityksen kautta. Toisaalta pyrittiin tekemään eroa vanhan yhtenäisen Saksan aggressiiviseen historiaan, toisaalta identiteettien rakentamisessa nojattiin entisen Länsi-Saksan toisen maailmansodan jälkeiseen historiaan. Kahta tärkeintä uuden Saksan ja Euroopan yhdistävää teemaa, uuden Saksan turvallisuuspolitiikkaa ja sotilaallista liittoutumista sekä uuden Saksan ja Euroopan integraation suhdetta tarkasteltaessa huomattiin identiteettien rakentamisen perustuneen eri historioiden painottamiseen. Sotilaallisen liittoutumisen ja turvallisuuden kysymyksissä tärkeimmäksi nousi eron teko vanhan yhtenäisen Saksan historiaan, kun uuden Saksan ja Euroopan integraation tapauksessa identiteettien rakentaminen nojasi taas entisen Länsi-Saksan historiaan. Hallituksen viesteillä vanhalle

yhtenäiselle Saksalle historian kautta ajatellut kansallismieliset Eurooppaa pelottavat identiteetit hylättiin ja entisen Länsi-Saksan eurooppalaiset ja rauhanomaiset identiteetit pyrittiin siirtämään uudelle Saksalle. Samalla tämä tarkoitti pyrkimystä säilyttää entisen Länsi-Saksan identiteetit.

Uudelle Saksalle rakennettiin monia erilaisia identiteettejä, joiden yhdistäväksi tekijäksi nousi halu luoda uudelle Saksalle Euroopassa ennen kaikkea luotettavan valtion identiteetti. Tutkielman avulla voidaan tarkastella lähihistoriassa Euroopassa tapahtunutta merkittävää ja nopeaa muutosta, jonka keskiössä on ollut yhdistynyt Saksa. Uuden Saksan itselleen ajattelema rooli Euroopassa heijastui lopulta moniin maanosan kehityskulkuihin. Tutkimus voidaan nähdä ajankohtaisena Euroopassa eletäessä epävarmuuden aikaa niiden ajatusten ja arvojen suhteen, jotka kylmän sodan päättyessä nähtiin tavoiteltaviksi.

Sisällys

1.	Johdanto	1
1.1	Tutkimustehtävä, teoria ja identiteetin käsite	2
1.2	Työn aineisto, metodi ja rakenne.....	13
2.	Historiasta nousevat kaksi linjaa – paha Saksa, hyvä Saksa	20
2.1	Menneisyys haastaa uuden Saksan luotettavuuden – vanha Saksa Euroopan kauhuna	22
2.2	Jälleenyhdistyminen ja historian opit – kansallismielisyyden virhe ja muiden pelot	25
2.3	BRD nousee sodan raunioista – sitoutunut länteen ja Eurooppaan.....	39
2.4	BRD takuuna uudelle Saksalle – puolikkaan menneisyys takaa kokonaisen tulevaisuutta	44
3.	Turvallisuus ja Euroopan integraatio määrittävät uutta Saksaa	56
3.1	Uusi Saksa, liittoutuminen ja turvallisuus – ei koskaan yksin	56
3.2	Euroopan integraatio ja uusi Saksa – tulevaisuuden rakentajat.....	82
4.	Yhteenveto	105
	Lähteet ja kirjallisuus.....	112
	Liitteet.....	124
	Liite 1. Hallitukset	124
	Liite 2. Kartat.....	128

1. Johdanto

Eurooppa oli suurten muutosten kourissa 1990-luvun koittaessa. Rautaesirippu murtui, Saksat yhdistyivät ja Itä-Eurooppa suuntasi kohti demokratiaa. Aika oli epävarmaa, mutta täynnä toivoa. Ihmisoikeudet, taloudellinen vapaus ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus olivat Euroopan visioita. Eurooppalaisen yhteistyön tavoitteena olivat rauha sekä maanosan yhä suurempi hyvinvointi ja vauraus. Näiden tavoitteiden saavuttamisessa on pääosin onnistuttu. Euroopan integraatio on laajentunut ja syventynyt, Euroopan unionista (EU) on tullut tärkeä kansainvälinen toimija ja Euroopan laajuista turvallisuusyhteistyötä on lisätty. Samalla kaupan esteitä on purettu ja ihmisten liikkuvuudesta yli rajojen on tullut arkipäivää. Samaan aikaan Euroopan keskellä yhtenäinen Saksa on noussut maanosan johtavaksi valtioksi – asemaan, jota sille tuskin kukaan vielä 1980-luvulla kuvitteli. Maan nykyinen liittokansleri Angela Merkel on maailman merkittävimpiä poliittisia johtajia, ja Saksa on muuttunut pelätystä valtiosta kunnioitetuksi. Nykypäivänä moni niin muualta Euroopasta kuin kauempaakin maailmalta tuleva kokee pääsevänsä tavoittelemaan unelmiaan juuri Saksassa.

Yhtenäisen Euroopan ihanteet ovat kuitenkin olleet viime aikoina myös koetuksella. Pakolaiskriisi, brexit, äärioikeiston nousu, talousvaikeudet ja Venäjän uhka ovat täyttäneet uutiset. Nämä yhdistettynä kansalaisten tunteeseen EU:n yleisestä kykenemättömyydestä toimia ovat murentaneet toisen maailmansodan jälkeen aloitetun Euroopan integraatiokehityksen pohjana olevaa ajatusta sen kansoja yhdistävästä ja sotaa torjuvasta luonteesta. Samalla yhtenäistä Eurooppaa aina vahvasti kannataneessa Saksassa on tapahtunut ilmapiirin muutos. Perinteisesti koko yhteiskunnan lävistänyt, toisen maailmansodan järkyttävistä tapahtumista kummunnut halu yhteiskunnallisen keskustelun korrektiuteen, varovaisuuteen ja kaikkia kunnioittavaan tyyliin on vähitellen murentumassa. Maassa syntynyt maahanmuuttovastainen PEGIDA-liike¹ sekä uusi populistinen Vaihtoehto Saksalle – puolue (Alternativ für Deutschland, AfD) ovat saaneet monet yllättänyttä suosiota. Vaikuttaa siltä, että vähitellen myös Saksassa aiempaa äärioikeistolaisemman ajattelun ilmaiseminen on jälleen mahdollista, ja asenneilmapiiri on koventunut. Muutos Saksassa on merkittävä myös Euroopalle. Saksan vuoden 2017 parlamenttivaalien tulos tulee olemaan tässä mielessä iso kysymys.

Eurooppalaisen arvoyhteisön ja solidaarisuuden heikentyessä ja muukalaisvihamielisyyden pesiydyttyä jälleen vahvemmin Eurooppaan, on hyvä palata tarkastelemaan niitä arvoja ja identiteettejä, joille

---

¹ PEGIDA tulee sanoista Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes, suomeksi isänmaalliset eurooppalaiset lännen islamisoitumista vastaan.

uudenlainen Eurooppa alkoi rakentua kylmän sodan lopun aikoina. Silloin vain taivas oli rajana (ainakin puheissa) eurooppalaiselle yhteistyölle ja kumppanuudelle. Kuitenkin myös silloin elettiin epävarmuuden aikaa. Kukaan ei tiennyt, miten Euroopan tilanne kehittyisi ja miten erilaiset yhteistyö- ja turvallisuuskysymykset ratkaistaisiin. Muutoksen keskiössä oli erityisesti Euroopan keskellä jaettuna ollut Saksa. Berliinin muurin murtamista marraskuussa 1989 seuranneen intensiivisen, vajaan vuoden mittaisen jakson aikana sovittiin niin sisäisesti kuin kansainvälisesti Saksojen jälleenyhdistymisestä. Tämä muutti Euroopan toisen maailmansodan jälkeisen kartan ja nosti yhtenäisen Saksan kansallistalvion täysin rauhanomaisesti takaisin Euroopan valtioiden joukkoon.

Uuden Saksan synty keskelle samalla muotoutuvaa uutta Eurooppaa ei kuitenkaan ollut kivutonta. Yhtenäisen Saksan historia ei herättänyt luottamusta sitä kohtaan, mutta toisaalta vauras Länsi-Saksa oli toiminut sodanjälkeisen Euroopan integraatiota eteenpäin ajavana voimana. Uuden yhtenäisen Saksan paikka Euroopassa täytyikin muotoilla uudestaan ottaen huomioon sen historia. Maanosalle keskeisen Saksan näkemyksiä Euroopasta ja sen omasta paikasta siinä muutoksen vuosina 1989–1991 voidaan pitää tärkeänä tutkimuskohteena, sillä samaan aikaan oltiin luomassa myös Euroopan Unionin ja toisaalta koko Euroopan laajuisen yhteistyön uusia rakenteita. Euroopan keskellä oli jälleen yhtenäinen Saksa, mutta nyt Saksa tarvitsi muita ja muut Saksaa. Yhtenäisen Saksan Euroopalle merkittävän roolin vuoksi on tarpeen tarkastella, millaiselle pohjalle se alkoi tuolloin rakentaa omaa paikkaansa maanosassa.

1.1 Tutkimustehtävä, teoria ja identiteetin käsite

Tutkimustehtävä – millainen olisi uusi Saksa uudessa Euroopassa?

Saksojen jälleenyhdistymistä ja sen vaikutuksia on tutkittu laajasti eri tieteenaloilla. Tämän työn sijoittamiseksi laajaan tutkimuksen kenttään oleellisiksi tieteenaloiksi nousevat historiantutkimus ja politiikan tutkimus. Työn tarkoituksena on selvittää, millaisia identiteettejä entisen Länsi-Saksan sekä jälleenyhdistyneen Saksan hallitukset pyrkivät rakentamaan vuosien 1989–1991 aikana uudelle yhtenäiselle Saksalle sen suhteesta Eurooppaan. Työssä pohditaan hallitusten puheita tarkastelemalla, kuinka hallitukset hakivat Saksan historiasta elementtejä näiden identiteettien rakentamiseen. Työ tarkastelee erityisesti, millaisia historiaan nojaavia identiteettejä hallitukset rakensivat yhtenäiselle Saksalle kahdessa tärkeimmässä uutta Saksaa ja Eurooppaa yhdistävässä asiassa: uuden Saksan turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen liittoutumisen sekä uuden Saksan ja Euroopan integraation kysymyksissä. Tutkimus käyttää apunaan kansainvälisen politiikan konstruktivistista teoriaperinnettä.

Käsitteellisenä selvennyksenä todettakoon, että tässä työssä entiseen Länsi-Saksaksi kutsuttuun Saksan liittotasavalta nimiseen valtioon viitataan lyhenteellä BRD (Bundesrepublik Deutschland) erotuksena 3.10.1990 tapahtuneen jälleenyhdistymisen jälkeisestä yhtenäisestä Saksan valtiosta, joka myös on viralliselta nimeltään Saksan liittotasavalta (Bundesrepublik Deutschland).

Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on tutkittu paljon konstruktivistisen teorian lähtökohdista jälleenyhdistymisen Saksan ulkopoliitikalle tuomia muutoksia. Näissä tutkimuksissa Saksan historia ja sieltä kumpuavat identiteetit ovat nousseet tärkeään asemaan. Muun muassa Ruth Wittlinger ja Martin Larose² sekä Franz-Josef Meiers³ ovat nähneet BRD:n perinnön ja sen Saksalle luomien roolien vaikuttaneen vahvasti yhdistyneen Saksan ulkopoliittiseen linjaan ja lopulta sen muutokseen 2000-luvulle tultaessa. Martin Marcussen et al.⁴ ovat puolestaan vertailleet erityisesti Euroopan suurvaltojen kansallisvaltioidentiteettien eurooppalaisuuden astetta ja tämän työn lailla yhdistäneet BRD:n ja Saksan identiteetit Eurooppaan laajemman ulkopoliittisen näkökulman sijasta.

Myös tässä työssä identiteettien rakentamista lähestytään konstruktivistisen teorian suunnasta, erityisesti sen piirissä vaikuttavan Alexander Wendtin vuonna 1992 julkaistun artikkelin ”Anarchy Is What States Make of It: the Social Constructions of Power Politics” ajattelun avulla. Wendtin teoria tarkastelee valtioiden välillä tapahtuvaa signaalien vaihtoa, jonka luoman vuorovaikutuksen myötä niiden identiteetit muodostuvat, ja valtioille syntyy melko vakiintuneet käsitykset toisistaan. Wendt näkee identiteetit normaalisti vakaina, mutta jos valtio on osallisena tarpeeksi merkittävässä muutoksissa, identiteetit saattavat myös muuttua. Tällaisen muutoksen mahdollistavana voidaan nähdä jälleenyhdistymiskehityksen BRD:lle ja Saksalle mukanaan tuoma uudenlainen yhteiskunnallinen tilanne. Toisin kuin kansainvälisen politiikan tutkimuksessa tässä työssä tarkastellaan edellä mainitun teorian avulla jälleenyhdistymisen ajan Saksalle rakennettuja identiteettejä historian tutkimuksen lähtökohdista eikä pyritä lähelle nykypäivää tulevaan tutkimukseen.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksesta poiketen tässä työssä uuden Saksan ulkopoliittista linjaa ei tarkastella vain BRD:n historian avulla. Tutkimuksen ensimmäisessä käsittelyluvussa pohditaan kahta erilaista Saksan historian esitystä, joiden nojalla hallitusten voidaan nähdä pyrkineen rakentamaan uuden Saksan identiteettejä suhteessa Eurooppaan. Kyseessä ovat toisaalta vanhan yhtenäisen Saksan historia sekä toisaalta BRD:n toisen maailmansodan jälkeinen historia. Kylmän sodan tilanteen purkautuminen ja Saksojen yhdistymiskehitys nostivat tulevan yhtenäisen Saksan torjuttavaksi muiden valtioiden vanhat pelot yhtenäisen Saksan voimasta. Tähän historiaan oli tärkeää tehdä ero.

---

² Wittlinger & Larose 2007.

³ Meiers 2002.

⁴ Marcussen et al. 1999.

Demokraattisen yhteiskuntajärjestyksen vakiinnuttanut ja Euroopassa kunnioitettu BRD pyrki nojamaan vahvasti omaan sodanjälkeiseen historiaansa rakentaessaan identiteettejä uudelle, yhtenäiselle Saksalle. Kahden historian linjan pohdinnan yhteydessä työssä tarkastellaan esimerkinomaisesti kahta uuden Saksan identiteettejä näiden historioiden kautta peilaavaa kysymystä. Saksojen jälleenyhdistymiselle tärkeiksi historian haasteiksi nousivat Puolan länsirajan muotoilu sekä BRD:n perustuslain siirtäminen myös uudelle valtiolle.

Tutkimuksen toisessa käsittelyluvussa tarkastellaan erityisesti, millaisia identiteettejä hallitukset halusivat historioiden avulla rakentaa uudelle Saksalle sen turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen liittoutumisen sekä Saksan ja Euroopan integraation tapauksissa. Turvallisuuden ja integraation teemat ovat konstruktivistisessä Saksan ulkopolitiikan tutkimuksessa olleet tutkituimpia, sillä ne ovat olleet ajan ulkopolitiikan merkittävimpiä kysymyksiä. Myös näissä tutkimuksissa Saksan ja BRD:n historia on usein nähty merkittävänä tekijänä politiikan muotoutumiselle. Muun muassa Thomas U. Berger⁵ on tutkinut yhdistyneen Saksan turvallisuuspolitiikan toisesta maailmansodasta kumpuavaa antimilitaristista kulttuuria. Adrian Hyde-Price & Charlie Jeffery⁶ ovat puolestaan tutkineet Saksan roolia EU:ssa, siihen liittyvää poliittisen eliitin normatiivisessa ajattelussa jälleenyhdistymisen myötä tapahtunutta muutosta sekä jälleenyhdistymisen tälle roolille mahdollistaneita muutoksia. Edellä mainitut tutkimukset eivät kuitenkaan keskity tämän työn lailla nimenomaisesti osoittamaan erilaisia Saksan identiteettejä tai keskity tarkastelemaan juuri jälleenyhdistymisen hetken polttavimpia kysymyksiä.

BRD:n ja uuden Saksan lähettämiä identiteettejä rakentavia signaaleja tarkastellaan tässä työssä vuosina 1989–1991 vallassa olleiden hallitusten pitämien puheiden avulla. Puhujien ryhmää on johtanut ajankohdan ylimpänä poliittisena johtajana liittokansleri Helmut Kohl. Muina puhujina ovat toimineet hänen hallitustensa ministerit, liittovaltion liittopresidentti sekä kansanedustuslaitos liittopäivien puheenjohtaja. Poliittisten eliittien viestit ovat olleet Saksan ulkopolitiikan muutoksen konstruktivistisen tutkimuksen aiheena laajasti. Muun muassa tämän työn kanssa samaa lähteistöä käyttänyt Rainer Baumann⁷, joka painottaa työnsä lähelle nykypäivää, on tutkinut Saksan ulkopolitiikan muutosta puheiden kautta. Samoin ovat tehneet Jeffrey J. Anderson ja John B. Goodman⁸, jotka ovat tutkineet eliitin puheiden kautta BRD:n ja uuden Saksan ulkopolitiikan linjausten jatkuvuutta suhteessa kansainvälisiin instituutioihin, erityisesti Natoon ja EY:hyn. Myös he ovat tutkineet niin sotilaallisen liittoutumisen ulottuvuutta kuin Euroopan integraatiota marraskuusta 1989 vuoden 1991 loppuun.

---

⁵ Berger 1997.

⁶ Hyde-Price & Jeffery 2001.

⁷ Baumann 2002.

⁸ Anderson & Goodman 1993.

Heidän tutkimuksensa ottaa kuitenkin huomioon Saksan kaikkien puolueiden linjaukset ja perehtyy näin myös maan sisäiseen kiistelyyn erilaisista ulkopoliittikan linjoista, toisin kuin tässä työssä on tarkoitus.

Vaikka tämä tutkimus on historiantutkimusta, se nojaa vahvasti politiikan tutkimuksen tuottamaan aineistoon. Toisin kuin Saksan historian tutkimuksen alalla yleensä, tämän työn tarkoituksena on tuoda Saksojen jälleenyhdistymistä koskeva tutkimus yli jälleenyhdistymisen 1990-luvun puolelle. Historiantutkimuksen saralla Saksojen jälleenyhdistymisen tutkimus on usein kohdistunut vain Saksojen yhdistymiskehitykseen. Tätä on tehty laajasti, mutta tutkimuksissa kehityskulku esitetään usein jälleenyhdistymiseen huipentuvana, eräänlaisena Francis Fukuyaman ”historian loppuna”. Yksityiskohtaisesti BRD:n ja Saksan historiasta kohti yhdistymistä on kirjoittanut muun muassa Heinrich August Winkler⁹. Jälleenyhdistymisneuvotteluista ja -kehityksestä ovat kirjoittaneet muun muassa Gerhard A. Ritter¹⁰ ja uudemman sukupolven historioitsijana Andreas Rödder¹¹. Saksan uusimman historian tutkimus keskittyy yleisesti paljolti aikaan ennen yhdistymistä, holokaustiin tai kylmän sodan aikaan. Se on kuitenkin tarjonnut tälle työlle merkittävän avun identiteettien rakentamisen kahden historiaan nojaavan linjan muodostamisessa. Myös suomalaisen Saksan historian tutkijan Seppo Hentilän¹² näkemyksistä on ollut suuri apu.

Historiantutkimukselle Saksojen jälleenyhdistyminen on epäilemättä tuottanut haasteen ajallisella läheisyydellään – se ei ole vielä tarpeeksi historiaa. Usein lähihistorian tutkimuksessa vaikeuden aiheuttaa aineiston saatavuus. Saksan kohdalla jälleenyhdistymistä seurannut valtionhallinnon johdolla toteutettu avoimuus arkistojen avaamisessa sekä kaiken jälleenyhdistymiseen liittyvän aineiston julkaisemisessa on tarkoittanut sitä, ettei tällaista aineistollista ongelmaa ole syntynyt. Avoimuus arkistojen avautumisessa, erityisesti entisen Itä-Saksan puolella, on mahdollistanut historioitsijoille yhä paremmin Saksojen jaon tutkimuksen, mikä osaltaan selittää tutkimuksen painottumisen jaon aikaan.

Toinen lähihistorian tutkimuksen ongelma on tutkimuksen kohdistuminen tutkijan omaan aikaan. Lähihistorian ollessa ajallisesti lähellä tutkijaa, hänelle saattaa olla vaikeaa ymmärtää tutkimuskohdetta itsestään erillisenä. Uusien historiantutkijoiden on tänä päivänä kuitenkin aiempaa helpompi tarttua Saksojen jälleenyhdistymisen kysymyksiin, kun yhdistyminen ei enää ole ollut tutkijan omaa todellisuutta. Tämä asetelma toteutuu myös tässä työssä. Uuden sukupolven tutkimus, joka ymmärtää kohteensa paremmin menneisyytenä, pystyy toimimaan myös myyttejä kyseenalaistavana tutkimuksena.

---

⁹ Winkler 2007.

¹⁰ Ritter 2009.

¹¹ Rödder 2009 & 2010.

¹² Hentilä 1993, Hentilä 1994.

Monitieteisyys voidaan myös nähdä lähihistorian tutkimuksen ehtona. Siinä, missä politiikan tutkimus pyrkii yleistämään ja rakentamaan teorioita tulevaisuuteen, historiantutkimus näkee menneisyydessä ainutlaatuisen tapahtuman, jonka kautta voidaan ymmärtää nykyistä maailmaa.¹³ Nykyistä Saksa ei voida ymmärtää ymmärtämättä lähtökohtia, joille se muotoutui. Tämän työn tarkoituksena on täydentää 1990-luvun loppuun ja 2000-luvun alkuun painottuvaa politiikan tutkimusta ja jälleenyhdistymiseen ja sitä edeltävään aikaan painottuvaa historiantutkimusta.

Työ tarkastelee tutkimuskysymystään vuosina 1989–1991. Tarkastelu alkaa loppuvuodesta 1989, jolloin kahden Saksan jakoa symboloinut Berliinin muuri murrettiin yllättäen 9. marraskuuta. Tästä voidaan nähdä lähteneeksi liikkeelle Saksojen viralliseen yhdistymiseen 3. lokakuuta 1990 johtanut kehityskulku. Poliittisesti yhdistymiskehitys alkoi, kun BRD:n ylin poliittinen johtaja liittokansleri Helmut Kohl esitti muurin murtumisesta ja Euroopan reformiliikkeiden laajemmin aiheuttamasta liikeyhdistä inspiroituneena BRD:n liittopäiville 28.11.1989 kuuluisan ”*Kymmenen kohdan -ohjelman*”.¹⁴ Tämä käynnisti korkeimmalla poliittisella tasolla tietoisien Saksojen jälleenyhdistymisen tavoittelun. Yhdistyminen oletettiin aluksi useamman vuoden kestäväksi prosessiksi, mutta loppujen lopuksi se tapahtui hämmästyttävän nopeasti. Tässä työssä tutkimus etenee vuoden 1990 yhdistymisneuvotteluiden ja virallisen yhdistymispäivän 3.10.1990 kautta aina vuoden 1991 loppuun saakka. Vuosi 1991 voidaan nähdä oleellisena uuden Saksan ja Euroopan suhteen tarkastelulle. Se antaa mahdollisuuden nähdä uuden, mutta silti vanhan valtion identiteettien rakentamista yhä epävakaa kylmän sodan jälkeisessä tilanteessa. Myös Euroopan integraation kehitykselle erityisen merkittävä Maastrichtin sopimus neuvoteltiin valmiiksi vuoden 1991 aikana, vaikka se allekirjoitettiin alkuvuodesta 1992 ja se tuli voimaan loppuvuodesta 1993.

Tutkimuskysymystä tarkastellaan ennen 3.10.1990 BRD:n ja yhdistymisen jälkeen koko yhtenäisen Saksan näkökulmasta. Erityisesti tarkastelu tapahtuu maita johtaneiden hallitusten näkökulmasta. Tämä antaa Saksojen yhdistymisestä ja sen suhteesta Eurooppaan aivan tietynlaisen kuvan, koska tarkastelun piiriin eivät kuulu tavallisten kansalaisten tai oppositiossa vaikuttaneen poliittisen eliitin näkemykset. Työssä ei siis oteta huomioon Saksan sisäistä poliittista keskustelua aiheesta eikä myöskään tarkastella yhdistyvän Saksan toisen puolikkaan eli Saksan demokraattisen tasavallan (Deutsche Demokratische Republik, DDR) kansalaisten tai poliittisen eliitin näkemyksiä. Valittuun länsisaksalaisen poliittisen johdon näkökulmaan on syynä jälleenyhdistymisen kehityksen suunta. Saksojen yh-

---

¹³ Kalela 2000, 105, 109; Henrikson & Kastari 2001, 131-135, 138-139.

¹⁴ Kohl 28.11.1989, *Zehn-Punkte-Programm zur Überwindung der Teilung Deutschlands und Europas – Rede des Bundeskanzlers vor dem Deutschen Bundestag*.

distymiskehitys alkoi nopeasti lännen ja sen poliittisen johdon viitoittamalla tiellä, ja lopulta yhdistyminen muotoutui hyvin konkreettisesti tarkoittamaan oikeastaan BRD:n laajentumista. Vallassa olleiden hallitusten pitämien puheiden tutkimus perustuu ajatukseen siitä, että poliittisella eliitillä nähdään kyky ja mahdollisuus määritellä tulevien muutosten suunta ja kulku. Hallitusten puheissaan esittämä sisältö voidaan näin ymmärtää valtion linjaksi.

Saksojen jälleenyhdistymisen tutkimus on oleellista sitoa Eurooppaan ja sen muutoksiin. Saksojen yhdistyessä kylmän sodan raunioista oli syntymässä myös uudenlainen Eurooppa, jonka kehitystä jälleenyhdistyminen merkittävästi muokkasi. BRD:n ja uuden yhtenäisen Saksan ulko- ja turvallisuuspolitiikan tärkein osa-alue oli tuolloin vielä epävakaa Eurooppa. Saksa ja sen asema Euroopassa olivat muodostuneet aikojen saatossa eräänlaiseksi ikuisuuskyksymykseksi. Samalla Saksojen jälleenyhdistyminen on tiukasti liittynyt Euroopan yhdentymiskehitykseen. Koska tämän työn laajuus ei anna mahdollisuutta käsitellä uuden Saksan ja Euroopan suhdetta tyhjentävästi, työssä käsitellään identiteettien rakentamista vain kahden tärkeimmän hallitusten puheissa esiintyneen uutta Saksaa ja Eurooppaa yhdistävän teeman, Saksan sotilaallisen liittoutumisen ja turvallisuuspolitiikan sekä sen Euroopan integraatiokehitykseen sitoutumisen kannalta.

Teoria – Sosiaalinen konstruktivismi ja Alexander Wendt

Työn identiteettien rakentamista koskevan analyysin teoreettisena lähtökohtana käytetään kansainvälisen politiikan konstruktivistista ajattelua ja erityisesti sen piirissä vaikuttavan Alexander Wendtin vuonna 1992 ilmestyneessä artikkelissaan *Anarchy is what States make of it: The Social Construction of Power Politics*¹⁵ esittämää ajatusmallia. Sosiaalisen konstruktivismin teoria ilmestyi kansainvälisen politiikan tutkimukseen 1980-luvulla, kylmän sodan ajan lopulla, kun vallitsevan neorealistisen ja neoliberalistisen ajattelun nähtiin epäonnistuneen kylmän sodan tilanteen tulkitsemisessa. Konstruktivistisen teorian ajatuksena on nähdä maailma sosiaalisesti rakentuneena ja näin ymmärtää muutosta, johon vaikuttaa oleellisesti historiallinen konteksti. Pelkän kansainvälisen järjestelmän rakenteen ei aiempien teorioiden tapaan nähty määrittävän valtioiden toimintaa, vaan niiden esitettiin toimivan vuorovaikutuksessa keskenään. Normit, säännöt ja kieli ovat oleellisessa osassa tätä vuorovaikutusta. Konstruktivistinen lähestymistapa on painottanut kulttuuristen ja instituutionalisten kehyksien merkitystä politiikan päätöksentekoon.¹⁶

---

¹⁵ Artikkelin ilmestyi ensimmäisen kerran 1992 International Organization –julkaisussa Vol. 46, No.2.

¹⁶ Fierke 2007, 167–168; Wittlinger & Larose 2007, 483.

Wendt kritisoi artikkelissaan konstruktivismia edeltäneiden hallitsevien teorioiden, neorealismien ja neoliberalismien, näkemystä kansainvälisen järjestelmän rakenteena pidetyn anarkian merkityksestä valtioiden kanssakäymiselle. Wendt pyrkii artikkelissaan osoittamaan, ettei anarkia, eli valtiosyhteyden ylimmän auktoriteetin puuttuminen, tarkoita määrättyä käyttäytymistä valtioiden välillä, vaan se voi muuttua ja olla erilaista eri valtioiden välillä. Wendt kritisoi ajatusta, että anarkia rakenteena määräisi automaattisesti valtioiden olevan kiinnostuneita vain oman etunsa tavoittelusta. Hän esittää identiteettien ja intressien olevan valtioille vuorovaikutuksessa syntyviä, ja kanssakäymisen prosessi voi myös muuttaa valtion identiteettejä ja intressejä.¹⁷ Tässä työssä Alexander Wendtin esittämää teoriaa käytetään historian tutkimuksen tarpeisiin. Uudelle Saksalle rakentuvia identiteettejä tutkittaessa apuna käytetään Wendtin artikkelista nousevaa ajatusta valtioiden välisestä vuorovaikutuksesta ja valtioiden tässä vuorovaikutuksessa muodostuvista identiteeteistä, ei niinkään artikkelin valtiojärjestelmäajattelua. Teoriaa käytetään ymmärtämään BRD:n ja uuden Saksan identiteettien rakentumisesta vuorovaikutuksessa muiden valtioiden kanssa.

Wendt esittää valtion toimivan muita valtioita kohtaan vuorovaikutuksessa sen perusteella, millaisia merkityksiä näillä on sille. Vallan jakautuminen (valtion aseiden määrä jne.) vaikuttaa valtioiden laskelmiin niiden omasta kannatettavasta toiminnasta, mutta myös valtioiden väliset ymmärrykset ja odotukset sekä se, miten ne käsittävät itsensä ja toisensa, vaikuttavat muiden kohteluun. Näin valtioiden toiminta on erilaista ystäviä ja vihollisia kohtaan. Valtioiden jakamat ymmärrykset muodostavat ne rakenteet, jotka määräävät valtioiden toimintaa, ja valtiot omaksuvat identiteettejä eli melko vakaita ymmärryksiä ja odotuksia itsestään osallistumalla näiden ymmärrysten jakamiseen. Kun valtio määrittelee omaa tilannettaan maailmassa, se määrittelee identiteettejään. Identiteetit ovat myös linkittyneinä intresseihin. Näin intressitkin muotoutuvat identiteettien kanssa sosiaalisessa kontekstissa. Identiteetit ja intressit voivat myös yhdessä muiden kanssa jaetun tiedon kanssa muodostaa rakenteen, instituution, jolla usein on tietyt kodifioidut normit ja säännöt.¹⁸

Valtiot siis luovat kuvaa toisistaan ja tekevät päätöksiä toimistaan toisiaan kohtaan vuorovaikutuksen perusteella. Kun vuorovaikutuksessa opitaan toisen käyttäytymisestä, voidaan luoda yhä tarkempi kuva toisen todennäköisestä toiminnasta. Kun toisilleen tuntemattomat valtiot kohtaavat, Wendtin mukaan toisen täytyy ensin tehdä jonkinlainen ele toista kohtaan. Tämä ele edustaa sitä, miten sen tekijä on valmis suhtautumaan toiseen. Koska eleen vastaanottaja ei kuitenkaan voi tietää toisen ajatusmaailmaa, sen täytyy päätellä toisen tarkoitusperiä ja pohtia, onko se uhka vai ystävä. Tällainen

---

¹⁷ Wendt 1992, 391-395.

¹⁸ Wendt 1992, 396-399.

signaalien lähettäminen, tulkitseminen ja niihin vastaaminen muodostaa Wendtin mukaan ”sosiaalisen teon” ja aloittaa valtioiden välisten merkitysten luonnin. Ensimmäinen signaali synnyttää odotuksia molemmiin puolin toisen tulevasta käyttäytymisestä. Sen kautta saatuun tietoon pohjaten tehdään uusia aloitteita ja lähetetään lisää signaaleja. Tällöin tiedon määrä toisesta kasvaa ja vuorovaikutus alkaa kierteen lailla vahvistaa tiettyä ajatusta toisesta. Kun valtiot jatkavat tätä kanssakäymistä tarpeeksi pitkään, niille muodostuu melko vakaat käsitykset itsestään ja toisesta eli identiteetit. Myös kanssakäymisen laatu määrittää identiteettejä.¹⁹

Jos vuorovaikutus muodostuu kilpailuksi ja kilpavarusteluksi, sen suuntaa on vaikea muuttaa. Identiteettien muutos on kuitenkin mahdollista, jos toimijoiden kesken jaettu ymmärrys toisistaan muuttuu. Tämä on mahdollista valtiolle täysin uudeltaisessa tilanteessa, joka pakottaa miettimään identiteettejä uudelleen.²⁰ Jälleenyhdistyminen tarjosi Saksalle tällaisen tilanteen. Tässä työssä oleelliseksi nouseekin identiteettien pysyvyys tai mahdollisuus niiden muutokseen. Identiteettien muuttuminen vaatii Wendtin mukaan paljon. Jos valtiot ovat positiivisesti identifioituneita toisiinsa, muutos identiteeteissä voi tapahtua yhteistyön kautta. Jos valtiot taas ovat negatiivisesti identifioituneita toisiinsa, tarvitaan Wendtin mukaan tiedostettuja yrityksiä identiteettien ja intressien rakenteiden muuttamiseksi. Tämä muutos onnistuu vain, jos toimija itse päättää ajatella itsestään uudella tavalla ja käsillä on poikkeuksellinen yhteiskunnallinen tilanne, jossa toimijalla on syytä ajatella itsestään uudella tavalla. Vanhan identiteetin pitämisen täytyy muuostilanteessa kuitenkin aina tulla kalliimmaksi kuin sen muuttaminen, sillä muuten valtiot vastustavat muutosta pois totutusta ympäristön usein vielä vahvistaessa vallitsevaa identiteettiä.²¹

Valtioiden välinen kilpailullinen tilanne ja negatiivinen identifioituminen voidaan Wendtin mukaan muuttaa yhteistyöksi vaiheittain. Ei kuitenkaan riitä, että valtio muuttaa käsityksiä itsestään, sillä ne ovat edelleen kiinni vanhassa vuorovaikutuksessa, jossa muiden identiteetit ja intressit eivät ole muuttuneet. Myös ne täytyy siis saada muutettua vuorovaikutuksen kautta. Wendtin mukaan oman käyttäytymisen muuttamisen lisäksi toimijan täytyy luoda tilanne, jossa se kohtelee toisia kuin ne olisivat jo muuttaneet omaa käyttäytymistään sen haluamaan suuntaan.²²

Wendtin teoria kytkee identiteetit vahvasti valtion intresseihin. On tärkeää havaita, että poliittisen eliitin muotoillessa valtion identiteettejä niitä muotoillaan valtion intressejä silmällä pitäen. Identi-

---

¹⁹ Wendt 1992, 402-405.

²⁰ Wendt 1992, 398-399, 405-407.

²¹ Wendt 1992, 411, 417-419.

²² Wendt 1992, 420-422.

teettien voidaan nähdä antavan eliitin toiminnalle ikään kuin rajat ja määrittävän sitä, mikä on legitiimiä toimintaa. Näin identiteetit puolestaan muokkaavat intressejä. Toisaalta intressit määrittelevät sitä, millaisia osasia ja ajatuksia poliittinen eliitti ottaa identiteettien rakentamiseen.²³ Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa konstruktivismiin ja identiteetti-intressi-ajattelun käyttö liitetään yleensä sen avulla tehtävään intressien tutkimukseen. Tässä työssä intressit jäävät kuitenkin sivuun ja tarkoituksena on tutkia rakennettuja identiteettejä. Tällöin jäljelle jää kysymys siitä, *miksi* Saksa haluttiin nähtäväksi juuri tietyllä tavalla ja *miksi* sillä oli merkitystä, millainen uusi Saksa olisi. Identiteettien tutkiminen voi kuitenkin paljastaa Saksan poliittisen eliitin itselleen ja intresseilleen näkemän liikku- matilan.

Kansainvälisen politiikan tutkijat ovat myös kritisoineet Wendtin artikkelissaan esittämää ajattelua, jota hän kehitti myöhemmin klassikoksi nousseessa teoksessaan *'Social Theory of International Politics'*.²⁴ Tämä kritiikki suuntautuu kuitenkin enimmäkseen hänen ajatuksiinsa kansainvälisen järjestelmän luonteesta.²⁵ Tätä työtä ajatellen merkittävin Wendtiä kohtaan esitetty kritiikki liittyy hänen ajattelunsa valtiokeskeisyyteen ja kritiikittömään suhtautumiseensa ihmisen kaltaisesti toimivaan val- tioon.²⁶ Kansainvälisen politiikan toimijakentän näkökulmasta Wendtin tarjoama ajatusmaailma on hyvin valtiokeskeinen. Kansainvälisessä politiikassa on paljon enemmän toimijoita kuin pelkät valtiot – ylikansalliset instituutiot, järjestöt tai yritykset. Myös tätä työtä voidaan arvostella valtiokeskeisyy- destä hallituksen näkemysten esiintyessä ”Saksan valtion” kantoina. Tämän tutkimuksen tarpeisiin Wendtin ajatus valtioiden vuorovaikutuksesta ja sen myötä syntyvistä identiteeteistä on kuitenkin ollut avuksi.

Mitä ovat ne identiteetit, joita tutkitaan? – Identiteetti ja valtioidentiteetti

Seuraavassa tarkoituksena on selventää työssä käytettävää identiteetin käsitettä sekä sen erityismuo- toa, valtioidentiteettiä. Erityisesti valtiolle muodostuneita identiteettejä tutkittaessa on tärkeää ottaa huomioon kansallisen identiteetin ja (kansallis-)valtioidentiteetin käsitteet.

Valtiolla voidaan ajatella olevan identiteettejä samaan tapaan kuin yksilöllä. Identiteetti on arkielä- mässä helposti ajateltavissa henkilön tai ryhmän kuvaksi tai ajatukseksi itsestään. Identiteettejä voi

---

²³ Marcussen et al. 1999, 617, 628-629.

²⁴ Wendt 1999.

²⁵ Wendtin kritiikille on omistettu muun muassa kokonainen kirja *Constructivism and International Relations – Alexander Wendt and his Critics* (toim. Guzzini & Leander), 2006.

²⁶ Weber 2001, 60-80; Kratochwil 2000, 82.

olla useita, toiset vahvempia kuin toiset, ja jokainen identiteetti on omanlaisensa määritelmä toimijasta. Se perustuu toimijan näkemyksiin itsestään ja toisista. Identiteetin voidaan siis nähdä olevan toimijan määritelmä itsestään, mutta se vaatii aina myös toiseutta. Wendt näkee valtiotoimijoille rakentuvien identiteettien olevan ”*relatively stable, role-specific understandings and expectations about self*” ja esittää identiteetin olevan luontaisesti sosiaalinen määrittely toimijasta, jonka muodostamiseen tarvitaan aina joku ”toinen”.²⁷ Myös historiantutkija Simon Gunn näkee identiteetin jonain, mikä erottaa muista, mutta samalla yhdistää ryhmää. Toisaalta ryhmän tunnistama toiseus voi olla jotain, mitä kohti ryhmä haluaa omalla identiteetillään pyrkiä. Identiteettiin voidaan vaikuttaa itse ja toisaalta se on muiden muokattavissa. Gunnin määritelmässä, joka soveltuu hyvin tähän työhön, identiteetti on sekoitus itsensä kuvailua, toimijan oman ajan sosiaalista ja poliittista diskurssia sekä historiallisesti syntyneitä kategorioita.²⁸ Uuden Saksan identiteettejä pohdittaessa oleelliseksi nouseekin Saksan käsitys itsestään, mutta myös sen hetkinen Euroopan poliittinen tilanne sekä Saksasta historian saatossa syntyneet käsitykset. Kun tässä työssä tutkitaan hallitusten uudelle Saksalle rakentamia identiteettejä, tutkitaan sitä, millaista kuvaa uudesta Saksasta haluttiin rakentaa, mutta myös sitä, millaista kuvaa Saksa pystyi itsestään rakentamaan. Kuten Wendtkin teoriassaan toteaa, myös Gunn näkee identiteetin olevan jotain, mikä voidaan saada, mutta myös menettää.²⁹ Identiteetti voi siis muuttua.

Kun halutaan tarkastella erityisesti valtioidentiteettiä, tulee ensin tarkastella kansallista identiteettiä, joka voidaan nähdä sosiaalisen identiteetin erityisenä muotona. Kansallinen identiteetti on paljon keskusteltu ja vaikea käsite. Se voidaan nähdä yksilön identifioitumisena kansalliseen ryhmäänsä tai ryhmäidentiteetin erikoistapauksena, jossa ryhmän yksilöt jakavat keskenään tietynlaisen olettamuksen, joka koostuu yhteisistä ajatuksista, käsitteistä ja käsityksistä koskien niin asenteita kuin toimintaa, ja tämä jaettu oletus sisäistetään kansallisessa sosialisatiossa.³⁰ Kansallinen identiteetti vaatiikin kansakunnan (nation) olemassaolon. Kansakunta voidaan Benedict Andersonin määritelmän mukaan ajatella kuvitelluksi yhteisöiksi (imagined community)³¹, jossa ryhmäidentiteetin jakavat jäsenet eivät todellisuudessa koskaan muodosta yhtenäistä ryhmää, mutta tuntevat silti kuuluvansa sellaiseen. Yhteisöksi itsensä kokevalla kansakunnalla nähdään usein myös olevan rajat, kaikki eivät siis voi

---

²⁷ Wendt 1992, 396-398.

²⁸ Gunn 2006, 132-134.

²⁹ Gunn 2006, 133.

³⁰ De Cillia, Reisigl & Wodak 1999, 153-154.

³¹ Anderson 1994.

kuulua tähän yhteisöön. Tämä tarkoittaa usein olemassa olevaa kansallisvaltiota (nation state).³² Kansallisvaltiot ovat siis merkittävässä roolissa kansallisen identiteetin kannalta. Pasi Saukkonen esittääkin, että kansallisen identiteetin yhtenä muotona voidaan nähdä erityinen kansallisvaltion identiteetti.

Saukkonen esittää kansallisvaltion identiteetin käsitteen avulla myös poliittisella järjestelmällä ja yhteiskunnallisilla instituutioilla olevan vaikutusta kansallisen yhteisön jäsenten elämään ja näin ollen heidän käsityksiinsä itsestään. Tämä identiteetti siis muotoutuu kansallisen yhteisön ja poliittisen organisaatiomuodon välillä. Vaikka kansallisvaltion identiteettiä tarkastellessaan Saukkonen näkee kysymyksessä olevan erityisesti valtioinstituution suhteista eri kansallisiin yhteisöihin ja yksiköihin, hän näkee Wendtin tavoin kansallisvaltion identiteetille oleelliseksi sen suhteet muihin valtioihin eli muihin kansainvälisen yhteisön jäseniin.³³ Valtiolla voidaan siis nähdä identiteettejä, joiden rakentamisen oleellisina osina ovat sekä valtio-organisaation toiminta että ulkopuolisten valtioiden suhtautuminen. Edellä mainittu vahvistaa tämän työn oletusta valtioiden identiteettien olemassaolosta ja valtioiden välisen vuorovaikutuksen merkityksestä näille identiteeteille.

Valtiodentiteetille oleellista on myös se, kuka valtio-organisaatiossa toimii suhteessa muihin valtioihin. Marcussen et al. lähestyvät kansallisvaltiodentiteettien rakentamista yksilöiden ja kansakunnan sisällä olevan pienemmän ryhmän muodostaman kollektiivisen identiteetin kautta. He esittävät yksilön erilaisten identiteettien nousevan esiin tietyissä rooleissa ja sosiaalisissa ryhmissä. Puolue-eliittiin kuuluminen voidaan nähdä tällaisena sosiaalisena ryhmänä, joka erityisesti toimii yhteiskunnan ja valtion välissä. Siten tutkimalla tiettyjä yksilöitä tietyssä roolissa ja kontekstissa, eli puolue-eliittejä ja heidän lausuntojaan valtiota sekä sen poliittista ja sosiaalista järjestystä koskien, voidaan lopulta saada esiin erityinen kansallisvaltiodentiteetti, joka eroaa esimerkiksi puolue-eliittien omasta kansallisesta identiteetistä. Voidaan nähdä, ettei valtiolla itsellään sinänsä ole omia identiteettejä, vaan poliittiset eliitit ilmaistessaan omia näkemyksiään valtiosta ja sen suhteista toisiin valtioihin ilmaisevat tätä niin sanottua kansallisvaltiodentiteettiä.³⁴ Ajatusta voidaan tässä työssä soveltaa poliittiseen ja puolue-eliittiin kuuluneiden hallitusten näkemyksien ilmaisuun.

On kuitenkin huomattava, että kansallisen identiteetin, ja näin myös valtiodentiteetin, rakentaminen perustuu vahvasti kansan yhteiseen näkemykseen historiastaan ja tuon historian esityksiin.³⁵ Näin historian merkitys korostuu valtiodentiteettejä pohdittaessa, sillä se luo rajoitteita identiteettien rakentamiselle. Gunnin mukaan identiteettien muodostamiselle tärkeää onkin identiteetin ajallinen

---

³² Saukkonen 1998, 213-214.

³³ Saukkonen 1998, 214-216.

³⁴ Marcussen et al. 1999, 615-616.

³⁵ De Cillia, Reisigl & Wodak 1999, 153-154.

ulottuvuus. Identiteettiä ei voida tunnistaa, ellei se ole ajallisesti jatkuva. Jos ryhmän käyttäytyminen on epäjohdonmukaista, siitä ei voida nähdä muodostuvan identiteettiä.³⁶ Identiteetin aikaulottuvuus suuntaa yleensä menneisyyteen, mutta myös tulevaisuus on sille tärkeä. Jotta voi olla ymmärrys siitä, kuka on, täytyy tietää, mistä tulee ja mihin on menossa.³⁷ Tämä johtaa siihen, että valtioidentiteettejä muotoileva poliittinen eliitti ei voi luoda tyhjästä uusia identiteettejä, vaan niiden tulee sopia historiaan eli kansakunnan aiempiin arvoihin ja kansallisiin myytteihin.³⁸ Tässä voidaan havaita selvä yhteys Wendtin ajatukseen valtioiden identiteetin muodostumisesta vuorovaikutuksessa pitkän ajan kuluessa. Valtioiden välisen vuorovaikutuksen nähdään olevan menneisyys, jonka aikana valtioiden väliset tietynlaiset käsitykset ja identiteetit ovat syntyneet ja vakiintuneet.

Identiteetti on siis jotain, mikä kuvaa ajatusta itsestä, mutta rakentuu aina vuorovaikutuksessa. Identiteettejä voi olla monia, ja sen haltijalla on aina mahdollisuus vaikuttaa siihen. Myös valtioille voi rakentua tällaisia identiteettejä, valtioidentiteettejä, jotka voidaan nähdä osana laajempaa kansallista identiteettiä. Näiden valtioidentiteettien muotoilussa yhteiskunnan ja valtion välissä olevalla poliittisellä eliitillä on suuri rooli. Myös menneisyys vaikuttaa valtion identiteettien rakentumiseen, sillä ne muotoutuvat aina ajassa ja kansakunnan näkemykset historiasta rajaavat niiden rakentamista. Tässä työssä valtioidentiteetit voidaan siis nähdä uuden yhtenäisen Saksan, historian muokkaamina näkemyksinä itsestään. Ne muodostuvat poliittisen eliitin, eli kahden hallituksen, näkemysten kautta valtio-organisaation ja yhteiskunnan välillä osana koko Saksan kansallista identiteettiä.

1.2 Työn aineisto, metodi ja rakenne

Työn aineisto

Työn aineisto koostuu BRD:n ja uuden yhtenäisen Saksan hallitusten (Bundesregierung) edustajien esittämistä virallisista puheista Berliinin muurin murtamisesta marraskuussa 1989 vuoden 1991 loppuun asti. Hallitusten edustajiin luetaan tässä työssä liittokanslerin (Bundeskanzler/in) ja hänen hallitustensa ministerien (Bundesminister/innen) lisäksi myös liittopresidentti (Bundespräsident/in) ja liittopäivien puhemies (Präsident/in des Deutschen Bundestages), sillä myös heidän puheensa ovat olleet hallitusten puheiden lisäksi mukana käytetyssä aineistossa, ja he ovat puoluekannaltaan edustaneet johtavaa liittokansleripuoluetta.

---

³⁶ Gunn 2006, 132-133.

³⁷ Saukkonen 1998, 218.

³⁸ Marcussen et al. 1999, 617, 628.

Käytetty aineisto on valittu käymällä läpi kaikki edellä mainitulla aikavälillä esitetyt puheet. Näistä on valittu lähempään tarkasteluun ja analyysiin ne puheet, joiden on nähty sisältävän tutkimusaihetta koskettavaa materiaalia. Kyseinen aineisto on saatavilla Saksan liittotasavallan hallituksen internet-sivuilla (bundesregierung.de). Sivustolla julkaistaan tiedotteina (Bulletin) kaikki hallituksen ministerien, liittokanslerin, liittopresidentin sekä liittopäivien puhemiehen viralliset puheet. Tiedotteet ovat luettavissa internet-sivustolla vuodesta 1987 alkaen. Puheen tekstin lisäksi jokaisesta puheesta on julkaistu otsikko, puheenpidon aika ja paikka sekä päivämäärä, jolloin se on julkaistu tiedotteessa. Bulletin-tiedotteita voidaan pitää luotettavana lähteenä, sillä niihin ovat päätyneet kaikki hallituksen viralliset puheet. Bulletin-tiedotteita käyttämällä on ollut mahdollista saada tarkasteltavaksi mahdollisimman laajasti hallituksen puheita. Puheita on tarkasteltu vuodelta 1989 yhteensä 5 kappaletta, vuodelta 1990 yhteensä 45 kappaletta, ja vuodelta 1991 yhteensä 25 kappaletta. Kaikki aineistosta tai tutkimuskirjallisuudesta työssä tehdyt käännökset ovat tutkijan omia.

Wendt näkee teoriassaan valtioiden vuorovaikutuksen signaalit lähinnä valtion toimintaan viittavina, kuten mihin liittoumaan se lähtee mukaan tai minkä sopimuksen se allekirjoittaa. Tässä työssä aineistona toimivat puheet nähdään teorian mukaisina signaaleina. Pelkkien virallisten puheiden käyttämistä aineistona voidaan kritisoida, sillä asiasta puhuminen ei välttämättä tarkoita painoarvoltaan samaa kuin esimerkiksi kansainvälisoikeudellisesti sitovan sopimuksen allekirjoittaminen. Friedrich Kratochwil kuitenkin näkee puheteko-teorian kautta sanojen olevan tekoja ja kansallisten johtajien julkisesti esittämällä lausunnoillaan osallistuvan ulkopoliittikan tekoon.³⁹ Sanoilla on voimaa. Myös Pasi Saukkonen esittää konstruoitujen identiteettien havaitsemisen avulla tutkimuksessa keskeiseen asemaan nousevan juuri ”*identiteettiä tuottavat tekstit, koodit, symbolit ja representaatiot*”.⁴⁰ Lisäksi tämän työn kanssa samaa puheaineistoa (Bulletin-tiedotteet) tutkimuksessaan käyttänyt Rainer Baumann toteaa, ettei ole olemassa keskustelun ulkopuolista ulkopoliittista toimintaa eikä näin aiheesta käytävää keskustelua voida erottaa toiminnasta. Suurin osa ulkopoliittisesta toiminnasta on puhete-koja. Baumann näkee diskurssin kontekstiin sidottuna puheena ja tekstinä, ja esittää sen muovaavan identiteettejä ja sitä kautta ulkopoliittista käytöstä. Samalla vuorovaikutus muiden toimijoiden kanssa vaikuttaa myös diskurssiin ja identiteettiin. Näin hän näkee oleellisena eliitin ja hallituksen diskurssin tutkimisen heidän puheitaan tarkastelemalla.⁴¹ Tähän työhön valitun aineiston voidaan siten nähdä edustavan Wendtin esittämiä signaaleja ja pystyvän näin vastaamaan tutkimuksessa esitettyihin kysymyksiin.

---

³⁹ Kratochwil 1989, 6-12, Banchoff 1999, 276.

⁴⁰ Saukkonen 1998, 218.

⁴¹ Baumann 2002, 5-9.

Kaikille aineiston puheille on signaaleina annettu tutkimuksellisesti sama arvo, toisin kuin esimerkiksi Baumann näkee omassa työssään aiheelliseksi tehdä.⁴² Esiintymispaikka, -aika tai puhujan titteli eivät ole vaikuttaneet puheen sisällön merkitykseen analyysissä. Tämä on nähty mahdolliseksi, koska kaikkien puheiden voidaan jo itsessään nähdä edustavan selvästi ylimmän poliittisen päättävän eliitin näkemyksiä. Samoin kaikkien puheiden on ymmärretty olevan Saksan ulkopuolella yhtä lailla saatavissa, kuultavissa ja nähtävissä. Puhujat eivät ole voineet olettaa, etteikö heidän puheessaan antamansa signaali tavoittaisi muita kansainvälisen yhteisön jäseniä. Myös kaikkien puheiden kontekstina voidaan tutkittavalla lyhyellä aikajaksolla nähdä Saksojen jälleenyhdistymiskehitys, sen toteutuminen ja silloinen Euroopan tilanne. Lähteinä puheiden voidaan nähdä paljastavan erityisellä tavalla oman aikansa keskustelua käsitteellistämällä muun muassa toimintaa tai arvoja.⁴³ Puheet ovat subjektiivisia, mutta kertovat, miten hallitukset ovat ajatelleet, mikä on vaikuttanut niiden toimissa myös objektiiviseen todellisuuteen. Puheita tutkimalla esiin saadaan nousemaan juuri ne asiat, joihin BRD tai yhdistynyt Saksa on halunnut ottaa eniten julkisesti kantaa, mitä ne ovat erityisesti halunneet nostaa esiin, ja millaisissa asioissa niille on ollut tärkeää jo puheiden tasolla vaikuttaa näkemyksiin itsestään.

Puhujina aineistossa toimivat BRD:n vuosien 1987–1991 sekä yhtenäisen Saksan vuosien 1991–1994 hallitukset sekä liittovaltion liittopresidenttinä toiminut Richard von Weizsäcker (CDU, virassa 1984–1994) ja kansanedustuslaitos liittopäivien puheenjohtajana toiminut Rita Süßmuth (CDU, virassa 1988–1998). Maaliskuusta 1987 tammikuuhun 1991 BRD:n hallituksen muodostivat Saksan Kristillisdemokraattinen unioni (Die Christlich Demokratische Union Deutschlands, CDU), sen sisarpuolue, Baijerin osavaltiossa toimiva Baijerin Kristillissosiaalinen unioni (Die Christlich-Soziale Union in Bayern, CSU) sekä Vapaa demokraattinen puolue (Die Freie Demokratische Partei, FDP). Ensimmäiset yhtenäisen Saksan yhteiset vaalit järjestettiin 2.12.1990. Niiden seurauksena seuraavan hallituksen tammikuusta 1991 marraskuuhun 1994 muodostivat samat puolueet kuin edellisenkin. Molempia hallituksia johti liittokansleri Helmut Kohl (hallitusten kaikki jäsenet, heidän puolueensa, vastuuministeriönsä sekä toimikautensa ovat nähtävillä liitteessä 1.).

Liittokanslerin valitsee Saksassa liittopäivät liittopresidentin esityksestä, jonka jälkeen liittopresidentti nimittää kanslerin tehtäväänsä. Liittokansleri valitsee hallituksensa ministerit ja esittää sitovan esityksen heistä liittopresidentille. Liittopresidentin puolestaan valitsee Liittopäivien puheenjohtajan

---

⁴² Baumann 2002, 6.

⁴³ Virtanen 2015, 29.

johtama, liittopäiväedustajista ja osavaltioiden valtiopäiväedustajista koostuva liittokokous. Liittopäivien puhemiehen valitsee liittopäivät.⁴⁴

Varsinaiseen tutkimukseen valitussa aineistossa puheiden pitäjänä esiintyy lopulta rajatumpi joukko henkilöitä. Erityisesti heille voidaan nähdä kuuluneen tutkimuksen aihepiirin kattaman politiikan muotoilu tarkasteluaikana. Esiin nousevat ennen kaikkea liittokansleri Helmut Kohlin (CDU) sekä ulkoministeri Hans-Dietrich Genscherin (FDP) puheet. Myös liittopresidentti Richard von Weizsäcker (CDU) esiintyy puhujana selvästi useammin. Liittokansleri Kohl ja hänen ulkopoliittisena haastajanaan toiminut ulkoministeri Genscher muodostivat hallitusten sisälle omanlaisensa jänniteparin. Molempien tavoitteena oli jälleenyhdistymisen toteuttaminen yhteydessä länsiliittoutumiseen, mutta heillä oli monista asioista eriävät mielipiteet.⁴⁵ Sisäpoliittiset jännitteet hallituksen sisällä rajoituvat kuitenkin tämän työn ulkopuolelle ja molempien linjauksia käsitellään hallituksen kantoina.

Liittokansleri Helmut Kohlin vaikutus uuden Saksan identiteettien muodostumiselle oli merkittävä. Kohlia pidetään usein, erityisesti hänen omassa puolueessaan CDU:ssa, Saksojen jälleenyhdistymisen isänä. Hän nousi BRD:n liittokansleriksi vuonna 1982 edellisen hallituksen ja sen sosiaalidemokraattisen liittokanslerin Helmut Schmidtin hävittyä luottamusäänestyksen. Vuonna 1983 pidettiin uudet liittopäivävaalit, joissa Kohl CDU-puolueineen sai murskaavan suuren kannatuksen. Kohl lupasi BRD:lle muutosta niin poliittisesti, taloudellisesti kuin moraalisesti. Talous kasvoikin hänen liittokansleriaikansa alussa, mutta myös kriisejä syntyi. Seuraavat liittopäivävaalit pidettiin 1987, jolloin Kohl ja CDU saavuttivat vain vaivoin voiton. Oma puolue ei enää juuri uskonut Kohliin, ja monen mielestä hänet piti siirtää syrjään ennen vuoden 1990 vaaleja. Syyskuussa 1989 Kohl tuli kuitenkin valituksi puoluekokouksessa jälleen CDU:n johtoon. Juuri edellisenä yönä Unkari oli avannut rajansa ja päästänyt itäsaksalaiset Itävallan kautta kohti BRD:tä. Uudelleenvalintansa jälkeen Kohlin suuri hetki koittikin Berliinin muurin murtuessa.⁴⁶ Hän nousi ehdottomasti merkittävimmäksi saksalaiseksi poliitikoksi Saksojen jälleenyhdistymisestä neuvoteltaessa. Kohl luotsasi puolueensa 2. joulukuuta 1990 pidettyihin ensimmäisiin koko Saksan yhteisiin liittopäivävaaleihin Saksat yhdistäneenä liittokanslerina. Vaaleissa CDU/CSU-liittouma sai miltei 44 % äänistä voittaen vaalit.

Kohl oli koko virka-aikansa traditionaalisen kristillis-demokraattisen linjan kannalla ja piti BRD:n ensimmäistä liittokansleria Konrad Adenaueria (CDU) ja tämän BRD:lle luomaa läntisyyden linjaa

---

⁴⁴Saksan Liittopäivien internet-sivut; Konrad Adenauer Stiftung:n internet-sivut; Liittokanslerinviraston internet-sivut; Liittopresidentin internet-sivut; Liittopäivien internet-sivut.

⁴⁵ Ritter 2009, 47.

⁴⁶ Karjalainen 1993, 124-132; Rödder 2010 75-78, 89, 93.

arvossa. Kohlin tukeutumisella 1950-luvun eurooppalaisiin arvoihin ja BRD:n valitsemaan läntisyyden linjaan oli suuri merkitys hänen hallitustensa rakentamille identiteeteille. Kohlin narratiivi Saksasta ja sen paikasta Euroopassa oli hyvin historiapainotteinen, mikä vaikutti uuden Saksan identiteetteihin. CDU:n vaalitappion jälkeen 1998 Kohl luopui puolueensa puheenjohtajuudesta ja vetäytyi suurimmaksi osaksi politiikasta. Kohl ryvettyi vuonna 1999 puolueensa 1980- ja 1990-lukujen rahoitukseen liittyneessä skandaalissa, jonka johdosta hän menetti myös puolueensa kunniapuheenjohtajuuden.⁴⁷

Metodi

Työssä käytettyä aineistoa on lähestytty Wendtin teorian avulla tulkiten hallitusten puheet valtion identiteettejä rakentaviksi signaaleiksi. Rakennettavat identiteetit on kuitenkin löydetty aineistolähtöisesti. Aineiston analyysissä tarkoituksena on ollut paljastaa puhetekstien merkityksiä, ja tutkimuksen painopiste on ollut aineiston tekstien yhteisillä ominaisuuksilla ja tavanomaisuuksilla.⁴⁸

Nämä merkitykset ja tavanomaisuudet on saatu esiin luokittelun ja kategorioiden avulla. Ville Vuolanto näkee analyysiä varten oleelliseksi aineiston lukemisen kriittisin silmin sekä sen hajottamisen palasiksi. Lisäksi hän pitää tutkimuskysymykseen vastaamiselle tärkeänä materiaalin jäsentelyn ja luokittelun. Lähteiden tiedot tulee yhdistää toisiinsa ja ympäristöihinsä nähden merkitykselliseksi kokonaisuudeksi systemaattisella tutkimustyötä jäsentävällä luokittelulla, joka nousee tutkimusongelmasta käsin. Luokittelun lähtökohtina hän näkee tutkimustehtävän sekä teoreettisesta viitekehystä ja tutkijan arvoista riippuvat näkökulmat ja kysymykset.⁴⁹ Rainer Baumann puolestaan esittää yhden kvalitatiivisen sisällönanalyysin perustekniikoista olevan ”structuring”, joka käyttää typologioita tai muita kategorioita tekstin koodaamiseen ja näin osoittaa teksteistä rakenteita ja säännöllisyyksiä. Tällaisella ”jäsentelyllä” voidaan löytää erilaisia kategorisoinnin tapoja, joilla tarkastellut tekstien osat järjestellään, jolloin tekstien säännöllisyydet voidaan saada esille.⁵⁰

Esitettyä ajattelua käyttäen laajasta puheaineistosta valittiin tarkempaan tarkasteluun ne puheet, jotka sisälsivät tutkimuskysymykselle olennaista sisältöä. Lopulliseksi aineistoksi valikoituneiden puheiden kriittinen luenta nosti uuden Saksan paikasta Euroopassa esiin selvästi tiettyjä teemoja, joiden

---

⁴⁷ Jeffery & Paterson 2003, 71; Rödder 2010, 91-92; Larres 2001, xxii-xxiv. Tuolloin Kohl myönsi ottaneensa vastaan salaisia lahjoituksia ja ohjanneensa ne omaan poliittiseen käyttöönsä mm. CDU:n paikallishallintoa hyväksikäyttäen ja hankkien rahoilla CDU:n jäsenten tukea.

⁴⁸ Baumann 2002, 7-8.

⁴⁹ Vuolanto 2007, 306-307.

⁵⁰ Baumann 2002, 7-8.

voidaan nähdä välittäneen ajatuksia uudelle Saksalle toivotuista identiteeteistä. Näiden teemojen luokittelun jälkeen niiden alle luotiin identiteetikategorioita, joihin puheiden eri lausunnot lajiteltiin. Nämä identiteetit voivat olla päällekkäisiä eri teemojen kohdalla, sillä luokittelun yhteydessä aineistosta kävi ilmi, että identiteettejä rakentaessaan hallitukset ovat nojanneet vahvasti erilaisiin Saksan historioihin, eikä historian merkitystä rakennetuille identiteeteille voitu tutkimuksessa ohittaa. Kaikki teemat lävistänyt historian merkitys tuli saada työssä esille, jolloin se muokkaantui osaksi tutkimuskysymystä. Tutkimuksen aineistosta saatiin näin esiin säännönmukaisuudet ja toistuvuudet lajittelemalla sen sisältö niin eri teemojen ja niiden sisältämien identiteettien kuin lopulta kahden historianäkemyksen alaisiin kategorioihin. Työn rajatun laajuuden vuoksi näistä esiin nousseista teemoista valikoitui kuitenkin lopulliseen tarkasteluun kaksi selvästi merkittävintä yhdistyvää Saksaa ja sen suhdetta Eurooppaan kuvastavaa teemaa, Saksan turvallisuus- ja liittoutumiskäsiikka sekä Saksan suhde Euroopan integraatioon. Aineiston palasiksi hajottamisen jälkeen tehty luokittelu nousee analyysissä jäsentämään tutkimustyötä, ja luokittelun kautta on saatu rakennettua uusi kokonaiskuva eli Vuolannon sanoin tutkijan tulkinta.⁵¹

Kuten Vuolanto toteaa, työ on aina vain kirjoittajansa tulkinta, varsinkin kun aineiston luokittelu lähtee kirjoittajasta itsestään. Lähdelähtöisessä tutkimuksessa tutkija suorittaa luokittelun aina itse ja päättää, miten sen tekee. Tutkijan oma aiempi kokemus ja tieto vaikuttavat tutkimukseen, esimerkiksi koodauksen tai luokittelun muodostamisen alussa.⁵² Onkin selvää, että puhuttaessa Saksasta Euroopan keskeisenä valtiona sen suhteeseen Eurooppaan kietoutuvat kaikki elämänalat, ja lopulta kaikki liittyy kaikkeen. Tästä syystä aineiston puheille on luokitteluvaiheessa tehty eräänlaista väkivaltaa niitä osiin pilkottaessa ja osia eri kategorioihin ohjattaessa. Tarkoituksena on kuitenkin ollut luoda mahdollisimman systemaattinen luokittelu.

Työn rakenne

Tutkimustehtävän, teorian, aineiston ja metodin esittelyn jälkeen työn ensimmäisessä käsittelyluvussa pohditaan kahta Saksan erillistä historiaa, joiden avulla hallitukset rakensivat uuden Saksan identiteettejä suhteessa muuhun Eurooppaan. Toisaalta uuden yhtenäisen Saksan haluttiin olevan erilainen kuin vanha yhtenäinen Saksa, toisaalta BRD:n rauhanomaiseen ja menestyksekkääseen historiaan haluttiin nojata. Kahden historian tarkastelun tueksi työssä esitetään esimerkinomaisesti näihin

---

⁵¹ Vuolanto 2007, 307.

⁵² Vuolanto 2007, 307; Baumann 2002, 7-8.

vastakkaisiin ajatuksiin Saksasta nojaavat, uuden Saksan identiteettejä peilaavat kysymykset. Saksojen jälleenyhdistymiselle tärkeiksi historian kysymyksiksi nousivat Puolan länsirajan muotoilu ja BRD:n perustuslain ulottaminen koskemaan yhdistyvää Saksaa.

Työn toisessa käsittelyluvussa uudelle Saksalle historian avulla rakennettuja identiteettejä tarkastellaan kahden aineistosta löytyneen tärkeimmän Saksaa ja Eurooppaa yhdistävän teeman, uuden Saksan turvallisuuden ja sotilaallisen liittoutumisen sekä uuden Saksan ja Euroopan integraation kautta. Luvussa tarkastellaan lähemmin, millaisia identiteettejä hallitus rakensi uudelle Saksalle sen suhteesta Eurooppaan juuri näiden keskeisten kysymysten kohdalla. Teemat nousivat aineistosta merkittävimmiksi ja niiden voidaan katsoa edustaneen hallituksille myös mainittuja kahta Saksan erilaista historiaa.

Uudelle Saksalle sotilaallisen liittoutumisen ja turvallisuuspolitiikan alueella rakennettuja identiteettejä käsitellään työssä niin kansainvälisten jälleenyhdistymisneuvotteluiden yhteydessä käydyssä kiipeessä, uuden Saksan tulevaa sotilaallista liittoutumista koskevan keskustelun kuin myös uudelle Saksalle yhdistymisen jälkeen syntyneiden uusien turvallisuuspoliittisten haasteiden kautta. Euroopan integraatiota koskien identiteettejä puolestaan tarkastellaan niin hallitusten uudelle Saksalle integraatiossa näkemän paikan kuin integraation syventämistä koskevien suunnitelmien ja Maastrichtin sopimuksen loppuun neuvottelemisen valossa.

Työn lopuksi esitetään yhteenveto sen tutkimustuloksista.

2. Historiasta nousevat kaksi linjaa – paha Saksa, hyvä Saksa

Saksojen jälleenyhdistymisen mahdollisuuden esiin nousu toi vuonna 1989 BRD:n eteen täysin uudenlaisen yhteiskunnallisen tilanteen. Alexander Wendt näkee teoriassaan juuri tällaisissa merkittävässä tilanteissa valtioilla olevan erityisesti tarve ja mahdollisuus pohtia identiteettejään uudelleen. Hänen mukaansa tietyt identiteetit jo vakiinnuttaneen valtion on tapana arvioida uusia tilanteita jo totutun ympäristön ja olemassa olevien identiteettien kautta. Tuolloin sillä on muiden kanssa jaettuja ymmärryksiä siitä, miten toimitaan ja mitä toisilta odotetaan. Joskus valtion kohtaamat tilanteet saattavat kuitenkin olla sille täysin ennen kokemattomia, jolloin sen täytyy rakentaa niiden merkitys alusta alkaen ja määritellä siten myös identiteettejään ja intressejään uudestaan.⁵³ Tällainen tilanne oli selvästi yllättäen avautunut jälleenyhdistymisen mahdollisuus, joka edellytti nopeaa uuden Saksan identiteettien muotoilua.

Ruth Wittlinger ja Martin Larose esittävät Saksojen jälleenyhdistymisen kriittisenä käännekohtana Saksan kehitykselle, jossa menneisyydellä oli erityisen merkittävä rooli. Jälleenyhdistymisen yhteydessä nykyisyydestä käsin täytyi määritellä menneisyyden viesti ja merkitys. Uutta Saksaa varten tuli rakentaa sen historia, jotta voitaisiin esittää, mihin uusi valtio suuntaisi tulevaisuudessa. Historian esityksillä on suurta merkitystä kansallisen identiteetin säilyttämiselle tai muuttamiselle. Yhteisön yhteisten, nykypäivässä rakennettujen näkemysten historiasta voidaan nähdä kuvaavan niitä ”oppeja”, joita historiasta halutaan saada.⁵⁴ Näin valtion identiteettien ja historian voidaan nähdä aina olevan vahvasti sidoksissa toisiinsa. Identiteetti rakentuu menneisyydessä, mutta historia esitetään aina nykyhetkestä, sen hetken identiteettien lähtökohdista. Se on aina tulkinta.

Ilman historian esitysten tuomaa yhteistä muistia ei voi olla olemassa kuvaa ja ajatusta itsestä. Historian esitykset helpottavat kansan identiteetin määrittelyä erityisesti suhteessa muihin kansoihin ja vallitsevaan kansainväliseen politiikkaan.⁵⁵ Sen kautta erottaudutaan muista. Kansallinen identiteetti voi rakentua nojaamaan ryhmän yhteiseen historiaan. Tällöin omaa menneisyyttä halutaan joko syrjäyttää tai sen varaan halutaan rakentaa.⁵⁶ Näin historiaa voidaan nykyhetkestä riippuen tarkastella negatiivisena tai positiivisena. Merkittävän muutoksen tilanteessa valtiot tai kansat näkevät historiansaan osia, joista halutaan erottautua ja osia joihin halutaan tukeutua. Saksan menneisyys mahdollisti

---

⁵³ Wendt 1992, 398-399.

⁵⁴ Kattago 2001, 13-14; Wittlinger & Larose 2007, 482-483. Monet identiteeteistä ja kansainvälisestä politiikasta kirjoittaneet puhuvat identiteettien muutoksen mahdollisuudesta ”kriittisten käännekohtien” (critical junctures) aikana.

⁵⁵ Liu & Hilton 2005, 537-539; Gunn 2006, 132, 134.

⁵⁶ Kattago 2001, 21.

hallituksille kahden erilaisen Saksan valtion historian näkemisen, joiden molempien avulla ne saattoivat rakentaa uuden Saksan identiteettejä. Hallitusten puheissa näkyy uuden Saksan identiteettejä rakennettaessa selvä tarve tehdä ero toisen maailmansodan aikaisen vanhan yhtenäisen Saksan historiaan ja sille ajateltuihin identiteetteihin ja toisaalta rakentaa tulevaisuutta BRD:n historiaan ja siinä rakentuneisiin identiteetteihin nojaten. Jälleenyhdistymisen uusia identiteettejä mahdollistavan hetken koittaessa niin vanhalle yhtenäiselle Saksalle kuin BRD:lle olivat jo muodostuneet jonkinlaiset vuorovaikutuksessa syntyneet identiteetit, joita muutoksen tilanteessa voitiin joko muuttaa tai säilyttää.

Wendtin teorian mukainen valtioiden välisten signaalien lähettäminen ja niiden identiteettejä rakentava vuorovaikutuksen prosessi voidaan nähdä ajan kulkuna, jossa identiteetit rakentuvat jatkuvasti. Uuden tilanteen ja identiteettien uudelleenmuotoilun mahdollisuuden hetkellä on siis oleellista ymmärtää historian merkitys identiteeteille. Olemassa oleva vuorovaikutuksen tausta vaikeuttaa identiteettien muutosta, sillä se on jo vakiinnuttanut ne tiettyihin asemiin. Wendt esittää teoriassaan ajatuksen luonnontilasta, jossa toisilleen tuntemattomat valtiot kohtaavat ensi kerran ja aloittavat signaalien vaihdon ja näin vuorovaikutuksen ja identiteettien rakentamisen. Tällöin niillä ei ole toisistaan ennakkokäsityksiä.⁵⁷ Vaikka uusi yhdistynyt Saksa oli uusi valtio, ei voida sanoa, että se olisi ilmestynyt täysin tuntemattomana jostakin luonnontilasta. Sekä vanhan yhtenäisen Saksan että BRD:n ja DDR:n valtioiden kansainvälisen yhteisön kanssa käymä vuorovaikutus ja siinä muodostuneet identiteetit olivat sen taustana. Ajatus uudesta yhtenäisestä Saksasta merkitsi suurimmalle osalle muuta Eurooppaa ajatusta vanhasta yhtenäisestä Saksasta.

Poliittisen eliitin näkemykset Saksan historiasta osoittavat, mitä historiasta pidettiin tärkeänä, mitä haluttiin säilyttää ja mistä haluttiin erottautua. Näiden esitysten kautta puheiden signaaleilla rakennettiin identiteettejä. Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella kahta lähteistä löytynyttä historiasta kumpuavaa erilaista linjaa jo olemassa oleville Saksan identiteeteille, joiden avulla uuden Saksan identiteettejä suhteessa Eurooppaan rakennettiin. Kuten Wendt teoriassaan esittää, identiteettien rakentumiselle on merkityksellistä, kuinka valtiotoimijat käsittävät toisensa. Yhdentymiskehityksen alkaessa olemassa oli ikään kuin kaksi käsitystä Saksasta ja kahdet Saksan identiteetit. Olemassa oli ajatus vanhalle yhtenäiselle Saksalle jääneistä identiteeteistä sekä uudemman, oikeastaan vain puolikkaan Saksan, eli BRD:n identiteetit. Menneisyyden vanhalle yhtenäiselle Saksalle vuorovaikutuksessa muun Euroopan kanssa muodostuneet identiteetit eivät olleet muodostuneet yhteistyön sävyttämiksi. Valtioiden välille Euroopassa syntyneet kilpailuasetelmat olivat johtaneet tuhoisiin sotiin

---

⁵⁷ Wendt 1992, 401.

sekä Saksan ja Euroopan jakoon. Jälleenyhdistymiskehityksen alkaessa olikin selvää, että vanhan yhdistyneen Saksan historia olisi uuden painolasti. BRD:n ja uuden yhtenäisen Saksan hallitusten haasteeksi nousi lähettää muille valtioille identiteettejä rakentavia signaaleja siitä, ettei uusi yhdenytvä Saksa olisi samanlainen kuin vanha, yhtenäinen ja pelätty Saksa eivätkä sen identiteetit olisi samoja. Uuden Saksan synnyn piti hallitusten mukaan saattaa päätökseen pohdinnat koskien Saksan, ja näin ollen koko Euroopan, historian suuria kysymyksiä.

2.1 Menneisyys haastaa uuden Saksan luotettavuuden – vanha Saksa Euroopan kauhuna

Mikä oli siis se pelätty yhtenäisen Saksan historia, josta nousseisiin identiteetteihin oli tärkeää tehdä ero uuden Saksan syntyessä? Jälleenyhdistymisen oli tarkoitus ratkaista lopullisesti Eurooppaa pitkään vaivannut ”Saksa-kysymys” (die deutsche Frage). Kysymys nousi esiin Euroopassa 1800-luvun alussa ja kysyi, missä on Saksa, mitä ja keitä siihen kuuluisi sekä missä sen rajat olisivat. Siihen liittyi myös kysymys Saksan aggressiivisuudesta, kansallisista intresseistä ja keskeisestä asemasta Euroopassa. Saksa-kysymyksen kehitys Euroopassa voidaan nähdä myös saksalaisen nationalismin kehityksenä.

Vuonna 1806 Pyhä saksalais-roomalainen keisarikunta (Das Heilige Römische Reich deutscher Nation) hajosi Napoleonin sotien seurauksena. Hajoamisen aiheuttamia ongelmia ratkaisemaan nousi Wienin kongressissa muodostettu Saksan liitto (Deutscher Bund) 1815. Tämä oli löyhä valtioliitto saksalaisten ruhtinaiden ja vapaakaupunkien kesken, jonka tarkoitus oli toimia kattorakenteena itsenäisille yksiköille. Liitto ei kuitenkaan toiminut erityisen hyvin, se kärsi vuosien 1848-1849 eurooppalaisesta vallankumousliikehdinnästä ja oli lopulta voimassa vain vuoteen 1866.⁵⁸

1800-luvun puolivälin vallankumousliikehdintä oli kuitenkin herättänyt liberaalien ja demokraattien keskuudessa Ranskan suuren vallankumouksen hengessä ajatuksen saksalaisesta kansallisvaltiosta ja sen perustuslaista. Saksalainen kansallisliikehdintä oli noussut pirstaleisella alueella vastauksena ranskalaiseen nationalismiin ja Ranskan laajentumishaluille. Saksan kansallisessa ideassa olikin alusta alkaen ranskalais- ja länsi-vastainen henki. Keskusvaltion puuttumisen vuoksi kansallismielisen liikehdinnän tavoitteeksi tuli pienten osien yhdistyminen. Toisin kuin monessa muussa Euroopan maassa, esimerkiksi Ranskassa, Saksassa kansakunnan rakentaminen aloitettiin ilman olemassa olevaa valtion rakennetta. Tästä syystä Saksaan ei syntynyt valtiosta ja sen rakenteesta oikeutuksensa saavaa kansakuntaa, vaan siellä yhtenäinen kansakunta pyrittiin luomaan kansan ja kulttuurin kautta.

---

⁵⁸ Winkler 2015, 473-474; Hentilä 1993, 20.

Kulttuuriin ja kieleen sidoksissa ollut valtioton kansakunta oli helppo sitoa erilaisiin myytteihin ja näin korottaa sen arvoa ihmisten mielissä. 1800-luvun alussa syntynyt kansallinen liike olikin idealistinen ja romanttisella päätöksellä varustettu. Sen mukaan Saksan tuli levitä laajalle, aina sinne, missä saksan kieli kuuluu.⁵⁹

Vallankumouksellisten vaatimukset valtiosta tiivistyivät väittelyyn linjan valitsemisesta ”Suur-Saksan” (Grossdeutsche Lösung) ja ”Pien-Saksan” (Kleindeutsche Lösung) väliltä⁶⁰, jonka lopputulemana pienet Saksan osat yhdistyivät piensaksalaisen ratkaisun mukaisesti Preussin ja Otto von Bismarckin johdolla. Yhdistyminen tapahtui 1867 ensin Saksan liiton hajottua Pohjois-Saksan liitoksi, joka yhdisti Saksan liiton pohjoiset osat liittovaltioksi, ja myöhemmin Saksan ja Ranskan välisen sodan jälkeen 1871 mukaan liittyivät myös eteläiset valtiot. Näin muodostui Saksan keisarikunta (liite 2., kartta 1.). Saksalainen kansallisvaltio oli saatu toteutettua, mutta ei siinä vapauden hengessä kuin sen liberaalit kannattajat olivat alun perin toivoneet. Vallankumous toteutettiin lopulta ylhäältä alaspäin eikä se vastannut liberaalien vapauden vaatimuksiin.⁶¹ Vuoden 1871 yhdistymistä pidetään kuitenkin Saksan ensimmäisenä yhdistymisenä⁶². Tuolloin uusi valtio oli hetken jopa sangen edistysellinen demokratiassaan muihin Euroopan valtioihin nähden, esimerkiksi äänioikeuslainsäädännöllään, mutta parlamentarismista ei voitu puhua. Valtion sisällä kuitenkin rakennettiin tietoisesti ja keskusjohtoisesti yhtenäistä kansakuntaa. Nationalismista tuli valtaapitävien keino perustella toimiaan ja heijastaa sisäisiä ongelmia ulospäin. Keisari Wilhelm II:n kaudella (1888-1918) tavoitteeksi nousi erityisesti Saksan kohottaminen maailmanvallaksi, tarvittaessa aggressiivisin keinoin.⁶³ Tämän politiikan seurauksena Saksa hävisi ensimmäisen maailmansodan.

Aitoon demokratiaan Saksassa pyrittiin ensimmäisen kerran vasta ensimmäisen maailmansodan katastrofin jälkeen. Sodassa häviön kokenut valtio eli jälleen vallankumouksen ja uusien valtionrajojen aikaa (liite 2., kartta 2.). Keisarikunnan raunioille Versaillesin rauhan jälkeen muodostunut Weimarin tasavalta pyrki rakentamaan Saksasta demokraattista kansallisvaltiota, mutta epäonnistui siinä. Tasavaltaa vastustivat niin Versaillesin ”häpeärauhaa” vastustanut oikeisto kuin myös äärivasemmisto, joka halusi toteuttaa lopullisen vallankumouksen. Uusi valtio jäi heikoksi ja, tunnetuin seurauksin, kansallissosialistit pääsivät demokraattisesti valittuina valtaan Saksassa. Samalla maassa voimistui jälleen ajatus ”Suur-Saksasta” sekä yhdestä kansasta, johon yhdistettäisiin kaikki naapurivaltioiden

---

⁵⁹ Kocka 1995, 153-154; Hentilä 1993, 20; Berger 2004, 35.

⁶⁰ Pääerona näissä saksalaisen valtakunnan luomisen yrityksissä oli se, tulisiko Itävallan keisarikunta sen osaksi vai ei.

⁶¹ Winkler 2015, 474-475; Hentilä 1993, 21-22; Berger 2004, 66-75.

⁶² Vrt. termi ”jälleenyhdistyminen” (Wiedervereinigung).

⁶³ Hentilä 1993, 27-28; Kocka 1995, 156; Snyder 2000, 93-128. Jack L. Snyderin mielenkiintoinen näkemys Saksan nationalismiin noususta ja eliitin roolista siinä.

saksalaisvähemmistöt. Toisen maailmansodan aikana Saksan rajat laajenivat suuren valtakunnan synnyttämisen halusta. Kansallissosialistinen Saksa kuitenkin hävisi sodan ja sen seurauksena Saksan valtakunta lakkasi olemasta, sen alue joutui jaetuksi ja Saksa ajautui Euroopan keskeltä kahdeksi reunavaltioksi (liite 2., kartta 3.).⁶⁴ Saksan rajoja oli jälleen siirretty, eikä kukaan edelleenkään tien-nyt, missä oikeastaan olivat Saksan rajat. Saksan aggressiivisuus oli jälleen kostautunut. Erityisesti toinen maailmansota ja sen yhteydessä esiintynyt saksalainen kansallistunne herättivät pelkoa muussa Euroopassa. Sodan päätyttyä ja kansallissosialistien tekemien hirveyksien paljastuttua saksalainen kansallistunne ja –ylpeys katosi. Sitä ei saanut enää tuntea. Saksan väliaikaiseksi tarkoitettu sodan jälkeinen jako vakiintui ja Eurooppaan syntyi kaksi Saksaa. Saksojen jälleenyhdistymisen 1990 piti ratkaista lopullisesti, missä, mikä ja millainen on Saksa.

”Saksa-kysymykseen”, Saksan alueeseen ja nationalismiin, liittyy läheisesti myös Saksan ”erityis-tien” ajatus eli niin kutsuttu Sonderweg-teoria. Teoria pohtii Saksan kansallisvaltion erilaista kehi-tyksen tietä verrattuna erityisesti Euroopan läntisiin suurvaltioihin, Ranskaan ja Iso-Britanniaan. Kun vuoden 1945 jälkeen saksalaiset joutuivat pohtimaan jo toista maailmanlaajuista sotaa, johon Saksa nähtiin syyllisenä, sekä kansallissosialismin nousun mahdollistanutta kehitystä, vastaus haettiin Sak-san historiasta. Historian kautta sen kehityskulku nähtiin poikkeavaksi muista vastaavista teollistu-neista Euroopan maista. Sonderweg-nimityksen ajattelutapa sai vasta 1960-luvulla, mutta Saksan eri-tyisyyttä suhteessa muihin oli pohdittu jo 1800-luvun puolivälistä alkaen.⁶⁵

Sonderweg-teorian ajatuksena on, ettei Saksa saanut luotua 1800-luvulla samanlaista kansan, kielen ja kulttuurin yhdistävää aluetta ja kansallista kokonaisuutta kuin esimerkiksi Ranska. Sen kansallinen liike ei onnistunut synnyttämään samanlaista nationalismia ja vallankumousta alhaalta ylöspäin vaan aristokraattinen eliitti määritteli kansallisvaltion synnyn. Näin Saksa meni eri tietä kuin muut, mistä oltiin aluksi ylpeitä. Saksa ei nojannut parlamentarismiin kuten muut vaan synnytti tehokkaan valtio-auktoriteetin ja virkakoneiston. Samat arvot olivat yhä olemassa vielä ensimmäisen maailmansodan jälkeenkin, vaikka keisarikunta oli kukistunut. Se, ettei Weimarin tasavallankaan perustuslaillinen parlamentarismi sopinut Saksalle, selittyi jälleen sen erillistiellä. Myös kansallissosialistit käyttivät erillistien ajatusta hyväkseen perustellessaan hyökkäävää ulkopoliittikkaa.⁶⁶

Toisen maailmansodan jälkeen Sonderweg-keskustelu kääntyi pohtimaan erityisesti sitä, mikä oli tehnyt kansallissosialistisen diktatuurin nousun mahdolliseksi juuri Saksassa. Sonderweg-ajatus ei

---

⁶⁴ Hentilä 1993, 37-38, 65-66; Berger 2004, 118-140; Winkler 2007, 552-555.

⁶⁵ Hentilä 1994, 164-166; Hentilä 1993, 11-12, 14.

⁶⁶ Hentilä 1994, 165-168; Hentilä 1993, 11-14.

enää ollut positiivinen vaan kääntyi häpeäksi. Saksan poliittisen modernisoitumisen jälkeensä jääneisyyden, mutta nopean taloudellisen ja teknillisen kehityksen välinen epäsuhta nousi selittämään sisäpoliittista levottomuutta, epävakautta poliittista järjestelmää ja hyökkäävää ulkopoliittikkaa. Sonderweg-keskustelu onkin hallinnut Saksan historiankirjoitusta sen jaon aikana sekä heti yhdistymisen jälkeen, ja se on vaikuttanut vahvasti myös kansakunnan itseymmärrykseen. Varsinkin BRD:lle ajatus erityisestä tiestä oli tärkeä, sillä se helpotti kansan itseymmärrystä ja auttoi ajatusta BRD:stä nousemassa vapautta ja rauhaa edistävien Euroopan kansojen joukkoon.⁶⁷

Sonderweg-teoria on saanut paljon myös kritiikkiä. Sitä on jatkuvasti arvosteltu siitä, ettei toisten Euroopan valtioidenkaan kehityskulkuja voida luokitella toistensa kanssa samanlaisiksi, jolloin ei voida ajatella olevankaan mitään ”normaalia” kehityskulkua. On paljon todisteita siitä, että Saksa kehittyi oikeastaan melko samoin kuin muu teollistunut Eurooppa, ja sielläkin tapahtui jonkinlainen porvareiden vallankumous. Samoin teoria on saanut arvostelua siitä, että se näkee Saksan historian kohtalonomaisena ja ennalta määrättyinä.⁶⁸ Teoria onkin melko vanhanaikainen. BRD:n hallituksen signaaleja tulkitessa on kuitenkin syytä muistaa, että erillistien ajatus on ollut melko hallitseva näkemys Saksan historiasta 1989-1991 ja BRD:n poliittiselle eliitille mieluinen näkemys Saksan historiasta. Hallituksen edustajat viittaavatkin puheissaan usein siihen, ettei Saksan erillistä tietä tai etenemistä yksin enää tule. Jälleenyhdistyminen nähtiin näin myös Saksan erityistien päätöksenä.

2.2 Jälleenyhdistyminen ja historian opit – kansallismielisyyden virhe ja muiden pelot

Muisto yhtenäisestä Saksasta ei siis ollut muualla Euroopassa vuoteen 1990 tullessa kovinkaan lämmin. Muiden valtioiden kanssa aiemmin käyty vuorovaikutus oli rakentanut vanhalle yhtenäiselle Saksalle identiteetit, joiden myötä muu Eurooppa oli siihen negatiivisesti identifioitunut. Kansallissosialismi oli Euroopan muistoista rankin, mikä oli tehnyt yhtenäisestä Saksasta identiteetiltään monelle valtiolle Wendtin teoriassaan viittaaman ”saalistajavaltion” – valtion, joka on aggressiivinen, kasvattaa valtioiden välisiä epäilyksiä ja voi vihamielisyydellään johtaa koko valtioyhteisön hajaanukseen. Kun yhtenäistä Saksaa ei toisen maailmansodan jälkeisen jaon jälkeen ollut olemassa, ajatus yhtenäisen Saksan identiteeteistä ikään kuin jäi vanhan yhtenäisen Saksan identiteettien aikaan. Tästä syystä muulle Euroopalle jälleenyhdistymisen tavoittelu näytti merkitsevän paluuta tuon pelottavan

---

⁶⁷ Hentilä 1994, 165, 168, 170-171; Hentilä 1993, 11, 14; Kattago 2001, 4.

⁶⁸ Hentilä 1994, 171-176; Hentilä 1993, 15-16.

kiihkonationalistisen valtion olemassaoloon. Vuorovaikutuksen ja signaalien lähettämisen kautta hallitusten täytyikin rakentaa uudelle Saksalle identiteetit, jotka vakuuttaisivat muut Euroopassa siitä, ettei uusi yhdistynyt Saksa olisi samanlainen kuin vanha. Wendtin mukaan päätös muuttaa identiteettejä vaatii aina selvän syyn ajatella itseään uudella tavalla. Samalla valtiolle täytyy olla selvää, että tiedostettu identiteettien vaihto kannattaa eikä vanhojen identiteettien jättäminen tule kansainvälisessä yhteisössä kalliimmaksi kuin uusien hyöty. Jotta valtio lähtisi tietoisesti määrittelemään uudelleen identiteettejään, tarvitaan aina selvästi merkittävä yhteiskunnallinen muutos, jota voi edustaa esimerkiksi sodan häviäminen. Ilman merkittävää muutosta valtio ei halua lähteä miettimään vakaita identiteettejään uudelleen.⁶⁹

Saksalle tällaiset erityisesti historian määrittämät identiteettien uudelleenmäärittelyjen hetket eivät sinänsä olleet uusia. Steve Marsh esittää:

*Historically, Germany's progress has been intimately entwined with past experience. It has been a tale of reinvention: Imperial Germany, Weimar Germany, National Socialist Germany, and Divided Germany. On each transition, the historical shock was sufficiently traumatic to force/enable subsequent leaders to steer Germany upon a new path.*⁷⁰

Jälleenyhdistyminen merkittävänä uudenaikaisena yhteiskunnallisena tilanteena tarjosi BRD:n ja uuden Saksan hallituksille jälleen uuden mahdollisuuden pohtia yhtenäiselle Saksalle muodostuneita identiteettejä uudelleen. Jälleenyhdistyvälle Saksalle oli hyödyllisempää hylätä vanhalla yhtenäiselle Saksalle menneisyydessä rakentuneet identiteetit kuin yrittää siirtää niitä uudelle yhtenäiselle Saksalle.

Eurooppa sai tietää Saksojen jälleenyhdistymissuunnitelmasta marraskuussa 1989 Berliinin muurin murruttua. BRD:n suunnitelman ensi esitys oli liittokansleri Helmut Kohlin liittopäiville esittämä kymmenen kohdan ohjelma –puhe. Tässä puheessaan Kohl näki ensimmäisen kerran yhdistymiselle aidon mahdollisuuden sekä esitti sen olevan BRD:n tavoite. Kohl lausui nyt ”*avautuvan mahdollisuus Euroopan ja sen myötä meidän isänmaamme jaon voittamiseen.*”⁷¹ Esitettyään BRD:n toivomat askeleet kohti Saksojen yhdistymistä hän totesi: ”*Tällä kattavalla politiikalla pyrimme rauhan tilaan Euroopassa, jossa Saksan kansa voi vapaana itsestään määräten saavuttaa jälleen yhtenäisyytensä. Jälleenyhdistyminen, eli Saksan valtiollisen yhtenäisyyden takaisin saaminen, pysyy liittohallituksen poliittisena tavoitteena.*”⁷² Reaktiot näihin näkemyksiin muualla Euroopassa eivät kuitenkaan olleet

⁶⁹ Wendt 1992, 407-409, 411, 418-419.

⁷⁰ Marsh 2002, 389.

⁷¹ Kohl 28.11.1989, “...es eröffnen sich Chancen für die Überwindung der Teilung Europas und damit auch unseres Vaterlandes.

⁷² Kohl 28.11.1989, “Mit dieser umfassenden Politik wirken wir auf einen Zustand des Friedens in Europa hin, in dem das deutsche Volk in freier Selbstbestimmung seine Einheit wiedererlangen kann. Die Wiedervereinigung, das heißt die Wiedergewinnung der staatlichen Einheit Deutschlands, bleibt das politische Ziel der Bundesregierung.“.

kovin positiivisia. Kohl viittasikin tähän ajatusmaailmaan heti puheessaan lausuen haluavansa torjua vastenmieliset syytökset siitä, ettei Saksa olisi ”*kykenevä rauhaan*”.⁷³

Kohl ja BRD:n hallitus olivat hyvin tietoisia Saksojen jälleenyhdistymisen kansainvälisestä vastustuksesta. BRD:n kumppaneista vain USA tuki jälleenyhdistymistä ilman suurempia epäilyksiä. Vaikka USA suhtautui positiivisesti yhdistymisen toteuttamiseen, voidaan senkin vaatimuksissa nähdä tietoisuus muiden peloista sekä epätietoisuus Saksan paikasta Euroopassa. Heti kymmenen kohdan ohjelman esittämisen jälkeisenä päivänä USA:n ulkoministeri James Baker lausui periaatteellisen hyväksynnän Saksojen yhdistymiselle, mutta vaati, ettei mitään yhdistymisen muotoa saisi pois sulkea. Saksojen ei tarvitsisi heti tavoitella täyttä valtiollista itsenäisyyttä, olihan Kohlkin puhunut muun muassa konfederatiivisten rakenteiden mahdollisuudesta Yhdistymisen tulisi USA:n mukaan tapahtua Naton ja Euroopan integraation kontekstissa, toteutua rauhanomaisesti Euroopan vakauden vuoksi ja Euroopan rajoja tulisi kunnioittaa prosessissa.⁷⁴

Kohl oli julkistanut kymmenen kohdan ohjelmansa konsultoimatta muita länsivaltoja kuin USA:ta. Tämä tulkittiin Länsi-Euroopassa uudelleenlaiseksi saksalaiseksi politiikaksi. Vaikka tässä vaiheessa yhdistyminen oli vasta kaukainen mahdollisuus, Saksan pelättiin lähtevän yhdistymisen myötä omille teilleen, kuten historiassa aiemminkin. Kymmenen kohdan ohjelman nähtiin pyrkivän myös asettamaan Saksojen jälleenyhdistymisen ehdot ennen kuin toisen maailmansodan liittoutuneet, joilla oli asiaan viimeinen sana sanottavana, olivat ehtineet edes ajatella asiaa. Niiden mielestä edessä saattaisi olla paluu aikaan ennen ensimmäistä maailmansotaa. Ranska, huolimatta hyvistä suhteistaan BRD:hen, oli epäilevällä kannalla yhdistymisestä. Se oli epäilyksissään diplomaattinen, mutta Ranskan presidentti Francois Mitterand pyrki hidastamaan yhdistymistä. Myös Saksan itänaapuri Puola oli peloissaan. Erityisesti Iso-Britanniassa pelko ”neljännestä valtakunnasta” oli suurta ja maan pääministeri Margaret Thatcher oli avoimesti Saksojen yhdistymistä vastaan. Hän piti yhdistymistä uhkana Euroopan vakaudelle ja pelkäsi uuden Saksan pyrkivän neutraaliksi valtioksi Euroopan keskelle. Thatcher pyrki syksystä 1989 lähtien torjumaan jälleenyhdistymisen ja saamaan muita liittoutuneita samalle kannalle. Iso-Britanniassa pääministeri jopa tapasi maaliskuussa 1990 Saksa-asiantuntijoita ja keskusteli heidän kanssaan oletetuista Saksan piirteistä, kuten aggressiivisuudesta ja alemmuuskompleksista. Näistä neuvotteluista nousi kansainvälinen kohu. Maaliskuun 1990 jälkeen Thatcherin vastustus alkoi hiljalleen hävitä, sillä hän ei löytänyt muista liittolaisia vastustukselleen.⁷⁵

---

⁷³ Kohl 28.11.1989, ”*nicht friedensfähig*”.

⁷⁴ Winkler 2007, 473; Steininger 2001, 22-23;

⁷⁵ Winkler 2007, 473; Berdahl 2005, 499; Steininger 2001, 22-23; Ritter 2009, 14-16, 18; Glaessner 2005, 59.

Kaikkein tiukimman kannan mahdolliseen yhdistymiseen otti odotetusti Neuvostoliitto. Se torjui heti Kohlin ohjelman julkistamisen jälkeen kaikki mahdolliset yhdistymisen muodot. Neuvostoliitto kritisoi ohjelman julkistamista ilman konsultaatioita sekä sen kaikista sopimuksista piittaamatonta sisältöä. Yhdistymissuunnitelma ei herättänyt luottamusta, sillä siinä ei määritelty, mihin sotilasliittoumaan, jos mihinkään, yhtenäinen Saksa kuuluisi. Aivan vuoden 1989 lopulla Neuvostoliiton ulkoministeri Eduard Shevardnadse esittikin Neuvostoliiton kannan olevan kahden Saksan Eurooppaan nähdessä yhtenäisessä Saksassa uhkan Euroopalle ja sen rajoille. Saksojen ulkopoliittista asemaa määrittäneistä toisen maailmansodan voittajavaltioista erityisesti Iso-Britannia ja Neuvostoliitto halusivat vuoden 1990 alussa nimenomaisesti rauhansopimuksen tekemistä Saksojen jälleenyhdistymisen ulkopoliittisista kysymyksistä neuvoteltaessa.⁷⁶

Muuta Eurooppaa siis epäilytti Saksojen jälleenyhdistyminen, ja näiden signaalien kautta se epäilytti Saksaakin. Saksojen jaon nähtiin rauhoittaneen muuta Eurooppaa, ja osin saksalaisiakin, sillä se oli taannut Saksan poistumisen suurvaltojen joukosta ja poistanut suuren mahdin Euroopan keskeltä. Yhdistymisensä jälkeen Saksan pelättiin suuntaavan takaisin omille teilleen ja pyrkivän Euroopan suurvallaksi. Vahvan Saksan pelko oli Euroopassa läsnä vielä Saksojen jälleenyhdistymisen jälkeenkkin. Saksalaisia itseään taas pelotti toisen maailmansodan tapahtuminen uudelleen, ”historian toistumisen pelko”. Weimarin tasavallan demokratian epäonnistumisesta oli tullut BRD:n ainainen varjo – jos tulee kriisi, kestäisikö BRD.⁷⁷ Jälleenyhdistyminen oli koko Euroopalle askel tuntemattomaan.

Muiden valtioiden pelot nähtiin BRD:n ja yhtenäisen Saksan hallitusten puolelta ymmärrettävinä, ja saksalaiset olivat hyvin tietoisia heihin kohdistuneista epäilyistä. Muun muassa maaliskuussa 1990 liittopresidentti Richard von Weizsäcker myönsi olevan selvää, etteivät Saksan naapurit historian vuoksi odota yhdistymiseltä vain mukavia asioita. Hän vakuutti kuitenkin saksalaisten olevan täysin tietoisia historiastaan, maantieteestä ja poliittisista kokemuksistaan ja tietävän, etteivät valtion toimet kosketa vain sitä itseään. Saksan sisäisten suhteiden ministeri Dorothee Wilms esitti, että toisten pelkojen vuoksi saksalaisten on tehtävä hyvin selväksi, etteivät he halua palata 1800-luvun kansallismieliseen ajatteluun vaan haluavat vain eurooppalaisten arvojen mukaisesti vapautta koko Saksan kansalle.⁷⁸ Historian tapahtumien takia Saksassa maan jaon olemassaoloa ja suvereenisuuden rajoittamista voitiin ajatella jopa oikeutettuna ja hyväksyttävänä.⁷⁹

---

⁷⁶ Winkler 2007 473; Berdahl 2005, 499; Steininger 2001, 22-23; Ritter 2009, 19-20.

⁷⁷ Kocka 1995, 26; Hentilä 1993, 64.

⁷⁸ von Weizsäcker 13.3.1990; Wilms 25.3.1990.

⁷⁹ Kocka 1995, 26; Berger 2004, 197.

On siis selvää, että vanhan yhtenäisen Saksan identiteeteistä oli hyödyllistä pyrkiä eroon uutta yhtenäistä Saksaa ajateltaessa. Muut Euroopan valtiot olivat selvästi negatiivisesti identifioituneita yhtenäiseen Saksaan. Wendt näkee mahdollisuuden muuttaa valtioiden välisen negatiivisen identifioitumisen yhteistyöksi muuttamalla identiteettejä. Tässä tärkeää on, että osa toimijasta on vuorovaikutuksessa toisten rakentamaa, mutta osa on itse päätettyä ja valittua. Näin tiettyihin identiteetteihin voi myös itse pyrkiä vuorovaikutuksen kautta. Valtio voi siis tarkastella itseään kriittisesti ja päättää tehdä muutoksia.⁸⁰ Vanhan yhtenäisen Saksan historiasta tuli merkittävä uuden Saksan identiteettien rakentamiselle, sillä se tarjosi poliittisille eliiteille rakentamiselle tärkeän toiseuden⁸¹ ja auttoi BRD:tä tunnistamaan yhtenäiseen Saksaan liitetyt vanhat ajatukset ja kanssakäymisen rakenteet. Näin se saattoi tehdä Wendtin vaatiman negatiivisen identifioitumisen muuttamiseen tarvittavan tietoisin päätöksen muuttaa yhtenäisen Saksan identiteettejä.

Negatiivisen identifioitumisen muuttaminen valtioiden välillä tapahtuu Wendt mukaan kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa konsensus vanhoista identiteeteistä päättyy. Tähän liittyen tarkastellaan kriittisesti itseä ja vanhoja ajatuksia itsestä ja toisista sekä pohditaan vanhoja vuorovaikutuksen rakenteita.⁸² BRD ja yhdistynyt Saksa tarkastelevat itseään ja menneisyyttään kriittisesti hallitusten puheissa ja tunnustavat selvästi historiansa ja siinä tehdyt virheet. Puheissa viestittiin historian olevan Saksan tiedossa, mutta se ei tulisi toteutumaan uudelleen. Saksan ”erityistie” nousee niissä perusteluksi menneisyyden tapahtumista, mutta uusi tilanne esitetään erilaisena. Vuosi 1989 nähtiin ratkaisevana, eurooppalaisen sodan jälkeisen historian käännekohtana, joka edusti ihmis- ja kansalaisoikeuksien arvoja.⁸³ Uuden yhtenäisen Saksan arvot olisivat erilaiset kuin vanhan Saksan. Yhtenäisen Saksan nähtiin vihdoinkin pääsevän samalle tielle kuin muut. Saksojen yhdistymisen päivänä liittopresidentti von Weizsäcker puhui Saksan demokratian kehityksestä ja siitä, kuinka Saksa ei koskaan päässyt siinä aivan samalle tielle kuin muut. Saksan ensimmäinen yhdistyminen ei toteutunut kansan päättämänä, mutta 1990, kiertoteiden jälkeen, Saksassa vallitsi hänen mukaansa todellinen demokratia.⁸⁴ Liittokansleri Kohl taas totesi saksalaisten kulkeneen monia harhateitä ja ollen vastakkainasettelussa naapureidensa kanssa, mutta nyt Saksassa haluttaisiin vain yhtenäisyyttä ja vapautta.⁸⁵ Kohl esitti Saksan tehneen historiassa kansallismielisyyden virheen, mutta nyt se halusi olla

---

⁸⁰ Wendt 1992, 411, 418-419.

⁸¹ Marcussen et al. 1999, 616; De Cillia, Reisigl & Wodak 1999, 153.

⁸² Wendt 1992, 420-422.

⁸³ Kohl 17.1.1990.

⁸⁴ von Weizsäcker 3.10.1990.

⁸⁵ Kohl 2.10.1990.

hyvä naapuri ja välttää tulevaisuudessa kaikki harhatiet.⁸⁶ Myös jälleenyhdistymisen jälkeen nationalistisen ajattelun viestitään jääneen historiaan.⁸⁷

Saksan Sonderwegin päättyminen ja näin nationalismiin hylkäävä uusi Saksa nousee puheissa selvästi esiin. Uusi Saksa ei ole enää erilainen vaan samanlainen kuin muut Euroopassa. Yhtenäisessä Saksassa nähtiin myös laajemmin maan päässeeseen yhdistymisen avulla pois erityistietään, mutta samalla valtiosta nähtiin tulleen uudenlainen kansallisvaltio, joka ei ole kuin klassinen 1800-luvun kansallisvaltio. Yhdistymisen jälkeen, erityistien päätyttyä Saksalle tuli tärkeäksi olla jälleen ”normaali”.⁸⁸

Historian virheet siis myönnettiin, mutta ennen kaikkea niistä viestittiin myös opitun. Wendtin negatiivisen identifioitumisen muuttamisen toisessa vaiheessa tunnustetaan kriittisesti käytännöt, jotka tuottavat jo luonnollisena pidettyä, tiettyä kuvaa itsestä ja muista, sekä tunnustetaan uusia tavoitteita ja minäkuvia.⁸⁹ Yhtenäisen Saksan vanha aggressiivisuus ja demokratian puute oli pelättyä, ja uuden Saksan täytyi siis olla jotain muuta. Hallituksen puheissa yhdistyminen rauhassa ja vapaana nähdäänkin Saksan kauan kaipaamana asiana, jota ei oikeastaan koskaan aiemmin ollut tapahtunut.⁹⁰ Tulevaisuuden Saksan viestitään olevan vapaa, demokraattinen oikeusvaltio, joka kunnioittaa ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa eikä tule sallimaan ääriajattelua.

Myös uuden Saksan hallinnollisen liittovaltion rakenteen esitettiin olevan historiasta opittu muutos, jotta valta ei tulisi enää koskaan keskittymään.⁹¹ Uusi Saksa olisi siis saavuttanut yhdistymisellä historiasta puuttuneen, halutun tavoitteensa eikä tavoittelisi muuta. Tärkeimpänä uuden Saksan signaalina sen erottautuessa uusien tavoitteiden vanhasta yhtenäisestä Saksasta oli kuitenkin selvästi muille vakuutettu rauhan tuojan identiteetti. Sen yhdeksi käytetyimmäksi lausahdukseksi puheissa tuli ulkoministeri Hans-Dietrich Genscherinkin maaliskuussa 1990 toteama ”*Saksan maaperältä ei enää koskaan saa lähteä sotaan, Saksan maaperältä täytyy lähteä rauhaan*”.⁹² Toisin kuin vanha yhtenäinen Saksa, uusi Saksa olisi siis rauhan asiassa, demokraattinen ja vakaa. Myös tämä näkemys viittaa vahvasti ajatukseen erillisten päätymisestä.

Toinen selvästi hallituksen puheissa torjuttu vanhan yhtenäisen Saksan identiteetti oli yhtenäiselle Saksalle muiden valtioiden suunnalta ajateltu rooli yksinäisenä kulkijana. Uuden Saksan sitoutumi-

---

⁸⁶ Kohl 4.10.1990.

⁸⁷ Genscher 25.9.1991.

⁸⁸ Berger 2004, 226-231.

⁸⁹ Wendt 1992, 420-422.

⁹⁰ Kohl 3.2.1990.

⁹¹ Kohl 5.6.1990; Genscher 14.10.1990.

⁹² Genscher 23.3.1990, ”*Von deutschem Boden darf nie wieder Krieg, von deutschem Boden muss Frieden ausgehen*”; sama ajatus Stoltenberg 1.5.1990; Kohl 26.5.1990; Genscher 12.9.1990; Genscher 26.9.1990.

nen muuhun Eurooppaan ja osaksi yhteisöä tuo puheissa uuden yhtenäisen Saksan luomisen eri tilanteeseen kuin vanhan ja viestii virheistä opitun. Kun menneisyyden virheisiin viitataan, nähdään nyt erona olevan myös uuden Saksan selkeä sitoutuminen Eurooppaan – Saksa on yhteisön jäsen eikä enää yksin. Uusi Saksa siis tietoisesti sitoo itsensä Eurooppaan eikä tavoittele riippumattomuutta muista. Kuten jo aiemmin mainittiin, valtion voitiinkin nähdä tavoitelleen uudenlaisen kansallisvaltion asemaa, johon kuului tiukka sitoutuminen ylikansallisiin organisaatioihin⁹³. BRD viesti hyvin suoraan, että Saksan tietoinen eurooppalaistaminen tarkoittaa selvän eron tekemistä saksalaiseen historialliseen kansallisvaltioon.⁹⁴

Hallitusten puheissa viitataan jatkuvasti juuri historian ”Saksa-kysymykseen”, jonka nähdään voivan tulla ratkaistuksi vain Euroopan kehityksen ja itä-länsi-suhteen puitteissa. Oma, kansallinen tie ei tule kysymykseenkään.⁹⁵ Liittopresidentti von Weizsäcker lausui maaliskuussa 1990 saksalaisten tavoitteen olevan avoin Eurooppa, ”*joka on jättänyt taakseen nationalistiset väärät polut ja sisällissodat*”.⁹⁶ Yleinen puheiden signaali oli, että Saksa pysyy sidottuna muuhun Eurooppaan ja avoimessa Euroopassa ei ole tilaa kansalliselle ajattelulle tai politiikalle.⁹⁷ Liittopresidentti von Weizsäcker vakuutti, ettei yhdistyvä Saksa halua elää historiaa uudelleen, sillä se ei halua menettää Euroopan yhdentymisen kehitystä.⁹⁸ Ulkoministeri Genscher puolestaan totesi maaliskuussa 1990 jo Naton Harmel-julistuksessa⁹⁹ vuonna 1967 todetun, ettei lopullinen ja vakaa Eurooppa ole mahdollinen ilman Saksa-kysymyksen ratkaisua. Nyt BRD esittääkin saksalaisten olevan tämän kysymyksen ratkaisun äärellä, mutta eivät eristäytyneenä vaan Euroopan yhteydessä.¹⁰⁰ Saksalaiset haluavat mennä eurooppalaista tietä, ja Saksa on täysin sitonut oman yhdentymisensä Euroopan yhdentymiseen.¹⁰¹ Oman tien kulki-
jan identiteetin hylkäämisen ja Saksa-kysymyksen ratkaisun etsintä liittoutumisesta Eurooppaan viestivät jälleen hallitusten halusta nähdä Saksan erillistie päätöksessään.

Wendtin teorian mukaan negatiivisen identifioitumisen muutoksen kolmannessa vaiheessa tärkeää on oman käyttäytymisen muuttamisen lisäksi luoda toisille tilanne, jossa niitä kohdellaan kuin niiden käyttäytyminen ja identiteetit olisivat jo muuttuneet haluttuun suuntaan. Jos toisten toimien ymmärretään rakentavan toimijan identiteettiä, tässä pyritään saamaan se aikaan muuttamalla toimet ennen kuin identiteetti on muuttunut. Uusi identiteetti itselle pyritään saamaan aikaan kohtelemalla muita

---

⁹³ Berger 2004, 230.

⁹⁴ Wilms 25.3.1990.

⁹⁵ Kohl 31.12.1989; Genscher & Stoltenberg 19.2.1990; Genscher 11.4.1990; Genscher 3.2.1991.

⁹⁶ Weizsäcker 13.3.1990, ”*Das seine nationalistischen Irrwege und Bürgerkriege hinter sich gelassen hat*“.

⁹⁷ Kohl 28.11.1989; Stoltenberg 1.5.1990; Kohl 2.5.1990.

⁹⁸ von Weizsäcker 17.3.1990.

⁹⁹ Tarkemmin Harmel-julistuksesta kts. s. 58-59.

¹⁰⁰ Genscher 23.3.1990.

¹⁰¹ Genscher 11.4.1990; Kohl 9.10.1991.

niin kuin niillä olisi jo uusi identiteetti.¹⁰² Omien virheiden myöntämisen ja vanhojen toimintatapojen tunnistamisen lisäksi toisten valtioiden tuen vakuuttaminen tai niiden valtionpäämiesten kiittely nousivat lähteissä selvästi esiin toisten valtioiden identiteettien rakentamisen ja näin uuden Saksan identiteettien rakentamisen keinona. Siten se voidaan nähdä myös keinona hälventää muiden pelkoja.

Näillä viesteillä vakuutetaan selvästi uuden Saksan ajatuksen saavan tukea, jota sillä kenties todellisuudessa ei täysin ollut, ja muiden unohtaneen historiasta kumpuavat pelkonsa. BRD:n hallitus viestii Saksojen ulkopuolella kaikkien tietävän saksalaisten olevan yksi kansa ja ettei Saksan jako ole normaalia tai luonnollista. Läntisten kumppaneiden esitetään ymmärtävän ja tukevan BRD:tä ja jakavan sen näkemykset yhdistymisestä ja vapaudesta. Kumppaneiden tuki vakuutetaan saaduksi ilman heidän pelkoaan Saksan historiasta tai valtopoliitikasta.¹⁰³ Kumppaneiden kerrotaan myös sopimuksin sitoutuneen Saksojen yhdistymiseen¹⁰⁴ ja niiden viestitään jo vuosia ponnistelleen asian hyväksi. Muun Euroopan nähdään ymmärtävän Saksojen toiveen yhtenäisyydestä vapaudessa.¹⁰⁵ BRD:n hallitus viestiikin olevansa hyvin kiitollinen kaikille ystäville ja liittolaisille, jotka jo vuosikymmenten ajan ovat auttaneet sitä edistämään Saksojen jälleenyhdistymisen asiaa, ja esittää muiden näkevän, ettei Saksojen yhdistyminen aiheuta Euroopassa uusia ongelmia vaan luo toivoa paremmasta tulevaisuudesta. Alkuvuoden 1990 puheissa vedotaan useaan kertaan suoraan suurten Länsi-Euroopan maiden tunnettuihin johtajiin. Esimerkiksi Iso-Britannian Margaret Thatcherin esitetään ymmärtävän, ettei Eurooppa voi olla vakaa ennen kuin Saksojen jako päättyy. Ranskan Francois Mitterandin taas vedotaan sanoneen, että yhdistyvä Saksa on tosiasia ja saksalaisilla on oikeus päättää itse kohtalostaan.¹⁰⁶

Jälleenyhdistymisen jälkeen Saksan hallituksen signaali puheissa muuttuu. Se viestii ikään kuin vanhan yhdistyneen Saksan historian taakasta Euroopassa olisi jo päästy ja luottamus Saksaan saavutettu. Näin se voi jälleen rakentaa omaa identiteettiään viestimällä muille kuin niiden identiteetit olisivat jo muuttuneet. Uusi Saksa viesti muiden valtioiden historiasta kummunneiden pelkojen olleen turhia ja olevan sitä edelleen. Vuoden 1991 alussa hallitus lausui ensimmäistä kertaa, ettei Saksaa enää pelätä. Toisaalta joillain myönnettiin voivan olla vanhoja pelkoja, mutta ennen yhdistymistä monilla olleet

---

¹⁰² Wendt 1992, 420-422.

¹⁰³ Kohl 17.1.1990.

¹⁰⁴ Karjalainen 1993, 90-91. Tällä viitattiin BRD:n ja kolmen toisen maailmansodan länsiliittoutuneen, Iso-Britannian, USA:n ja Ranskan, välillä tehtyyn sopimukseen, joka tunnetaan nimellä Saksan sopimus (Deutschlandvertrag). Se allekirjoitettiin 1952 ja se astui voimaan 1955. Sopimus antoi BRD:lle käytännössä riippumattoman valtion aseman muiden joukossa, mutta Berliinin alue jäi voittajavaltiojen komentoon. Sopimuksessa myös sovittiin tavoiteltavaksi Saksojen jälleenyhdistymistä

¹⁰⁵ Wilms 25.3.1990; Kohl 10.5.1990.

¹⁰⁶ Kohl 12.1.1990; Kohl 17.1.1990; Kohl 29.3.1990; Genscher 20.9.1990.

epäilyt Saksan sitoutumisesta Eurooppaan, jos se yhdistyisi, oli hallituksen mukaan nyt osoitettu vääräksi.¹⁰⁷ Saksojen jälleenyhdistymisen vuosipäivänä 1991 hallitus viesti maan olleen luottamuksen arvoinen, ja ettei pelätty historia ole toistanut itseään. Saksa oli hallituksen mukaan onnistunut hälventämään epäluottamusta itseään kohtaan ja pääsemään yli epäilyksistä, joita jollain naapureilla oli vielä yhdistymishetkellä.¹⁰⁸

Vuonna 1991 Saksa saattoi jo hieman loukkaantuakin muiden epäilyistä. Vanhan yhdentyneen Saksan historian ja identiteettien ei haluttu määrittävän uutta Saksaa. Hallitus viesti esimerkiksi kaikista länsimaista Saksan auttaneen eniten Itä-Euroopan reformimaita, ja kummasteli, miksi siltä samaan aikaan odotetaan apua ja samaan aikaan sitä syytetään siitä. Hallituksen mukaan muut esittivät Saksan rakentavan uutta monopolia Eurooppaan ja näin ollen pettävän sitoumuksensa länteen, ja vanhan ”Drang nach Osten” –ajattelun näkyvän taas. Tämän hallitus kiisti vedoten Saksan pysyvän länsi-integraation osana. Valtion viestittiin ymmärtävän, ettei siihen sen historian vuoksi luoteta, mutta tämä nähtiin jo myös kateudeksi menestynyttä Saksaa kohtaan.¹⁰⁹

Saksaan kohdistuvien pelkojen noustua pintaan BRD:n hallitukselle tuli siis tärkeäksi lähettää muille signaali siitä, ettei uusi yhdistynyt Saksa olisi kuin vanha Saksa. Muut valtiot toimivat Wendtin teorian mukaisesti yhtenäisen Saksan ajatusta kohtaan sen niille edustaman merkityksen mukaan – eivät pitäneet siitä. Muiden toiminta taas heijastui vuorovaikutuksessa BRD:n toimintaan. Vanhan yhtenäisen Saksan historiaan viitaten hallitus pyrki rakentamaan viesteissään uudelle Saksalle identiteettejä, jotka tekisivät eron tuohon menneisyyteen. BRD:llä oli uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa syy tarkastella kriittisesti vanhan Saksan identiteettejä ja pyrkiä niistä eroon. Vanhan yhtenäisen Saksan historiaa koskevissa lausunnoissaan hallitus suuntaa selvästi viestinsä pyrkimykseen taata, ettei uusi yhtenäinen Saksa ole vanha yhtenäinen Saksa. Hallituksen puheissa historia, kansallismielisyyden virhe ja muiden pelot tunnustetaan, mutta uusi Saksa olisi luotettava.

Myös Juan Díez Medrano on todennut BRD:n ja Saksan poliittisen eliitin viestineen jälleenyhdistymisen aikaan erityisesti muiden maiden epäluottamuksesta Saksaa kohtaan. Muita on viestitty pelottavan Saksan keskeinen asema Euroopassa, sen suunnitelma olla johtava toimija uudessa Euroopassa tai sen muodostuvan liian voimakkaaksi. Díez Medranon mukaan BRD:n ja Saksan poliittinen johto oli auliisti välittämässä ja myötäilemässä muiden valtioiden pelkoja Saksaa kohtaan.¹¹⁰ Hallitusten

---

¹⁰⁷ Genscher 3.2.1991; Kohl 23.5.1991.

¹⁰⁸ Süßmuth 3.10.1991; Kohl 3.10.1991.

¹⁰⁹ von Weizsäcker 8.11.1991; Kohl 13.3.1991; Kohl 29.4.1991.

¹¹⁰ Díez Medrano 2003, 195-196.

signaaleissa voitaneen nähdä se, että vanhalle yhdistyneelle Saksalle oli selvästi annettu muiden toimesta sodan häviäjän ja syyllisen rooli vuorovaikutuksessa, jota ei kuitenkaan käyty tuon valtion kanssa. BRD otti tuon roolin kuitenkin auliisti itselleen. Samalla vanhalla yhtenäisellä Saksalla on nähty olleen erityistien kulkijan rooli. Näin BRD:ssä on voitu nähdä oman valtion toiseus omassa historiassa, minkä kautta haluttiin rakentaa identiteetit myös tulevalle uudelle Saksalle. Lähteistä nousee selvä linja, joka haluaa erkaantua yhdistyneen Saksan historiasta. Uusi yhdistyvä Saksa olisi kaikkea muuta kuin vanha yhtenäinen Saksa. Se ei olisi nationalistinen, aggressiivinen, oman tiensä kuljija vaan olisi tiukasti Eurooppaan sidottu yhteisön jäsen, rauhan tuoja, normaali kansallisvaltio.

Puolan länsiraja – kysymys menneisyyden Saksalle

Yhdistyvän Saksan piti antaa vastaus historian Saksa-kysymykseen myös maan rajojen osalta. Eriyisesti tämä koski toisen maailmansodan jälkeen rauhansopimuksen puuttuessa määrittelemättä jäänyttä Puolan länsirajaa. Uuden Saksan ja Puolan väliin määriteltävä raja nouseekin lähteissä useasti käsittelyyn. Rajakysymys kumpusi erityisesti vanhan yhtenäisen Saksan historiasta ja se voidaan nähdä yhtenä ensimmäisistä todellisista testeistä uuden ja vanhan Saksan eroille. Saksan mahdolliset jälleenyhdistymisen myötä esittämät aluevaatimukset nousivat erityisesti Puolan peloksi. Puolan rajakysymys esiintyi myös muiden Euroopan valtioiden silmissä mittaamassa tulevan Saksan rauhanthahtoa ja suhtautumista vanhan yhtenäisen Saksan pelkoon. Puolan länsirajasta maailmalle lähetetyt signaalit voidaankin nähdä irtiottona menneisyyden yhtenäisestä Saksasta. Puola kärsi toisessa maailmansodassa laajasti kansallissosialistisen Saksan hirmuteoista ja sillä oli suhteissaan yhtenäiseen Saksaan selvästi negatiivinen identifioituminen. Tämä vaati hallituksilta tiedostettua yritystä muuttaa uuden Saksan identiteettejä pois vanhaan yhtenäiseen Saksaan yhdistetyistä identiteeteistä.

Jo Saksojen jaon aikana BRD:ssä nähtiin tärkeäksi parantaa suhteita Puolaan niin historian tapahtumien kuin Puolalle luovutettujen Saksan alueiden vuoksi. Saksojen jaon aikana BRD:n hallitukset eivät kuitenkaan kyenneet laillisesti tekemään sopimusta Saksan rajoista virallisen rauhansopimuksen puuttuessa. BRD ja Puola sopivatkin poliittisesti vuonna 1970 hyväksyvänsä rajan sen hetkisen tilanteen sekä lupasivat, etteivät pyrkisi muuttamaan rajaa voimakeinoin. Sopimalla Puolan kanssa sen länsirajasta BRD teki sopimuksen rajasta, joka ei oikeastaan ollut sen oma. BRD:n hallitukset eivät laillisesti voineet olla pyrkimättä sen oman perustuslain edellyttämään Saksojen yhdistymiseen ja näin ollen myös yhtenäisen Saksan raja-kysymysten ratkaisuun, jota ei koskaan oltu määritelty, sillä toisen maailmansodan jälkeen ei tehty asiaa koskevaa rauhansopimusta. Tehdyllä sopimuksella kuitenkin varmistettiin, ettei mikään tuleva BRD:n hallitus kyseenalaistaisi Euroopan olemassa olevia

rajoja.¹¹¹ Jo tuolloin BRD:n voidaan nähdä näihin sopimukseen sitoutumalla pyrkineen kasvattamaan luottamusta itseään kohtaan sekä viestimään omasta rauhantahtoisesta identiteetistään selvästi negatiivisessa vuorovaikutussuhteessa.

Berliinin muurin murtuessa liittokansleri Kohl oli juuri vierailulla Puolassa. Heti tuolloin Puolan uusi, demokraattisesti valittu hallinto pelkäsi maiden välillä alkaneen sovinnonteon jäävän yhdistymishuomassa toiseksi Saksan tärkeysjärjestyksessä. Vuoden 1989 lopulla BRD:n rajapolitiikka nähtiinkin Puolassa ja lännessä epäilyttävänä, sillä hallitus ei ottanut selvää kantaa uuden Saksan lopullisiin rajoihin ennen kesää 1990. Tähän oli syynä Kohlin CDU-puolueen ja sen baijerilaisen sisarpuolueen CSU:n historiallinen linjaus. Saksojen jakautumisesta asti puolueet olivat kieltäytyneet tunnustamasta niin sanottua Oder-Neisse-linjaa¹¹² viralliseksi maiden väliseksi rajaksi. Ne halusivat pidättää BRD:n hallituksella oikeuden edustaa koko Saksaa ennen vuotta 1937 voimassa olleiden rajojen mukaan mahdollisissa tulevaisuuden rauhanneuvotteluissa. Vaikka selvän kannan ottamatta jättäminen rajakysymyksessä oli ilmeisesti lähinnä kotimaan politiikkaan suunnattua, se aiheutti jännitteitä BRD:n ja Puolan välille ja epäilytti koko kansainvälistä yhteisöä.¹¹³

Liittokansleri Kohl jätti Puolan länsirajan täysin mainitsematta kymmenen kohdan ohjelmassaan, mikä heti aiheutti epäilyjä Puolassa ja lännessä. Jo aiemmin syksyllä 1989 ulkoministeri Genscher oli lausunut YK:ssa, ettei Puolan tule pelätä Saksan aluevaatimuksia vaan Saksa tunnustaa Puolan oikeuden turvattuihin rajoihin. Länsiliittoutuneet olivat tiukasti rajan muuttumattomuuden ja tilanteen pikaisen ratkaisun kannalla. Erityisesti Puola halusi saada luotua rajaa koskevan kansainvälis-oikeudellisesti pitävän sopimuksen. Kohl kuitenkin vastusti ajatusta, mikä aiheuttikin BRD:n hallituksen sisällä kiistaa aiheesta hänen ja ulkoministeri Genscherin välillä. Myös liittopresidentti von Weizsäcker vaati BRD:n tunnustavan rajan ja sen muuttamattomuuden.¹¹⁴ Kohl linjasi kuitenkin alkuvuodesta 1990, että vasta yhteissaksalainen parlamentti tulee päättämään raja-asioista yhdistymisen jälkeen. Yhdistymistä ei pitänyt hänen mukaansa liittää rajakysymyksiin ja mahdollisiin rajamuutoksiin. Helmikuussa 1990 Kohl joutui vastaamaan kysymykseen siitä, miksei hän oikeudellisista tilanteista huolimatta, voi lausua selkeää kyllä-kantaa Puolan länsirajan pysyvyydelle. Hän pitäytyi oikeudellisessa perustelussaan, ettei voi lausua tällaista kantaa, koska asemassaan vain BRD:n liittokanslerina

---

¹¹¹ Glaessner 2005, 52-53.

¹¹² Oder ja Neisse jokien muodostama luonnollinen rajalinja Saksan ja Puolan välissä, johon raja toisen maailmansodan jälkeen oli asetettu. Tarkoitettu raja näkyvissä: liite 2., kartta 3. ja kartta 4.

¹¹³ Glaessner 2005, 59; Sulek 2011, 51-52; Anderson & Goodman 1993, 30; Jarzabek 2012, 27-28; Rödder 2009, 237-238.

¹¹⁴ Winkler 2007, 473-474, 497-498; Ritter 2009, 15; Jarzabek 2012, 28.

hänellä ei ole siihen oikeutta.¹¹⁵ Steve Marsh näkee Kohlin suhtautumisessa Puolan rajaan kiteytyvän Saksan jatkuvan kamppailun menneisyytensä kanssa. Saksa nähtiin heti epäilyttävänä.¹¹⁶

Vaikka selvää kantaa rajaan ei virallisesti heti otettu, puheidensa signaaleissa hallitus pyrki olemaan selkeillä linjoilla. Luotettavan naapurin identiteettiä pyrittiin rakentamaan viestimällä, ettei Puolalla olisi mitään pelättävää uuden Saksan taholta. Tammikuussa 1990 liittopäivien puhemies Rita Süßmuth lausui olevan päivän selvää, että kaikki rajoista aiemmin sovittu pitää. Puolalaisten haluttiin luottavan Saksaan ja heidän vakuutettiin voivan elää varmojen rajojen sisällä.¹¹⁷ Liittokansleri Kohl puolestaan viesti vuoden 1990 alussa haluavansa olla raja-asiassa selkeä. Hän linjaa, että ”*ei kukaan Saksan liittotasavallassa poliittisessa vastuussa oleva, ei mikään vakavasti otettava poliittinen ryhmittyminen unelmoi ”suur-Saksasta”, niin kuin tämä viheliäinen käsite viheliäiseltä aikakaudelta kuuluu*”.¹¹⁸ Tässä Kohl otti selvästi kantaa vanhan yhtenäisen Saksan historiaan torjuen sen Saksan tulevaisuudesta. Uusi Saksa ei pyrkisi laajentumaan. Kohl kuitenkin viittasi myös haluttomuuteensa sopia raja-asioista. Hän halusi jättää kysymyksen lopullisen ratkaisun yhtenäisen Saksan kansalle. Hän toivoi rauhaa Eurooppaan ja hyvät ja rauhanomaiset välit Puolaan, mutta viittasi lausunnoissaan myös asuinsijoiltaan toisen maailmansodan jälkeen karkotettuihin saksalaisiin. Kohl piti tärkeänä Puolan saksalaisen vähemmistön asiaa.¹¹⁹

Kohl yritti sitoa rajakysymystä myös kysymykseen saksalaisista vähemmistöistä Puolassa, mikä herätti kritiikkiä niin Saksassa kuin Puolassa ja lisäsi muiden pelkoa tulevan Saksan aikeista liittää vanhat alueensa taas itseensä. Kohl ei halunnut sanoa suoraan Puolan länsirajan pysyvän paikallaan pelätessään menettävänsä Saksan luovuttamilta alueilta häädettyjen saksalaisten ääniä, mutta kansainvälisen yhteisön raju paine sai hänet lopulta myöntämään asian. BRD:n kansa torjuikin miltei yksimielisesti ajatuksen vanhojen rajojen palautuksesta ja piti olemassa olevien rajojen virallistamista jälleenyhdistymisen yhteydessä lähes automaationa. Kohl kuitenkin pysyi kannassaan, ettei sitovaa sopimusta rajasta tehdä ennen jälleenyhdistymisen toteutumista. Kohlin perustelu sopimuksen tekemättä jättämisestä nähtiin hieman kyseenalaisena, sillä Saksojen yhdistymissopimuksessa oli tarkoitus joka tapauksessa sopia BRD:n kansainvälisten sitoumuksien pysyvän sopimuksen myötä voimassa.¹²⁰ Jerzy Sulek esittääkin, että Puolassa oltiin Kohlin selvän kannan puutteesta huolissaan ja

---

¹¹⁵ Kohl 25.2.1990; Kohl 8.3.1990; Kohl 29.3.1990.

¹¹⁶ Marsh 2002, 395.

¹¹⁷ Süßmuth 1.1.1990.

¹¹⁸ Kohl 17.1.1990, “*Kein politisch Verantwortlicher in der Bundesrepublik Deutschland, keine ernst zu nehmende politische Gruppierung träumt von einem "Grossdeutschland", wie dieser unselige Begriff aus einer unseligen Epoche lautet.*”.

¹¹⁹ Kohl 17.1.1990; Kohl 8.3.1990.

¹²⁰ Ritter 2009, 36-37; Jarausch 2010, 503; Sulek 2011, 73; Anderson & Goodman 1993, 30-31.

tämä toi puolalaisten ulkopoliittikkaan realismia – välit Saksaan eivät korjaantuisikaan hetkessä. Puola joutui hyväksymään Saksojen yhdistymisen tilanteessa, jossa ei ollut selvää laillista sopimusta maiden rajoista. Puola saattoi vain luottaa Kohlin lupaukseen siitä, että sopimus tehtäisiin Saksojen yhdistyttyä.¹²¹

Maaliskuussa 1990 BRD:n hallitus löysi yhteisen linjauksen. DDR:n maaliskuun 1990 vaalien jälkeen molempien Saksojen parlamenttien ja hallitusten oli määrä antaa sama lausunto rajasta vakuuttaen, että Saksa kunnioittaisi rajaa eikä tekisi aluevaatimuksia. Virallinen sopimus yhdistyneen Saksan ja Puolan valtioiden välillä oli kuitenkin tuleva vasta yhdistymisen jälkeen. Vaikka Ranska ja Puolan hallitus eivät pitäneet tätä riittävänä, se voidaan silti nähdä merkittävänä askeleena Puolan länsirajan vakiinnuttamisessa.¹²² Sopimus yhtenevistä Saksojen parlamenttien lausunnoista näkyi myös BRD:n hallituksen signaaleissa. Kohl näki maaliskuussa 1990, että yhteinen lausunto viestisi koko tulevaisuuden Saksan kansan poliittisesta tahdosta nähdä Puolan länsirajan loukkaamattomuus kiistämättömänä perustana Euroopan rauhanomaiselle yhteisölle. Hän ei kuitenkaan halunnut edelleenkään sitoa yhdistymistä yhteen rajakysymysten kanssa.¹²³

DDR:n maaliskuun 1990 vaalien vahvistettua saksalaisten tahdon jälleenyhdistymiseen hallituksen viestit rajoista painottavat halua uuden Saksan syntyyn, mutta se ei tapahtuisi kenenkään kustannuksella. Uudella Saksalla nähdään selvästi olevan oikeus olla suvereeni valtio, mutta toisin kuin vanha yhtenäinen Saksa, se ei vaatisi sitä ketään uhkaamalla. Hallituksen viesteissä toistetuksi lausahdukseksi nousee halu yhdistyä voimassa olevin rajoin niin, että BRD:n ja DDR:n alueet yhdistyvät – ”*ei sen vähempää, mutta ei myöskään enempää*”.¹²⁴ Puolan kansan oikeutta omiin vallitseviin rajoihinsa luvattiin kunnioittaa myös tulevaisuudessa, eikä Saksalla olisi mitään aluevaatimuksia. Hallitus tunnusti myös niin Puolan rajan kuin Puolan ja Saksan kumppanuuden tärkeyden koko Euroopalle. Rajan varmistamisen tavasta luvattiin sopia Puolan kanssa.¹²⁵ Näin hallitus satoi uuden Saksan Puolan rajakysymyksen kautta myös Eurooppaan. Saksojen jälleenyhdistymispäivänä Kohl linjasi Saksan olevan tietoinen rajojen loukkaamattomuudesta ja suvereenien valtioiden alueiden koskemattomuudesta Euroopassa. Tämän vuoksi myös yhdistyneen Saksan lopulliset rajat on vahvistettu eikä se tule esittämään mitään aluevaatimuksia kenellekään tulevaisuudessa.¹²⁶

---

¹²¹ Sulek 2011, 58-60.

¹²² Winkler 2007, 473-474, 497-498; Ritter 2009, 15; Jarzabek 2012, 28.

¹²³ Kohl 8.3.1990; Kohl 29.3.1990; Sulek 2011, 74

¹²⁴ Genscher 23.3.1990; Wilms 25.3.1990; Genscher 11.4.1990, “*nicht weniger, aber auch nicht mehr*”.

¹²⁵ Wilms 25.3.1990; Genscher 11.4.1990.

¹²⁶ Kohl 4.10.1990.

Toukokuussa 1990 DDR:n ja BRD:n kansanedustuslaitosten puheenjohtajistot antoivat yhteisen lausunnon siitä, kuinka Puolan länsirajasta olisi laadittava yhteinen rajan takaava teksti.¹²⁷ Hallitus kertoi Saksojen jälleenyhdistymisestä kansainvälisellä tasolla käydyissä 2+4-neuvotteluissa¹²⁸, että yhdistynyt Saksa tulee kansainvälisoikeudellisesti tunnustamaan Puolan länsirajan.¹²⁹ Kesällä 1990 neuvotteluissa kuultiinkin Puolaa rajakysymyksestä ja sovittiin yksimielisesti, että yhdistynyt Saksa tulisi koostumaan DDR:n ja BRD:n alueista Berliini mukaan luettuna. Saksa ei esittäisi jälkeempinä aluevaatimuksia vaan tunnustaisi virallisesti lopulliset rajansa ja tekisi yhdistymisensä jälkeen sopimuksen Puolan kanssa maiden keskinäisestä rajasta.¹³⁰ Keväällä ja kesällä 1990 neuvotteluja rajasta käytiin niin 2+4-tasolla kuin Saksojen ja Puolan välillä. Syyskuussa 1990 valmistuneessa 2+4-sopimuksessa¹³¹ yhdistynyt Saksa sitoutui neuvotteluissa sovittuihin periaatteisiin. Puolan painostuksen jälkeen yhdistynyt Saksa ja Puola solmivat valtiosopimuksen Oder-Neisse-linjan vakiinnuttamisesta uuden Saksan ja Puolan rajaksi heti marraskuussa 1990.¹³² Liittokansleri Kohl lausui sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen sen vakiinnuttavan rajan, joka laajemminkin Euroopan yhtenäisyyttä ajatellen toimii kansojen välisenä siltana.¹³³ Uusi Saksa siis toimisi rajan kautta Euroopan keskiössä välittäjänä idän ja lännen välillä, ei aiheuttamassa Euroopalle ongelmia. Andreas Rödder näkee Puolan rajan kysymyksen olleen hyvin merkittävä kansainvälisen yhteisön luottamukselle Saksaa kohtaan ja BRD:n hidastelun asian suhteen merkittävästi vähentäneen kansainvälistä kannatusta Saksojen yhdistymiselle. Hän näkee epäilysten kuitenkin hälvenneen Saksojen yhteisen julistuksen jälkeen. Vaikka epäileviä ääniä kuului aina lopulliseen sopimukseen asti, kansainvälinen ilmapiiri rauhoittui yhteisjulistuksesta.¹³⁴

Wendtin mukaan negatiivisen identifioitumisen leimaamia identiteettejä muutettaessa tarvittavan luottamuksen herättämiseksi on tärkeää, että identiteettejään tietoisesti muuttava valtio sitoutuu tarpeeksi merkittävästi johonkin yhteiseen asiaan, jolla se signaloi luotettavuuttaan.¹³⁵ Tällaisena voidaan nähdä esimerkiksi kirjallinen sopimus maiden välillä, mutta myös puheiden kautta tapahtuva sitoutuminen. Kohlin toiminnasta huolimatta BRD:n hallituksen signaalina voidaan nähdä, ettei uusi

---

¹²⁷ BRD:n liittopäivien ja DDR:n Volkskammerin puhemiesten yhteinen julistus 3.5.1990.

¹²⁸ Nimi viittaa siihen, että neuvotteluissa olivat kahden Saksan lisäksi mukana neljä toisen maailmansodan voittajaa ja Saksan sodan jälkeen miehittänyttä valtiota, Ranska, Iso-Britannia, USA ja Neuvostoliitto.

¹²⁹ Genscher 5.5.1990.

¹³⁰ Rödder 2009, 239-244.

¹³¹ Virallisesti sopimus oli nimeltään Sopimus Saksaa koskevasta lopullisesta järjestelystä (Vertrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland).

¹³² Glaessner 2005, 61; Genscher 12.9.1990; Sulek 2011, 79; Steininger 2001, 22-23; Ritter 2009, 37; Jarzabek 2012, 29.

¹³³ Kohl 17.6.1991.

¹³⁴ Rödder 2009 235-236, 244.

¹³⁵ Wendt 1992, 420-422.

Saksa tulisi tavoittelemaan vanhoja alueitansa takaisin Saksa-kysymyksen ratkeamisen hetkellä. Hallituksen viestiä uuden Saksan suhtautumisesta Puolan länsirajaan ei voida pitää epäselvänä, vaikka BRD ei suostunut valtiosopimukseen ennen yhdistymistä. BRD halusi uuden Saksan selvästi vaikuttavan luotettavalta ja rauhantahtoiselta. Tässä tapauksessa historia ei kuitenkaan ollut helppo voitettava. Lopulta uuden Saksan osoitettiin niin puheissa kuin poliittisesti sekä sopimuksella olevan sitoutunut Euroopan rauhaan ja rajoihin. Lopullinen luottamuksen saavuttaminen vaati kuitenkin sopimuksen syntymisen.

2.3 BRD nousee sodan raunioista – sitoutunut länteen ja Eurooppaan

Luodessaan uuden Saksan identiteettejä hallituksilla voidaan havaita olleen pyrkimys irrottautua valinneista käsityksistä koskien vanhan yhdistyneen Saksan identiteettejä. Kun uusi yhdistynyt Saksa ei identiteeteissään voinut nojata vanhan yhdistyneen Saksan historiaan, uuden valtion lähtökohdaksi tuli löytää toinen vaihtoehto. Tämän tarjosi BRD. Jos negatiivisen identifioitumisen ja sen kautta rakentuneiden identiteettien muuttaminen vaatii Wendtin mukaan uusien minäkuvien tunnistamista, sitä edusti BRD verrattuna vanhaan yhtenäiseen Saksaan. Hallitusten signaalina puheissa voidaan nähdä selvä halu nostaa BRD ja sen historia uuden, yhdistyvän Saksan historiaksi, ja näin sen käyttäytymisen takaajaksi. BRD:n koko valtion olemassaolon syyksi nähtiin Saksojen yhdistymisen tavoite ja itse valtio esitettiin prosessina kohti yhdistymistä. BRD:n hallituksen signaaleissa voidaankin nähdä yritys tietoisesti muuttaa yhdistyneen Saksan identiteettejä toisen maailmansodan jälkeisestä tilanteesta BRD:lle syntyneiden identiteettien linjoille.

Asetelma voidaan nähdä Wendtin teorian valossa myös toista kautta. Kriittinen käännekohta, kuten jälleenyhdistymiskehitys, mahdollistaa identiteettien muutoksen, mutta BRD:llä ei ollut halua muuttaa omia identiteettejään. Muut valtiot olivat siihen ja se niihin positiivisesti identifioituneita. Wendtin mukaan valtiot pyrkivätkin yleensä välttämään identiteettiensä muutoksia, sillä muutos tuo mukanaan aina epävarmuutta. Vaikka vuorovaikutuksen kautta valtioiden välit ovat jatkuvassa muutoksen tilassa, Wendt näkee niiden välille muodostuneet sosiaaliset järjestelmät melko pysyviksi, sillä ne kasvavat suosimaan tiettyä käyttäytymistä ja torjumaan toisenlaista. Muutos identiteeteissä tapahtuu vain, jos se on valtiolle edullisempaa kuin vanhoihin identiteetteihin jääminen.¹³⁶ Siten BRD:n tavoite siirtää uudelle yhdistyväälle Saksalle omia identiteettejään ja näin muuttaa yhdistyneen Saksan

---

¹³⁶ Wendt 1992, 411, 418-419.

identiteettejä, voidaan nähdä myös BRD:n valtion yrityksenä vastustaa omien identiteettiensä muutoksia. BRD:n onnistumisen valtiona, erityisesti sen perustuslain ulottamisen uudelle Saksalle, nähtiin takaavan luotetun valtion jatkuvuuden. BRD:n sitoutuminen Länsi-Eurooppaan toisen maailmansodan jälkeen oli muuttanut sen identiteettejä vanhan yhtenäisen Saksan identiteeteistä ja tuonut sille muiden luottamuksen. Nyt hallitusten täytyi viestiä niin uusia identiteettejä yhdelle, yhtenäiselle Saksalle kuin myös BRD:n identiteettien pysyvyyttä. Nämä identiteetit oli luotu vastustuksena vanhan yhtenäisen Saksan ”saalistajavaltio”-identiteeteille, mutta koskivat vain puolikasta Saksaa.

Marcussen et al. ottavat esiin myös toisenlaisen lähtökohdan identiteettejä muuttaviin kriittisiin käännekohtiin. He esittävät, että Saksojen jälleenyhdistyminen ja kylmän sodan päättyminen oli kriittinen käännekohta, mutta kriittiset käännekohdat ovat merkittäviä vain silloin, jos poliittinen eliitti haluaa käyttää niitä hyväkseen ja ”rakentaa” tietystä tilanteesta kriittisen käännekohdan. Heidän mukaansa kylmän sodan päättyessä ja Saksojen yhdistyessä BRD:ssä ja uudessa Saksassa poliittinen eliitti ei lähtenyt tekemään vallitsevasta tilanteesta kriittistä, sillä se halusi pitää ulkopoliittiset identiteettinsä ennallaan. Näin 1989/1990 tapahtumia ei eliitin piirissä nähty käännekohtana vaan oman poliittisen linjan voittona, jolta tuolloin ei olisi mitään syytä poiketa.¹³⁷ BRD:n eliitiltä voidaan nähdä myös puuttuneen omien identiteettiensä kohdalla kiinnostus luoda kriittinen käännekohta ja näin muutosta.

BRD:n valtion synty toisen maailmansodan raunioista oli hyvin poikkeuksellinen tilanne. Uusi valtio oli vain kutistettu puolikas sotaan lähteneestä valtiosta, mikä vaati jälleenyhdistämisen lisäksi täysin uuden valtiokoneiston rakentamista sekä uusien vuorovaikutussuhteiden luomista. Kun Wendt esittää valtioiden välisen kanssakäymisen synnyn, hän näkee sen alkavan luonnontilasta, jossa valtioilla ei ole vielä ollut kontaktia toisiinsa. Kun valtioilla ei Wendtin mukaan voi olla käsityksiä itsestään tai toisistaan ennen vuorovaikutusta, valtioilla ei näin voi luonnontilassa olla ominaisuuksia, joita niillä olisi vain yhteisössä. Tämä vaatisi valtioille jonkinlaisen vuorovaikutuksen historian, jonka perusteella ne olisivat jo muodostaneet identiteettejä ja intressejä.¹³⁸ Myös BRD:n valtion synnyn voidaan nähdä vaatineen uuden valtion ensimmäisiä kontakteja muihin valtioihin, mutta ne aloitettiin vanhan yhtenäisen Saksan vuorovaikutussuhteiden rasittamina. Uudesta valtiosta täytyi kuitenkin muotoutua vuorovaikutuksessa muiden kanssa omanlaisensa toimija kansainväliseen yhteisöön. Toisen maailmansodan katastrofin jälkeen jäljelle jääneen Saksan tuli etsiä täysin uusi suunta ja uudet identiteetit.

---

¹³⁷ Marcussen et al. 1999, 630.

¹³⁸ Wendt 1992, 400-402.

Kyseessä oli selvä kriittinen käännekohta ja selvästi muuttunut yhteiskunnallinen tilanne, jossa identiteettien muutos voidaan nähdä mahdolliseksi. Ennen yhdentymiskehityksen alkua BRD oli siis luonut täysin omat identiteettinsä.

BRD:n valtion luominen sai alkunsa vuonna 1948 läntisten miehittäjävaltojen aloitteesta. Länsi-Saksan miehitysalue oli jo aiemmin jaettu osavaltioihin, joille oli synnytetty omaa hallintoa. Länsiliittoutuneet, Iso-Britannia, Ranska ja USA, esittivät Saksan läntisen miehitysalueen osavaltioiden presidenteille toiveen, että nämä kutsuisivat kokoon valtiolle perustuslain muotoilevan kokouksen. Miehittäjät vaativat synnyttäväksi perustuslain, jonka tuli luoda demokraattinen ja federalistinen valtion rakenne sekä turvata yksilön oikeudet ja vapaudet. Osavaltioiden presidentit tukivat ajatusta, mutta Saksan pikaisen yhdistymisen toivossa eivät halunneet perustaa lopullista valtiota eivätkä muotoilla pysyvää perustuslakia. Lopulta väliaikaiseksi tarkoitettun perustuslain muotoili alueelle muodostettu parlamentaarinen neuvosto. Tällä vuoden 1949 perustuslailla luotiin Saksan liittotasavalta ja sille demokraattiset hallintorakenteet sekä liittovaltiomuoto (jaettu Saksa liite 2., kartta 3). Syntyessään valtion ei pitänyt olla suoranaisesti perinteinen valtio vaan jonkinlainen siirtymävaihe, sillä Saksojen yhdistymisen uskottiin tapahtuvan pian. Vielä 1950-luvun alussa Neuvostoliitto esitti ajatuksen yhtenäisestä, mutta neutraalista Saksasta, mikä kuitenkin ei koskaan toteutunut. Heti BRD:n valtion muodostuttua erityisesti sen ulkopoliittikkaa hallinnoivat vielä länsiliittoutuneet, mutta vuonna 1955 tehdyllä Saksan sopimuksella (Deutschlandvertrag)¹³⁹ ne kuitenkin luopuivat suurimmista oikeuksistaan BRD:n hallintoon ja valtiosta tuli miltei suvereeni.¹⁴⁰

Kylmän sodan kiihtyessä jaetuista Saksoista tuli yksi sen päänäyttämöistä ja väliaikaiseksi luultu jako vakiintui. Tämän vuoksi länsiliittoutuneet halusivat sitouttaa BRD:n nopeasti lännen vapaisiin valtioihin ja läntiseen Eurooppaan. BRD:lle tarjottu ja sen valitsema länsisuuntaus antoi sille hyvät lähtökohdat maan talouden kehittämiseen ja nosti läntiset arvot ja Euroopan integraation prosessin valtion tärkeimmiksi intresseiksi. Sitouttaminen länteen ja Eurooppaan toi aivan uudenlaisen poliittisen ja kulttuurisen itseymmärryksen BRD:lle. Valtio muotoutui vuosikymmenten saatossa läntisen yhteisön jäseneksi – osittain omasta tahdostaan, osittain olosuhteiden seurauksena. BRD:n sitoutuminen Länsi-Eurooppaan oli helposti hyväksyttävissä toisen maailmansodan seurausten vuoksi, ja Länsi-Eurooppa muodostui lopulta ainoaksi uskottavaksi kumppanuuden ja ylikansallisen identiteetin mahdollisuudeksi. BRD ei kuitenkaan automaattisesti sitoutunut länteen. Ennen sotaa Saksalla oli ollut

---

¹³⁹ Kts. alaviite 104.

¹⁴⁰ Markovits 2008,1308-1309; Rudzio 2011, 41-42; Schwartz 1994, 1080; Glaessner 2005, 1-2; Kießner 2010, 15-16; Steining 2001, 12.

vaihtoehtojakin ylikansallisen kumppanuuden suunniksi, esimerkiksi ”Keski-Euroopan” (Mitteleuropa)¹⁴¹ ajatus, joka ei unohtunut täysin toisen maailmansodankaan jälkeen. Todellisuudessa länsieurooppalainen identiteetti tuli erityisesti BRD:n poliittisen eliitin parissa omaksutuksi hyvin nopeasti. Vaihtoehtojen puute oli todennäköisesti yksi syy positiivisiin asenteisiin.¹⁴²

BRD:n ensimmäinen liittokansleri Konrad Adenauer (CDU, liittokanslerina 1949-1963) nähdään usein, myös tämän työn aineistossa, Saksan eurooppalaisuuden ja läntiseen yhteisöön kiinnittymisen isänä. Adenauer suuntasi BRD:n sodan jälkeen voimakkaasti kohti läntisiä liberaaleja demokratioita, osittaisesta vastustuksesta huolimatta. Kylmän sodan myötä Saksasta oli tullut merkittävä turvallisuuskysymys ja strategisesti tärkeä alue länsiliittoutuneille. Etenkin Yhdysvallat koki itsellään olevan velvollisuuden huolehtia läntisestä Saksasta ja torjua Neuvostoliiton vaikutusta. Samalla BRD ja liittoutuneet joutuivat pohtimaan Saksojen yhdistymistä. Kysymys oli, olisiko Saksan asiassa syytä edetä kansakunta edellä ja pyrkiä Saksojen nopeaan jälleenyhdistymiseen vai edistää BRD:n integroitumista demokraattisiin valtioihin askel askeleelta. Lopulta jälkimmäinen vaihtoehto voitti, myös Adenauerin mielessä. Hän näki BRD:n muun poliittisen eliitin kanssa Eurooppaan suuntautumisen käytännöllisenä ratkaisuna, joka auttaisi BRD:tä nousemaan jaloilleen, kasvattaisi luottamusta sitä kohtaan ja takaisi rauhan sitomalla Ranskan ja Saksan toisiinsa.¹⁴³ BRD:tä määrittävä suunta oli näin valittu ja se olisi demokratia ja länsi. Vielä jälleenyhdistymisen hetkellä Adenauerin perintö oli CDU:n piirissä vahva. Hallitus viesti tuolloin, että ilman Adenauerin ajamaa BRD:n tiukkaa sitoutumista länteen alusta asti ei jälleenyhdistyminen koskaan olisi tullut mahdolliseksi.¹⁴⁴ BRD:n toimet siis mahdollistivat yhdistymisen.

BRD:n valitsema länsisuuntaus alkoi toteutua ripeästi, ja pohdittavaksi tuli BRD:n sotilaallinen uudelleenvarustelu ja liittoutuminen. Vuonna 1954 BRD:n sallittiin liittyä Länsi-Euroopan unioniin (WEU) sekä vuonna 1955 Pohjois-Atlantin liittoon Natoon. Tämä integroituminen läntisiin turvallisuusrakenteisiin oli Gert-Joachim Glaessnerin mukaan Konrad Adenauerin ulkopoliittikan ja näin ollen BRD:n uuden suunnan ensimmäinen pilari. Seuraavana tulivat Saksan ja Ranskan vihollisuuksien

---

¹⁴¹ Díez Medrano 2003, 179-181; Mikkeli 1998, 98, ”Keski-Euroopan” (*Mitteleuropa*) ajatus oli Saksassa suosittu maailmansotien välillä. Se kilpaili länsieurooppalaisuuden kanssa. Ajatus oli noussut suosituksi 1910-luvun puolivälissä ja tarkoituksena oli poliittisella tasolla federaation muodostaminen ja taloudellisella tasolla tulliliitto Saksan ja Itävallan välillä sekä ympäröivien Keski- ja Itä-Euroopan maiden kanssa. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen kansallismielisiin saksalaisiin vetosi ajatus Keski-Euroopasta, sillä Länsi-Eurooppa edusti ajatusta Ranskan vallankumouksesta ja näin myös muistutti Versaillesin häpeällisestä rauhansopimuksesta. Vaikka toisen maailmansodan päättymisen hautasi ”keskieurooppalaisuuden” haaveet käytännössä, termi nousi kuitenkin esiin vielä 1980-luvulla BRD:ssä sekä 1990-luvun alussa entisen DDR:n alueella, jossa se mainittiin vaihtoehtona EU:lle.

¹⁴² Díez Medrano 2003, 179-181; Mikkeli 1998, 98; Kißener 2010, 17; Glaessner 2005, 4-5.

¹⁴³ Glaessner 2005, 46-47; Karjalainen 1993, 86-87; Marcussen et al. 1999, 622; Kißener 2010, 18-19.

¹⁴⁴ Wilms 25.3.1990; Wilms 17.10.1990.

lopettaminen sekä Euroopan integraatio. Valtion ankkuroiminen sekä Euroopan turvallisuus- että taloudellis-poliittiseen yhteistyöhön loi BRD:lle myös identiteettiä avoimena ja demokraattisena valtiona. Lisäksi 1960- ja 1970-lukujen BRD:n ”talousihme” (Wirtschaftswunder) nousi omalta osaltaan kuvastamaan länteen sitoutumisen merkitystä ja tärkeyttä. Christian Schwaben mukaan poliittisen kulttuurin todellisen ”länsistymisen” voidaan tosin nähdä tapahtuneen BRD:ssä vasta sukupolvenmuutosten myötä 1960- ja 1970-luvuilla ja tulleen hallitsevaksi 1980-luvulla. Hänen mukaansa aiempien vuosikymmenten yhteiskunnallinen keskustelu ja vastakkainasettelu johti samalla 1980-luvulla BRD:ssä poliittisen keskitien löytymiseen, jossa ei enää esiintynyt perustavanlaatuisia ideologisia vastakkainasetteluita.¹⁴⁵ Läntisyys oli lävistänyt BRD:n.

BRD ei kuitenkaan ollut kyvytön tekemään yhteistyötä itäblokin maiden kanssa. 1960-luvulta lähtien suhde itään oli tosiasiat tunnustava. Saksojen yhdistyminen oli kirjattu vuoden 1949 perustuslaissa valtion tavoitteeksi, mutta tämä tavoite jäi Saksojen jaon vakiinnuttua lopulta lähinnä juhlapuheisiin. Vuonna 1969 valtaan noussut sosiaalidemokraattijohtoinen hallitus johtajanaan liittokansleri Willy Brandt (Sozialdemokratische Partei Deutschlands, SPD, liittokanslerina 1969-1974) ei enää nimenyt hallitusohjelmassaan tavoitteekseen Saksojen jälleenyhdistymistä. BRD myös tunnusti virallisesti DDR:n olemassaolon. Suhtautuminen DDR:ään (Deutschlandpolitik) ja yleisesti itään (Ostpolitik) olivatkin BRD:n sisäisenä kysymyksenä kiistanalaisia pitkään. Käytännössä BRD pyrki ylläpitämään Saksan kansan yhtenäisyyttä harjoittamalla yhteistyötä DDR:n kanssa mahdollisimman laajasti. BRD vaali ajatusta kansasta ja yhteisöstä, jolla oli yhteinen kohtalo (Schicksalgemeinschaft).¹⁴⁶

Liittokansleri Brandtin aikana BRD:n suhtautuminen Saksojen jälleenyhdistymisen kysymykseen muuttui selvästi ensimmäistä kertaa. BRD:n linjaksi muodostui hyväksyä, ettei jälleenyhdistyminen tapahtuisi lähitulevaisuudessa. Uudella politiikalla pyrittiin ennen kaikkea kansakunnan yhtenäisyyden säilyttämiseen tarjoamalla DDR:lle liikkumatilaa, jotta sen kansalaiset eivät vieraantuisi yhteisestä saksalaisesta kansakunnasta. Brandtin itä- ja Saksa-politiikan linjat säilyivät BRD:n kaikilla hallituksilla. Vaikka ilmapiiri itä-länsi-asetelmassa vielä kiristyi 1980-luvulle tultaessa, se ei kiristynyt juurikaan Saksojen välillä. BRD oli luonut onnistuneesti suhteita itään. Vaikka vaihdokset Neuvostoliiton johdossa vuonna 1985 antoivat toivoa muutoksista, BRD:ssä ei lähdetty voimakkaasti ajamaan eteenpäin ajatusta Saksojen yhdistymisestä. Näkemys yhdistymisen onnistumisesta oli suunnattu jonnekin kauas tulevaisuuteen. Tosiasiat tunnustavan politiikan ilmapiirissä Berliinin muurin

---

¹⁴⁵ Schwaabe 2005, 422, 431-442; Glaessner 2005, 48-49; Berger 2004, 183.

¹⁴⁶ Glaessner 2005, 50-52.

murtamiseen asti Saksojen yhdistymisen kysymys oli lähinnä unohdetun periaatteellisen tavoitteen tasolla.¹⁴⁷ Muurin murtaminen ja jälleenyhdistyminen tulivat näin BRD:ssä eteen hyvin yllättäen.

BRD syntyi väliaikaiseksi valtioksi, eräänlaiseksi vaiheeksi kehityskulkuun, kunnes taas olisi olemassa yksi, yhtenäinen Saksa. BRD:n perustanut vuoden 1949 perustuslaki ei rajoittunutkaan vain läntiseen Saksaan vaan muotoiltiin edustamaan koko Saksan kansaa ja siihen muotoiltiin sisään Saksojen jälleenyhdistymisen tavoite sekä myös yhtenäisen Euroopan tavoite. Koko BRD:n voidaan näin nähdä syntyneen ikään kuin prosessiksi kohti yhdistyvää Saksaa ja kohti yhdistyvää Eurooppaa. Oman väliaikaisuuden ajatus kuitenkin välillä hukkui. Liittoutumisesta länteen ja Eurooppaan tuli BRD:n menestystarina ja länsisuuntautuminen nähdään usein suurena projektina, josta BRD:ssä oli tiin ylpeitä. Länsisaksalainen sodanjälkeinen historia esitetäänkin usein menestystarinana.

2.4 BRD takuuna uudelle Saksalle – puolikkaan menneisyys takaa kokonaisen tulevaisuutta

BRD:n menestystarinan toisen maailmansodan jälkeen nähtiin hallitusten signaaleissa turvaavan myös tulevan Saksan kehitystä. BRD oli osoittautunut vuosikymmenten kuluessa luotettavaksi eurooppalaiseksi kumppaniksi.¹⁴⁸ Ennen Saksojen yhdistymistä lokakuussa 1990 BRD:n hallitus viesti useasti valtion toimivan eräänlaisena takuuna tulevaisuuden Saksan roolista. Uuden, tulevaisuuden Saksan identiteettiä luotettavana valtiona rakennettiin BRD:n aseman varaan. BRD:n toimittua jo vuosikymmeniä vakaana, vapaana ja demokraattisena oikeusvaltiona, muiden ei tarvitsisi pelätä yhdistynyttä Saksaa. Muiden pelot Saksojen jälleenyhdistymisestä nähtiin turhina, sillä läntisen arvoyhteisön tie, jolle Konrad Adenauer oli BRD:n ohjannut, esitettiin olleen sille oikea.¹⁴⁹ Adenauerin visio oli ollut: ”*Vapaassa ja yhtenäisessä Euroopassa vapaa ja yhtenäinen Saksa*”.¹⁵⁰ Tämä oli ollut alusta alkaen BRD:n pyrkimys ja olisi myös uuden Saksan pyrkimys.

BRD oli siis alusta asti rakentanut omia identiteettejään erotukseksi menneisyyden Saksaan. Siobhan Kattago näkee Saksojen jaon myötä syntyneen BRD:n identiteetin ankkuroituneen perustuslaillisen demokratian hallinnoimaan valtioon, sodanjälkeiseen taloudelliseen kasvuun sekä Länsi-Eurooppaan. Identiteettiä määriteltiin suhtautumalla negatiivisesti omaan kansallissosialistiseen menneisyyteen. Kattago esittää BRD:n suostuneen sodan jälkeen ottamaan kolmannen valtakunnan seuraajavaltion roolin. Osoittaakseen sitten luotettavuuttaan lännessä, Natossa ja Euroopan integraatiossa sen

¹⁴⁷ Glaessner 2005, 52, 54; Steininger 2001, 17-18.

¹⁴⁸ Glaessner 2005, 50.

¹⁴⁹ Wilms 28.4.1990.

¹⁵⁰ Kohl 10.5.1990, ”*In einem freien und geeinten Europa ein freies und geeintes Deutschland*”.

täytyi pitää menneisyytensä esillä. Sotaa seurasi BRD:n yritys tulla nähdyksi luotettavana valtiona ja sen avulla voittaa Saksan katastrofaalinen menneisyys ja hylkiön rooli.¹⁵¹ Vaikka BRD:stä oli tullut vuosikymmenten kuluessa merkittävä valtio Länsi-Euroopalle, tämän yrityksen voidaan tulkita jatkuneen myös jälleenyhdistymiskehityksen aikana.

Menneisyys pidettiin esillä hallitusten viesteissä, ja sen avulla esiteltiin erityisesti BRD:n luotettavuutta uuden Saksan perustana. BRD:n ensimmäinen tärkeä uudelle Saksalle siirrettävä ominaisuus oli sen vakaa demokraattinen yhteiskuntajärjestys. Saksojen sisäisen yhdistymisen ministeri Dorothee Wilms julisti maaliskuussa 1990: ”Vapaa demokraattinen Saksa ei voi eikä tule olemaan uhka naapureilleen. Neljäkymmentä vuotta menestyksestä demokratiaa Länsi-Saksassa, neljäkymmentä vuotta hyvää naapuruutta ja reilua kumppanuutta ystäviemme ja liittolaistemme kanssa ovat todistaneet tämän.”¹⁵² Myös heti Saksojen jälleenyhdistymisen jälkeen liittokansleri Kohl vakuutti, että yhdistymisen muissa aiheuttamat pelot ja avoimet kysymykset otettaisiin Saksassa huomioon, mutta hän edellytti muiden muistavan myös BRD:n neljäkymmenen vuoden demokraattisen taipaleen.¹⁵³ BRD:n avulla Saksa oli siis löytänyt demokraattisuuden, vastakohtana vanhalle yhtenäiselle Saksalle.

Uuden Saksan viestittiin myös hallintorakenteellisesti tulevan olemaan BRD:n mallin mukainen. Tuleva, uusi yhdistynyt Saksa olisi myös federalistinen valtio, jolla olisi demokraattinen perustuslaki. Tämä oli luonnollisesti tärkeä viesti, sillä olihan federalistinen valtiomuoto alun perin valittu juuri miehittäjävaltojen vaatimuksesta varmistamaan, ettei valta Saksassa enää keskittyisi. Hallitus näki yhdistymisessä Saksalla suuren vastuun, mutta vastuunkannon viestittiin aina näkyneen BRD:n politiikassa, joka noudatti perustuslakia ja irtisanoutui menneisyyden valtopolitiikasta.¹⁵⁴ BRD:stä muodostui olemassaolonsa aikana liberaalin demokratian vankkumaton esitaistelija, mikä oli selvästi identiteetti, jonka toivottiin siirtyvän yhtenäiselle Saksalle.¹⁵⁵

BRD:n koko valtion viestittiin olevan myös historiasta saatujen opetusten seuraamus, mikä takaisi, että uusi Saksa olisi rauhan asialla. Historian esitettiin olleen hirveä, toinen maailmansota ja holokausti eivät koskaan saisi unohtua, mutta BRD oli kuitenkin Saksojen jaosta lähtien jännitteistä huolimatta onnistunut säilyttämään rauhan. Hallitus esitti 45 vuoden olleen pitkä aika ilman sotaa, ja Euroopan kansojen tulisikin nähdä uusi yhdistynyt Saksa merkinä paremmasta Euroopasta.¹⁵⁶

---

¹⁵¹ Kattago 2001, 4, 36, 38-39.

¹⁵² Wilms 25.3.1990, ”*ein freiheitliches demokratisches deutschland kann und wird keine bedrohung fuer seine nachbarn sein. vierzig jahre erfolgreicher demokratie in westdeutschland, vierzig jahre gute nachbarschaft und faire partnerschaft mit unseren freunden und verbuendeten haben dies unter beweis gestellt.*”

¹⁵³ Kohl 4.10.1990; Kohl 23.11.1990.

¹⁵⁴ Genscher 23.3.1990; Wilms 25.3.1990; Genscher 5.5.1990; Genscher 10.5.1990.

¹⁵⁵ Glaessner 2005, 4-5.

¹⁵⁶ Genscher 5.5.1990.

BRD:n toiminnan vuoksi yhtenäinen Saksa olisi siten positiivinen asia Euroopalle. BRD:n nähdään myös vetäneen historiastaan nykyisyyteen asti kantavia johtopäätöksiä. Valtion perustana on velvoite rauhaan. Hallitus esitti BRD:n myös tehneen sovinnon muiden kanssa. Valtion viestitään tehneen sen koko Saksan nimissä, koska Itä-Saksalla siihen ei ole ollut mahdollisuutta. Yhdistymisestä puhuttaessa ei näin ollen saisi unohtaa kaikkia BRD:n Euroopan rauhan eteen tekemiä ponnisteluja.¹⁵⁷ BRD:n esitetäänkin koko olemassaolonsa ajan edustaneen koko Saksaa, niin kuin sen perustuslaissa oli määriteltä. Tämä tuo esiin BRD:n roolin prosessina kohti yhtenäistä Saksaa ja ajatusta siitä, että BRD on yhtä kuin Saksa. Toisaalta BRD:n luotettavuuteen vedoten kohdistettiin muihin vaatimus siitä, että nyt Saksaan tulisi todella luottaa ja antaa sen yhdistyä.

Kuten Kattago myös Christian Schwaabe esittää vuoden 1945 jälkeen BRD:hen kehittyneen aivan omanlaisensa identiteetin. Schwaabe kuitenkin nostaa tärkeimmäksi identiteettiä muokanneeksi tekijäksi BRD:n länsisuuntauksen, josta tuli kaikessa valtion kehityksen keskeisin tulos. BRD:ssä syntyi hänen mukaansa jälkinationalistinen, Eurooppaan suunnattu ajattelu, joka kuvasti valtiota erityisesti 1980-luvulla. Länsisuuntauksen painottaminen vain vahvistui 1989 alkaneiden tapahtumien johdosta.¹⁵⁸ Liittokansleri Adenauerin sodan jälkeen aloittaman läntisen suuntauksen esitetään usein asetetun valtioon ylhäältä alaspäin ja näin kansalaisia suunnattiin tietoisesti kohti modernia, liberaalia länttä. Adenauer ja hänen konservatiiviset tukijansa näkivät Saksan olleen ennen sotaa epämääräisessä asemassa idän ja lännen välissä. Jotta tältä vältyttäisiin tulevaisuudessa, BRD:n suunnaksi vallittiin tietoisesti länsi niin poliittisesti, taloudellisesti kuin sotilaallisestikin. Adenauer ajoi suuntautumista länteen myös epäluottamuksesta saksalaisiin – nämä saattaisivat jälleen sortua nationalismin tielle.¹⁵⁹ Tästä alun perin tietoisesta valinnasta liittyä lännen ja Länsi-Euroopan erilaisiin instituutioihin seurasi BRD:lle vahva läntinen identiteetti.

Wendt näkee instituutioiden olevan tärkeässä roolissa identiteettien kannalta. Hän määrittelee institution olevan ”*relatively stable set or "structure" of identities and interests.*”. Hänen mukaansa tällaiset rakenteet on usein kodifioitu muodollisiksi säännöiksi ja normeiksi, mutta instituutiot ovat yksikköjä, joita ei ole olemassa ilman toimijoiden yhteistä ajatusta siitä, kuinka maailma toimii. Instituutiot ovat kollektiivista, jaettua tietoa, ja ne rakentavat identiteettien kanssa toisiaan. Näin ollen institutionalisoituminen on myös identiteettien omaksumisen prosessi.¹⁶⁰ BRD:n lähtiessä mukaan läntisten instituutioiden osaksi vakiintuneessa kylmän sodan konfliktiasetelmassa sille voidaan nähdä vuorovaikutuksessa vahvistuneen läntinen identiteetti. Myös Jeffrey J. Anderson ja John B. Goodman

---

¹⁵⁷ Kohl 8.3.1990.

¹⁵⁸ Schwaabe 2005, 403-404, 481.

¹⁵⁹ Berger 1997, 47; Karjalainen 1993, 86-87.

¹⁶⁰ Wendt 1992, 399.

ovat todenneet BRD:n kohdistaneen aluksi kiinnostuksensa kansainvälisiin instituutioihin, kuten EY:hyn ja Natoon, nähden niiden tarjoavan mahdollisuuksia tavoitella omia etuja ja tavoitteita. Lopulta jäsenyyden instituutioissa voidaan nähdä muokanneen valtion intressejä niin, ettei sitoutuminen yhteisöihin ollut vain politiikan toteuttamisen keino vaan tarjosi sille lopulta normatiivisen kehyksen.¹⁶¹ Näin myös sitoutumisen instituutioihin voidaan esittää vahvistaneen BRD:n läntistä identiteettiä.

Hallitusten signaaleissa BRD:n historian avulla uudelle Saksalle rakennettavista identiteeteistä läntisen identiteetin painotus on selkeä. BRD:n historia esitetään uutta Saksaa takaavaksi sen tiukan länteen ja Eurooppaan kiinnittymisen kautta. Jälleenyhdistymisen hetkellä hallituksen täytyi vakuuttaa muut siitä, ettei tulevaisuuden Saksa poikkeaisi lännen tieltä, kuten ei BRD:kään ollut poikennut. BRD:n esitettiin valtion synnystä asti asettaneen kansallisen yhtenäisyytensä suurempaan eurooppalaiseen kehykseen ja toimineen Euroopan kehityksen esitaistelijana.¹⁶² Tässä voidaan selvästi nähdä viittaus Adenauerin tietoiseen päätökseen valita sitoutuminen länteen mieluummin kuin Saksojen yhdistyminen. Liittokansleri Kohl esitti joulukuussa 1989 BRD:n olevan ”...*tiukasti ankkuroituneena läntisten demokratioiden arvoyhteisöön*”. Ainoastaan sen avulla olisi hänen mukaansa mahdollista turvata ja ylläpitää rauhaa sekä vapautta niin Saksassa kuin Euroopassa.¹⁶³ BRD:llä jo oleva läntinen identiteetti ei siis voisi muuttua Saksojen yhdistyessä. BRD:n esitetään puheissa olevan tiukasti sitoutunut niin Euroopan yhdistymisen prosessiin kuin muihinkin kansainvälisiin instituutioihin. Luotettavuudesta nähdään todisteena BRD:n aktiivinen toiminta Euroopassa.¹⁶⁴ Saksojen yhdistymisen jälkeen ulkoministeri Genscher totesi: ”*eurooppalainen tie johdatti meidät saksalaiseen yhtenäisyyteemme...*”.¹⁶⁵ BRD:n kehitys siis teki uudenkin Saksan eurooppalaiseksi ja sitoi sen länteen.

Läntisen identiteetin vahvistaminen tapahtuu puheissa myös niin sanottujen lännen ja Euroopan arvojen avulla. BRD:n hallituksen edustajat esittävät puheissaan usein joukon Euroopan ja/tai lännen arvoja. Tärkeimpiä niistä ovat vapaus, demokratia, rauha, turvallisuus ja ihmisarvot. Nämä arvot nähdään edellytyksinä yhteisen Euroopan rakentamiselle, ja Saksan kerrotaan jakavan ne. Viesti puheissa on usein se, että Saksa on ymmärtänyt ja sisäistänyt nämä arvot. Se ymmärtää vaatia niitä itseltään ja muilta. Euroopan ja lännen yhteiset arvot nähdään Euroopan ja siten myös Saksojen jaon voittamisen perustana. Hallitus totesi BRD:n muotoutumisen näiden arvojen perustalle tuoneen toivoa myös

---

¹⁶¹ Anderson & Goodman 1993, 23-24.

¹⁶² Kohl 3.2.1990.

¹⁶³ Kohl 31.12.1989, “...*fest verankert in der Wertegemeinschaft der westlichen Demokratien*“..

¹⁶⁴ Süßmuth 1.1.1990; Kohl 17.1.1990.

¹⁶⁵ Genscher 14.10.1990, “*Der europäische Weg hat uns zu unserer deutschen Einheit geführt...*”.

DDR:n kansalaisille ja tulevaisuuden Saksan vakuutetaan myös jatkossa elävän näiden arvojen mukaisesti.¹⁶⁶ Puhuessaan YK:ssa syksyllä 1991 ulkoministeri Genscher vakuutti yhdistyneen Saksan järjestön peruskirjan mukaisesti ottavan paikkansa kansakuntien joukossa ymmärtäen kasvaneen vastuunsa vapaudesta, demokratiasta ja ihmisoikeuksista.¹⁶⁷

Uuden Saksan identiteettiä BRD:n historian avulla rakennettaessa BRD:n identiteettien siirron välineenä käytettiin myös toisten identiteettien muokkaamista viestimällä niille ikään kuin heidän identiteettinsä olisivat jo muuttuneet. Vaikka Saksojen yhdistymistä kohtaan oli jatkuvasti epäilyjä, hallitus ei karttanut signaalien lähettämistä siitä, että muut näkevät BRD:n olevan luotettava ja näin ollen yhdistymisen olevan toivottua, ja uudenkin Saksan olevan luotettava. Tämä näkyi muun muassa vaatimuksissa muistaa BRD:n ponnistelut rauhan eteen. 2+4-sopimuksen solmimisen yhteydessä ulkoministeri Genscher totesi, että BRD:n vapaan valtio- ja yhteiskuntajärjestyksen rakentamisen sekä rauhan ja vastuun politiikan avulla Saksa on saanut takaisin kansojen luottamuksen historian kauhujen jälkeen. Hänen mukaansa, maailma tunnustaa saksalaisten panostuksen ihmisoikeuksiin ja ihmisarvoon, vapauteen ja demokratiaan. Vakaan yhteiskunnan rakentaminen ja vastuunotto rauhan säilymisestä nähtiin muut valtiot vakuuttaneiksi myös yhdistymisen jälkeen. Yhdistynyt Saksa viesti rauhanomaisen vallankumouksen saaneen onnistuneen päätöksen, kun sen naapurit Euroopassa osoittavat luottavansa Saksaan. Saksa ei tulisi pettämään niitä vaan toimisi erityisesti Euroopan hyväksi.¹⁶⁸ Jälleenyhdistymisen päivänä liittopresidentti Weizsäcker totesi saksalaisista tulleen kumppaneita, joihin voi luottaa, mikä on merkittävästi tukenut Saksan naapureiden Saksojen yhdistymistä puoltavaa kantaa.¹⁶⁹ Luotettavuus on saavutettu BRD:n olemassaolon aikana ja tämän esitetään rakentaneen luottamuksen myös uuteen Saksaan muussa Euroopassa.

Hallituksen puheissa nähdään selvästi myös BRD:n historian siirtäminen kaikkien saksalaisten historiaksi. Uutta yhtenäistä Saksaa esitetään luoduksi jo BRD:n historiassa. Esimerkiksi ulkoministeri Genscher esitti yhdistymisen jälkeen uuden Saksan luomisen historiallisia etappeja olevan jäsenyys Euroopan neuvostossa, läntisessä liittoumassa sekä EY:ssä. Myös Ranskan ja Saksan välinen Elysée-

---

¹⁶⁶ Kohl 31.12.1989; Süßmuth 1.1.1990; Kohl 10.1.1990; Kohl 17.1.1990; Kohl 3.2.1990; Kohl 5.6.1990.

¹⁶⁷ Genscher 25.9.1991.

¹⁶⁸ Genscher 20.9.1990; Kohl 23.11.1990.

¹⁶⁹ von Weizsäcker 3.10.1990.

sopimus¹⁷⁰ vuodelta 1963 nähtiin merkittäväksi. Näiden etappien kautta hän esitti saksalaisten palanneen demokratioiden joukkoon.¹⁷¹ Näin BRD:n historiasta tuli koko Saksan historiaa, ja näiden selvästi vain BRD:n menneisyyteen kuuluvien etappien esitettiin koskettavan kaikkia saksalaisia. Samalla ne kuvastivat uuden Saksan luotettavuutta ja sitoutumista demokratiaan ja Eurooppaan.

Vaikka edeltävässä esimerkissä viitataan ulkoministeri Genscherin puheeseen, voidaan liittokansleri Kohlin vahvan historiapolitiikan arvioida olleen hallituksen BRD:n historiaan nojaavien linjausten takana. Liittokanslerin roolia BRD:n virallisen kollektiivisen muistin muotoilussa ei voida ohittaa. Kohl pyrki Siobhan Kattagon mukaan aina säilyttämään yhtenäisen Saksan kansakunnan, jonka yhteistä kulttuuriperintöä hän usein painotti. Saksan kansallissosialistisen menneisyyden osalta hän painotti myös saksalaisten kärsimyksiä ja korosti jatkuvuuksia Saksan historian positiivisten puolien ja BRD:n demokraattisen vakauden välillä.¹⁷² Andreas Rödder esittääkin Kohlilla olleen ajatuksen BRD:n historian erillisyydestä. Demokraattiseen BRD:hen oli mahdollista identifioitua positiivisesti, sillä se oli syntynyt vasta historian kauhujen jälkeen eikä ollut täysin kansallissosialismin tahraama. On oleellista huomioda myös BRD:n sisällä 1980-luvun viimeisinä vuosina vallinnut Historikerstreit, ”historioitsijakiista”, jonka puitteissa keskusteltiin tiukasti siitä, miten kansallissosialistit ja holokausti tulisi Saksassa muistaa.¹⁷³

BRD:n demokraattisen, rauhaa tuovan valtion ja länsisuuntautumisen identiteetit pohjautuivat siis poliittisen eliitin piirissä valtiota muodostaessa valittuihin linjoihin. Nämä identiteetit sopivat uuden valtion intresseihin olla yhdistymättä vanhan yhtenäisen Saksan tekoihin. Kuten Marcussen et al. esittävät, identiteettirakennelmat alkavat uuden linjan löydyttyä yleensä vakiintua. Kun tietty ajatus valtion toiminnasta ja poliittisesta järjestyksestä on laajasti hyväksytty, se institutionalisoituu ja tulee osaksi valtion poliittista kulttuuria. Siten muutoksen jälkeen vaihtoehdot valittavasta kehityksen suunnasta vähenevät ja vallitsevasta tilanteesta muodostuu yhä vaikeammin muutettava.¹⁷⁴ BRD:lle valitut linjat olivat siis vakiintuneet. Samaan tapaan Wendt näkee pitkäaikaisen vuorovaikutuksen ympärille lopulta syntyvän vakaita identiteettejä. Kylmän sodan aikana niin suhteessa itään kuin länteenkin BRD:n ja muiden Euroopan valtioiden välille oli rakentunut tietynlaisia sosiaalisia rakenteita

---

¹⁷⁰ Vuonna 1963 Elysée-palatsissa Pariisissa allekirjoitetulla BRD:n ja Ranskan välisellä ystävyyssoitimuksella oli tarkoitus vähentää maiden välistä toisesta maailmansodasta johtunutta vastakkainasettelua ja luoda uusi perusta maiden välisille suhteille.

¹⁷¹ Genscher 14.10.1990.

¹⁷² Kattago 2001, 46; Rödder 2010, 91; Hentilä 1994, 205-206.

¹⁷³ Rödder 2010, 90-92; Hentilä 1994, 269-279, Hentilä näkee BRD:n sisäisellä kiistalla olleen ennen kaikkea historiapolitiittinen merkitys, kun kiinnostus natsimenneisyyttä kohtaan yhtäkkiä kasvoi. Hentilä näkee keskustelun suurimpana antina sen, että siinä koeteltiin ensimmäistä kertaa ”kolmannen valtakunnan normalisoinnin ja kansallissosialismin historialliseksi tekemisen rajoja”.

¹⁷⁴ Marcussen et al. 1999, 617.

ja niille oli näin muodostunut tietynlainen suhde BRD:hen. BRD:n paikasta voitiin nähdä vallitsevan vakaa ymmärrys, se oli liittoutunut länteen sotilaallisesti, poliittisesti ja taloudellisesti.

Konrad H. Jarausch on kritisoinut näkemystä BRD:n historiasta jonkinlaisena jälleenyhdistymisessä täyttyvänä kohtalona. Hänen mukaansa kansallinen narratiivi BRD:ssä, ja yhdistymisen jälkeekin Saksassa, on nähnyt jälleenyhdistymisen ja kansallisen jaon voittamisen tuoneen lopun sille kehitykselle, joka alkoi kansallisesta, imperialistisesta huumasta, johti Weimarin tasavallan epäonnistumisen jälkeen kolmanteen valtakuntaan ja lopulta Saksojen jakoon. Toisin sanoen Saksa-kysymys on nähty ratkaistuksi jälleenyhdistymisellä. Tästä näkökulmasta BRD:n kehitys on esitetty menestyksenä, joka päättyi Saksojen yhdistymiseen. Jarausch esittää monien Saksan historian kehityskulkujen olleen kuitenkin liikkeellä jo ennen vuosia 1989-1990. Vaikka näiden kehityskulkujen vaikutukset alkoivat näkyä kenties vasta jälleenyhdistymisen jälkeen, ne eivät kuitenkaan olleet yhdistymisestä johtuvia. Hänen mielestään on oleellista olla näkemättä vuosia 1989-1990 jonkinlaisena valtavana kulminaatiopisteenä, jota ennen oli tapahtunut kaikki, ja jonka jälkeen kaikki oli uutta ja seurausta jälleenyhdistymisestä.¹⁷⁵ Jarausch onkin oikeassa ajatuksessaan jatkuvuuksista. BRD oli sitoutunut moneen 1990-luvulle ulottuvaan tulevaisuuden kehityskulkuun jo ennen kuin tiesi jälleenyhdistymisestä. Näkemystä BRD:n esittämisestä menestystarinana ei kuitenkaan voida ohittaa, koska se on ollut ajatukseen vallitseva. BRD tarjosi positiivisen lähtökohdan uudelle yhtenäiselle Saksalle. Samalla vuodet 1989-1990/1991 on nähtävä jonkinlaisena kulminaatiopisteenä ja kriittisenä käännekohtana – Jarauschkaan tuskin voi pitää vuosia merkityksettöminä. Identiteettien muutoksille ja jatkuvuuksille ne olivat ainakin tärkeitä.

BRD:n perustuslaki uuteen Saksaan – rauhan, turvallisuuden ja Euroopan yhdentymisen tae

Esimerkkinä BRD:n historian erityisyydestä hallituksen puheissa ja viesteissä nousee erityisesti esiin BRD:lle 1949 muotoiltu perustuslaki (Grundgesetz) ja sen merkitys valtion identiteeteille. Perustuslaki muodostui perusteluksi BRD:n kautta syntyvälle uuden Saksan luotettavuudelle ja rakensi näin omalta osaltaan BRD:n luotettavuuden identiteetin jatkuvuutta uudelle, tulevaisuuden Saksalle.

BRD:n vuoden 1949 perustuslaki laadittiin väliaikaiseen tilanteeseen ja sillä luotiin väliaikainen valtio. Saksojen ajateltiin yhdistyvän pian. Länsiliittoutuneet vaativat sodan jälkeen, että uuden perustuslain tulee luoda demokraattinen ja federalistinen valtion rakenne sekä turvata yksilön oikeudet ja vapaudet. Väliaikaiseksi tarkoitettun perustuslain muotoili parlamentaarinen neuvosto. Muotoiluun ei

---

¹⁷⁵ Jarausch 2010, 508-509.

haluttu käyttää kansan suoraan vallitsemaa kansallista parlamenttia, sillä kansaa ei sodan jälkeen nähty päteväksi vaikuttamaan perustuslakiin. Vuoden 1949 perustuslaki nousi edustamaan uuden valtion irtiottoa Natsi-Saksasta. Se luotiin synnyttämään Saksa uudelleen. Tuloksena oli liberaali demokratia, joka oli ottanut opikseen menneisyydestään. Myös uuden valtion kansalaiset ottivat lain omakseen, mikä loi valtioon vahvan perustuslaillisen patriotismin hengen. Kun kansallista ylpeyttä ei sodan jälkeen saanut tai voinut menneisyyden vuoksi tuntea, länsisaksalaiset kohdistivat ylpeytensä demokratian tuoneeseen perustuslakiin, joka takaisi, etteivät kansallissocialismin julmuudet tapahtuisi enää uudelleen.¹⁷⁶

Perustuslain mallina toimi pitkälti Weimarin tasavallan perustuslaki. Sen alkuun sisällytettiin listaus klassisista perusoikeuksista, sillä tarkoituksena oli luoda natsimenneisyyden taakan vuoksi järjestelmä, joka puolustaisi vahvasti yksilöä valtion hyökkäyksiä vastaan.¹⁷⁷ Perustuslain ensimmäisessä artiklassa todetaan: ”*Ihmisen arvo on loukkaamaton*”.¹⁷⁸ Perustuslaissa estettiin myös natsien tekemän valtaannousun kaltaiset aikeet muun muassa mahdollistamalla poliittisten puolueiden kielto, jos nämä vaarantavat demokratiaa, sekä yksilön tiettyjen oikeuksien rajoittaminen, jos tämä loukkaisi perustuslaillista järjestystä. Perustuslaissa ei kuitenkaan luotettu liikaa kansalaisyhteiskuntaan. Demokratiasta tehtiin entistä edustuksellisempi, jotta kansanedustajilla olisi mahdollisuus toimia aiempaa laajemmin omatuntonsa mukaan.¹⁷⁹ Thomas U. Bergerin mukaan BRD:n uusi sodanjälkeinen antimilitaristinen linja institutionalisoitui uuteen perustuslakiin, sillä laissa kiellettiin aggressiivinen sodankäynti.¹⁸⁰ Perustuslaki oli tästä syystä hyvin tärkeä BRD:lle ja sen identiteetille läntisenä demokratiana.

Perustuslain esipuheessa kiteytyi uuden valtion katumus menneisyydestään ja sen tulevaisuuden tavoitteet. Alkuun sisällytettiin viesti rankasta menneisyydestä. Esipuheen osaksi mietittiin aluksi jotain selkeästi kansallissosialistiseen menneisyyteen viittaavaa historiallista lausuntoa, mutta siihen päätyi lopulta vain ilmaisu ”*Tietoisena vastuustaan Jumalan ja ihmisten edessä...*”¹⁸¹, jossa lopulta vastuun syytä ei selitetä.¹⁸² Esipuheessa linjattiin myös Saksan kansan pyrkivän suojelemaan ja ylläpitämään kansallista ja valtiollista yhtenäisyyttään sekä palvelemaan maailmanrauhaa yhtenäisen Euroopan tasavertaisena jäsenenä. Perustuslain todetaan luovan uuden järjestyksen väliaikaisesti ja sen koskevan myös kaikkia niitä saksalaisia, joiden ei annettu osallistua sen muotoiluun. Tällä viitattiin

---

¹⁷⁶ Markovits 2008, 1308-1309, 1313-1314; Rudzio, 2011, 41-42, Schwartz 1994, 1080; Berger 2004, 170.

¹⁷⁷ Markovits, 2008, 1317.

¹⁷⁸ ”*Die Würde des Menschen ist unantastbar.*”, Saksan liittotasavallan perustuslaki 1949.

¹⁷⁹ Markovits 2008, 1310-1313, Rudzio 2011, 42.

¹⁸⁰ Berger 1997, 47; Saksan liittotasavallan perustuslaki 1949.

¹⁸¹ ”*Im Bewußtsein seiner Verantwortung vor Gott und den Menschen...*”, Saksan liittotasavallan perustuslaki, johdanto.

¹⁸² Markovits 2008, 1313-1314.

itäksalaksiin. Koko Saksan kansan todettiin pysyvän tavoitteessa saavuttaa Saksan vapaus ja yhtenäisyys itsemääräämisoikeuden kautta.¹⁸³ Perustuslaki nimesi näin BRD:n valtion tavoitteet, joista pidettiin koko Saksojen jaon ajan enemmän tai vähemmän kiinni.

Jälleenyhdistymiskehityksen tiivistyessä perustuslaista tuli tärkeä kulmakivi ja perustelu BRD:n menestykselle ja luotettavuudelle. BRD:n perustuslaista ei haluttu luopua, sillä sen nähtiin taanneen pitkän rauhan ajan Eurooppaan. Saksojen yhdistymiskehityksen yhteydessä jouduttiinkin käymään perustavanlaatuinen yhteiskunnallinen keskustelu kahden valtion yhdistymisen lainopillisesta toteuttamisesta ja siitä, millainen olisi uuden yhtenäisen Saksan perustuslaki.

Jälleenyhdistymisen noustessa konkreettisesti esiin Berliinin muurin murruttua jouduttiin selvittämään, miten yhdistyminen oikeudellisesti toteutettaisiin. BRD:n väliaikaiseksi muotoillussa perustuslaissa oli edelleen mainittuna tavoite Saksojen yhdistymisestä. Perustuslaissa olikin kaksi artiklaa, joiden nojalla jälleenyhdistyminen ja kansallisen yhtenäisyys oli mahdollista saavuttaa. Toinen artikloista oli artikla 146, joka oli alun perin muotoiltu nimenomaan jälleenyhdistymisen tilannetta silmällä pitäen. Artiklan mukaan ”*Tämä perustuslaki menettää sitovuutensa sinä päivänä, jona voimaan tulee valtiosääntö, josta Saksan kansa on vapaana päättänyt.*”¹⁸⁴ Artikla olisi siis toteutuessaan vaahtunut uuden perustuslain muotoilua. Artiklan 146 tarjoama tie nähtiin tästä syystä kalliina ja aikaa vievänä. Toisen vaihtoehdon tarjosi artikla 23, joka mahdollisti DDR:n alueiden liittämisen BRD:hen, mutta jätti BRD:n vanhan perustuslain edelleen voimaan.¹⁸⁵ Artikla 23 oli perustuslaissa osa liittovaltion ja osavaltioiden välisiä suhteita määrittelevää osaa, ja siinä sanottiin perustuslain olevan voimassa kaikissa BRD:n osavaltioissa sekä ”*muissa Saksan osissa se tulee voimaan näiden liittymisen jälkeen.*”¹⁸⁶ Alun perin tämä artikla oli tarkoitettu yksittäisiä osavaltioita varten, mutta jälleenyhdistymisen tullessa ajankohtaiseksi se sai uutta merkitystä.¹⁸⁷

Muutosten kourissa olleen DDR:n valmistautuessa maaliskuussa 1990 kansanedustuslaitoksensa Volkskammerin ensimmäisiin vapaisiin vaaleihin, oli edelleen epäselvää, tapahtuisiko Saksojen yhdistyminen tai miten se oikeudellisesti tapahtuisi. Näissä vaaleissa vastakkain olivat erilaiset näkemykset kahden Saksan säilyttämisestä tai yhdistymisestä sekä erilaiset näkemykset yhdistymisen oikeudellisesta toteuttamisesta. Vaalien tulos oikeastaan sinetöi päätöksen yhdistymisen tavasta. Kansa äänesti suurella enemmistöllä jälleenyhdistymisen ja erityisesti sen nopean toteuttamisen puolesta.

---

¹⁸³ Saksan liittotasavallan perustuslaki 1949.

¹⁸⁴ Saksan liittotasavallan perustuslaki 1949, ”*Dieses Grundgesetz verliert seine Gültigkeit an dem Tage, an dem eine Verfassung in Kraft tritt, die von dem deutschen Volke in freier Entscheidung beschlossen worden ist.*”.

¹⁸⁵ Vorländer 2009, 98.

¹⁸⁶ Saksan liittotasavallan perustuslaki 1949, ”*In anderen Teilen Deutschlands ist es nach deren Beitritt in Kraft zu setzen.*”.

¹⁸⁷ Vorländer 2009, 98.

Virallisesti Volksskammer päätti 23.8.1990 erityisistunnossaan liittymisestä Saksan liittotasavaltaan sen perustuslain 23 artiklan mukaan 3.10.1990. Saksojen jälleenyhdistyessä tuona päivänä Eurooppaan ei siis syntynyt oikeudellisesti uutta valtiota. Perustuslain ulottaminen DDR:n alueelle tarkoitti oikeudellisesti vain BRD:n alueen laajentumista ja yhdistymistä yhdeksi Saksaksi jaettujen Saksojen rajoissa (vrt. liite 2., kartat 3. ja 4.). Näin BRD:n perustuslaista tuli uuden yhtenäisen Saksan perustuslaki, ja se asettui myös uuden Saksan tavoitteiden ja luonteen takaajaksi.

Hallituksen puheissa BRD:n perustuslaki esiintyi takuuna uuden Saksan demokraattisuudesta ja sitoutumisesta Eurooppaan. Vaikka BRD:n hallituksen linja oli jälleenyhdistymisneuvotteluja käytäessä, että kansalliset, kahden Saksan sisäistä yhdistymistä koskevat asiat olisivat puhtaasti näiden kahden valtion neuvoteltavissa, niin silti viestintä perustuslaista nousee selvästi esiin myös signaaleina muille valtioille. BRD:n perustuslaki yhdisti hallitusten signaalien mukaan onnistuneesti rauhan, Euroopan ja Saksojen yhdistymisen, niin kuin ne olivat perustuslain johdantoon kirjattuina.

Ulottamalla BRD:n perustuslain myös Itä-Saksan alueelle hallitus esitti BRD:n toteuttavan jo kauan sitten yhdistymisestä sovittua osaa. Hallituksen mukaan jo 1952 länsiliittoutuneiden ja BRD:n kesken oli sovittu¹⁸⁸, että BRD:n demokraattinen perusta tulisi siirtymään myös yhtenäiselle Saksan valtiolle. Perustuslaki takaisi saksalaisille myös yhdistyneenä vakaan demokratian, vapauden ja oikeusvaltion. Perustuslain viestittiin olevan näin sidoksissa tiettyihin arvoihin, jotka leimaisivat BRD:n perustuslain kautta myös uutta Saksaa. BRD:n perustuslaki pystyi siis vastustamaan edustamine arvoineen Saksan historiaa. Perustuslain demokratiaa takaava voima näkyikin hallituksen puheissa laajasti. BRD:n poliittisen linjan esitettiin moneen kertaan tulleen muotoilluksi jo perustuslaissa ja tämän linjan pitäneen läpi vuosikymmenten. Perustuslain esitettiin ajavan demokratian asiaa myös siinä, että sen myötä BRD:n valtiomuodoksi oli tullut liittovaltio. Vuoden 1991 alussa Saksan perustuslaki esitettiin menneisyydestä ymmärrettynä oppina. Perustuslain nähtiin vartioineen Saksan rauhaa.¹⁸⁹ Näin vielä yhdistymisen jälkeenkin epävakaata tilannetta ja epäilyksiä Saksaa kohtaan pyrittiin hälventämään rakentamalla Saksan luotettavuuden identiteettiä perustuslain avulla.

Hallitukset näkivät perustuslain tuoneen tekstillään aina yhteen myös kysymykset Euroopan yhdenytymisestä ja Saksojen yhdistymisestä. Viestinä oli, ettei näiden kahden kehityskulun kesken ollut olemassa mitään ristiriitoja. Yhdistyneen Saksan esitettiin olevan yhtä tiukasti sitoutunut Eurooppaan perustuslain velvoittamana kuin BRD oli. Perustuslain nähtiin myös sisällöllään kertovan uuden Sak-

---

¹⁸⁸ Tällä viitattiin Saksan sopimukseen, kts. alaviite 104.

¹⁸⁹ Kohl 5.6.1990; Seiters 30.11.1990; Seiters 8.2.1991.

san Eurooppa-politiikan. Saksojen jälleenyhdistymisen päivänä sekä liittokansleri Kohl että liittopresidentti von Weizsäcker totesivat koko Saksaa koskevan perustuslain selventävän, mitä Saksa haluaa sekä sen tavoitteet. Saksa haluaisi, kuten laissa sanotaan, yhdistyä rauhassa ja toimia yhtenäisenä maailman vapauden ja Euroopan yhdentymisen puolesta.¹⁹⁰ Perustuslakivalinnan nähtiin myös vakauttavan Eurooppaa ja se esitettiin myös Euroopan turvallisuuskysymyksenä. Toukokuussa 1990 puolustusministeri Stoltenberg perusteli BRD:n perustuslain säilyttämistä sen Eurooppaan tuomalla vakaudella. Hänen mukaansa vanha perustuslaki oli toiminut jo kauan hyvin. Uuden perustuslain muotoilu veisi aikaa ja vain pitkittäisi epävakaa tilannetta.¹⁹¹ Perustuslain käyttöön ottamalla uusi Saksa olisi näin myös luotettava ja vakaa kumppani, joka kantaisi vastuun Euroopan vakauudesta.

Vuoteen 1991 tultaessa ja Saksojen jo yhdistyttyä perustuslain tehtäväksi nähtiin erityisesti sitoa Saksa Eurooppaan. Perustuslain esitetään hallituksen viesteissä yhä takaavan rauhaa, mutta Saksan tuli tarttua seuraavaan perustuslain osoittamaan velvoitteeseen eli Euroopan yhdentymiseen. Vuoden vaihteessa 1990-1991 liittokansleri Kohl näki perustuslain ensimmäisen tavoitteen onnistuneen – Saksa oli yhtenäinen. Maan täytyikin hänen mukaansa lähteä kaikin voimin toisen tehtävän, Euroopan yhtenäisyyden toteuttamisen, pariin. Perustuslain toista velvoitetta ei saisi unohtaa. Tämä oli Kohlin mukaan myös hänen uuden hallituksensa toiminnan pääsanoma. Yhtenäinen Saksa nähtiin näin puheissa edelleen perustuslain velvoittamana sitoumuksessaan Euroopan yhdentymiseen. Saksojen jälleenyhdistyminen esitettiin vain osana sen historiallista velvollisuutta. Loppuvuodesta 1991 Kohl totesi perustuslain toista velvoitetta toteutettavan erityisesti Maastrichtin sopimuksen luomisessa, jossa Saksa oli aktiivisesti mukana.¹⁹² Uuden valtion Eurooppa-politiikka kumpusi siis edelleen BRD:n perustuslaista, joka oli luonut onnistuneen demokratian.

Hallitus myös esitti perustuslain koko uuden Saksan kansan hyväksymänä, mikä selvästi siirsi sen BRD:lle luomat identiteetit myös yhtenäiselle Saksalle. Perustuslain nähtiin sanoneen selvästi ei pelätylle saksalaiselle vallan tavoittelulle. BRD oli ollut tällä linjalla jo vuodesta 1945, ja DDR:n Volkskammer-vaalien jälkeen kansan toisenkin puolen todettiin hyväksyneen linjan.¹⁹³ Tällöin oli melko selvää, ettei itäsaksalaisia kiinnostanut uuden perustuslain muodostaminen. DDR:n valtion elinikää ei haluttu pidentää, sillä moni itäsaksalainen ei ollut muodostanut itse valtioon ja sen hallintoon mitään tunnesidettä sen sortaessa kansalaisiaan. Samalla he saattoivat muurin murruttua nähdä länsisaksalaisten esimerkin onnistuneesta, demokraattisesta valtiosta. Erityisesti liittotasavallan taloudellinen ja poliittinen menestys, jota symboloi sen perustuslaki, oli houkutteleva näky itäsaksalaisille. BRD:n

---

¹⁹⁰ von Weizsäcker 9.1.1990; Kohl 17.1.1990; Kohl 3.2.1990; von Weizsäcker 3.10.1990; Kohl 4.10.1990.

¹⁹¹ Stoltenberg 1.5.1990.

¹⁹² Kohl 31.12.1990; Kohl 30.1.1991; Kohl 13.3.1991; Kohl 6.11.1991; Kohl 12.11.1991; Kohl 13.12.1991.

¹⁹³ Genscher 11.4.1990.

perustuslakia saatettiin pitää ikään kuin jo testattuna ja hyväksi todettuna. BRD oli noussut kunnialla autoritäärisen hallinnon raunioista perustuslakinsa avulla.¹⁹⁴

Perustuslakikysymys ja hallituksen viesti siitä, että BRD:n perustuslaki tullaan ulottamaan Saksojen jälleenyhdistyessä DDR:n alueelle ilman uuden perustuslain muotoilua, on identiteettikysymyksenä merkittävä. Perustuslain kirjoittamista voidaan pitää valtion synnyttämisen symbolina. Se luo pohjan kansakunnan olemassaololle esittämällä perustavanlaatuiset säännöt elämiselle ja synnyttää valtion. Perustuslaki on jotain, mikä asettaa valtion poliittisen järjestelmän perusrakenteet paikoilleen ja säätelee sitä, kuka osallistuu poliittiseen päätöksentekoon ja miten, ja kenellä on oikeus käyttää valtion valtaa. Perustuslaki esittää samalla myös yhteiskunnan omakuvan ja sen itselleen tärkeiksi näkemät arvot. Perustuslaista käytävät keskustelut heijastavat usein muutoksia myös yhteiskunnan arvomaailmassa. Suurten mullistuksien jälkeen kansakunta usein löytää itsensä uudelleen muotoilemalla perustuslain, joka heijastelee menneisyyttä, mutta myös toivottavaa tulevaisuutta.¹⁹⁵ Perustuslaki muodostuu näin kansakunnan ja valtion identiteettejä rakentavaksi.

Kansakunnan itsensä löytäminen perustuslain avulla tapahtui selvästi BRD:n perustuslakia luotaessa 1949, mutta 1990 uusi valtio ei etsinytkään itseään vaan säilytti vanhan valtion perustuslailla itselleen synnyttämät identiteetit. BRD:n identiteetit siirtyivät näin yhtenäiselle Saksalle. Muutosta perustuslain kautta luotuihin identiteetteihin ei haluttu, vaan BRD:n linja säilyttämällä haluttiin viestittää BRD:n identiteettien muuttumattomuudesta siirryttäessä kahdesta Saksasta yhteen Saksaan. Toinen tie olisi antanut Saksoille mahdollisuuden miettiä yhdessä tulevaisuuden suuntaansa, jolloin ajatus uuden Saksan identiteeteistään olisi voinut olla erilainen. Nopea tie oli sinänsä ymmärrettävä ratkaisu, sillä epävakaa tilanteessa viivyttelyyn ei haluttu ryhtyä. DDR:n taloudellinen tilanne oli paljastunut luultua huonommaksi ja Neuvostoliiton linjan suunnanmuutokset olivat ainainen pelko.¹⁹⁶

---

¹⁹⁴ Schwartz 1994, 1076-1077.

¹⁹⁵ Culic 2003, 38; Markovits 2008, 1307; Vorländer 2009, 9-13, Schwartz 1994, 1033-1034.

¹⁹⁶ Kocka 1995, 137-138.

3. Turvallisuus ja Euroopan integraatio määrittävät uutta Saksaa

Tutkimuksen tässä osassa tarkastellaan, millaisia identiteettejä BRD:n ja yhdistyneen Saksan hallitukset pyrkivät rakentamaan uudelle Saksalle erityisesti maan turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen liittoutumisen sekä Euroopan integraatiopolitiikan kysymyksissä. Rakennettavia identiteettejä pohditaan työn edellisessä luvussa luodun jaon mukaisesti. On mahdollista havaita hallitusten käyttävän identiteettien rakentamisen pohjana näkemystä kahdesta Saksan historiasta. BRD:n identiteetteihin nojattiin, kun taas käsityksiin vanhan yhtenäisen Saksan identiteeteistä haluttiin tehdä ero.

Turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen liittoutumisen sekä Euroopan integraatiopolitiikan kysymyksissä hallitusten voidaan nähdä nojautuneen historian linjoista aina voimakkaammin jompaankumpaan. Euroopan turvallisuuskysymykset sekä uuden Saksan sotilaallinen liittoutuneisuus olivat ydinkysymyksiä siinä, onnistuisiko Saksojen jälleenyhdistyminen ylipäänsä lainkaan. Ne nojasivat pelkoon siitä, että yhtenäinen Saksa sortuisi jälleen nationalismiin ja aggressiivisuuteen. Näin ollen oli tärkeää, että Saksan hallitusten viesteissä nousisi erityisesti esiin tuon historian torjunta. Uuden Saksan yhteys Euroopan integraatioon ei ollut samanlainen kysymys. Koska BRD oli toiminut Euroopan integraation edistyksen veturina, tässä kysymyksessä muiden suurimmaksi peloksi nousi mahdollinen uuden Saksan kiinnostuksen siirtyminen pois yhteisestä asiasta. Tätä pyrittiin torjumaan vetoamalla erityisesti BRD:n historiaan integraation osana.

3.1 Uusi Saksa, liittoutuminen ja turvallisuus – ei koskaan yksin

BRD:ssä puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden näkemykset vakiintuivat kylmän sodan aikana. Maata nousi leimaamaan antimilitarismi, jonka juuret olivat toisen maailmansodan kauhuissa. Sodan jälkeen vanhan yhtenäisen Saksan sotilaspoliittinen kulttuuri oli järkkynyt. Sodan häviäminen ei ollut Saksalle vain sotilaallinen vaan myös moraalinen häviö. BRD:n eliitit hyväksyivät liittoutuneiden näkemyksen siitä, että Saksa oli syyllinen sodan aloittamiseen ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan, ja näin BRD hyväksyi moraalisen vastuunsa. Tämän vastuun myötä maahan vakiintui uudenlainen sotilaspoliittinen ajattelu. Vaikka 1980-luvulla Kohlin hallitukset tukivat tiiviisti amerikkalaisia sotilasoppeja Neuvostoliittoa vastaan, Thomas U. Berger esittää tämän olleen suurilta osin vain halua osoittaa liittolaisuutta ja solidaarisuutta.¹⁹⁷ BRD ei halunnut olla mukana missään sotatoimissa.

---

¹⁹⁷ Berger 1997, 45-46, 49-52.

BRD:n poliittinen kulttuuri ja ulkopoliittinen käytös pohjasivat vahvasti sen menneisyydestä kumpuaviin syihin. Tästä syystä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta syntyi melko selvä konsensus maan poliittisen eliitin ja koko yhteiskunnan keskuudessa. BRD:stä voidaan havaita muotoutuneen Ruth Wittlingerin ja Martin Larosen sanoin ”siviilivalta”. Tällä he tarkoittavat valtion tapaa nojata ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan väkivallattomiin konfliktinratkaisun keinoihin sotilaallisen voiman käytön sijaan.¹⁹⁸ Myös Adrian Hyde-Price ja Charlie Jeffery näkevät BRD:n tavoitelleen tällaista siviilivallan identiteettiä. BRD:n toiminnalle turvallisuuskysymyksissä olikin tyypillistä diplomaattisten ja taloudellisten keinojen käyttö sotilaallisen voiman sijaan. Saksalainen armeija marssimassa toisen valtion alueella oli ajatuksena mahdoton. BRD:n armeijan, Bundeswehriin, asema oli poliittisesti hyvin rajoitettu. Sitä ei haluttu koskaan käyttää.¹⁹⁹

Sotilaallisen liittoutumisen kysymys – liittoutuminen Euroopan hyväksi

Kylmän sodan Euroopan kahtia jakanut vaikutus vaati jo 1950-luvun alussa pohtimaan Saksojen sotilaallista liittoutumista. BRD:n sotilaallista uudelleenvarustelua pidettiin sodan jälkeen sekä maan sisällä että muualla Euroopassa mahdottomuutena. Kylmän sodan kiihtyessä Euroopan turvallisuustilanteen huomattiin kuitenkin ratkaisevasti muuttuneen, mikä johti pohdintoihin saksalaisten osallistumisesta Länsi-Euroopan puolustamiseen. Heti sodan jälkeen BRD:n oma armeija ei tullut kysymykseen, mutta Euroopassa jouduttiin miettimään, miten jonkinlainen BRD:n varustelu olisi perusteltua. Ranska esitti ensimmäisenä ajatuksen Euroopan puolustusyhteisöstä, jonka kautta BRD integroitaisiin yhteisiin turvallisuusrakenteisiin. Yhteisöstä allekirjoitettiin jo sopimus kuuden Länsi-Euroopan maan kesken vuonna 1952, mutta suunnitelma kaatui lopulta 1954 Ranskan omaan vastustukseen. Ajatus BRD:n uudelleenaseistamisesta oli kuitenkin esitetty.²⁰⁰

Kaatonut suunnitelma johti pohtimaan muita tapoja BRD:n integroimiseksi läntisiin ja länsieurooppalaisiin turvallisuusrakenteisiin. Vuonna 1954 BRD:n sallittiin liittyä Länsi-Euroopan unioniin (WEU) sekä vuonna 1955 Pohjois-Atlantin liittoon Natoon, joka oli syntynyt 1949 vastaamaan Neuvostoliiton lännelle muodostamaan turvallisuushkaan. Tuolloin BRD:lle sallittiin oma armeija, Bundeswehr. Se sai kuitenkin toimia vain puolustuksena ja Naton yhteisen alueellisen puolustuksen (artikla V) yhteydessä. Tämä korosti BRD:n armeijan tiukasti puolustuksellista luonnetta sekä sitä, että

---

¹⁹⁸ Wittlinger & Larose 2007, 484, artikkelissa myös laajemmin siviilivallan käsitteestä.

¹⁹⁹ Hyde-Price & Jeffery 2001, 703.

²⁰⁰ Glaessner 2005, 48.

se olisi tiukasti integroituna Naton rakenteisiin. Samalla voidaan nähdä painotetun BRD:n turvallisuusstrategista kulttuuria, joka nojasi yhteisyyöhön, pelotevaikutukseen sekä konfliktien ennaltaehkäisyyn. Sotilaallinen liittoutuminen ei siis ollut BRD:ssä sodan jälkeen yksinkertainen kysymys. Uudelleenvarustelusta ja sotilaallisesta liittoutumisesta nousi esiin erilaisia mielipiteitä, muun muassa vasemmisto halusi etsiä ”kolmatta tietä” idän ja lännen välissä. Länteen liittoutumista pidettiin valtion johdossa kaikesta huolimatta järkevänä, ja se perusteltiin BRD:n omilla turvallisuustarpeilla sekä valtion uuden identiteetin ankkuroimisella johonkin suurempaan, Saksan kansakunnan pelastavaan.²⁰¹

Lännen liittoutuessa vastapuolelle jäi kuitenkin Neuvostoliitto, joka muodosti oman puolustusliittonsa Varsovan liiton 1955. Neuvostoliiton kanssa BRD neuvotteli heti 1950-luvulla aseiden rajoittamisesta, samalla kun Naton aseistusta saapui BRD:n alueelle. Turvallisuuspolitiikan tavoitteeksi esitettiin liittoutumisesta huolimatta olevan BRD:n sitoutuminen rauhaan ja demokratiaan. Tuolloin muodostetusta turvallisuuspolitiikasta tuli BRD:n kansallisen turvallisuuspolitiikan linja koko kylmän sodan ajaksi. Länteen integroiduttiin yhä syvemmin, ja samalla pyrittiin dialogiin Neuvostoliiton kanssa aina kun se lisäsi pelotettaan.²⁰² Integroituminen läntisiin turvallisuusrakenteisiin oli Gert-Joachim Glaessnerin mukaan Konrad Adenauerin ulkopolitiikan ja näin BRD:n uuden suunnan tärkeimpiä pilareita. Nato ja sen tuomat liittolaiset niin Euroopassa kuin Atlantin toisella puolella nousivat BRD:n turvallisuuspolitiikan kulmakiveksi.²⁰³ Lothar Ruehl esittää idän ja lännen sotilasliittojen vastakkainasettelun kehittyneen juuri Saksa-kysymyksen hallinnan ympärille ja sen leimanneen vahvasti vastakkainasettelua aina jälleenyhdistymiseen asti. Näin tapahtui siitä huolimatta, että Saksa-kysymyksen ratkaisusta ei oikeastaan enää 1950-luvun jälkeen liittojen välillä keskusteltu.²⁰⁴

BRD:n liittyminen Natoon 1955 sinetöi Euroopan ja Saksojen jaon. Nato otti johdon Länsi-Euroopan turvallisuuskysymyksissä ja sitoi erityisesti USA:n Eurooppaan ja BRD:hen. BRD:n miehittäjäjoukoista tuli näin liittolaisia ja Euroopassa Nato-armeijan ytimen muodostivat BRD:hen sijoitetut miehitysjoukot. USA toimitti BRD:n alueelle sotilaita ja aseita, ja BRD:stä tuli USA:n tärkeimpiä kumppaneita Euroopassa, mikä nosti sen nopeasti samalle tasolle Iso-Britannian ja Ranskan kanssa. Samalla länsisaksalaiset joukot sidottiin Naton alaisuuteen. BRD:lle ja yhtenäisen Saksan ajatukselle merkittävä tapahtuma Naton kehityksessä oli niin sanotun Harmel-raportin²⁰⁵ laadinta 1967. Siinä

---

²⁰¹ Hyde-Price & Jeffery 2001, 703; Berger 1997, 47-48.

²⁰² Berger 1997, 48-49.

²⁰³ Glaessner 2005, 49.

²⁰⁴ Ruehl 2001, 134-135.

²⁰⁵ Raportissa Natolle nähtiin niin sotilaallinen kuin poliittinen tehtävä. Se esitteli liittouman “Dual-Track”-politiikan, jonka tarkoituksena oli liennyttää välejä idän ja lännen välillä pitäen yllä väleihin sopivaa sotilaallista pelotetta. Naton internet-sivut, The Harmel Report.

Nato määritteli tehtäviään uudelleen esittäen näkemyksensä myös Saksojen tilanteesta. Naton mukaan Euroopan vakaus ja yhtenäisyys ei olisi mahdollista ilman Saksa-kysymyksen ratkaisua ja liittouma pyrki tähän. Tavoitteena olisi pyrkiä parantamaan Euroopan turvallisuutta idän ja lännen välisellä dialogilla ja päättää Saksojen jako.²⁰⁶ 1970-luvulla itä-länsi-suhteissa aloitettiin mittavia ase-rajoi- tuskeskusteluja, kun samaan aikaan Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi (Etyk) syn- tyi poliittisten keskusteluiden areenaksi idän ja lännen välille. Kireämpien ja lämpimämpien välien leimatessa aika ajoi idän ja lännen sotilasliittojen välejä BRD oli 1980-luvulle tultaessa hyvin tii- viisti kiinni Naton toiminnassa. Toisaalta rauhanliike oli merkittävä toimija BRD:n sisäpolitiikassa 1980-luvulla. Liittokansleri Kohlin noustua valtaan hän nosti uskollisuuden Natolle yhä merkittä- vämmäksi BRD:tä leimaavaksi ominaisuudeksi.²⁰⁷

On selvää, että BRD:n toisen maailmansodan jälkeiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan vaikutti vah- vasti sen historia. Sodan jälkeen turvallisuuspolitiikan painopisteiksi nousivat itsensä rajoittaminen, multilateralismin painotus sekä siviilipainotteinen ulkopolitiikka.²⁰⁸ Samalla jaettu Saksa toimi koko jakonsa ajan yhtenä kylmän sodan päänäyttämöistä. Kaikki Saksassa liittyi turvallisuuteen idän ja lännen sotilasliittoumien kohdatessa Saksojen rajalla. Vaikeimmaksi Saksojen jälleenyhdistymistä koskevaksi kysymykseksi nousikin uuden, tulevan Saksan sotilaallinen liittoutuminen – olisiko uusi Saksa liittoutunut länteen, itään vai neutraali valtio. Tämä oli tulevan eurooppalaisen turvallisuusra- kenteen ja Saksojen jälleenyhdistymiskehityksen kynnyskysymys. Juuri Euroopan turvallisuuden ky- symyksissä vanhan yhtenäisen Saksan muisto eli muiden mielissä vahvana. Sotilaallisen liittoutumi- sen kysymyksessä BRD:n ja Saksan hallitukset pyrkivät rakentamaan uuden Saksan identiteettiä esittämällä vanhan yhtenäisen Saksan historian avulla, miten väärä ratkaisu olisi pakottaa Saksa neut- raaliuteen. Samalla pyrittiin kohti koko Euroopan laajuista, uudenlaista siltoja rakentavaa puolustus- yhteistyötä, jossa uusi Saksa voisi osoittaa olevansa jotain täysin muuta kuin vanha yhtenäinen Saksa. BRD:n vankan länsiliittoutumisen kautta vakuutettiin BRD:n historian tuottavan suojaa vanhan yh- tenäisen Saksan virheitä vastaan ja pyrittiin pitämään jo luodut kumppanuudet ja identiteetit muuttu- mattomina.

Wendt näkee identiteettien ja intressien muodostavan instituutioita yhdessä toimijoiden keskenään jakaman ymmärryksen kanssa. Näillä instituutioilla on yhteiset normit ja säännöt. Kerran muodostu- nut instituutio, kuten tiettyyn suuntaan lähtenyt vuorovaikutus, voidaan nähdä vaikeaksi muuttaa. Wendt esittää kylmän sodan tilanteen olleen instituutio, ja sen hajotessa useiden valtioiden voidaan

---

²⁰⁶ Schmidt 2001, 8-20; Rühl 2001, 131-153; Marsh 2002, 392.

²⁰⁷ Biermann 2010, 90-94.

²⁰⁸ Wittlinger & Larose 2007, 481.

havaita olleen identiteettihämmennyksen tilassa menetettyään vakaat identiteettinsä.²⁰⁹ Tämä sekasorron aika oli Saksojen hyödynnettävissä omien ja muiden identiteettien muokkausta varten. Sotilaallisen liittoutumisen kysymykset eivät olleetkaan enää täysin kiveen hakatut.

Puheista voidaan nähdä, että BRD:n hallitus näki heti tärkeäksi osoittaa, ettei BRD:n onnistunutta länsiliittoutumista turvallisuuskysymyksissä tulisi kyseenalaistaa. Uuden Saksan neutraaliuden vaihtoehto torjuttiin mahdollisuutena vanhan Saksan paluuseen. BRD oli Natolle tärkeä jäsen, erityisesti sen maantieteellisen aseman johdosta. Se oli myös ollut jo pitkään osa läntistä yhteisöä. Tästä syystä Nato-maiden voidaan nähdä olleen positiivisesti identifioituneita BRD:hen liittoutumisen kysymyksissä. BRD:llä ei ollut intressiä muuttaa länsiliittolaisen luotettavaa identiteettiään niiden silmissä. Toisaalta BRD halusi Saksojen yhdistymistä, mikä pakotti sen pohtimaan yhteistyöllä hankkimiaan identiteettejä. Identiteettien muutoksen olisi pitänyt kuitenkin hyödyttää enemmän kuin vanhojen identiteettien säilyttäminen. Lännelle BRD:n ja uuden Saksan hallitusten täytyi liittoutumiskannoillaan viestittää omaa luotettavuuttaan ja identiteettiään läntisenä demokratiana ja näin pitää jo hankittua identiteettiä yllä ja siirtää se uudellekin valtiolle. Läntisiä kumppaneita jännitti Saksojen yhdistymisen mukanaan tuomat mahdolliset muutokset sen politiikkaan.

Itä-Euroopan maiden ja Neuvostoliiton identifioitumisen uuteen Saksaan ja BRD:hen sotilaallisen liittoutumisen alueella voidaan puolestaan nähdä olleen negatiivista. Kyseessä oli kilpailullinen asetelma, jossa yhtenäisen Saksan historian pelkoon liittyi myös epäluottamusta BRD:tä kohtaan. Näiden maiden kohdalla BRD:n ja Saksan hallitusten oli haettava Wendtin esittämää tietoista identiteetin muutosta ja saatava ne näkemään yhtenäinen Saksa uudella tavalla. Tämä vaati identiteettien rakennusta niin, että toinen täytyi saada näkemään yhtenäinen Saksa ystävällisenä ja luotettavana. Pyrkimyksenä oli osoittaa, ettei neutraalius olisi myöskään länsiliittoutumista pelkäävien etu.

Natomailla oli selvä kanta uuden Saksan sotilaalliseen liittoutumiseen heti jälleenyhdistymiskehityksen lähtiessä liikkeelle. Kohlin esitellessä kymmenen kohdan ohjelmaansa myös natomaiden kokouksessa joulukuussa 1989 hän rauhoitteli muita vakuuttamalla BRD:n ja Saksan jatkuvaa liittoutumista länteen. USA ilmaisi alusta asti BRD:lle ja Saksalle kaiken tukensa, mutta edellytti jälleenyhdistymisen tapahtuvan tiukasti Naton kontekstissa ja uuden Saksan jatkavan sen osana. Saksan pysyminen Natossa oli USA:lle tärkeä periaate koko yhdistymisneuvottelujen ajan. Myös muiden nato-maiden ulko- ja puolustusministerit julistivat melko pian tukensa Saksan itsemääräämisoikeudelle.²¹⁰ Helmi-

---

²⁰⁹ Wendt 1992, 399-400.

²¹⁰ Winkler 2007, 474-475; Ruehl 2001, 133.

kuussa 1990 BRD ja USA sopivat BRD:n pitävän tavoitteenaan neuvotteluissa uuden Saksan sitoutumista Natoon, vaikka sitten Neuvostoliitolle taloudellisia myönnytyksiä antamalla. Tästä hyvästä USA edistäisi yhdistymisen hyväksymistä muiden Nato-maiden ja erityisesti Iso-Britannian pääministeri Margaret Thatcherin silmissä. Myös Ranska pelkäsi Saksojen jälleenyhdistymiskehityksen alkaessa Naton mahdollista heikentymistä neutraalin Saksan mahdollisuuden vuoksi.²¹¹

Vielä alkuvuodesta 1990 ulkoministeri Genscher oli luonut suunnitelmaa, jossa DDR:n aluetta ei integroitaisi Naton sotilaallisiin rakenteisiin. Kuitenkin jo helmikuun lopulla USA:ssa vierailut Kohl asetui USA:n kanssa samalle kannalle siinä, että uusi Saksa pysyisi ehdottomasti liittoutuneena länteen. Hän kuitenkin lupasi, että DDR:n alueelle myönnettäisiin erityinen sotilaallinen status, joka ottaisi kaikkien, myös Neuvostoliiton turvallisuushuolet huomioon.²¹² Kohlin linjasta ei voi erehtyä. Hän julisti vierailullaan, että ”*Pohjois-Amerikan ja Euroopan välinen turvallisuusliitto on ja pysyy meille saksalaisille nyt ja tulevaisuudessa – tämä tarkoittaa myös yhtenäiselle Saksalle – äärimmäisen merkittävänä.*”. Tämä tarkoittaisi myös amerikkalaisten taistelujoukkojen pysymistä Saksassa.²¹³ Kohlin puhetta voidaan pitää selvänä linjauksena BRD:n länsiliittoutumisen identiteetin säilyttämisen puolesta. Toisaalta lupaamalla Neuvostoliiton turvallisuuden tulevan huomioiduksi hän rakensi luottamusta sitä kohti.

Saksojen jälleenyhdistyminen ja Nato-jäsenyys eivät kuitenkaan olleet helpot yhdistää. Neuvostoliiton mielestä uuden Saksan tuli olla neutraali eikä kuulua mihinkään sotilasliittoon keskeisen sijaintinsa vuoksi. Saksan neutraalius ei ollut Neuvostoliitossa uusi ajatus. 1950-luvun alussa se oli vielä tarjonnut mahdollisuutta Saksojen yhdistymiselle. Sen ainoana vaatimuksena tuolloin oli Saksan neutraalius. Saksa ei olisi saanut olla jäsen missään sotilaallisessa liittoumassa, jossa mukana olisi myös USA. Vaikka moni saksalainen oli tarjouksesta kiinnostunut, BRD:n ensimmäinen liittokansleri Konrad Adenauer torjui sen välittömästi. Tasapainotellessaan länsiliittoutumisen ja Saksojen jälleenyhdistymisen tavoitteiden välillä Adenauer päätyi linjaamaan integroitumisen Länsi-Eurooppaan olevan tärkeämpää kuin suostua ehdotukseen, jonka selkeä tarkoitus oli eristää Saksa lännestä. Adenauer uskoi BRD:n tehtävän olevan todistaa lännelle uskollisuutensa torjumalla ehdotus.²¹⁴ Tämä tausta korostaa BRD:n menneisyyttä uuden Saksan sotilaallisen länsiliittoutumisen takaajana. Koska

---

²¹¹ Ritter 2009, 15, 18, 28; Meiers 2002, 205.

²¹² Winkler 2007, 496-497.

²¹³ Kohl 25.2.1990, ”*Der Sicherheitsverbund zwischen Nordamerika und Europa ist und bleibt für uns deutsche heute und in Zukunft - das heißt auch für ein geeintes Deutschland - von existentieller Bedeutung.*“.

²¹⁴ Steininger 2001, 12-13.

erityisen negatiivisesti identifioituneen Neuvostoliiton kohdalla ei voitu suostua BRD:n identiteetti-muutokseen, täytyi identiteettien muutoksen vakuuttamisen tie löytää korostamalla vanhan yhtenäisen ja neutraalin Saksan tien huonoutta.

Liittokansleri Kohlin matkatessa helmikuussa 1990 Moskovaan neuvottelemaan Saksojen yhdistymisestä oli käynyt jo selväksi, että liittoutumispolitiikka tulisi olemaan vaikein kysymys suhteessa Neuvostoliittoon.²¹⁵ Neuvottelujen jälkeen Kohl lausui Neuvostoliiton edustajille, ettei tuleva Saksa voisi olla neutraali, mutta Neuvostoliiton turvallisuusintressit tultaisiin ottamaan huomioon. Saksa ei voisi heilua kahden maailman välillä, sillä se olisi vanhentunutta ajattelua.²¹⁶ Ajatus yhtenäisestä Saksasta yksin Euroopan keskellä viittasi vanhan Saksan asemaan Euroopassa, jota ei enää haluttu uudelle Saksalle. Tavoitteena oli luoda identiteetti, joka eroaisi erillisenä ja yksin idän ja lännen välissä olleesta vanhasta yhtenäisestä Saksasta.

Kansainvälisissä Saksojen jälleenyhdistymistä koskevissa 2+4-neuvotteluissa keskusteltiin ennen kaikkea liittoutumisesta eikä Neuvostoliitto tehnyt asiaa helpoksi. Neuvotteluiden ensimmäisellä kierroksella toukokuussa 1990 Neuvostoliitto tyrmäsi jälleen uuden Saksan jäsenyyden Natossa. Se toivoi sotilasliittojen korvaamista yhteiseurooppalaisella yhteistyön rakenteella ennen kuin Saksat yhdistyisivät. Länsimaat ja BRD eivät voineet suostua tähän, sillä vaikka ne halusivat laajentaa yhteiseurooppalaista Etyk-prosessia, ne halusivat samalla säilyttää Naton. Toukokuun 1990 lopulla Neuvostoliitossa alkoi kuitenkin käydä selväksi, ettei valtio selviäisi ilman jälleen uutta taloudellista tukea länneltä. Neuvostoliiton valtionpäämies Mihail Gorbatshev ymmärsi, ettei hän voisi kieltää yhdistyvän Saksan natojäsenyyttä enää pitkään, jos halusi saada BRD:ltä lisää lainaa. Niinpä aivan toukokuun lopussa 1990 Neuvostoliitto ja USA sopivat Etyk-päätöslauselmaa noudattaen, että yhdistyneellä Saksalla olisi sama oikeus kuin muillakin valtioilla eli täysi oikeus valita, mihin liittoumaan se kuuluisi.²¹⁷

Liittokansleri Kohl kiitti heti Gorbatshevia tästä lausunnosta. Kohlin mukaan Gorbatshev oli nyt myös ymmärtänyt historian opetuksen, mistä BRD oli syvästi kiitollinen. Kohlin mukaan historia osoitti, ettei Saksa voisi jäädä liittoutumattomaksi. Hän lausui: ”*Rauha, vakaus ja turvallisuus ovat aina silloin olleet taattuina Euroopassa, kun Saksa, maa Euroopan keskellä, on elänyt kaikkien naa-*

---

²¹⁵ Winkler 2007, 495.

²¹⁶ Genscher & Stoltenberg 19.2.1990.

²¹⁷ Winkler 2007, 521-523.

pureidensa kanssa vakain sitein, säädellyssä tasapainossa ja molemminpuolisesti auttavassa vuorovaikutuksessa.”²¹⁸ Kohl siis näki, ettei Saksa missään nimessä voisi jäädä yksin Euroopan keskelle, se toistaisi Saksan hirveää historiaa. BRD:n täytyi viestiä Neuvostoliitolle vahvasti, ettei neutraalius enää ollut vaihtoehto uuden Saksan minäkuvaksi vaan identiteettien tavoite oli muuttua kohti länteen liittoutunutta valtiota.

Mahdolliset kaavailut yhtenäisen Saksan neutraaliudesta oli torjuttu hallituksen viesteissä alkuvuodesta 1990 lähtien täysin ja monella tavalla. Maaliskuussa 1990 Kohl esitti suorasanaisesti, ettei tuleva Saksa voi olla neutraali. Hänen mukaansa Neuvostoliitto oli ollut linjalle myötämielinen jo helmikuussa, sillä BRD:n ponnistelut rauhan eteen täytyi tunnustaa.²¹⁹ Näin BRD:n toiminnan liittoutuneena maana voidaan nähdä perustelevan Neuvostoliitolle uuden Saksan liittoutumisen harmitto muutta. Länteen liittoutuneen uuden Saksan identiteettiä rakennetaan ikään kuin Neuvostoliitto olisi jo tunnustanut asian. Saksan epäselvän tilanteen viestittiin olevan uhka koko Euroopalle. Kohl julisti, ettei Saksa voi olla ”*kuljeksija kahden maailman välillä*”.²²⁰ Saksan aseman haluttiin olevan ehdottoman selkeä yhdistymisen aiheuttamien pelkojen vähentämiseksi.²²¹ Ulkoministeri Genscher esitti historian usein osoittavan, että ”*mikään ei ole Euroopan vakaudelle haitallisempaa kuin kahden maailman välissä, lännen ja idän välissä häilyvä Saksa*”.²²² Uuden Saksan siis viestittiin liittoutuvan Euroopan parhaaksi.

Uuden Saksan liittoutuminen turvaisi hallituksen mukaan kaikkia Euroopassa. Kohl esitti tulevan Saksan liittoutumisen länteen olevan edellytys sen liittolaisten turvallisuudelle Länsi-Euroopassa. Saksan sitoutuminen Natoon oli hänen mukaansa sitoutumista sen naapureiden turvallisuuteen. Uusi Saksa olisi näin myös muiden turvaaja. Pystyäkseen pitämään eron vanhaan Saksaan ja estääkseen historiaa toistumasta, uusi Saksa tarvitsisi liittoutumista. Saksojen jälleenyhdistymisen ja Euroopan yhdentymisen viestittiin voivan perustua vain vakaudelle ja ennakoitavuudelle, ja tätä tarjoaisi Saksan liittoutuminen länteen. Euroopan ja Saksan esitetään tarvitsevan turvallisuusrakenteita, jotka ta-

---

²¹⁸ Kohl 25.5.1990, ”*Frieden, Stabilität und Sicherheit in Europa immer dann verbürgt waren, wenn Deutschland, das Land in der Mitte Europas, mit allen seinen Nachbarn in festen Bindungen, in geregelter Ausgleich und in einem gegenseitig helfenden Austausch lebte*“.

²¹⁹ Kohl 8.3.1990.

²²⁰ Esim. Kohl 5.6.1990, ”*Ein Wanderer zwischen zwei Welten*”. Sama termi esiintyy puheissa useasti.

²²¹ Kohl 28.2.1990; Kohl 8.3.1990; Genscher 23.3.1990; Wilms 25.3.1990; Wilms 28.4.1990; Kohl 2.5.1990; Genscher 5.5.1990; Kohl 16.5.1990.

²²² Genscher & Stoltenberg 19.2.1990, ”*Nichts ist der Stabilität Europas abträglicher als ein zwischen zwei Welten, zwischen West und Ost schwankendes Deutschland*“.

kaavat vakauden. Hallituksen näkemyksen mukaan sen takaa uuden yhtenäisen Saksan Nato-jäsenyys. Kohlin mukaan ”*liittoutunut yhtenäinen Saksa on voitto vakaudessa ja turvallisuudessa kaikille eurooppalaisille.*”²²³ Saksa ei saisi jäädä yksin eikä sitä saisi eristää muista.

Historian nähdään opettavan, että Saksan jäädessä yksin tai valitessa kansallismielisen tien Euroopassa on vallinnut epävakaas ja turvattomuus. Liittokansleri Kohlin mukaan ”*ei saa tulla toista Versaillesia*”.²²⁴ Kohl puhui myös Saksan eristämisestä, kuten tapahtui Weimarin tasavallan kohdalla, ja sanoi, ettei Saksa halua jälleen joutua eristetyksi. Tästä seuraisi vain epävakautta.²²⁵ Tällä hän selvästi rakentaa jälleenyhdistymisestä neuvottelevien suurvaltojen, erityisesti Neuvostoliiton, identiteettejä. Nämä maat olivat päättämässä Saksan tulevaisuudesta, kuten muut maat olivat päättämässä siitä Versaillesin rauhansopimuksessa ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Saksassa sopimuksen koettiin nöyryyttäneen sitä, mikä johti toiseen maailmansotaan. Tuo sopimus siis ikään kuin romahdutti Euroopan. Tällä tavoin hallitus esitti muilla valtiolla olevan jälleenyhdistymisen yhteydessä velvollisuus olla aiheuttamatta uudelle Saksalle ja Euroopalle vastaavaa tilannetta. Kohl rakensi näin uudelle Saksalle identiteettiä vakauden ja kumppaneiden tarvitsijana, halukkaana rauhaan. Uusi Saksa oli valmis olemaan turvallinen ja vakaa, jos sille annetaan mahdollisuus. Tämä on syy siihen, ettei Saksa voi olla liittoutumaton ja neutraali. Hallitus näki yhtenäisen Saksan kuulumisen selvästi läntiseen liittoumaan viestivän naapureille sekä lännessä että idässä luotettavuutta, vakautta ja luottamusta.²²⁶

Anderson ja Goodman esittävät, että puoluekantaan katsomatta liittoutumiskysymys ei ollut sinänsä ongelma BRD:n ja Saksan poliittisen eliitin parissa. Saksalaisille ja heidän läntisille liittolaisilleen oli heidän mukaansa selvää, että uuden Saksan tulisi jatkaa Natossa Euroopan vakauden säilyttämiseksi. Saksan poliittinen eliitti koki Naton syrjäyttämättömänä, Neuvostoliiton asemaa tasapainottavana ja koko Eurooppaa vakauttavana.²²⁷ Myös Franz-Josef Meiers näkee liittokansleri Kohlin kieltäytyneen tiukasti uuden Saksan neutraaliudesta havaitessaan sen aiheuttavan vain lähtökohdat epävakaaseen Eurooppaan. Meiers toteaa Kohlin pelänneen, että neutraali Saksa saattaisi luoda oman turvallisuus- ja puolustuspolitiikan.²²⁸ Voidaankin sanoa, että BRD:n hallitus näki länsiliittoutumisen vakauttavana Eurooppaa, mikä oli tarpeen yhtenäisen Saksan historian vuoksi. Länsiliittoutunut uusi Saksa toisi vakautta.

---

²²³ Kohl 2.5.1990; Wilms 11.5.1990; Kohl 16.5.1990; Kohl 25.5.1990, “*Für alle Europäer ein geeintes Deutschland im Bündnis ist ein Gewinn an Stabilität und Sicherheit.*”

²²⁴ Genscher 11.4.1990; Kohl 25.5.1990, “*Es darf kein zweites Versailles geben.*”

²²⁵ Kohl 5.6.1990.

²²⁶ Wilms 25.3.1990; Genscher 11.4.1990; Wilms 28.4.1990; Wilms 11.5.1990; Kohl 25.5.1990; Kohl 5.6.1990.

²²⁷ Anderson & Goodman 1993, 29, 42.

²²⁸ Meiers 2002, 205.

Tässä vanhan yhtenäisen Saksan historian torjuminen yhdistyy BRD:n historiaan nojaamiseen. BRD oli ollut vakaa ja toimiva juuri liittoutumisensa takia. Jos uusi Saksa ei olisi liittoutunut, toisin kuin BRD, se olisi kuin vanha yhtenäinen Saksa. Neutraaliuden vaatijat oli tärkeää vakuuttaa siitä, että heidän vaatimuksensa voisi synnyttää vaarallisen Saksan. Toisaalta liittoutumattomuuden jyrkkä torjunta oli tärkeää, jotta läntinen identiteetti ja sitoutuminen läntisiin kumppaneihin ei kärsisi. Wendtin mukaan valtiot eivät halua muuttaa identiteettejään, sillä ne eivät halua kärsiä mahdollisia seurauksia siitä, että ne rikkovat kumppaneilleen tehdyn sitoumuksen tietynlaisesta käyttäytymisestä.²²⁹ Koska läntisiäkin kumppaneita tiedetään epäilyttäneen ajatus Saksojen jälleenyhdistymisestä, niille oli tärkeä viestiä BRD:n ja Saksan tunnustavan historiansa ja ymmärtävän, että BRD:n identiteettejä ei tule muuttaa. Anderson ja Goodman näkevät, ettei Saksa menneisyytensä vuoksi yhdistymisen hetkellä voinut kuin nojata kansainvälisiin instituutioihin, joissa BRD oli ollut kiinteästi mukana, ja vannon uskollisuuttaan niille. Saksa ymmärsi sen omalle turvallisuudelle olevan tärkeää vakuuttaa muut tiukasta liittoutumisesta ja halukkuudesta yhteisön jäsenyyteen. Yhteisön puitteissa Saksa suostui oma-toimisesti rajoittamaan sotilaallisia toimintamahdollisuuksiaan ymmärtäen muiden tuntemat pelot.²³⁰ Näin uudelle Saksalle voidaan nähdä rakennetun vanhan yhtenäisen Saksan historian vuoksi myös identiteettiä yhteisön jäsenenä, joka on luotettava kumppani.

Saksan neutraaliuden esitettiin myös estävän Euroopan kehitystä ja blokkien välistä yhteistyötä. Yhdistynyt Saksa ei voisi olla neutraali, sillä Itä-Euroopan maita ei olisi BRD:n hallituksen mukaan mahdollista ottaa mukaan Euroopan integraatioon, jos Saksa jäisi neutraaliksi. Maiden viestittiin keväällä 1990 vähitellen ymmärtävän sen, kuinka tärkeää olisi, että tulevaisuuden Saksa olisi liittoutunut länteen. 2+4-neuvottelujen yhteydessä ja kesällä 1990 BRD:n hallitus totesi itäisten naapureidensa tajunneen sen, että länteen liittoutunut Saksa toisi vakautta Eurooppaan.²³¹ Näin hallitus pääsi rakentamaan uuden Saksan identiteettejä viestimällä Itä-Euroopan maille kuin niiden identiteetit olisivat jo muuttuneet suhtautumisessa uuteen Saksaan. Länteen liittoutuneen uuden Saksan esitetään toimivan siltana Itä-Euroopan maille kohti muuta Eurooppaa. Lothar Rühl näkee, että Saksan liittoutuminen länteen sotilaallisesti oli oleellista koko Euroopan vakaudelle ja turvallisuudelle siksi, että murentuvan itäblokin maat, kuten Unkari ja Puola, saattoivat tulla läntisen yhteisön jäseniksi vain Saksan kautta. Tämä edellytti siis Saksan olevan tiukasti kiinni lännessä eikä missään nimessä neutraali.²³²

---

²²⁹ Wendt 1992, 411, 418-419.

²³⁰ Anderson & Goodman 1993, 59.

²³¹ Wilms 28.4.1990; Kohl 2.5.1990; Genscher 10.5.1990; Kohl 5.6.1990.

²³² Rühl 2001, 132-133.

Neuvostoliitto halusi 2+4-neuvottelujen aikana Naton lupauksen uudistumisesta ennen kuin Saksan jäsenyys liittoumassa hyväksyttäisiin. Naton ulkoministerien kokous kesäkuussa 1990 vastasikin Varsovan liiton yhteistyötarjoukseen ja ilmoitti yhteisön olevan valmis uudistumaan Euroopan turvallisuudelle merkittäväksi näkemäänsä Etyk-prosessia varten. Neuvostoliitto taas oli valmis hyväksymään Saksan natojäsenyyden, jos uudistunut Nato poikkeaisi selvästi vanhasta. 2+4-neuvotteluiden toisella kierroksella kesäkuussa 1990 Neuvostoliitto kuitenkin yhtäkkiä ehdotti uudelle Saksalle jäsenyyttä molemmissa sotilasliitoissa. Ajatuksena oli sopia siirtymäajasta, jonka aikana DDR:n kansainväliset sitoumukset pysyisivät voimassa, kuin myös sen jäsenyys Varsovan liitossa. Vasta siirtymäajan jälkeen Saksa saisi päättää liittoutumispolitiikastaan itse. Muut neuvottelijat torjuivat kuitenkin ajatuksen, ja siten Neuvostoliiton lopullinen kanta Saksan liittoutumiseen oli edelleen auki.²³³

Natomaat kokoontuivat seuraavaksi jo heinäkuussa 1990. Liitto päätyi tuolloin korostamaan omaa puolustuksellista ja poliittista rooliaan. Se linjasi miettivänsä omaa strategiaansa ja joukkojensa kokoja uudelleen. Varsovan liiton maita kutsuttiin myös yhteistyöhön Naton kanssa ja Etyk-prosessin toivottiin tuovan Euroopan ja Pohjois-Amerikan maat yhteen. BRD ajoi Naton sotilaallisen doktriinin uudelleenmäärittelyä vakuuttaakseen Neuvostoliitolle Naton uuden painopisteen olevan poliittisessa toiminnassa ja poliittisessa yhteistyössä Itä-Euroopan kanssa. Liittouman päätehtävä tulisi olemaan poliittinen, ei sotilaallinen.²³⁴ Naton muutoksen viestiminen ja tätä kautta uuden Saksan länteen liittoutumisen uudelleen merkityksen signalointi näkyi hallitusten puheissa. BRD:n hallitus viesti Naton linjanneen muutoksestaan jo vuonna 1967 julkaistussa Harmel-raportissaan, jossa Nato esitti läntisen liittouman tavoittelevan kestäväää ja oikeudenmukaista eurooppalaista rauhanjärjestystä ja samalla vahvisti omaa poliittista rooliaan ottaessaan dialogin ja yhteistyön päätavoitteekseen. Naton linjauksen viestittiin olleen hyvin tärkeää itä-länsi-konfliktin voittamiselle.²³⁵ Sotilaallisten liittoumien viestittiin myös olevan jo tiellä vastakkainasettelusta yhteistyöhön. BRD:n oman läntisen liittouman hallitus näki toimivan nyt ja tulevaisuudessa rauhaa turvaavasti ja vakauttavasti. Uusi Saksa ei siis olisi liittoutunut sellaiseen sotilasliittoon kuin länsiliittoutumisen epäilijät pelkäsivät vaan myös Nato olisi uudellinen. Nato oli BRD:n mukaan aina ollut poliittinen liitto. BRD:n hallitus viesti haluavansa vahvistaa Naton uudella roolia, jonka se näki tarjoavan vakautta ja turvallisuutta myös itään.²³⁶

Anderson ja Goodman esittävät, että Natosta lähteneen muutossignaalin voidaan todeta vaikuttaneen Neuvostoliiton kantaan uuden Saksan liittoutumisesta länteen. Tämän signaalin muotoilussa BRD oli

---

²³³ Winkler 2007, 523-525; Ritter 2009, 32.

²³⁴ Winkler 2007, 526-527; Meiers 2002, 206; Berger 1997, 53.

²³⁵ Kohl 3.2.1990; Kohl 25.5.1990.

²³⁶ Kohl 10.1.1990; Genscher 23.3.1990; Wilms 25.3.1990; Stoltenberg 1.5.1990; Genscher 5.5.1990; Kohl 12.9.1990.

vahvasti mukana. BRD lupasi Neuvostoliitolle rajoittaa omien sotilasjoukkojensa kokoa sekä suostui rajoittamaan entisen DDR:n alueen sotilaiden määrää. Samoin se vahvisti sitoutumisensa ydinasesopimukseen ja yhteistyöhön Etyk:n sisällä.²³⁷ Nämä kaikki voidaan nähdä Wendtin edellyttäminä tarpeeksi merkittävinä sitoutumisina yhteistyöhön, mikä voi muuttaa negatiivista identifioitumista ja identiteettejä. Myös Heinrich August Winklerin mukaan Naton julistus roolinsa muutoksesta sekä yhteistyötärjous Varsovan liiton maille teki Neuvostoliitolle helpommaksi hyväksyä väistämätön eli yhdistyneen Saksan jäsenyys Natossa. Tätä kantaa vauhditti myös se, ettei Neuvostoliitto saanut taloudellista tukea kuin BRD:ltä. Heinäkuussa 1990 ollessaan neuvottelemassa Moskovassa Kohl sai halunsa, kun Mihail Gorbatschov lausui hyväksynnän Saksojen yhdistymiselle ja yhtenäisen Saksan liittymiselle Natoon. Ainoa ehto tälle oli se, ettei DDR:n alueelle ulotettaisi nato-operaatioita ennen kuin neuvostojoukot olisivat poistuneet sieltä kolmen-neljän vuoden kuluessa. Näin Saksojen jälleenyhdistymisen suurin este oli voitettu.²³⁸

2+4-sopimusta allekirjoitettaessa syyskuussa 1990 Kohl lausui kyseisen sopimuksen saavuttavan kaiken, mitä BRD oli Saksojen jälleenyhdistymisneuvotteluissa tavoitellut. Tähän kuului Saksan täyden suvereniteetin palautus sekä vapaus itse valita, mihin liittoumaan se kuuluisi. Liittokansleri Kohl viesti sopimuksen kuvaavan sitä, kuinka Saksojen jälleenyhdistyminen tapahtuu kaikkien sen ystävien, liittolaisten ja naapureiden kanssa sulassa sovussa. Myös BRD:n tavoitteen siitä, ettei yhdistynyttä Saksaa jäisi rasittamaan mikään avoin ulkopoliittinen kysymys, esitettiin onnistuneen.²³⁹ Uuden Saksan esitettiin olevan uusi alku. Kaikkien suhteiden muihin valtioihin viestittiin olevan kunnossa. Liittoutuminen länteen oli myönteinen asia, joka ei lopulta ollut ongelma kenellekään. Vuoden 1991 alussa erityisasioiden ministeri ja liittokanslerinviraston päällikkö Rudolf Seiters totesi Saksan sotilaallisen liittoutumisen länteen olevan edelleen opetus historiasta. Hän viesti Uuden Saksan olevan tiukasti osa Natoa ja mukana turvallisuusliitossa Euroopan ja Pohjois-Amerikan välillä. Euroopassa oli hänen mukaansa aina ollut levotonta silloin, kun Saksa oli jäänyt yksin ja mennyt omia teitänsä. Tämän vuoksi tulevaisuudessa Saksa ei tulisi olemaan kahden maailman välissä vaan tiukasti ankkuroitunut länteen.²⁴⁰

Naton tärkeys Saksalle oli kiistämätön, mutta uusi Saksa oli valmis myös liiton muutokseen. Franz-Josef Meiers esittää liittokansleri Kohlin pitäneen Natoa ehdottomasti tärkeimpänä maanosan turvallisuusrakenteena, ja Anderson ja Goodman esittävät varsinkin Neuvostoliiton tilanteen epävarmuuden yhdistettynä sen asearsenaaliin saaneen uuden Saksan epäroimään omaa turvallisuuttaan. BRD

---

²³⁷ Anderson & Goodman 1993, 29-30.

²³⁸ Winkler 2007, 526-528; Glaessner 2005, 58; Ritter 2009, 35.

²³⁹ Kohl 12.9.1990; Genscher 12.9.1990; Genscher 20.9.1990.

²⁴⁰ Seiters 8.2.1991.

ja myöhemmin yhtenäinen Saksa toivoivat tiiviin Nato-yhteistyön jatkoa.²⁴¹ Ronald D. Asmus kuitenkin näkee Saksassa pidetyn erityisesti Naton roolin muutosta tärkeänä uudelle Euroopalle. Berliinin muurin mukana murtui myös tapa ajatella Euroopan turvallisuutta. Kun itä-länsi-jaon merkitys väheni, myös Naton tulevaisuus mietitytti. Saksojen yhdistyminen olikin hänen mukaansa ensimmäinen askel Naton uuden aseman pohtimiseen.²⁴²

Vaikka läntisestä yhteistyöstä ei uudistustenkaan kautta ollut tarkoitus poiketa, hallitusten puheiden signaalit ovat muutosta ja yhteistyötä rakentavia. Yhdistymisen jälkeen ulkoministeri Genscher viesti Saksan haluavan läntisen liittouman edelleen turvaavan Euroopan vakautta, mutta turvallisuuskumppanuutta oltiin jo rakentamassa entisen Varsovan liiton maihin.²⁴³ Liittokansleri Kohl lausui Naton olevan edelleen Saksalle tärkeä, mutta liittouman ymmärtäneen muuttuneen tilanteensa Euroopassa ja miettivän uutta strategiaa ja rakenteita. Uuden Saksan viestittiin osallistuvan tähän ratkaisevalla tavalla ja olevan muutoksessa aktiivinen. Naton poliittista toimintaa tuli Kohlin mukaan selkiyttää ja luoda sille uusi strategia.²⁴⁴ Uusi Saksa halusi näin vahvistaa paikkaansa läntisessä liittoumassa, mutta viestiä, ettei sen liittoutumisesta edelleenkään seuraisi kuin etua koko Euroopalle. Näin hallitus viesti maansa halua rakentaa rauhaa ja ymmärrystä sotilasliittojen välille. Naton uudistaminen lähti-kin laajemmin liikkeelle loppuvuodesta 1991, kun se loi uuden strategian marraskuussa 1991. Ajatuksena oli Euroopan turvallisuusrakenteiden lomittuminen, johon sisältyisivät Nato, WEU, YK ja Etyk. Samalla Nato laajensi tehtäviään muun muassa kriisinhallintaan.²⁴⁵

Neuvostoliiton horjuessa ja lopulta kaatuessa oleelliseksi nousi Naton roolin varmistaminen siitä huolimatta, että sen vastavoima oli ikään kuin kadonnut. Tuolloin Nato tuntui nousevan turvallisuusky- symyksestä myös arvoyhteisöksi, jonka kautta uuden Saksan voidaan nähdä viestineen muille turval- lisuusajattelunsa arvoja. Saksa olisi demokraattinen ja yhteistyötä tekevä. Arvojen nimeämistä voi- daan pitää Euroopan sekavassa tilanteessa tärkeänä yhteisen Saksan menneisyyteen tehtävän eron kannalta. Puheissa hallitus linjasi Saksan pitävän vakaasti kiinni läntisestä liittoumasta ja siihen liit- tyivistä arvoista, joihin se on vakaasti sitoutunut. Liittokansleri Kohlin mukaan Naton ei Varsovan liiton hajotessa tarvitsisi puolustella olemassaoloaan, sillä se perustui yhteisiin arvoihin. Kohlin mu- kaan ”Naton ytimenä säilyy vapaan oikeusjärjestyksen, kansalaisyhteisyyden ja perusvapauksien omaa- vien kansojen arvoyhteisö.”²⁴⁶

---

²⁴¹ Meiers 2002, 203; Anderson & Goodman 1993, 35-37.

²⁴² Asmus 2002, 2-7.

²⁴³ Genscher 25.9.1991.

²⁴⁴ Kohl 30.1.1991; Kohl 20.5.1991; Kohl 23.5.1991.

²⁴⁵ Schmidt 2001, 20.

²⁴⁶ Kohl 13.3.1991, ”Der Kern der Nato bleibt die Wertegemeinschaft von Völkern mit freiheitlicher Verfassungsordnung, mit Bürgerrechten und Grundfreiheiten.”.

Vaikka neutraaliuden vaatimuksen torjunta vanhan yhtenäisen Saksan historiaan eroa tehden oli tärkein hallituksen viesti sotilaalliseen liittoutumiseen liittyen, BRD:n hallitus viesti koko yhdistymisprosessin ajan BRD:n olleen ja olevan jatkuvasti tiukasti mukana Naton toiminnassa. Näin uuden Saksan identiteettejä rakennettiin myös BRD:n historian avulla ja sen läntisille kumppaneille voitiin vakuuttaa uuden Saksan jatkavan BRD:n liittoutumisen linjalla. Vaikka BRD oli avannut 1989–1990 yhteyksiä itään DDR:n ja Neuvostoliiton kanssa neuvotellessaan ja muita itäblokin maita auttaessaan, puheissa korostettiin sen vankkaa sitoutumista länteen turvallisuus- ja puolustusasioissa.²⁴⁷ Anderson ja Goodman esittävät Naton aseman BRD:ssä tärkeäksi, sillä Saksan hyökkäysjoukkojen täysi integrointi Naton rakenteisiin takasi sen, ettei keskelle Eurooppaa syntynyt suurta määrää puhtaasti Saksan komennossa olevia sotajoukkoja.²⁴⁸ BRD:ssä nähtiin Nato-jäsenyyden suojelevan Saksaa muiden epäluuloilta. Se takasi uuden Saksan roolin yhteisössä ja sen luotettavuuden. Tätä tukee myös Bergerin ajatus siitä, että Naton kautta muut jäsenmaat halusivat hillitä tulevan Saksan sotilaallista voimaa.²⁴⁹ Natoon väsymättömän myötämielisesti suhtautuen hallitus torjui muiden epäluuloja.

Gerhard A. Ritter esittää, ettei BRD voinut yhdistymisen yhteydessä hyväksyä Neuvostoliiton sille kaavailemaa neutraaliutta. Natosta vetäytyminen olisi vaikuttanut suuresti BRD:n Nato-liittolaistensa kanssa ylläpitämiin hyviin suhteisiin sekä USA:n kiinnostukseen tukea Saksojen yhdistymistä. Lisäksi se olisi johtanut Saksan ulkopoliittiseen eristäytymiseen.²⁵⁰ Tutkimusaineistosta on nähtävissä, että liittoutumiskysymyksessä muutos pois olemassa olevista, länteen liittoutuneen valtion identiteeteistä olisi kuten Wendt huomioi maksanut liikaa BRD:lle. Saksan oli pidettävä luotetun valtion paikansa ja identiteettinsä läntisten liittolaistensa parissa. Oleellista oli saada negatiivisesti identifioituneet muut valtiot näkemään länteen liittoutunut uusi Saksa luotettavana ja heidänkin turvallisuuttaan takaavana. Suuntaamalla uuden Saksan kohti Naton muutosta ja Etyk-prosessia hallitukset pystyivät signaloimaan sitoutumista koko Euroopan yhteiseen turvallisuuteen. Näin ne tekivät identiteettien muuttamiselle tärkeän sitoutumisen yhteiseen tavoitteeseen.

Lännessä, mutta valmiina yhteistyöhön – uusi Saksa Euroopan turvallisuuden sillanrakentajana

Vaikka hallitusten viesti oli, ettei uuden Saksan sotilaallinen liittoutuminen länteen ole epäselvää, oli niiden viesti myös se, että uusi Saksa olisi turvallisuuskysymyksissä valmis yhteistyöhön kaikkien

---

²⁴⁷ Kohl 3.2.1990; Kohl 8.3.1990; Kohl 29.3.1990.

²⁴⁸ Anderson & Goodman 1993, 42.

²⁴⁹ Berger 1997, 53.

²⁵⁰ Ritter 2009, 25-26.

Euroopan maiden kanssa. Erityisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssi (Etyk) nousi yhteistyön edustajaksi. Yhteistyön lisäämisessä on ollut kyse erityisesti Varsovan liiton maiden negatiivisen identifioitumisen muuttamisesta. Wendtin teorian mukaisesti hallitukset ovat pohtineet yhteisen Saksan kanssakäymistä muiden kanssa uudella tavalla ja uudelle Saksalle on tunnistettu uudenlaisia minäkuvia. Tämä muutos näkyy hallituksen puheissa koskien Euroopan uusia turvallisuuden rakentamisen muotoja. Niissä viestittiin valmiutta koko Euroopan lähempiin suhteisiin ja uudenlaisiin turvallisuusrakenteisiin. BRD ja Saksa olivat jatkuvasti valmiita ottamaan Neuvostoliiton turvallisuusintressit huomioon. Hallitusten yrityksenä on viestiä uuden Saksan identiteettiä yhteistyön luojaan idän ja lännen välissä ja maan sitoutumista yhteistyön kautta merkittävään yhteiseen asiaan.

Vaikka osassa turvallisuuden teeman vuorovaikutuksen signaaleja hallitus esitti tiukasti uuden Saksan länteen liittoutumista, se näki toisaalla uuden yhteistyön alun. Jo kymmenen kohdan ohjelmassaan marraskuussa 1989 liittokansleri Kohl linjasi, että Saksojen yhdistymisen kehitys tullaan liittämään yhteiseurooppalaiseen prosessiin sekä itä-länsi-suhteisiin. Tulevan Saksan täytyi sopia tulevaan Eurooppaan, ja tähän Kohl näki lännen pyrkineen ajatuksellaan kestävästä ja oikeudenmukaisesta eurooppalaisesta rauhanjärjestyksestä. Kohl viittasi jo kesällä 1989 Gorbatshevinkin kanssa puhuttuun: ”*Me kaikki olemme nyt kutsuttuja muodostamaan uutta arkkitehtuuria eurooppalaiselle talolle, kestäväälle ja oikeudenmukaiselle rauhanjärjestykselle maanosassamme...*”.²⁵¹ Hänen mukaansa vain yhteistyöllä, yhteisten rakenteiden ja luottamuksen löytämisellä, Etyk-prosessin puitteissa, voidaan saavuttaa rauhaa. Hän tunnusti Saksojen jälleenyhdistymisen ongelmiin kuuluvan vaikeat Euroopan turvallisuusrakenteen kysymykset. Kaikkien tulee tästä huolimatta olla rauhallisia, ottaa muiden intressit huomioon ja luottaa toisiinsa.²⁵²

Uusi Saksa syntyisi uuteen Eurooppaan, jossa Kohl näkee yhteistyön idän ja lännen välillä nousevan merkittäväksi. Eurooppa ei palaisi Saksojen yhdistyessä turvallisuuskysymyksissään toista maailmansotaa edeltäneeseen aikaan. Saksan sisäisten suhteiden ministeri Dorothee Wilms esittää Neuvostoliiton ymmärtäneen, ettei Saksa enää havittele 1800-luvun kansallisvaltiota vaan on tietoisesti eurooppalaistunut.²⁵³ Yhdistymiskehityksen alkaessa oleelliseksi nähtiin painottaa yhteistyötä, johon kaikkien tulee osallistua. Saksa ei menisi omia teitään. Hallitus lupasi Saksan pysyvän kiinni yhteiseurooppalaisessa prosessissa sekä itä-länsi-suhteissa. Kohl julisti yhteisestä eurooppalaisesta talosta puhuttuaan, että ”*'Saksan talo' täytyy rakentaa eurooppalaisen katon alle*”. Hallitus viesti Saksan

---

²⁵¹ Kohl 28.11.1989, ”*Wir alle sind jetzt aufgerufen, eine neue Architektur für das europäische Haus, für eine dauerhafte und für eine gerechte Friedensordnung auf unserem Kontinent zu gestalten...*”.

²⁵² Kohl 28.11.1989; Kohl 5.12.1989.

²⁵³ Wilms 28.4.1990.

tietävän vastuunsa Euroopan rauhasta ja vakaudesta.²⁵⁴ Uusi Saksa olisi siis vastuullinen ja edistäisi koko Euroopan rauhaa ja turvallisuutta. Tätä varten hallitus toivoi saavutettavan uudenlaisia yhteistyön rakenteita. Jo Konrad Adenauerin viestittiin puhuneen ”eurooppalaisesta talosta”, joka rakentuu ennen kaikkea vapaudelle.²⁵⁵ Tuleva Saksa olisi siis yhteistyön ja rauhan asialla nojaten BRD:n länteen liittäneeseen mieheen, joka oli ajanut myös yhteisen Euroopan asiaa. Koko ajatuksen voitiin näin nähdä olevan lähtöisin BRD:stä ja Saksasta. BRD ja Saksa viestivät rauhantahtoaan ja asemaansa idän ja lännen välissä. Liittopresidentti von Weizsäcker linjasi Saksan tehtävän olevan vakauttajana toimiminen liitossa lännen kanssa, mutta myös yhteistyössä Itä-Euroopan maiden kanssa. Hän esitti Saksan muodostavan sillan eri puolien välille.²⁵⁶

Oman tietoisien identiteettien muutoksen lisäksi hallitukset rakensivat Itä-Euroopan maiden identiteettejä sallimaan Saksan ja sen läntiset identiteetit yhteistyön viestien kautta. Vuorovaikutuksessa vastaukseksi oli mahdollista saada Saksan omaa läntistä identiteettiä tukevia signaaleja. Luotettavan rauhan tuojan ja sillanrakentajan identiteettejä uudelle Saksalle vahvistivat hallitusten signaalit hyvien välien säilyttämisestä Neuvostoliittoon. Saksan läntisyyden sallimista rakennettiin viestimällä idän muutoksesta. Lännen viestittiin voittaneen ideologioiden välisen kamppailun, mutta Neuvostoliiton ja idän oikeastaan voittaneen myös. Hallitus viesti Saksojen yhdistymisen kuvastavan lännen yhteisen politiikan menestystä, joka oli perustunut jännitteiden voittamiseen, yhteistyöhön ja dialogiin, mutta samalla hallitus esitti sen kohdanneen vastakaikua Neuvostoliiton presidentti Gorbatshevinkin avoimuuden politiikassa. BRD oli vakaasti ollut mukana voittoisassa läntisessä rintamassa, mutta idän nähtiin nyt muuttaneen linjaansa Neuvostoliiton uudistusten myötä ja näin siitä oli tullut myös ikään kuin voittaja. Hallituksen viesti vuonna 1990 oli vahvasti se, etteivät itä ja länsi enää olisi uhkia toisilleen, koska itä oli muuttunut. Neuvostoliiton esitettiin tunnustaneen, että se ymmärtää, etteivät länsidemokratiat ole kiinnostuneita valloittamaan itää. 2+4-sopimuksen allekirjoitustilaisuudessa ulkoministeri Genscher totesi liittoutumien jo ymmärtävän, ettei toinen ole vihollinen ja uhka vaan ne voivat olla kumppaneita kestävää eurooppalaista rauhanjärjestystä rakennettaessa.²⁵⁷ Yhteistyö olisi siis selvä asia.

Hallituksen oli tärkeä viestiä, ettei uusi Saksa ollut Neuvostoliitolle uhka kuten vanha yhdistynyt Saksa tai kylmän sodan länsiliittoutunut BRD. Saksalais-neuvostoliittolaisten suhteiden tärkeys viestittiin otettavan aina huomioon turvallisuuskysymyksissä, eivätkä Itä- ja Keski-Euroopan mullistukset

---

²⁵⁴ Kohl 17.1.1990, “*Das "Haus Deutschland" muss unter einem europäischen Dach gebaut werden*“; Kohl 3.2.1990.

²⁵⁵ Wilms 25.3.1990.

²⁵⁶ Kohl 16.5.1990; von Weizsäcker 14.11.1990.

²⁵⁷ Genscher 23.3.1990; Genscher 20.9.1990.

ja Saksojen yhdistyminen saaneet BRD:n hallituksen mielestä johtaa turvallisuuspoliittisiin voima-
muutoksiin. Uusia turvallisuusrakenteita laadittaessa linjattiin otettavaksi huomioon kaikkien, myös
ja erityisesti Neuvostoliiton, turvallisuustarpeet.²⁵⁸ Neuvostoliitolla myönnettiin koko ajan olevan
voittajavallan oikeudet Saksassa, ja DDR:n alueelle luvattiin olla siirtymättä läntisen liittouman voi-
min. Samalla luvattiin olla etsimättä hyötyä Keski- ja Itä-Euroopan sekavasta tilanteesta.²⁵⁹ Nämä
viestit vakuuttivat, ettei Neuvostoliiton rajoja loukattaisi millään uuden Saksan toimilla. Neuvosto-
liiton voittajavallan asemasta viestimistä voidaan pitää ajatuksena siitä, ettei uusi Saksa unohtaisi tai
kiistäisi toisen maailmansodan tapahtumia.

BRD ja uusi Saksa olivat valmiita rakentamaan luottamusta Euroopassa sotilasliittojen roolin muu-
toksella ja yhteistyön lisäämisellä. BRD ja uusi Saksa halusivat nostaa uudeksi yhteiseksi, negatii-
vista identifioitumista poistavaksi yhteistyön rakenteeksi Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonfe-
renssein. Etyk:n kehittämisen tuli johtaa yhteiseurooppalaiseen turvallisuusrakenteeseen. Etyk oli pro-
sessi, joka oli syntynyt 1970-luvun liennytyksen hengessä etsimään yhteistä keskustelualustaa idän
ja lännen välille. Elokuussa 1975 Helsingissä allekirjoitettiin niin sanottu Helsingin sopimus, jossa
Euroopan valtiot idästä ja lännestä sopivat poliittis-sotilaallisista, taloudellisista sekä ympäristöön ja
ihmisoikeuksiin liittyvistä merkittävistä kysymyksistä. Tästä lähtien aina vuoteen 1990 Etyk toimi
kokouksina ja konferensseina, joissa päätettiin yhteisistä asioista sekä näiden päätösten seurannasta.
1980-luvulla Etyk oli ainoa instituutio, jossa kaikki Euroopan valtiot olivat edustettuina. Sen suuri
merkitys oli siinä, että se toimi yksimielisyyden periaatteella, jolloin kaikki sen saavuttamat päätökset
olivat kaikkien hyväksymiä. Kylmän sodan päättyessä ajatuksiin nousi yhteistyön yhä laajempi ins-
titutionalisoiminen.²⁶⁰

Kun sotilaallisen liittoutumattomuuden vaatimusta ei voitu BRD:n hallituksen mukaan toteuttaa eikä
hallitus halunnut Saksaa eristettävän oman turvallisuutensa kysymyksistä, se toi puheissaan heti yh-
distymiskehityksen alkaessa esiin Euroopan sotilasliittoumat ylittävien turvallisuusrakenteiden luo-
misen. Uusien turvallisuusrakenteiden luomisen oli määrä tapahtua ennen kaikkea Etyk-prosessin ja
aseistariisunnan kehityksen avulla.²⁶¹ Hallitus näki Etyk-yhteistyön merkittävänä mahdollisuutena
kasvattaa koko Euroopan tasolla tehtävää yhteistyötä monella alalla. Tammikuussa 1990 liittokansleri

---

²⁵⁸ Genscher & Stoltenberg 19.2.1990; Genscher 23.3.1990; Stoltenberg 1.5.1990.

²⁵⁹ Genscher & Stoltenberg 19.2.1990; Kohl 25.5.1990.

²⁶⁰ Flynn & Farrell 1999, 513-514; Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) internet-sivut, OSCE.org, History.

²⁶¹ Kohl 10.1.1990; Kohl 3.2.1990; Kohl 8.3.1990; Genscher 23.3.1990; Genscher 11.4.1990; Stoltenberg 1.5.1990; Wilms 11.5.1990; Kohl 16.5.1990.

Kohl viesti Etyk-prosessin mahdollisuudesta toimia hyvänä lännen ja idän välisen yhteistyön avaajana.²⁶² Andersonin ja Goodmanin mukaan Etyk-prosessi nähtiin Saksassa tärkeänä, sillä vain se kattoi koko Euroopan. Etyk-prosessilla nähtiin näin olevan mahdollisuus tuoda vakautta ja hoitaa alueellisia konflikteja kaikkialla maanosassa. Prosessiin olivat tulleet mukaan entisen Varsovan liiton maat, joiden turvallisuustilanne oli epävakaa. Koska ne eivät voineet olla Naton jäseniä, Etyk-prosessin kautta ne oli mahdollista saada jonkinlaisen turvallisuusasioita käsittelevän foorumin alaisuuteen.²⁶³ Hallituksen viestinä oli jälleen uuden Saksan vastuun kanto Euroopan vakaudesta olemalla mukana myös tässä yhteistyössä.

Anderson ja Goodman näkevät Etyk-prosessin kautta Euroopassa päästyn rakentamaan molempipuolista luottamusta, ja estämään Neuvostoliiton eristäytyminen muusta Euroopasta. Heidän mukaansa prosessia haluttiin Saksassa uudistaa, jotta se herättäisi vain neuvostovallan alaisuudessa Etyk:n kokoneiden Keski- ja Itä-Euroopan reformimaiden luottamuksen. Etyk:n toivottiin pystyvän myös entistä tehokkaampaan päätöksentekoon ja toimintaan. Kuten Natoa, myös Etyk-prosessia haluttiin Saksassa kansainvälispoliittisen tilanteen muuttuessa ohjata uusille urille.²⁶⁴ Hallitus esitti Etyk-prosessin vakautta tuovana. Vakauttamisen ja institutionalisoimisen kerrottiin olevan Euroopan tulevaisuuden tehtävä, jotta yhteiseurooppalainen rauhanjärjestys voidaan saavuttaa.²⁶⁵ Sitoutumalla tähän prosessiin uusi Saksa siis sitoutuisi eurooppalaisen rauhan tavoitteluun. Viestimällä vahvasti uudesta eurooppalaisesta yhteistyöstä sekä yhteistyöstä idän ja lännen välillä hallituksilla oli mahdollisuus torjua ajatuksia muihin sitoutumattomasta yhtenäisestä Saksasta kuin myös pehmentää BRD:n länsiliittoutumisen ehdottomuuden viestiä. Tässä uusi Saksa voisi poiketa molemmista historioistaan luoden identiteettiä välittäjänä idän ja lännen välissä.

Etyk:lle ei ollut kylmän sodan aikana muotoutunut tarkkaa rakennetta. Se oli prosessi, jota ei oltu luotu muodolliseksi organisaatioksi. Gregory Flynn ja Henry Farrell näkevät kyseisen rakenteen palvelleen hyvin kylmän sodan aikana. Toiminta mahdollisti kaikkein vähäistenkin itää ja länttä yhdistävien kysymysten käsittelyn ja auttoi kuromaan umpeen niiden välistä kuilua. Vuosien 1989–1990 aikana kuitenkin osallistuvien valtioiden esitykset Etyk:n kehittämiseksi prosessista vakaammaksi instituutioksi lisääntyivät. Etenemisen tavoista tässä kehityksessä oli paljon erimielisyyttä. Keväällä 1990 Bonnissa pidettiin ensimmäinen Berliinin muurin murtumisen jälkeinen konferenssi, jossa osallistujamaat sitoutuivat ennen näkemättömiin tavoitteisiin entisten sosialistimaiden hyväksyessä läntisiä arvoja kuten monipuoluedemokratian, vapaat vaalit ja oikeusvaltioperiaatteet. Kööpenhaminassa

---

²⁶² Kohl 17.1.1990.

²⁶³ Anderson & Goodman 1993, 42-43.

²⁶⁴ Anderson & Goodman 1993, 42-43.

²⁶⁵ Genscher 11.4.1990; Genscher 20.9.1990.

kesällä 1990 muutokset olivat yhä radikaalimpia, kun osallistujamaat sopivat mittavista ihmisoikeuskysymyksistä. Laajempi institutionalisoituminen tapahtui marraskuussa 1990, kun Etyk muuttui Pariisiin peruskirjan seurauksena. Peruskirja toi yhteen edellisten konferenssien sopimukset ja loi Etyk:lle samalla sihteeristön, vaalitarkkailuun erikoistuneen toimiston sekä konfliktien ehkäisyn keskuksen. Sen toiminta vakiintui ja se sai operationaalista kykyä. Muuten toiminta säilyi säännöllisesti järjestettyjen valtioiden poliittisten johtajien välisinä konsultaatioina. Keskustelut vielä tiukemman instituution luomisesta jatkuivat, mutta Flynn ja Ferrell toteavat tämän ensimmäisen kylmän sodan jälkeisen vaiheen luoneen yhteisen järjestyksen peruseriaatteen Eurooppaan.²⁶⁶

BRD:n ja yhtenäisen Saksan hallitukset viestivät tukevansa uudistumispyrkimyksiä. Etyk-prosessin nähtiin luovan uuden kehityksen Euroopan turvallisuuden rakenteille ja tässä prosessissa myös Saksan kansan nähtiin olevan mahdollista löytää oma paikkansa muiden kansojen keskeltä ja kehittää omia mahdollisuuksiaan. Etyk-prosessista toivottiin sitovia puitteita Euroopan rauhanjärjestykselle. Näin tavoiteltiin turvallisuusyhteistyön tiivistämistä ja yhä laajempaa institutionalisointia. Hallitus halusi yhä konkreettisempaa toimintaa Etyk:ltä.²⁶⁷ Ulkoministeri Genscher totesi muuttuvan Naton sekä EY:n muodostavan Etyk:n kanssa Euroopan uuden turvallisuusjärjestelmän kantavat rakenteet.²⁶⁸ On huomattava, että Saksa oli Etyk:n institutionalisoimisen ja Etyj:n luonnin suurimpia kannattajia sen jälkeenkin, kun Etyk:n siunaus Saksojen jälleenyhdistymiselle oli jo saatu marraskuussa 1990. Silloin 32 Euroopan maata sekä Kanada ja USA vahvistivat yhdistymisen sekä Euroopan jaon päättymisen Etyk-kokouksessa Pariisissa.²⁶⁹

Hallitukset viestivät näkevänsä uudistuvassa Etyk-yhteistyössä tärkeänä tietyt arvot, jotka olivat koko Euroopan yhteiset. Ulkoministeri Genscher viesti Pariisin Etyk-huippukokouksessa marraskuussa 1990 sovitun uudesta Euroopasta, jossa demokratia olisi ainut hallintomuoto.²⁷⁰ Uuden Saksankin tavoitteena nähtiin kestävä ja oikeudenmukainen eurooppalainen rauhanjärjestys, joka perustuisi ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, vapaaseen demokratiaan ja sosiaaliseen markkinatalouteen. Tämän rauhanjärjestyksen rakentamisen nähtiin onnistuvan vain, jos demokratia, ihmisoikeudet ja oikeusvaltioperiaate olisivat sen perustana. Uuden Saksan hallitus linjasi maan tavoittelevan näitä arvoja niin kuin Etyk-prosessi ja sen Pariisin peruskirja ohjaavat.²⁷¹ Sitoutumalla Etyk-prosessiin uusi Saksa viesti sitoutuneensa arvoihin, jotka torjuivat vanhan yhtenäisen Saksan muistoa. Etyk-prosessi näyt-

---

²⁶⁶ Flynn & Farrell 1999, 514-516.

²⁶⁷ Genscher 5.5.1990; von Weizsäcker 14.11.1990; Kohl 20.5.1991; Genscher 25.9.1991.

²⁶⁸ Genscher 26.9.1990.

²⁶⁹ Harnisch 2001, 39; Steininger 2001, 26.

²⁷⁰ Genscher 3.2.1991.

²⁷¹ Kohl 30.1.1991; Seiters 8.2.1991; Kohl 13.3.1991; Kohl 20.5.1991.

täytyi yhtenä yhteisönä, jonka jäsenyyteen uusi Saksa saattoi nojata turvallisuutta itselleen ja Euroopalle tavoitellessaan. Tässä yhteisössä olivat mukana kaikki, jotka saattaisivat pelätä tai epäillä uutta Saksaa. Siten viesti Saksan sitoutumisesta Etyk:iin antoi erinomaisen mahdollisuuden vaikuttaa muihin ja yhä paremmin Saksan omiin identiteetteihin. BRD:n luotettavuus aiemmassa Etyk-toiminnassa antaisi luotettavuutta myös uudelle Saksalle yhteisön jäsenenä.

Yhteisön jäsenenä ja yhteistyön edistäjänä uusi, yhdistynyt Saksa ei lähtenytään monien odotusten mukaisesti tavoittelemaan itä-länsi-asetelman rikkouduttua uudenlaista vallan tasapainoa ja uudenlaista roolia itselleen vaan suuntautui edelleen vankasti valtioiden väliseen yhteistyöhön.²⁷² Anderson ja Goodman näkevät yhdistymisen jälkeen Saksassa vallinneen suuren konsensuksen puolustuspoliittisesta linjasta. Naton lisäksi Etyk:ä pidettiin tärkeänä rakenteena, koska molemmat vastasivat turvallisuuskysymyksissä hieman eri tarpeisiin. Saksan viestittiin olevan sitoutunut näihin instituutioihin ja ennen kaikkea myös niiden reformeihin, jotka auttaisivat instituutioita sopeutumaan muuttuviin olosuhteisiin ja uuteen Euroopan tilanteeseen. Vaikka Saksa oli tiiviisti mukana instituutioissa ja ajoi eteenpäin niiden reformeja, se ei missään vaiheessa asettunut johtamaan uudistamisen prosesseja kuten se teki EY:ssä.²⁷³

Merkittävien sitoumusten teko ja yhteisön jäsenyys olivat esillä myös Euroopan integraation kysymyksissä, mutta turvallisuuden ollessa kyseessä identiteetiksi nousi erityisesti Saksa yhteisön rivi-jäsenenä, tiiviisti yhteistä taakkaa kantavana, mutta ei johtajana. Vanhan yhden Saksan historian painolasti ei sallinut Saksalle edelläkävijän roolia vaan sen tuli olla rauhallinen ja vakaa yhteisön jäsen, joka on mukana, mutta ei tuo itseään esiin. Kuten Anderson ja Goodman toteavat Saksan poliittisen eliitin ajatelleen: ”...*world was not ready for a high German profile in matters of military security, even if the efforts unfolded exclusively within the confines of international institutions.*”²⁷⁴

Turvallisuuden ja puolustuksen uudet haasteet yhdistymisen myötä – historia estää eurooppalaiseksi suurvallaksi kasvamisen

Kylmän sodan päättyminen ja valtioiden totuttujen identiteettien horjuminen oli Saksalle turvallisuuspoliittisesti iso muutos. Maan oltua yhtäkkiä hyvin erilaisessa turvallisuuspoliittisessa ympäristössä ja vastuussa uuden Saksan täytyi pohtia myös suhtautumistaan sotilaallisen voiman käyttöön. BRD:n turvallisuuspolitiikka oli toisen maailmansodan jälkeen ollut vahvasti läntiseen liittoumaan ja

---

²⁷² Harnisch 2001, 40.

²⁷³ Anderson & Goodman 1993, 41.

²⁷⁴ Anderson & Goodman 1993, 41.

Natoon sidottua. BRD:n puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden näkemykset vakiintuivat kylmän sodan aikana tietyille poluille ja maata oli noussut leimaamaan antimilitarismi. BRD:lle oli muodostunut vahva siviilivallan identiteetti. Thomas U. Berger näkee menneisyyden opetuksen olleen hyvin vahva vaikuttaja Saksan sotilaspoliittisessa kulttuurissa. Toinen maailmansota oli tapahtuma, joka täydellisesti muutti Saksan perinteisen ajattelun. Saksasta oli 1990 kuitenkin tullut suvereeni ja keskeinen Euroopan suurvalta. Sille syntyi uudet turvallisuuden riskit ja uusi turvallisuuspoliittinen asema. Yhdistymisen jälkeen Saksan armeija, Bundeswehr, sai myös itsenäisen aseman. Turvallisuusuhkiksi yhdistyneessä Saksassa koettiin aluksi Neuvostoliiton ja muun Itä-Euroopan epävakaus, Nato-maihin kohdistuvat mahdolliset uhat ja pakolaisvirrat levottomasta Itä-Euroopasta.²⁷⁵

Euroopan muutoksissa ja Saksojen yhdistyessä BRD:n siviilivallan identiteetti joutui koetukselle. BRD:n ja Saksan hallitukset olivat halukkaita siirtämään tämän turvallisuuspoliittisen identiteetin myös uudelle Saksalle, mutta muut valtiot eivät suostuneet tähän. Vaikka ne pelkäsivät yhtenäisen Saksan sotilaallisia toimia ja omia turvallisuuspoliittisia ratkaisuja, uudella Saksalla nähtiin olevan myös aivan uudenlaista vastuuta. Toisaalta BRD:n ja yhtenäisen Saksan hallitukset eivät halunneet muuttaa uuden Saksan puolustuksen ja turvallisuuden identiteettejä BRD:n identiteeteistä, mutta toisaalta ne eivät halunneet rikkoa liittolaisilleen tekemiään sitoumuksia, mikä taas olisi muuttanut Saksan identiteettejä.

Juuri yhdistyneessä Saksassa hallituksien viestit olivat selviä – historian vuoksi Saksa ei voinut toimia sotilaallisesti kuten muut. Siviilivallan antimilitaarista identiteettiä, joka nojasi niin vanhan yhtenäisen Saksan historian välttämiseen kuin BRD:n menestykseen rauhan asialla, ei haluttu muuttaa. Saksojen jälleenyhdistymisen tapahtuessa maailmalla puhkesi kuitenkin kriisejä, jotka vaativat myös yhdistyneen Saksan vastausta. Kriisit nousivat osoittamaan Saksan puolustus- ja turvallisuuspoliittiselta ajattelulta yhdistymisen myötä vaadittavaa muutosta. Saksa joutui suuntaamaan muiden sille vuorovaikutuksessa heijastamien signaalien vuoksi ajatuksiaan identiteettimuutokseen. Merkittävää muutosta ei silti tapahtunut vuoden 1991 loppuun mennessä. Saksassa voidaan havaita selvä turvallisuuspoliittisen ajattelun muutos vasta 2000-luvulle tultaessa. Muutoksia BRD:n identiteeteistä uusiin identiteetteihin pidettiin vielä liian kalliina tarkasteltavana ajankohtana. Vaihto ei vielä kannattanut vaan muutosten keskellä haluttiin pitää kiinni vakaista identiteeteistä. Toisaalta BRD:n länsiliittoutumisen identiteetin siirtyminen uudelle Saksalle vaati sitä pysymään tässä identiteetissä pitämällä kiinni yhteisistä sitoumuksista, mikä nousi haastamaan Saksan haluttomuutta sotilaallisiin toimiin.

---

²⁷⁵ Berger 1997, 39, 42; Anderson & Goodman 1993, 35-37.

Sekä Adrian Hyde-Price ja Charlie Jeffery että Jeffrey J. Anderson ja John B. Goodman näkevät pääasiallisena Saksan sotilas- ja turvallisuuspoliittisen linjan muutoksen pohdinnan laukaisijana Persianlahden sodan 1990–1991.²⁷⁶ Sota syttyi Irakin hyökätessä Kuwaitiin elokuussa 1990. Saudi-Arabia pelkäsi hyökkäyksen pian ulottuvan sen alueelle ja pyysi apua liittolaiseltaan USA:lta. Yhdysvallat otti johdettavakseen Irakin vastaisen liittouman, joka sai myös YK:n mandaatin toiminnalleen. YK julisti Irakin aluksi kauppasaartoon, mutta keinon epäonnistuessa kriisin ratkaisussa, se antoi Irakin vastaiselle liittoumalle valtuudet sotilaallisten keinojen käyttöön. Yhteensä 36 valtiota osallistui USA:n johtamaan liittoumaan tarjoamalla joukkoja tai kalustoa. Tammikuun alussa 1991 liittouma aloitti ilmapommitukset Irakissa. Irak vetäytyi Kuwaitista tämän jälkeen kuudessa viikossa.

Sodan nopeasti edenneet tapahtumat tulivat Saksan poliittiselle johdolle yllätyksenä. Liittoutuneiden aloitettua ilmansodan Persianlahdella vuoden 1991 alussa Saksan uusi hallitus oli sangen hiljaa ja empiväinen asian suhteen. Se oli kuitenkin ollut vastahakoisesti mukana Naton päätöksenteossa suosuen osallistumaan järjestön suorittamaan Turkin turvaamiseen irakilaisten hyökkäystä vastaan. Saksan sisällä tätä ei hyväksytty. Hallitus pyrki painottamaan saksalaisten toimivan vain ja ainoastaan puolustuksellisissa tehtävissä. Tämän haluttiin olevan Saksan ainoa sotilaallinen osallistuminen operaatioon. Liittokansleri Kohl ilmoitti, ettei Saksa perustuslakinsa vuoksi voisi lähettää joukkojaan Persianlahdelle. Saksassa sota oli aiheuttanut suuria mielenosoituksia rauhan puolesta ja amerikkalaisia vastaan, kun taas kansainvälisellä kentällä Saksan hallitukselta vaadittiin merkittäviä toimia. Yhdistynyt Saksa tuki sodassa läntistä liittoumaa niin taloudellisesti kuin diplomaattisesti, mutta ei halunnut lähettää joukkoja liittolaistensa rinnalle Naton alueen ulkopuolelle. Muualla Saksan nähtiin tukeutuvan vain rahaan ja maksavan itsensä irti auttamasta niitä kumppaneita, jotka olivat juuri tukeet sen jälleenyhdistymistä. Saksalta peräänkuulutettiin suurempaa vastuunottoa kansainvälisen rauhan ja järjestyksen kysymyksissä.²⁷⁷

Persianlahden sota osoitti Bergerin mukaan, etteivät BRD ja liittokansleri Kohl olleet valmiina Saksan uuteen strategiseen ympäristöön. Erityisesti Saksassa oltiin yllättyneitä USA:n painostuksesta osallistua sotaan myös sotilaallisesti. Saksalle oli tärkeää näyttää tukeaan liittolaisilleen, ja joitain logistiikassa avustaneita joukkoja lähetettiin Lähi-itään, mutta maan sisäinen vastustus oli suurta.²⁷⁸ Hyde-Price ja Jeffery näkevätkin Saksan joutuneen erilaisten roolien väliseen paineeseen. BRD ja sen myötä uusi Saksa oli sitoutunut auttamaan kumppaneitaan ja toimimaan yhteistyössä, mutta toisaalta se torjui Bundeswehrin käytön Naton alueen ulkopuolella, sillä se ei halunnut käyttää

---

²⁷⁶ Hyde-Price ja Jeffery 2001, 703-704; Anderson & Goodman 1993, 40-46.

²⁷⁷ Hyde-Price & Jeffery 2001, 703; Anderson & Goodman 1993, 45-46; Karjalainen 1993, 140; Steininger 2001, 26-27.

²⁷⁸ Berger 1997, 54.

sotilaallista voimaa. 1990-luvulle tultaessa kävi kuitenkin yhä tavanomaisemmaksi esimerkiksi YK:n piirissä toimia sotilaallisissa tehtävissä, joten Saksan täytyi ratkaista dilemmansa siitä, millaista roolia se itselleen oikein ajatteli. Kuitenkin vasta 1990-luvun puoliväliin tultaessa Saksan linjassa Bundeswehriin käytön suhteen on nähtävissä todellinen muutos.²⁷⁹

Saksa joutui kahden tulen väliin. Toisaalta muut vaativat siltä enemmän, toisaalta saksalaiset itse eivät historiansa tähden halunneet osallistua. Persianlahden sodasta puhuttaessa Saksan hallitus vaakuutti ulkoministeri Genscherin suulla edelleen tiukkaa liittoutumistaan länteen ja tukeaan läntiselle liittoumalle. Genscher kuitenkin totesi: ”*Saksalaiset käsittelevät tänä päivänä sodan tai rauhan kysymystä hyvin harkitusti, eikä kenenkään tulisi toivoa, että tämä olisi toisin.*”. Hallitus totesi auttavansa liittolaisiaan huomattavasti rahallisesti.²⁸⁰ Yhdistynyt Saksa puolusti BRD:ltä perittyä antimilitaristista siviilivallan identiteettiään ja koki historian takia itsellään olevan velvollisuus tällaiseen identiteettiin. Hallitus viesti selvästi, ettei muiden tulisi edellyttää Saksalta identiteetti muutoksia. Vaikka läntisen liittoutumisen identiteettiä vahvistetaan viestillä, muiden pitäisi ymmärtää Saksan historia. Toisaalta Saksa koki itsellään myös oikeuden siviilivallan identiteettiin. James H. Liu ja Denis J. Hilton esittävät, että kansakunnan yhteisten historian esitysten, jotka rakentavat kansallista identiteettiä, voidaan katsoa antavan valtiolle tiettyjä oikeuksia tai erityisen aseman. He viittaavat muun muassa toisen maailmansodan voittajavaltioihin ja siihen, kuinka ne voivat tämän perusteella nähdä itsellään jonkinlaisen maailmanpoliisin identiteetin ja oikeuden toimia oman vaikutuspiirinsä ongelma-alueilla.²⁸¹ Saksalle taas historian esitysten voidaan ajatella ”oikeuttavan” sen poisjäännin ja vetäytymisen sotilaallisista tehtävistä, joita normaalilta Saksan kaltaiselta ja kokoiselta maalta odotettaisiin.

Vaikka Kohlin hallitus tyytyi avustamaan lähinnä vain rahallisesti Persianlahden sodassa, politiikkaa pyrittiin ohjaamaan muutoksen suuntaan 1990-luvun alkuvuosina.²⁸² Hallitus viesti jonkinlaisesta identiteettien muutoksen mahdollisuudesta, kun Saksa pyrki vastaamaan liittolaistensa huutoon. Sen oli pakko viestiä olevansa valmis luopumaan pelkästä taloudellisesta tuesta ja olevansa vastuullinen. Puolustusministeri Stoltenberg totesi Saksan kantavan vastuunsa rauhasta ja turvallisuudesta niin maailmalla kuin Euroopassa. Armeijan osallistumisen mahdollisuuksia lisätään, ja Saksa ymmärtää suuren vastuunsa ja velvollisuutensa toimia.²⁸³ Anderson ja Goodman toteavat Saksassa todella pe-

---

²⁷⁹ Hyde-Price ja Jeffery 2001, 705; Berger 1997, 54.

²⁸⁰ Genscher 3.2.1991, ”*Deutsche gehen heute sehr nachdenklich mit der Frage Krieg oder Frieden um, und niemand sollte sich wünschen, dass dies anders ist.*”.

²⁸¹ Liu & Hilton 2005, 539-540.

²⁸² Berger 1997, 54.

²⁸³ Stoltenberg 13.3.1991.

lätyn, että Persianlahden kysymyksissä epäroimällä se oli eristänyt itsensä tärkeimmistä kumppaneistaan. Tämän myötä aloitettiin pohdinta saksalaisten joukkojen mahdollisuuksista osallistua sotilasoperaatioihin YK:n tai muun yhteisön mandaatin alla. Erityisesti liittokansleripuolue CDU:n piirissä Saksalle vaadittiin suurempaa kansainvälistä roolia. Vuoden 1991 alussa maassa aloitettiin keskustelu kahdesta perustavanlaatuisesta kysymyksestä: missä laajuudessa Saksa voisi osallistua sotilaallisiin operaatioihin Naton alueen ulkopuolella ja millainen lisäys perustuslakiin tulisi tehdä, jotta se mahdollistaisi Saksan osallistumisen. CDU:n kantana todettiin perustuslain jo mahdollistavan osallistumisen, mutta puolue lupasi lakiin lisäyksen maanlaajuisen konsensuksen saavuttamiseksi.²⁸⁴

Hallitus viesti Saksan haluavan muuttaa perustuslakiaan laajemman sotilaallisen osallistumisen mahdollistavaksi. Se viesti Saksan tehneen vakaan päätöksen olla kollektiivisten turvallisuusjärjestelmien jäsen. Saksan perustuslain ja maan jaon esitettiin estäneen täyden osallistumisen aiemmin, mutta uusi, yhdistynyt Saksa olisi uudella tiellä. Saksan päätös mahdollistaa omien joukkojensa osallistuminen kaikkiin YK:n hyväksymiin sotilasoperaatioihin esitetään muille merkinä Saksan poliittisesta tahdosta ja siitä, että se on tosissaan mukana kansainvälisessä rauhanturvaamisessa. Saksalla nähdään olevan kasvanut vastuu Euroopassa ja koko maailmassa suvereniteetin saavuttamisen myötä. Myös Saksan täytyi olla valmis toimimaan.²⁸⁵ Nämä signaalit voidaan nähdä selvänä reaktiona toisten signaaleihin Saksan vastuunpakoilusta. Saksan on haluttu viestiä olevan valmis suurempaan turvallisuusrooliin ja olevan valmis vähitellen luopumaan historiastaan. Lopullista yhteisymmärrystä perustuslain muuttamisesta ei CDU:n ja muiden puolueiden välillä kuitenkaan saavutettu, joten perustuslain lisäystä sotilaallisesta osallistumisesta ei saatu aikaan.²⁸⁶ Rolf Steiningerin mukaan Saksa jatkoi toimintaansa läntisen liittouman taloudellisena tukijana.²⁸⁷ Hallitus oli kuitenkin viestinyt liittolaisilleen Saksan halusta sotilaalliseenkin osallistumiseen ja oli vahvistanut näin identiteettiään yhteisön jäsenenä.

Saksalle oli tärkeää rakentaa yhteisön jäsenen ja vastuunkantajan identiteettejä. Liittokansleri Kohl viesti loppukeväästä 1991 lähtien Saksan yhdistymisen jälkeen kantavan vapaana ja suvereenina maana kasvavaa vastuuta Euroopassa. Uusi saavutettu vapaus nähtiin velvoittavana. Yhdessä kumppaniensa kanssa Saksa halusi olla vastuunkantaja, ja Kohl esitti Saksan olevan valmis tähän. Syyskuussa 1991 hän kuitenkin lausui: ”*Me olemme valmiita ottamaan vastuullemme sen osan lännen sisäisestä taakanjaosta, jonka me suhteessa suorituskykyymme pystymme kantamaan – taloudellisesti*

---

²⁸⁴ Anderson & Goodman 1993, 47; Steininger 2001, 26-27.

²⁸⁵ Genscher 3.2.1991; Seiters 8.2.1991; Stoltenberg 13.3.1991; Kohl 13.9.1991.

²⁸⁶ Anderson & Goodman 1993, 47.

²⁸⁷ Steininger 2001, 26-27.

ja poliittisesti”.²⁸⁸ Sotilaallinen osallistuminen ei kuulunut mukaan. Saksan kasvanutta vastuuta esittäneissä viesteissä voidaan nähdä ajatus Saksan Sonderwegin päättymisestä yhdistymiseen. Uudella Saksalla voitaisiin nyt nähdä kyky toimintaan vastuullisena, tavallisena maana. Tästä huolimatta kaiken toivottiin tapahtuvan yhdessä kumppaneiden kanssa ja mieluiten talouden ja keskustelun kautta. Saksan turvallisuuden ja puolustuksen identiteetteihin liittyviin pohdintoihin vaikutti myös Euroopassa alkukesästä 1991 syttynyt konflikti. Jugoslavian kriisi nousi erityisesti Euroopan yhteisön huoleksi sen tapahtuessa yhteisön omilla rajoilla. Kriisistä tuli myös Saksalle merkittävä juuri sen eurooppalaisuuden vuoksi. EY tarjoutui heti välittäjäksi kriisissä ja yhdessä USA:n kanssa se käynnisti Etyk-prosessin sisälle muotoillun uuden kriisinratkaisumenetelmän. EY:n yhteiseksi kannaksi muodostui pyrkimys pitää Jugoslavia yhtenäisenä. Saksa ei kuitenkaan pysynyt tällä linjalla vaan kesällä 1991 kansainväliseen itsemääräämisoikeuden periaatteeseen vedoten ehdotti juuri itsenäiseksi julistautuneiden Slovenian ja Kroatian itsenäisyyksien tunnustamista. Yhteisön suuret maat omine separatistiongelmineen eivät kannattaneet tätä, mutta monet jäsenet sanoivat harkitsevansa Jugoslavian asemaa uudelleen, jos väkivalta maassa jatkuu. Kroatiassa tilanne pahenikin kesällä 1991, ja EY:n yritykset toimia rauhanvälittäjänä epäonnistuivat. Etyk:stä toivottiin ratkaisua rauhanneuvotteluihin, ja erityisesti Saksa Neuvostoliiton epävakaa tilannetta ajatellen toivoi Etyk-rauhanturvajoukkoja Jugoslaviaan. Tämäkään ei auttanut väkivallan lopettamisessa vaan alueen konfliktit jatkuivat vielä vuosia.²⁸⁹

Hallituksen viesteissä koskien Jugoslavian kriisiä näkyi selvästi Saksan historia Euroopassa ja jälleen sen halu toimia turvallisuuden ja puolustuksen parissa muuten kuin sotilaallista voimaa käyttäen. Kohl lausui marraskuussa 1991 Saksan ulkopolitiikan olevan vaikeaa ja tulleen monimutkaiseksi yhdistymisen jälkeen. Tämän hän näki koskevan erityisesti Jugoslavian tilannetta. Hän toteaa historian vaikuttavan. Kohl lausui: ”...olen sanonut sen aina uudelleen, myös liittohallitus on sen sanonut, että Euroopassa...on joitakin alueita, joihin varmasti kuuluu myös Jugoslavia, joihin ei voida kuvitella-kaan asetettavan saksalaisia sotilaita. Se ei ole saksalaisten syrjintää, se on poliittisen järjenkäytön teko.”. Tämä tosiasia täytyi Kohlin mukaan tunnustaa. Uusi Saksa rajoitti näin itse itseään vanhan yhtenäisen Saksan historian vuoksi. Se viesti hyväksyvänsä muiden pelon saksalaisia joukkoja kohtaan ja vakuutti sen olevan saksalaisille täysin selvää. Saksa ei uhmaisi tätä.

Joulukuussa 1991 Saksa lähti omille teilleen tunnustaen Slovenian ja Kroatian itsenäisyyden ja hylä-
ten näin YK:n, USA:n ja suurimman osan EY:n jäsenmaiden linjan. Saksa kuitenkin toimi lähinnä

---

²⁸⁸ Kohl 20.5.1991; Kohl 13.9.1991, “*Wir sind bereit, den Teil der innerwestlichen Lastenteilung zu übernehmen, den wir entsprechend unserer Leistungskraft erbringen können - wirtschaftlich und politisch.*”.

²⁸⁹ Anderson & Goodman 1993, 49-50.

sisäpoliittisista syistä, vaikka tätä pidettiin muualla Saksan uuden ulkopoliitiikan voimannäyttönä. Saksaan virtasi pakolaisia Jugoslavian alueelta, mikä haluttiin tyrehdyttää. Samalla kansainvälisten instituutioiden tehottomuus ratkaista kriisi nähtiin Saksassa niiden kannatusta alentavana ja näin se vähensi myös tukea Saksan lupaukselle toimia näiden instituutioiden kautta kriisin ratkaisemiseksi.²⁹⁰ Tätä tapahtumaa ei siis voida erityisesti nähdä uutena turvallisuuspolitiikan linjauksena.

Kansainvälisen politiikan alalla on tutkittu paljon uuden Saksan yhdistymisen jälkeistä ulkopoliitiikan muutosta. Merkittävän muutoksen nähdään usein alkavan liittokansleri Helmut Kohlin ja CDU:n vaalitappiosta 1998 ja vallan vaihtumisesta yhdistyneessä Saksassa. Kohlin ja hänen hallitustensa on nähty suosineen jatkuvuutta ja jatkaneen BRD:n kylmän sodan aikaista ulkopoliitiikkaa melko pienillä muutoksilla, jotka tapahtuivat ulkovaltojen painostuksesta Saksa kohtaan. Näin vuosia 1989-1991 tarkastellessaan monet tutkijat ovat päätyneet tämän työn kanssa yhteneväisiin päätelmiin uuden Saksan ajatuksista sen turvallisuus- ja puolustuspoliittisesta toiminnasta.

Sebastian Harnisch esittää (tosin viitaten vasta vuoden 1998 Kosovon sotaan) uudelle Saksalle olleen tärkeää pysyä BRD:n vanhassa siviilivallan, mutta kuitenkin omien kumppaneidensa rinnalla. Saksa halusi toimia yhteisössä eikä yksin. Yhtäältä sille oli tärkeää pitää huolta siitä, etteivät toisen maailmansodan tapahtumat enää koskaan pääsisi tapahtumaan, ja toisaalta sen velvoitteeksi alettiin vähitellen nähdä historian kautta myös ihmisoikeuksien puolustaminen. Haasteet rauhanomaisuuden ja tiettyjen arvojen sotilaallisella voimallakin tapahtuvan puolustamisen kesken kasvoivat vuoden 1991 jälkeen. Myös Harnisch esittää 1990-luvun uuden Saksan tulleen siviilivallaksi eli valtioksi, joka haluaa vaikuttaa kansainvälisessä politiikassa strategioin, jotka sisältävät muun muassa voimankäytön monopolin sisällyttämisen kollektiivisen turvallisuuden järjestelmään, kuten YK:lle, ristiriitojen ratkaisemisen rauhanomaisin keinoin ja laillisuusperiaatteen vahvistamisen. Myös Harnisch näkee, ettei Saksan ulkopoliitiikka muuttunut BRD:n linjoilta aivan 1990-luvun alussa.²⁹¹

Myös Kohlin retoriikan tutkimus on uuden Saksan ulkopoliitiikkaa tutkiessaan päätynyt siihen, etteivät BRD:n aikana esitetyt linjaukset muuttuneet. Harnisch toteaa retoriikan painottaneen BRD:n ja Saksan toiminnassa siviilivallan ideaalityypin keskeisiä teemoja sekä Saksan kasvavaa vastuuta ja uusia velvollisuuksia yhdistymisen yhteydessä.²⁹² Bergerin mukaan jälleenyhdistymisen tapahtuessa ja Saksan strategisen tilanteen muuttuessa liittokansleri Kohl reagoi uuteen tilanteeseen lähes paniikinomaisesti. Hän esittää, ettei Kohlin hallitus pyrkinyt luomaan uudenlaista, itsenäisempää Saksa vaan toimi Berliinin muurin murtumisen jälkeen seuraavat puolitoista vuotta BRD:hen juurtuneen

---

²⁹⁰ Anderson & Goodman 1993, 50.

²⁹¹ Harnisch 2001, 35, 38, 42, 52.

²⁹² Harnisch 2001, 48-49.

mallin mukaisesti.²⁹³ Wittlinger ja Larose ovat puolestaan sinänsä samoilla linjoilla, mutta esittävät kuitenkin jatkuvuuden jääneen Kohlin hallitusten taholta enimmäkseen retoriikan tasolle kuin heijastuneen todelliseen harjoitettuun politiikkaan. Heidän mukaansa kuitenkin vastuullisuuden ja jatkuvuuden retoriikka jatkui. Merkittävä muutos Saksan konkreettisesti toiminnassa suhteessa sen retoriikkaan tapahtui vasta vuoden 1991 jälkeen.²⁹⁴

Näistä pohdinnoista on nähtävissä Saksan historian kahden tien ajattelu koskien turvallisuuskysymyksiä. Vuoden 1991 loppuun mennessä oli selvää, ettei Saksassa oltu vielä valmiita luopumaan vanhan yhtenäisen Saksan teoista ja BRD:n politiikasta kumpuavasta, vanhasta äärimmäisen varovaisuuden linjasta. Pientä suuntausta kohti muutosta oli nähtävillä. Muiden valtioiden voidaan havaita vaatineen Saksaa etsimään turvallisuuden ja puolustuksen kysymyksissä jatkuvuutta vanhan yhtenäisen Saksan asemasta eli vahvasta, suuresta valtiosta. Tätä oli niin voimakkaasti haluttu torjua toisen maailmansodan jälkeen, että maan oli vaikeaa päästä takaisin merkittävän eurooppalaisen suurvallan rooliin, kun yhtenäisyys lopulta oli saavutettu. Toisaalta Saksalta haluttiin myös jotain aivan uutta. Sen tulisi näyttäytyä rauhanomaisena, demokraattisena valtiona, joka olisi myös vahva sotilaallisesti ja käyttäisi tätä voimaa vastuullisesti. Muut pyrkivät rakentamaan Saksalle identiteettiä, johon se puheen tasolla kykeni jollain tapaa vastaamaan, mutta ei vielä pystynyt siihen konkreettisesti heti yhdistymisen jälkeen. Puolustuskysymykset olivat identiteetillisesti vaikeita.

3.2 Euroopan integraatio ja uusi Saksa – tulevaisuuden rakentajat

Euroopan integraation kysymykset suhteessa Saksojen yhdistymiseen nousivat esiin heti Berliinin muurin murruttua. BRD oli ollut mukana luomassa Länsi-Euroopan sodan jälkeistä integraatiokehitystä, joka oli siten sen vankan länteen sitoutumisen tärkeimpiä tekijöitä. Länsi-Euroopan taloudellinen ja vähitellen poliittinen integraatio oli saanut alkunsa Euroopan hiili- ja teräsyhteisöstä vuonna 1952. Yhteisö oli integraation ensimmäinen askel sitoen toisiinsa toisen maailmansodan viholliset BRD:n ja Ranskan. Seuraavaksi BRD oli vuonna 1957 mukana perustamassa Rooman sopimuksella hiili- ja teräsyhteisön rinnalle niin Euroopan talousyhteisöä kuin ydinenergiajärjestö Euratomia. Nämä kolme sulautettiin yhteisen hallinnon alaisuuteen 1967 ja niistä muodostettiin Euroopan yhteisö (EY).

---

²⁹³ Berger 1997, 52-53.

²⁹⁴ Wittlinger & Larose 2007, 484-486.

1970-luvulla ja 1980-luvun alussa integraation kehitys oli pysähtyneessä tilassa. Yhteisön instituutiot olivat jähmeitä, Euroopan taloudella ei sujunut hyvin ja yhteisön sisällä erimielisyydet olivat moninaisia. Helmut Kohlin noustua valtaan Saksassa alkoi myös Euroopan yhteisön jäsenmaiden yhteistyö, erityisesti Saksan ja Ranskan välillä, sujua. Yhteisöä lähdettiin uudistamaan kohti Euroopan unionia (EU) jo 1985. Ensimmäisenä vaiheena tässä oli vuonna 1986 allekirjoitettu Euroopan yhteisöasiakirja. Muutoksen hetket kohti unionia ja sen luovaa Maastrichtin sopimusta olivat käsillä samaan aikaan Saksojen jälleenyhdistymisen kanssa. Saksojen ottaessa ensi askeliaan yhdessä myös Euroopan integraatiossa ja EY:n kehityksessä edettiin merkittävästi. BRD:n ja Saksan hallitukset viestivät tärkeäksi olla mukana yhteisön kehittämisessä jälleenyhdistymisestä huolimatta. Euroopan yhteisön tavoitteiksi asetettiin 1990-luvun alussa poliittisen unionin syventäminen, taloudellisen yhteistyön lisääminen sekä yhteisön laajentaminen.²⁹⁵ BRD ja uusi Saksa viestivät olevansa tässä kaikessa yhä vahvasti mukana yhdistymisestä huolimatta.

BRD sitoo uuden Saksan integraatioon

BRD:n ankkuroiminen Euroopan integraatioon heti toisen maailmansodan jälkeen oli luonut sille identiteettiä avoimena ja demokraattisena valtiona, ja integraatio oli merkittävä tekijä BRD:n identiteeteille toisen maailmansodan jälkeen.²⁹⁶ Marcussen et al. näkevät BRD:n poliittisen eliitin lähteneen 1950-luvulla rakentamaan modernia läntistä Eurooppaa, joka nojaisi liberaalidemokratiaan ja sosiaaliseen markkinatalouteen. 1960-luvulla BRD:n poliittisen eliitin kaikilla osilla oli yhteinen ajatus federalistisesta Euroopasta ja BRD:n valtion identiteetistä osana tätä. Tämän identiteetin ”toisena” voidaan nähdä menneisyyden Saksa. Euroopan integraatio tarjosi sodan jälkeen BRD:lle tien ulos sen omasta historiasta.²⁹⁷ Alexander Wendt käyttää positiivisen identifioitumisen ja sitä kautta tapahtuvien identiteettimuutosten kohdalla esimerkkinä juuri Euroopan integraatiota. Valtiot saattavat lähteä yhteistyöhön aluksi itsekäistä syistä, mutta positiivinen vuorovaikutus luo niille lopulta identiteettejä, jotka näkevät yhteistyön normina.²⁹⁸ BRD lähti mukaan integraatiokehitykseen sodan jälleen päästäkseen takaisin kansainväliseen yhteisöön. Monikansallisesta yhteistyöstä tuli lopulta itsessään arvo BRD:n politikoilta. Sitoutumisesta Euroopan integraatioon tuli BRD:n sisäistävä linja, ja sitä pidettiin ehdottomana oletuksena saksalaisten poliitikkojen mielissä.²⁹⁹

---

²⁹⁵ Lutsch & Schumann 2010, 113-115; Bluth 2000, 131.

²⁹⁶ Berger 2004, 183.

²⁹⁷ Marcussen et al. 1999, 618, 622, 624, 628; Banchoff 1999, 274-275.

²⁹⁸ Wendt 1992, 417-418.

²⁹⁹ Jeffery & Paterson 2003, 62-63.

BRD:n kohdalla yhteistyön kautta tapahtunut identiteettien muutos sodan jälkeisessä integraatiossa oli selvää. Charlie Jeffery ja William E. Paterson esittävät, kuinka Euroopan integraatio antoi miehityksen alaisena olleelle BRD:lle keinon, jonka avulla se pystyi vaikuttamaan ulkopuolelleen ja muuhun Eurooppaan. Tässä oleelliseksi nousi BRD:lle syntynyt taloudellisesti merkittävä rooli Euroopassa. 1960- ja 1970-lukujen BRD:n ”talousihme” (Wirtschaftswunder) teki siitä Euroopan talousmahdin ja tärkeän läntisen Euroopan integraation kehitykselle. Samalla se nousi kuvastamaan BRD:n oman länteen sitoutumisen merkitystä ja tärkeyttä. Vain yhteisössä BRD:n taloudellinen voima pääsi oikeuksiinsa, kun se ei historiansa vuoksi voinut ottaa yhtä merkittävää kansainvälisen poliittisen johtajan roolia kuin sen taloudellinen mahti olisi voinut sille antaa. Esimerkiksi kaupankäynnin alan yhteistyön edistämiseksi se näki mahdollisuuden vaikuttaa muun muassa pahimpaan kilpakumppaniin Ranskaan. Ilman eurooppalaista yhteistyötä kaupan alalla BRD:n taloudellinen valta olisi taas tulkittu uhkana. Laajentunut yhteistyö teki siitä kuitenkin hyväksyttävää.³⁰⁰

Euroopan integraatioon sitoutuminen teki BRD:stä sodan jälkeen mallivaltion muiden silmissä. Tästä seurasi se, että BRD heijasti lopulta eurooppalaisiin kumppaneihinsa eurooppalaistuneen ja kansainvälistyneen valtioidentiteetin. Sille voidaan nähdä kehittyneen vuosikymmenten kuluessa ”post-nationalistinen” ajattelu. Kansallisen historian BRD:lle ja Saksalle tuoma negatiivinen asema pyrittiin välttämään etsimällä toista, korkeampaa tahoja, johon identifioitua. Kun Saksan kansallisvaltiollinen projekti oli epäonnistunut, nähtiin lopulta post-kansallinen identiteetti ja Euroopan yhtenäisyyden ajaminen tätä korvaavana projektina.³⁰¹

Thomas Banchoff näkee BRD:lle ja sen hallitukselle kehittyneen yhdistymiskehitykseen tullessa eurooppalainen identiteetti sekä kaksi historiallisen oppimisen narratiivia suhteesta Euroopan integraatioon. Ensimmäinen, negatiivinen narratiivi, nojasi sodan ja rauhan kysymyksiin yhdistäen diktaatturin, sodan ja kansanmurhan, ja piti Saksan integroimista Eurooppaan peruuttamattomana. Euroopan integraatio oli näin positiivinen ero menneisyyden nationalistiseen politiikkaan, jota erityisesti vanha yhtenäinen Saksa oli ajanut. Toinen, positiivinen narratiivi, taas nojasi siihen, että integraatio oli pitänyt yllä rauhaa Euroopassa ja luonut Saksaan eurooppalaista ajattelua. Tämä oli luonut luottamusta ja hyvää tahtoa. Tämä taas hyödytti Saksaa erityisesti lännen tuen saamisessa yhdistymiskehitykselle.³⁰² Tätä jakoa voidaan pitää myös tässä työssä historian kautta nähtävää jakoa tukevana. Banchoffin negatiivinen narratiivi näkee eron tekemisen vanhaan yhtenäiseen Saksaan oleellisena. Saksan on oltava sidottuna Eurooppaan, jotta se ei sortuisi mihinkään pahaan. Positiivinen narratiivi

---

³⁰⁰ Schwaabe 2005, 422; Jeffery & Paterson 2003, 59-60.

³⁰¹ Anderson & Goodman 1993, 24; Katzenstein 1997, 120; Jeffery & Paterson 2003, 59-60; Kocka 1995, 27; Liu & Hilton 2005, 545.

³⁰² Banchoff 1999, 273-274; Banchoff 1997, 61-66; Hyde-Price & Jeffery 2001, 694-695.

taas kuvastaa BRD:n historiassa luotua ajatusta eurooppalaisesta Saksasta, joka on ollut menestystarina historialliseen edeltäjänsä verrattuna. Tämän ajatuksen mukaisesti hallitusten voidaan nähdä viestineen uuden Saksan identiteeteistä suhteessa Euroopan integraatioon. Integraatio on toimintana toisiinsa positiivisesti identifioituneiden valtioiden välistä toimintaa.

Saksojen jälleenyhdistymiskehityksen alkaessa kysymys tulevan Saksan paikasta integraatiossa oli polttava. Euroopan integraatiossa ja EY:ssä muut jäsenvaltiot olivat positiivisesti identifioituneita BRD:n asemaan ja rooliin yhteisössä, ja tähän sidottujen identiteettien ei haluttu muuttuvan. Samalla muistot yhtenäisestä Saksasta eivät olleet hyviä, sillä koko Euroopan yhdentymisen ajatus oli lähtenyt liikkeelle ajatuksesta sitoa vanhat kilpailijat, Ranska ja Saksa, toisiinsa ja näin estää Saksaa enää tuhoamasta Eurooppaa. Ilmassa oli siis myös negatiivista identifioitumista muiden ollessa epätietoisia uuden yhtenäisen Saksan asennoitumisesta yhteisöön ja Saksan uudistuvasta voimasta Euroopan keskellä. Vanhan yhtenäisen Saksan historia muodosti koko Euroopalle ja sen yhteisölle sen ”toisen”, josta omilla identiteeteillä tuli erottautua.³⁰³ Tästä syystä uuden Saksan roolin yhteisössä haluttiin nojaavan vahvasti BRD:n historiaan siinä. Jälleen kerran BRD:n ja uuden Saksan oli pyrittävä torjumaan vanhan yhtenäisen Saksan muisto ja nojaamaan BRD:n kunniakkaaseen historiaan. Jälleenyhdistymisen mahdollistuessa Euroopassa taas syntynyt Saksan nationalismiin pelko oli yksi määrittävistä voimista, jotka ajoivat Euroopan integraatiota eteenpäin. Kuten heti toisen maailmansodan jälkeenkin integraation voimin haluttiin hillitä Saksan vahvistumista.³⁰⁴

BRD:lle ja Saksalle oli tärkeää vähentää muiden epäilyjä Saksan luotettavuudesta ja sitoutumisesta Euroopan yhteisöön heti Berliinin muurin murruttua, sillä yllättävä jälleenyhdistyminen ei ollut yhteisölle helppo asia. Berliinin muurin murruttua EY piti heti huippukokoukset sekä Pariisissa marraskuussa 1989 että Strasbourgissa joulukuussa 1989. Saksojen yhdistymistä tukevan lausunnon saaminen Euroopan johtajilta ei ollut helppoa. Saksan oikeus poliittiseen yhtenäisyyteen luvattiin tunnustaa vain, jos prosessi etenisi demokraattisesti ja rauhaisesti, olisi sidoksissa itä-länsi-dialogiin ja kaikkiin sitä koskettaviin sopimuksiin sekä Helsingin päätösasiakirjaan ja tapahtuisi Euroopan integraation puitteissa. Myöskään Saksojen jälleenyhdistymisen käytännön toteuttaminen ei ollut ongelmaton ajatus EY:lle. BRD oli yhteisön jäsen, mutta DDR ei. Jälleenyhdistymisen suhteen oli ratkaistava, miten yhdistynyt Saksa sovitettaisiin yhteisön poliittisiin rakenteisiin. Lisäksi taloudelliset kysymykset yhteisölle olivat valtavat. EY:llä oli jäsenmailleen ennen kaikkea taloudellinen merkitys, ja muille valtioille syntyi suuri taloudellinen huoli Saksojen jälleenyhdistymisestä. Saksasta oli toisaalta tulossa taloudellisesti entistä vahvempi tekijä Eurooppaan, toisaalta se saattaisi vetää taloudellista tukeaan

---

³⁰³ Marcussen et al. 1999, 622.

³⁰⁴ Glaessner 2005, 59.

pois yhteisöstä, jos se keskittyisi omaan yhdistymiseensä.³⁰⁵ Uuden Saksan tuli siis olla EY:ssä sitoutunut yhteisöön ja sen arvoihin, sopia yhteisön rakenteisiin eikä muodostua millään tavalla taloudelliseksi uhkaksi.

Toisin kuin tiukasti turvallisuus- ja liittoutumiskysymysten kohdalla Euroopan integraation osalta ei pelätty niinkään uuden Saksan mahdollisesti käyttävän sotilaallista valtaansa vaan pelättiin yhtenäisen Saksan vallan ottavan uuden muodon ja muuttuvan taloudelliseksi vallaksi yli Euroopan. Länsi-Euroopan integraatio on nähtävä Saksaa Eurooppaan sitovana turvallisuuspoliittisena ratkaisuna toisen maailmansodan jälkeen, mutta jälleenyhdistymisen myötä huolenaiheeksi muille yhteisön jäsenille nousi erityisesti talous sekä yhteisön tulevaisuus ja painoarvo. Muita mietitytti uuden yhdistyneen Saksan kiinnostus integraatiota ja sen syventämistä kohtaan – jättäisikö uusi Saksa BRD:n suuren roolin yhteisössä ja lähtisi omille teilleen.

Uuden Saksan identiteettejä suhteessa Euroopan integraatioon määrittivät BRD:lle integraatiossa syntyneet identiteetit, joita hallitukset eivät halunneet muuttaa. Uusi Saksa haluaisi olla yhteisön jäsen. Sen viestittiin olevan sitoutunut jatkamaan Saksojen jälleenyhdistymisen aloittamaa Euroopan yhdyntymistä. Saksojen yhdistymisen kysymys sidottiin hallituksen signaaleissa vahvasti koko Euroopan yhdyntymisen kysymykseen. Euroopan integraatio merkitsi Saksan sitoutumista muihin, mikä oli tapahtunut BRD:n historian aikana. Euroopan julistettiin moneen kertaan olevan Saksan tulevaisuus ja kohtalo. Liittokansleri Kohl linjasi maaliskuussa 1990, että ”*yksi Saksa tulee olemaan eurooppalainen Saksa*”.³⁰⁶ Vuonna 1991 Kohl taas näki Saksan pettävän oman historiansa, jos se ei edistäisi Euroopan poliittista yhdyntymistä saavutettuaan oman yhtenäisyytensä. Saksan yhtenäisyys ja Euroopan yhtenäisyys olivat Kohlille ”*saman kolikon kaksi eri puolta*”.³⁰⁷

Hallitus ei nähnyt eroja eurooppalaisten ja saksalaisten intressien välillä. Saksojen jälleenyhdistyminen ja Euroopan yhdyntyminen olivat sen mukaan täysin sidoksissa toisiinsa. Molemmat prosessit haluttiin pitää yhteensopivina ja ”*tulevaisuuden Saksan arkkitehtuurin tulee sopia tulevaisuuden Euroopan arkkitehtuuriin*”.³⁰⁸ Ulkoministeri Genscher vakuutti Euroopan myös pysyvän ”*tavoitteenamme ja kutsumuksenamme*”.³⁰⁹ Saksojen jälleenyhdistymisen todettiin olevan vain yksi etappi

---

³⁰⁵ Winkler 2007, 474; Anderson & Goodman 1993, 31.

³⁰⁶ Kohl 22.3.1990, ”*Das einige Deutschland wird ein europäisches Deutschland sein.*”

³⁰⁷ Kohl 9.10.1991; Kohl 26.5.1990 ”*Zwei Seiten derselben Medaille*”.

³⁰⁸ Kohl 14.12.1989; Kohl 10.1.1990, ”*Die künftige Architektur Deutschlands muss sich in die künftige Architektur Gesamteuropas einfügen.*”; Genscher 5.5.1990.

³⁰⁹ Genscher 14.10.1990, ”*Europa bleibt unser Ziel und unsere Berufung.*”.

Euroopan yhdentymisessä. Euroopan sydämessä sijaitsevan Saksan valtion olemassaolon tarkoituksiksi nähtiin toiminta moottorina yhdentymiselle ja yhteistyölle koko Euroopassa.³¹⁰ Hallituksen viesti oli toisaalta se, että Saksan ja Euroopan yhdentymisen prosessit kuuluvat yhteen, mutta myös hetkittäin se, että ne erityisesti täytyy pitää yhdessä ja toisiinsa sidottuina. Tässä signaloidaan niin menneisyydestä oppimisesta kuin siitä pelosta, että Saksa todella voisi sortua johonkin hirvittäväan, jos sitä tietoisesti ei yritetä pitää muiden parissa.

Thomas Banchoffin mukaan Kohlin useasti käyttämä ”*saman kolikon kaksi puolta*” ilmaus heijastaa ajatusta kahdesta merkityksestä Saksojen jälleenyhdistymisen ja siten Euroopan yhdentymisen yhteydelle. Toisaalta Kohl näki BRD:n länsiliittoutumisen jo kylmän sodan aikana luoneen jälleenyhdistymisen mahdollisuuden, samalla kun jo Adenauerista alkanut Euroopan yhentyminen loi tien Saksojen jälleenyhdistymiseen. Toisaalta Kohl näki Saksojen jälleenyhdistymisen luovan mahdollisuuksia Euroopan integraatiolle. BRD:n vankka sitoutuminen integraatioon oli siis saanut jälleenyhdistymisen aikaan ja uusi Saksa ei poikkeaisi tältä tieltä. Samalla hallitusten viesteissä torjutaan vanhan yhtenäisen Saksan historiaa. Muiden pelkoja rauhoittaakseen hallitusten täytyi sitoa uusi Saksa vahvasti Eurooppaan ja viestiä omaa identiteettiään rakentaen toisten jo luottavan Saksaan sen EY:n hyväksi tekemän työn vuoksi. Juan Diez Medrano esittää Saksan natsimenneisyyden, joka voidaan nähdä BRD koko historiaa ja sen identiteettejä ja politiikkaa määrittävänä tekijänä, tarjonneen juuri Euroopan integraatiota puolustavia argumentteja³¹¹. Tällöin voidaan todeta erityisen integraatioon sitoutumisen viestin torjuneen juuri vanhan yhtenäisen Saksan historiaa – BRD:n sitoumuksen kautta.

BRD:ssä vahvasti torjuttu kansallismielisyys ja sen tilalle noussut eurooppalaisuuden ajatus näkyi selvästi myös uuden Saksan hallituksen signaaleissa, kun se viesti toivovansa eurooppalaisten rakenteiden avulla torjuttavan nationalistista ajattelua. Kaikkeen tulisi löytää eurooppalainen vastaus.³¹² Vuoden 1991 alussa liittokansleri Kohl puhui ”*Eurooppa-kansalaisuudesta*”. Tämän tulisi hänen mukaansa olla osa Euroopan yhteisön vahvistamista ja vahvemman Euroopan rakentamista. Ajatusta eurooppalaisesta kansalaisuudesta tulisi rakentaa kansallisen kansalaisuuden päälle. Kohlin mukaan Saksa halusi Euroopan, jossa kansallinen identiteetti ei korostu eikä kukaan käy toistaan vastaan.³¹³ Uusi Saksa ei siis olisi nationalistinen vaan eurooppalainen ja muiden ei tarvitsisi pelätä sitä. Saksojen sisäisten asioiden ministeri Wilms esitti uuden Saksan BRD:n länteen integroitumisen mallin mukaan tulevan olemaan osa yhteiseurooppalaista liittoa. Saksojen yhdistyminen tapahtuisi integraation

---

³¹⁰ von Weizsäcker 3.10.1990; Kohl 3.10.1990; von Weizsäcker 10.1.1991; Genscher 3.2.1991; von Weizsäcker 25.12.1991.

³¹¹ Diez Medrano 2003, 179.

³¹² Genscher 25.9.1991.

³¹³ Kohl 30.1.1991, ”*Europa-Bürgerschaft*”.

osana ja Saksan naapureidenkaan ei näin tarvitsisi pelätä Saksan kasvavaa taloudellista ja poliittista painoarvoa.³¹⁴

Euroopan integraatioon sitoutuminen lähetti vahvan signaalin eron tekemisestä vanhan yhtenäisen Saksan toimintaan ja sen oman tien kulkemiseen. Uuden Saksan oli tärkeää sitoutua läntisen integraatioprosessin edistämiseen. Liittokansleri Kohlin signaali oli, että EY:tä tulee kehittää vahvasti eteenpäin eikä integraatioprosessia voida hidastaa edes Euroopan laajemman yhdentymisen ja Itä-Euroopan maiden vuoksi. Tällä hallitus viestitti selvästi muille yhteisön jäsenmaille sen, ettei Saksa lähtisi nyt yhdistyessään laajemmin havittelemaan mitään keskeistä uutta asemaa uudenaikaisessa Euroopassa unohtaen aiemmin sovitun, vaan se olisi tiukasti sitoutunut juuri Länsi-Euroopan integraatioon. Uuden Saksan viestittiin olevan uskollisesti mukana EY:n kehittämisessä niin kuin se on ollut ennenkin.³¹⁵ BRD olisi sitoutunut syventämään yhteistyötä yhteisön sisällä sekä myös yhteisön kautta tavoittelemaan reformeja koko Eurooppaan. Vuonna 1989 alkaneet Euroopan muutokset osoittavat hallituksen mukaan saksalaisille, että Konrad Adenauerin aikanaan viitoittama Euroopan tie on ollut oikea. Yhdessä Ranskan ja muiden kumppaneiden kanssa oli saatu aikaan historiallinen muutos Euroopassa integraation kautta ja sen nähtiin luoneen tilanteen, jossa haetaan yhteistä hyvää, ei omaa etua. Hallitus viesti Saksan aikovan omistautua Euroopan yhdentymisen tavoitteelle, joka nimetään jo sen BRD:ltä periytyneessä perustuslaissa.³¹⁶ Näin toisen maailmansodan jälkeinen historia nousee perustelemaan uuden Saksan BRD:ltä jatkunutta sitoutumista Euroopan integraatioon. BRD:n valitsemasta läntisestä identiteetistä ei siis poiketa.

Jeffery ja Patterson esittävät, että yhtenäisen Saksan Euroopan integraation politiikan voidaan nähdä edenneen juuri BRD:n viitoittamalla tiellä 1990-luvun loppupuolelle asti. Yhdistymisen hetkellä ja sen tapahduttua uusi Saksa ei muuttunutkaan kansallismielisemmäksi.³¹⁷ Myös Hyde-Price ja Jeffery esittävät monien konstruktivistisista lähtökohdista lähteneiden tutkijoiden tulleen siihen tulokseen, ettei Saksan politiikan linjoissa suhteessa Euroopan integraatioon tapahtunut huomattavia muutoksia yhdistymisen ja kylmän sodan päättymisen kriittisen käännekohtan hetkellä, sillä normien ja identiteettien ei nähty muuttuneen. Saksa ei lähtenyt arvioimaan asemaansa uudelleen, ja erityisesti koskien sen sitoutumista Euroopan yhdentymiseen ja EY-/EU-instituutioihin yhdistyneen Saksan vastaus muuttuneeseen tilanteeseen oli jopa tukeutua yhä vahvemmin Euroopan instituutioihin keinona sopeutua uuteen tilanteeseen Euroopassa.³¹⁸

---

³¹⁴ Wilms 25.3.1990.

³¹⁵ Kohl 17.1.1990; Kohl 3.2.1990; Kohl 25.2.1990.

³¹⁶ Kohl 14.12.1989; Von Weizsäcker 9.1.1990; Kohl 23.5.1991; Kohl 13.9.1991.

³¹⁷ Jeffery & Paterson 2003, 60-61, 64.

³¹⁸ Hyde-Price & Jeffery 2001, 696.

Vaikka uuden Saksan vakuutettiin jättäneen nationalismin taakseen ja olevan sitoutunut Eurooppaan ja sen asiaan, EY:ssä suurta huolta tuotti Saksan mahdollinen taloudellinen valta. DDR ei ollut EY:n jäsen, joten sen mukaan saaminen yhteisöön vaati pohdintaa. Asia ratkesi lopulta uuden Saksan yhdistymisellä BRD:n perustuslain alaisuuteen. Tuolloin EY:hyn ei tullut uutta jäsentä vaan sen vanha jäsen vain laajeni. Maaliskuussa 1990 jo ennen DDR:n vaaleja, DDR:n ja EY:n välille muotoiltiin kauppaja- ja yhteistyösopimus, joka allekirjoitettiin toukokuussa. EY:ssä toivottiin DDR:n liittymisen yhteisöön sujuvan mahdollisimman vaivatta. Yhteisön jäsenten keskuudessa ei oltu halukkaita neuvotelemaan DDR:lle tai uudelle Saksan valtiolle omaa liittymissopimusta, sillä se olisi edellyttänyt yhteisön perussopimuksien uudelleenneuvottelua. Tämä taas olisi ollut hankalaa yhteisön käydessä Saksojen jälleenyhdistymishetkillä vaikeita neuvotteluja niin Euroopan yhtenäisasiakirjan toteuttamisesta kuin talous- ja rahaliiton ja poliittisen unionin muodostamisista. Yhteisössä oltiin helpottuneita Saksojen yhdistymisen järjestymisestä perustuslain artiklan 23 nojalla. Jos Saksojen yhdistyminen olisi tapahtunut siihen tarkoitettuun artiklan 146 nojalla, se olisi vaatinut uusia jäsenyysneuvotteluja sitä kautta muodostuneen uuden valtion kanssa.³¹⁹

DDR:n alueen konkreettinen liittäminen EY:hyn oli tiukasti sidoksissa muiden jäsenmaiden pelkoihin Saksojen jälleenyhdistymisen taloudellisista vaikutuksista yhteisöön. Saksojen ja yhteisön neuvotteluiden aikana yhteisön sisällä pohdittiin sitä, kuinka nopeasti ja laajasti DDR:n alueella tulisi käyttöön yhteisön koko lainsäädäntö (acquis communautaire), ja kuinka paljon Itä-Saksan alueet saivat EY:n rakennerahastojen tukia alueiden taloudellisen tilanteen ollessa katastrofaalinen. Muut jäsenmaat olettivat uuden Saksan pyytävän yhteisen lainsäädännön (esim. kilpailu-, ympäristö- tai veroasioissa) käyttöön ottoon pitkiä siirtymäaikoja, jotka antaisivat Itä-Saksan alueelle merkittävää kilpailuetua. Samoin ne pelkäsivät Saksan pyrkivän saamaan Itä-Saksan alueille laajasti yhteisön alueellisia tukia. Entisen DDR:n alueen teolliset, ympäristölliset ja infrastruktuuriset olot olivat niin heikot, että sinne voitaisiin suunnata suuret tuet ohi yhteisön rakenneheikoimpien eteläisten jäsenmaiden, Espanjan, Portugalin ja Kreikan. Ajatus tukikilpailusta ei miellyttänyt niitä. Saksojen yhdistyminen saattoi tulla kalliiksi Euroopan yhteisölle.³²⁰

Vaikka Saksojen yhdistymisen lasku kauhistutti, muut jäsenmaat halusivat saada neuvottelut DDR:n asemasta sujumaan, sillä uuden Saksan taloudellisesta sitoutumisesta integraatioon oltiin yhteisössä huolissaan. Kenties Saksa menettäisi innostuksensa laajojen uudistusten läpivientiin ja yhteisön rahoittamiseen, joihin BRD oli sitoutunut. Hallitukset kuitenkin viestivät Saksan olevan talouden saralla ennen kaikkea yhteisön jäsen ja tiimipelaaja. Se ei olisi riippuvainen yhteisöstä tai aiheuttaisi

---

³¹⁹ Anderson & Goodman 1993, 31; Ritter 2009, 43; Stark 2004, 170-177.

³²⁰ Anderson & Goodman 1993, 31-32.

sille ongelmia, kuten ei BRD:kään ollut tehnyt. Viesti muille oli, ettei se odottaisi tai haluaisi yhteisöltä mitään tukia. Huhtikuussa 1990 Dublinissa liittokansleri Kohl ilmoitti, ettei uusi Saksa ottaisi vastaan yhteisön rakennerahastojen tukia vaan hoitaisi uusien alueidensa uudistamisen sisäisesti yhteisön lainsäädännön puitteissa. Andersonin ja Goodmanin mukana tällä pyrittiin rauhoittamaan juuri yhteisön eteläisten jäsenten pelkoja, mutta myös estämään yhteisön liian suuret vaikuttamisen mahdollisuudet Saksojen sisäiseen yhdentymiseen.³²¹ Myös Ritterin mukaan liittokansleri Kohl kieltäytyi tuista ulkopoliittisista syistä, sillä hän halusi välttää kuvaa siitä, että Saksojen yhdistyminen olisi painolasti muille EY:n jäsenmaille. Muut Euroopan alueet eivät menettäisi tukiaan Saksan vuoksi. Lopulta EY:n kanssa sovittiin itään 1991–1993 maksettavasta vuosittaisesta tuesta ilman kenenkään lisämaksuja EY:lle tai muiden alueiden tuen vähenemistä.³²²

Liittokansleri Kohl vakuutti toukokuussa 1990 BRD:n politiikan tavoitteena olevan ennen kaikkea kehittää yhdessä Euroopan ja Saksan yhdentymisten prosesseja eikä missään nimessä kaataa taloudellisia ja rahoituksellisia ongelmia EY:n rakenneheikkojen maiden niskaan. Eurooppa voi yhdistyä vain, jos yhdessä kurotaan umpeen vahvojen ja heikkojen eroa. Saksa ei siis tule heti vaatimaan yhteisön rakennerahastoista apua. Tämä heikentäisi yhdentymisprosessia.³²³ Päinvastoin kuin muut ajattelivat, hallitus viesti jälleenyhdistymisen olevan taakan sijaan taloudellinen mahdollisuus muille Euroopassa. Joulukuussa 1990 liittokansleri Kohl esimerkiksi puhui entisen DDR:n alueen jälleenrakentamisesta, jolla hän näki eurooppalaisittain taloudellista merkitystä. Uusiin osavaltioihin investointi olisi hänen mukaansa osallistumista Euroopan yhteismarkkinoille ja investointia alueeseen, joka varmasti tulisi lähivuosina olemaan nopeasti kasvava. Saksan markkina-alue kasvaisi ja siitä hyötyisivät kaikki sen kauppakumppanit.³²⁴ Tulevaisuuden Saksa pitäisi näin yllä samaa taloudellista vakautta mitä BRD oli tuonut jo vuosikymmeniä Eurooppaan. Hallitus halusi viestiä EY:n voivan luottaa varakkaaseen BRD:hen, josta tulisi uusi Saksa.

Tämä kuvastaa selvästi BRD:n hallituksen halua viestiä Saksan tiukan Eurooppa-sitoutumisen lisäksi siitä, ettei uusi Saksa missään nimessä olisi taakka kenellekään vaan menestyksekkään BRD:n jatke. Vaikka Kohlin kieltäytymisen taustalla oli myös halu minimoida yhteisön vaikutusmahdollisuudet Saksan sisäisiin asioihin, se kuitenkin haluttiin esittää erityisesti siitä näkökulmasta, että uusi Saksa ei olisi kenenkään rasite vaan BRD vastuuntuntoisena ja luotettavana ikään kuin hoitaisi toisen puolen

---

³²¹ Anderson & Goodman 1993, 32.

³²² Ritter 2009, 45.

³²³ Kohl 16.5.1990.

³²⁴ Kohl 23.11.1990.

Saksasta kuntoon muita vaivaamatta. Uusi Saksa aikoi hallituksen mukaan olla Euroopan moottori, asioiden eteenpäin vievä voima, ei taakka muille.

Saksa kuitenkin sai yhdistyttyään yhteisön rakenteellisia tukia. Yhteisö ei hyväksynyt Saksan tarjousta olla ottamatta mitään apua vastaan. Samalla hyvin suurelta osin entisen DDR:n alueilla otettiin käyttöön myös yhteisön yhteisten markkinoiden säännöt. Joitakin eripituisia siirtymäaikoja myönnettiin eri alueilla, kuten maataloudessa tai saastumisen standardeissa.³²⁵ Yhdistymisen jälkeen ulkoministeri Genscher viestikin Saksan olevan yhteisölle hyvin kiitollinen siitä, että DDR:n alueet oli otettu nopeasti ja tehokkaasti yhteisöön mukaan ja yhteisön nähtiin osoittaneen hienoa solidaarisuutta.³²⁶ Näin haluttiin selvästi vielä vaikean tilanteen jälkeen osoittaa, että uusi Saksa on huomionnut muiden toiminnan sen hyväksi ja rakentaa viestien kautta muiden identiteettejä ja tätä kautta omaa identiteettiä vakaasta Saksasta yhteisön jäsenenä.

Saksojen yhdistymisen kannalta BRD ja uuden Saksan ajatus saivat palkintonsa lähettämistään signaaleista EY:n huhtikuun 1990 Dublinin huippukokouksessa. Tuolloin allekirjoitettiin loppulause, jossa Saksojen jälleenyhdistymisen lausuttiin olevan tervetullut kehitys ja ilmaistiin luottamus siihen, että yhdistyminen vaikuttaisi positiivisesti niin Euroopan kehitykseen yleisesti kuin erityisesti yhteisöön. Kiitoksillaan BRD pyrki selvästi vahvistamaan muiden identiteettejä sen yhdistymiseen positiivisesti suhtautumisesta ja samalla muodostamaan itselleen identiteettiä Euroopan yhteisön tervetulleesta jäsenestä. Uusi Saksa saikin vahvaa tukea yhdistymiselleen myös EY:n komission ylimältä johdolta. Ranskalainen EY:n komission puheenjohtaja Jacques Delors asettui nopeasti tukemaan Saksojen yhdistymistä sekä DDR:n alueen sisällyttämistä EY:hyn. Tätä ennen yhteisön ja komission politiikan suunta oli ollut integraation syventämisen kannalla, eikä uusia jäseniä aiottu ottaa ennen vuoden 1992 loppua. Delors yritti laajasti rauhoitella muiden jäsenmaiden ja komission jäsenten huolia Saksojen yhdistymisestä ja Saksan hegemonia-asemasta Euroopassa. EY:n ja komission tuki oli tärkeää Saksoille yhdistymisen onnistumisessa, sillä tätä kautta pienempiä yhteisön maita saatiin sitoutettua Saksojen yhdistymiseen.³²⁷

Muiden esittäminen sellaisina kuin heidän identiteettinsä olisivat jo muuttuneet olikin myös Euroopan integraation suhteen tärkeä keino luottamuksen identiteetin vahvistamiseen. Samalla tukeutuminen BRD:n historiaan perustele uudenkin Saksan paikkaa yhteisössä. Toukokuussa 1990 puhuessaan Euroopan parlamentille valtionjohtajien Dublinin kokouksesta, Helmut Kohl esitti Dublinin päätöslauselman huomioivan BRD:n ponnistelut pitää Saksan yhtenäisyyden ja Euroopan yhtenäisyyden

---

³²⁵ Anderson & Goodman 1993, 32.

³²⁶ Genscher 14.10.1990.

³²⁷ Ritter 2009, 42-43, 46.

asiat yhdessä. Hän näkee muiden valtionpäämiesten olevan päätösasiakirjan mukaan iloisia siitä, että Saksan yhtenäisyys saavutetaan Euroopan kehityksessä. Myös EY:n komission puheenjohtajan Jacques Delorsin Kohl viestii antaneen jo vuoden 1990 alussa selkeän viestin kaikille siitä, ettei kenenkään tarvitse pelätä Saksan ylivoimaa EY:ssä. Jacques Delorsia ja muita EY-maita kiitellään vuolaasti myös toukokuussa 1990 niiden osoitettua BRD:n mukaan täyden tukensa Saksojen yhdistymiselle ja sille tielle, jonka Saksat nyt valitsevat.³²⁸

Euroopan integraation kysymystä ja Saksojen yhdistymistä pohdittaessa havaitaan, että uudelle Saksalle rakennetut identiteetit nojasivat vahvasti BRD:n historiaan ja sen menestykseen siinä. Vanhan yhtenäisen Saksan pelon torjunta ei näyttäydy integraation kysymyksissä niin vahvana kuin sotilaallisen liittoutumisen ja turvallisuuden kysymyksissä. Hektisen jälleenyhdistymisprosessin ja sitä seuranneen vuoden aikana merkittävimmäksi Euroopan yhteisöön sekä uuteen Saksaan liittyväksi kehityskulukuksi nousi Maastrichtin sopimukseen huipentunut kehitys. Se muutti Euroopan yhteisön Euroopan unioniksi ja muodosti selkeän poliittisen yhteisön. Tässä kehityksessä BRD:n ja Saksan hallitusten oli tärkeää viestiä hyvin selkeästi uuden Saksan aikeista uudistuvassa Euroopassa, sillä juuri sen edistäminen nosti erityisesti esiin kysymyksen uuden Saksan sitoutumisesta Euroopan integraation kehitykseen. BRD:n sitoumuksia ei rikottaisi.

Uusi Saksa Euroopan uudistuvassa integraatiossa – Maastricht tulossa

Saksan yhdentymisen kysymyksen kanssa samaan aikaan eli jatkuvasti Euroopan integraation kehittämisen kysymys, toisin sanoen miten uusi Saksa olisi mukana kehityksessä, johon BRD oli tiukasti sitoutunut. Euroopan integraation syventäminen nousi uudelle Saksalle tärkeäksi symboliksi sen sitoutumisesta muuhun Eurooppaan ja sen rauhantahdosta. Kyseessä oli merkittävään yhteiseen tavoitteeseen sitoutumisen signaali, jolla uusi Saksa saattoi kasvattaa luottamusta itseään kohtaan.

EY oli vuonna 1987 ottanut integraation syventämisessä mittavan askeleen eteenpäin jo hieman ennen Saksojen yhdistymistä, kun se Euroopan yhtenäisasiakirjalla (Single European Act)³²⁹ päätti sisämarkkinoiden perustamisesta 31.12.1992 mennessä. Asiakirja oli ensimmäinen merkittävä muutos Euroopan talousyhteisön perustamissopimukseen. Siinä tarkasteltiin uudelleen eurooppalaisen yhteistyön käynnistäneitä Rooman sopimuksia, ja pyrittiin sisämarkkinoiden toteuttamiseen asteittain.

---

³²⁸ Kohl 10.5.1990; Kohl 16.5.1990.

³²⁹ Yhtenäisasiakirjalla myös muutettiin päätöksentekoa, virallistettiin Eurooppa-neuvoston asema, lisättiin parlamentin toimivaltaa, lisättiin ympäristön suojelua, muodostettiin yhtenäistä talous- ja sosiaalipolitiikkaa ja otettiin askel eteenpäin yhteisen ulkopolitiikan saralla.

Seuraavaksi merkittäväksi askeleeksi muodostui Sopimus Euroopan unionista, yleisemmin tunnettu Maastrichtin sopimuksena, joka muotoiltiin huippukokouksessa 9.-10.12.1991 ja allekirjoitettiin 7.2.1992. Tämä oli nimensä mukaisesti sopimus Euroopan unionin muodostamisesta, ja näin ollen sopimus poliittisen yhteistyön tiivistämisestä niin poliittisen unionin kuin talous- ja rahaliiton muodostamisen myötä. Sopimuksella haluttiin myös lisätä demokratiaa ja tehokkuutta sekä kehittää yhteisön sosiaalista ulottuvuutta ja luoda yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Sopimus astui voimaan 1.11.1993. Euroopan unionin ajatus oli esitetty jo 1983 ja liittokansleri Kohl ja Ranskan presidentti Mitterand ehdottivat Eurooppa-neuvostolle yhdessä unionin luontia 1985.³³⁰

Sisämarkkinoiden kehittäminen ja erityisesti Maastrichtin sopimuksen sisältöjen muotoilu oli tärkeä meneillään ollut Euroopan integraation kehityskulku Saksojen jälleenyhdistymisen mahdollistuessa. Muita Euroopan maita ei pelottanut vain uuden Saksan nationalismin paluu tai aivan pelkkä matemaattinen tosiasia, että yhdistyneestä Saksasta tulisi EY:ssä vielä suurempi voimatekijä kuin jo taloudellisesti hyvin vahva BRD. Jälleenyhdistymisen pelättiin aiheuttavan sen, että uusi Saksa hylkäisi Euroopan integraation edistämisen suunnitelmat ja kääntyisi omien sisäisten kysymystensä pariin. Sopimuksen yhtenä tarkoituksena olikin sitoa Saksaa yhä tiukemmin Länsi-Euroopan yhteisöön.³³¹ Uuden Saksan nimenomaisesti EY:n tiivistämiseen ja uuden unionin luomiseen sitoutumisen osoittaminen nousi hyvin tärkeäksi hallitusten viesteissä.

Integraation syventämisen tarkoituksena oli ollut suuren ja taloudellisesti vahvan BRD:n sitominen Eurooppaan. BRD itse taas tavoitteli integraation syventämisellä yhä suurempia taloudellisia etuja. Ranska tavoitteli sisämarkkinoiden ohella myös talous- ja valuuttaunionia, koska se halusi murtaa BRD:n D-markan valtaa Euroopassa. Berliinin muurin murruttua nämä tavoitteet tulivat yhä tärkeämmiksi ja yhteisön suurista jäsenmaista myös Iso-Britannia yhtyi niihin. Oleelliseksi integraation syventämisen ja uuden Saksan muodostamisen suhteessa nousi Saksan ja Ranskan suhde. Rauhoittelakseen tärkeintä aisapariaan Ranskaa liittokansleri Kohl lupasi heti 1989 Ranskan presidentti Mitterandille suostua tämän toiveeseen järjestää vielä vuoden 1990 aikana huippukokous vauhdittamaan eurooppalaisen talous- ja valuuttaunionin muodostamista. EY-maiden johtajien tavatessa Strasbourginna heti joulukuun 1989 alussa keskustellakseen Saksojen yhdistymisestä, Kohl oli jo ilmoittanut Ranskalle tukevansa sen linjauksia talous- ja valuuttaunionista. Ilman tätä myönnytystä, Ranska tuskin olisi tukenut kokouksen Saksojen jälleenyhdistymistä suosivaa päätösasiakirjaa.³³²

---

³³⁰ Lutsch & Schumann 2010, 115; Euroopan unionin Internet-sivut, tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä, Euroopan yhteisöasiakirja.

³³¹ Green et al. 2008, 145.

³³² Lutsch & Schumann 2010, 115-117; Ritter 2009, 16-17; Winkler 2007, 474.

BRD oli näin valmis maksamaan kalliistikin Ranskan tuesta Saksojen yhdistymiselle. Ranska piti Euroopan yhteisön sisällä luotavaa talous- ja valuuttayhteistyötä äärimmäisen tärkeänä, kun taas BRD halusi integraatiossa edettävän ensin poliittisen unionin kautta. Saksojen yhdistymiskehityksen lähdettyä liikkeelle oli kuitenkin heti joulukuun 1989 jälkeen selvää, että Ranska saisi tahtomansa, jotta sen tuki jälleenyhdistymiselle säilyisi. Tämä talous- ja valuuttaunionikehitys tarkoitti myös yhteisön yhteisen valuutan luomista. BRD oli hyväksynyt talous- ja valuuttaunionin jo aiemmin, vuonna 1988, mutta oli tähän asti suunnitellut sitä täydentämään jo aiemmin toteutettavaa poliittista unionia. Nyt Saksan yhdistymiskehityksen osana BRD joutui antamaan periksi Ranskalle sen yhdistymistään tukevan linjan toivossa ja molempien unionien tavoitteet sidottiin toisiinsa.³³³

Huhtikuussa 1990 Dublinissa EY-maiden ulkoministerit sopivat DDR:n alueen sisällyttämisestä yhteisöön Saksojen yhdistymisen tapahtuessa. Samalla päätettiin myös Saksan ja Ranskan aloitteesta toteuttaa samanaikaisesti Euroopan talous- ja valuuttaunionia käsittelevän hallitustenvälisen konferenssin kanssa myös Euroopan poliittista unionia koskeva konferenssi. BRD:n hallitus viesti Saksassa panostettavan Euroopan unionin nopeaan luomiseen aivan yhtä paljon kuin oman yhtenäisyyden saavuttamiseen. Hallitus painotti myös, että jos muut haluavat Saksan pysyvän tiukasti sitoutuneena Euroopan rakenteisiin, niidenkin täytyy panostaa Euroopan yhdistymisyhteistyöhön.³³⁴ Hallitus siis esitti integraation tiivistämisen vahvasti yhteistyönä, jossa Saksa on valmis olemaan aktiivisena jäsenenä. Tästä huolimatta myös muiden tulisi panostaa Euroopan yhdistymiseen, mikä voidaan nähdä viestinä Saksojen jälleenyhdistymiseen myöntymisestä ja uuden Saksan eurooppalaisen identiteetin rakennuksena muiden identiteettejä yhteistyöhön ja Saksan uuteen rooliin muokkaamalla.

Yhteisössä kehitys kohti EU:ta haluttiin aloittaa uuden Saksan liittämiseksi voimakkaasti Eurooppaan ja sen yhteisöön, ja BRD lupasi auliisti olla tässä mukana. Uusi Saksa ei horjuisi Euroopan tieltä, vaikka se tarkoittaisi sen omien voimien sitomista. Tämä ilmeni selvästi BRD:n hallituksen viestissä siitä, että Saksojen yhdistyminen haluttiin saada aikaan, vaikka se sitten tarkoittaisi vallan luovutusta yhteisölle integraation tiivistyessä. Liittokansleri Kohl viesti: ”*On ilmeistä, että Saksan yhtenäisyyden prosessi osoittautuu katalysaattoriksi Euroopan integraation poliittiseen unioniin tähtäävän prosessin nopeuttamiselle.*”. Uusi Saksa siis toimisi integraation edistäjänä. Euroopan yhdistymisen edistämisen Kohl näki erityisesti presidentin Mitterandin sekä itsensä yhteisen aloitteen tavoitteena.³³⁵ Uuden Saksan siis haluttiin ennen kaikkea viestiä olevan sitoutunut integraation syventämi-

---

³³³ Winkler 2007, 475; Ritter 2009, 43-44.

³³⁴ Kohl 29.3.1990.

³³⁵ Kohl 10.5.1990, ”*Es ist offenkundig, dass sich der Prozess der deutschen Einheit als ein Katalysator für die Beschleunigung der Integration Europas auf dem Weg zur politischen Union erweist.*”.

seen. Kesällä 1991 Kohl julisti kaikkien tietävän, että Saksa ja liittohallitus ovat Euroopan integraation eteenpäin ajava voima. Itsensä ja Mitterandin hän totesi tekevän yhdessä jatkuvasti aloitteita toimiakseen Euroopan moottoreina – sekä talous- ja valuuttaunionissa että poliittisessa unionissa.³³⁶ Identiteetin rakentaminen tapahtui jälleen myös toisten identiteetteihin vaikuttamisen avulla. Kaikille oli Kohlin mukaan selvää, että Saksa edistää integraatiota kaikin tavoin yhteistyössä Ranskan kanssa. Suunta, jonka Euroopan yhteisön kehitys lopulta otti Saksojen yhdentymisen hetkellä, oli kompromissi Euroopan ”moottoreiden”, Ranskan ja BRD:n, välillä.

Toukokuussa 1990 hallitus viesti Saksan ja Ranskan yhtenäisyydestä ja yhdestä linjasta kertoessaan niiden olevan yhtä mieltä tahdin kiristämisestä niin talous- ja valuuttaunionineuvotteluissa kuin poliittista unioniakin koskien.³³⁷ Heinäkuussa 1990 EY-valtioiden johtajat kokoontuivat taas Dublinissa ja päättivät lopulta aloittaa hallitustenväliset neuvottelut talous- ja raha- sekä poliittisesta unionista joulukuussa 1990. Tarkoitus oli saada aikaan Euroopan unioni vuoden 1993 alusta lähtien. Poliittinen unioni oli nyt mukana kehityskulussa taloudellisen unionin kanssa, mutta kompromissinomaisesti. Ranska sai merkittävän voiton päästessään tasoittamaan tulevan Saksan taloudellista mahtia talousunionilla. BRD taas toivoi ennen kaikkea yhteisön instituutioiden, kuten Euroopan parlamentin ja komission, vahvistamista sekä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan muotoilua.³³⁸

Euroopan yhteisön tulevaisuudensuunnitelmia Saksojen jälleenyhdistymiskehityksen aikana tarkasteltaessa voidaan havaita yhteisön komission ja merkittävistä jäsenmaista erityisesti Ranskan halua sitoa uusi Saksa mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti integraation jatkamiseen. Toisaalta Anderson ja Goodman esittävät, että BRD:n ja yhtenäisen Saksan hallitukset halusivat myös samaan aikaan antaa uudesta Saksasta mahdollisimman eurooppamyönteisen kuvan. Heidän mukaansa BRD ja Saksa olivat tämän vuoksi yhdentymisen aikaan hyvin tiiviisti tukemassa niin talous- ja rahaliittoa kuin poliittisen unionin synnyttämistä. Liittokansleri Kohlin he toteavat suhtautuneen asiaan niin, ettei uudella Saksalla ollut varaa esittää epäröivänsä missään kysymyksessä integraation edistämisessä, vaikka sillä Saksan keskuspankin ja valtiovarainministeriön mukaan olisi ollut näin syytä tehdäkin erityisesti talous- ja rahaliiton kohdalla. Anderson & Goodman esittävät, että epäröinti olisi Kohlin mukaan voitu nähdä muualla yhteisössä uuden suuren Saksan yrityksenä hidastaa integraatiota yhtenäisyytensä saavuttamisen jälkeen. Jotta Saksa voisi jatkossakin osallistua yhteisön tulevaisuuteen vaikuttamiseen, sen tuli olla reformien kärjessä, johtamassa Ranskan kanssa.³³⁹

---

³³⁶ Kohl 6.6.1991.

³³⁷ Kohl 2.5.1990.

³³⁸ Ritter 2009, 44; Winkler 2007, 520, 526.

³³⁹ Anderson & Goodman 1993, 32-33.

Talous- ja rahaliitto (European Monetary Union, EMU) oli siis ennen kaikkea Ranskan vaatimus, jolla se sai hillittyä Saksan yhdistymisestä yhä kasvavaa taloudellista voimaa Euroopassa. Talous- ja rahaliittoa edeltänyt järjestely Euroopan valuuttajärjestelmä (European Monetary System, EMS) oli antanut BRD:n keskuspankille ja D-markalle 1980-luvun loppuun mennessä miltei täyden vallan Euroopan rahapolitiikassa. Uudessa EMU-järjestelyssä oli tarkoitus luoda yhteiseurooppalainen keskuspankki, jossa Saksan keskuspankki olisi enää yksi pankki muiden joukossa. Ranska ajoi järjestelyä innokkaasti, BRD ja yhtenäinen Saksa sekä erityisesti keskuspankki Bundesbank olivat epäileväisiä. BRD ja Saksa halusivat pankista itsenäisen selkein sille määritellyin tehtävin, ei poliittisesti riippuvaista ja epäselvää kokonaisuutta, mikä nähtiin koko ajan suunnitelman riskinä. Anderson ja Goodman esittävät, että kanslerin virastossa ja ulkoministeriössä riskit kyllä ymmärrettiin, mutta talous- ja valuuttaunionia haluttiin silti viedä eteenpäin, sillä tätä kautta Ranska haluttiin saada mukaan BRD:n ja Saksan suurimpaan tavoitteeseen, joka oli puolestaan Euroopan unioni. Vuoden 1991 aikana Saksassa alettiin yhä paremmin ymmärtää talous- ja rahaliitto EMU:n riskit, mutta konsensus siitä ja Euroopan unionista säilyi kuitenkin vahvana.³⁴⁰

Uuden Saksan piti historiansa valossa osoittaa luotettavuutensa, mikä nousi kaikkea muuta tärkeämmäksi. Andreas Lutsch ja David Schumann sekä Jeffrey J. Anderson ja John B. Goodman esittävät uuden Saksan tuesta integraation kehityksen molemmille kehityskuluille tulleen kansallisen uskottavuuden kysymys ja testi Saksan todelliselle sitoutumiselle Euroopan integraatioon. Poliitiikka, ei taloustiede, siis ajoi Saksan tukemaan Ranskan vaatimaa EMU:a. Järjestelyn edut Saksalle eivät olleet lainkaan selvät sitä luotaessa.³⁴¹ Talous- ja rahaliiton suhteen hallituksen puheissa onkin nähtävissä Andersonin ja Goodmanin esiin nostama linja. Uusi Saksa oli sitoutunut yhteisöön ja sen kehittämiseen, vaikka mikä olisi. Tämä kaikki esitettiin myös Saksan edun mukaisena. Hallitus viesti Saksalle olevan ratkaisevan tärkeää, että sekä poliittinen unioni että talous- ja valuuttaunioni toteutuvat tasapainoisesti. Liittokansleri Kohl vakuutti Saksan olevan valmis rakentamaan talous- ja valuuttaunionin sekä keskuspankin.³⁴²

Taloudellinen integraatio vaati uudelta Saksalta uhrauksia. Erityisesti valuuttapolitiikka nousi kuvaamaan uuden Saksan tahtoa integraatioon ja sen suvereniteetin luovuttamista.³⁴³ BRD:lle oli vaikeaa sopeutua suunnitelmaan yhteisestä valuutasta, sillä se tarkoitti luopumista omasta rahayksiköstä, D-markasta. D-markka oli BRD:lle sen perustuslain ohella toinen suuri ylpeyden aihe, merkki sen sodan jälkeisestä noususta ja taloudellisesta menestyksestä. Winklerin mukaan liittokansleri Kohl kuitenkin

---

³⁴⁰ Anderson & Goodman 1993, 52; Stark 2004, 66, 92-97.

³⁴¹ Anderson & Goodman 1993, 52-53; Lutsch & Schumann 2010, 117.

³⁴² Kohl 30.1.1991; Kohl 20.5.1991; Kohl 5.11.1991.

³⁴³ Lutsch & Schumann 2010, 118.

näki valuutasta luopumisen eleen tärkeäksi muulle Euroopalle. BRD:n olisi luovuttava taloudellisen mahtinsa symbolista saavuttaakseen muiden luottamuksen.³⁴⁴ Näin se pystyi viestimään vanhan yhtenäisen Saksan historian nationalismia vastaan. Hallituksen puheiden signaaleista käy selväksi se, että Euroopan integraation syventämisessä BRD:n ja yhdistyneen Saksan oli hyvin tärkeää vakuuttaa muille olevansa äärimmäisen sitoutunut Euroopan asiaan. Uusi Saksa ei jarruttaisi Euroopan edistystä. Ulkoministeri Genscher julisti yhteisten markkinoiden onnistuvan parhaiten yhteisen talous-, finanssi- ja valuuttapolitiikan myötä. Myös talousasioissa tulisi päästä kansallisesta ajattelusta. Vahvaa D-markkaa ei kenenkään haluta pelkäävän.³⁴⁵ Hallitus esitti tavoittelevansa eurooppalaista talous- ja valuuttaunionia ja yhteistä eurooppalaista valuuttaa. Tähän kuuluisi myös yhteinen eurooppalainen keskuspankki.³⁴⁶ Saksa oli siis valmis luovuttamaan taloudellista valtaansa ja viestii näin luotettavuuttaan. Uusi Saksa ei olisi Euroopan jarruttaja.

Talous oli ollut BRD:n ase Euroopan yhteisössä koko sen olemassaolon ajan. Siitä luopuminen voidaan nähdä hallitukselta todellisena uhrautumisena oman yhtenäisyyden saavuttamisen eteen. Tämä teko oli toki myös äärimmäisen hyödyllinen käännettynä signaaliksi muulle Euroopalle uuden Saksan valmiudesta sitoutua. Saksa luopuisi myös taloudellisesta aseestaan – ainoasta aseesta, joka sille oli toisen maailmansodan jälkeen sallittu ja jonka se oli ollut itse halukas ottamaan. Marcussen et al. näkevät Saksan valtion suostumisen omasta valuutasta luopumiseen vastoin tavallisen kansan enemmistön ääntä todisteena siitä, kuinka juuri poliittinen eliitti oli luonut Saksalle hyvin vahvan eurooppalaisen kansallisvaltioidentiteetin ja kuinka poliittinen eliitti miltei kokonaisuudessaan jatkoi liittokansleri Kohlin linjoilla yhdistymisen tapahtuessa sekä sen jälkeen. Se uskoi yhä syvempään poliittiseen sekä taloudelliseen integraatioon, joka ankkuroisi Saksan länteen ja vahvistaisi yhteisiä eurooppalaisia instituutioita ja rauhaa.³⁴⁷

Vaikka poliittinen unioni oli Saksalle taloudellista unionia tärkeämpi ja mieluisampi tavoite, vakuutti hallitus maan olevan kaikin puolin sitoutunut molempiin integraation kehityskulkuihin. Ranskalle oli osoitettava, että Saksa olisi luotettava eikä horjuisi omille teilleen. Se oli suostunut yhteiseen sitoumukseen jo integraatiokehityksen alussa ja nyt uudessa tilanteessa se vahvisti identiteettiään yhteisön jäsenenä sitoutumalla yhä uudelleen yhteiseen asiaan ja torjuen näin negatiivista identifioitumista itseensä. Kahden integraation tavoitteen viestittiin olevan Saksalle yhtä. Toista ei voisi tulla ilman toista.³⁴⁸ Kuitenkin hallituksen viestiessä odottavansa innolla Euroopan yhteismarkkinoiden

---

³⁴⁴ Winkler 2007, 475.

³⁴⁵ Genscher 14.10.1990.

³⁴⁶ Kohl 30.1.1991; Kohl 20.5.1991.

³⁴⁷ Marcussen et al. 1999, 624.

³⁴⁸ Kohl 13.3.1991; Kohl 29.4.1991.

toteutumista Euroopan yhtenäisasiakirjalla, se halusi ehdottomasti myös edistää poliittisen unionin institutionaalista pystyttämistä 1990-luvun alussa.³⁴⁹ Kun oli selvää, että taloudellisen ja poliittisen integraation tavoitteet yhdistettäisiin, se oli hallituksen mukaan kaikkien etu. Erityisasiainministeri ja liittokanslerinviraston johtaja Rudolf Seiters esitti Saksan ja Euroopan intresseistä tulevan näin yhteneväisiä. Saksan ja Euroopan intressit lomittuisivat ja kaikessa otettaisiin huomioon myös Saksan naapureiden intressit.³⁵⁰ Uusi Saksa edistäisi Euroopan etua, joka oli myös sen oma etu.

Poliittinen unioni näyttäytyi BRD:n ja Saksan hallituksille erityisen tärkeänä. Poliittinen unioni oli se ajatus, joka hallituksen signaaleissa erityisesti viesti uuden Saksan sitoutumisesta Eurooppaan ja sen erosta vanhaan yhtenäiseen Saksaan. Uusi Saksa ei tavoittelisi kansallista valtaa. Hallituksen mukaan integraatiokehityksen marssijärjestys oli selvä: yhteisön integraatioprosessin tuli johtaa talous- ja valuuttaunionin kautta poliittiseen unioniin. Hallitus viesti olevan tärkeää osata luopua omasta valtaastaan ja institutionalisoida.³⁵¹ Uuden Saksan viestitiin olevan vastuullinen ja valmis luovuttamaan poliittista valtaa yhteiselle Euroopalle. Hallituksen signaali oli, ettei Saksa suostuisi neuvotteluissa Maastrichtissa mihinkään ratkaisuun, joka ei yhdistä poliittista unionia talous- ja valuuttaunioniin. Saksa haluaisi Euroopan, jossa valtaa jaetaan.³⁵² Uuden Saksan viesti oli Andersonin ja Goodmanin mukaan se, ettei Saksa tavoittelisi poliittisessa unionissa vahvaa keskusvaltaa vaan kulttuurien ja alueiden moninaisuutta.³⁵³ Saksa halusi tasapainon yhteisön ja sen jäsenten toimivallan kesken ja piti oleellisena Euroopan tulevaisuudelle federalismia, subsidiariteettia ja alueiden intressien kunnioitusta.³⁵⁴ Saksa halusi siis jakaa valtaa. Se viestittää, ettei se missään nimessä halua vahvaa keskusvaltaa, jota se itse kenties olisi vahvistuneena maana johtamassa. Samalla se korostaa BRD:hen aiemmin luotua hallintotapaa, federalismia.

Tälle suvereniteetin luovuttamiselle Peter J. Katzenstein esittää olleen syynä Saksalle syntynyt vahva eurooppalainen identiteetti. Tämän myötä sen voidaan nähdä toimineen ikään kuin omaa yksittäistä etuaan vastaan, mutta yhteisön saaman hyödyn ymmärtäen, ja näin se itsekkin on lopulta kasvattanut valtaansa suostuessaan syvempään integraatioon. Institutionaalista valtaansa käyttämällä Saksa itse saattoi saavuttaa enemmän kuin yksin vallan ”kovia” muotoja käyttämällä. Katzensteinin mukaan Saksan tapauksessa onkin hyödytöntä etsiä kansallisia intressejä eurooppalaisia intressejä vastaan. Saksan ja Euroopan etujen nähtiin Saksassa kietoutuneen niin toisiinsa, että Saksojen yhdistyessä Euroopan edun ajaminen ja integraation syventämisen tavoittelu koettiin myös Saksan kansalliseksi

---

³⁴⁹ Kohl 31.12.1989; Schäuble 8.1.1990; Kohl 17.1.1990; Kohl 3.2.1990; Wilms 28.4.1990.

³⁵⁰ Seiters 8.2.1991.

³⁵¹ Hausmann 31.1.1990; Kohl 15.12.1990.

³⁵² Kohl 12.11.1991.

³⁵³ Anderson & Goodman 1993, 53-56.

³⁵⁴ Kohl 30.1.1991.

eduksi.³⁵⁵ Näin Saksojen jälleenyhdistymisestä ja Euroopan integraatiosta saatiin saksalaisille saman kolikon kaksi eri puolta.

Uudelle Saksalle syntyi yhdistymisessä myös vastuuta ja sen velvollisuudeksi nähtiin nousta johtamaan Euroopan yhdistymistä. Tässä hallitus torjui vanhan yhtenäisen Saksan nationalismin ja nojasi BRD:n eurooppalaiseen identiteettiin. Suuremman roolin ottoa integraation kehittämisessä ei hallituksen mukaan seuraisi kansallismielinen vallanhalu tai kansalliset intressit vaan halu olla hyviä eurooppalaisia ja EY:n jäseniä.³⁵⁶ Yhdistymisen jälkeen hallituksen puheissa uuden suvereenin, demokraattisen ja vapaan Saksan tehtäväksi Euroopan yhteisössä viestitään koko Euroopan yhtenäisyyden, vakauden ja edistyksen menestyksestä vastuun kantaminen. Saksa ei tavoittelisi kasvaneella poliittisella ja taloudellisella painoarvolla vaan ottaisi Euroopan keskiössä laajemmin vastuuta. Liittokansleri Kohlin mukaan tähän vastuuseen kuuluisi luovuttaa saavutettua suvereniteettia yhteisille eurooppalaisille ja kansojen välisille instituutioille. Tähän kuuluu myös EY:n kehittäminen ja laajentaminen.³⁵⁷ Torjuessaan nationalismia uuden Saksan viestittiin hakevan luottamusta luopumalla suvereniteetistaan yhteisön hyväksi ja olemalla valmis yhä suurempiin sitoumuksiin.

Saksan muihin sitoutumisen lisäksi jälleenyhdistymisen jälkeen historian nähtiin osoittavan poliittisen unionin tärkeyden vastapainona talous- ja valuuttaunionille. Saksan ja koko Euroopan historian viestittiin opettavan, ettei pelkän talousunionin koossapitäminen onnistuisi jatkossa. Kohlin mukaan Euroopan täytyisi olla enemmän kuin ”*de luxe vapaakauppa-alue*”. Kohl myönsi taloudellisen yhteistyön tuoneen kaikille paljon hyötyä, mutta Saksan hän sanoi tarvitsevan kuitenkin myös poliittista unionia, koska sillä on paljon naapureita – enemmän kuin muilla.³⁵⁸ Hallitus viesti näin uuden Saksan onnistumisen Euroopassa edellyttävän poliittista yhteistyötä, jottei vanhan yhtenäisen Saksan historia toistuisi. Toisten valtioiden täytyi poliittiseen unioniin sitoutumalla antaa Saksalle ja Euroopalle mahdollisuus pysyä rauhanomaisena. Koska vanhan yhtenäisen Saksan toiminta ei saisi toistua, hallituksen viesteissä ilmenee tärkeänä myös signaali yhteisestä puolustuksesta sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta. Viesti on se, että uusi Saksa haluaa alusta asti sitoa nämä politiikan alat eurooppalaiseen yhteistyöhön, se ei näe niissä omaa tietä. Myös tämän vuoksi poliittinen unioni oli Saksalle tärkeä. Poliittisen unionin haluttiin saavuttavan selvän perustan yhteiselle ulko- ja turvallisuuspolitiikalle.³⁵⁹

---

³⁵⁵ Katzenstein 1997, 116-117, 120.

³⁵⁶ Genscher 8.10.1990; Genscher 14.10.1990; Kohl 23.11.1990.

³⁵⁷ Kohl 3.2.1990.

³⁵⁸ Kohl 23.5.1991; Kohl 13.9.1991, ”*eine Freihandelszone de luxe*”; Kohl 6.11.1991

³⁵⁹ Kohl 30.1.1991; Kohl 29.4.1991; Kohl 20.5.1991; Kohl 23.5.1991; Genscher 25.9.1991; Kohl 6.12.1991.

Saksan tavoitteita EY:n kehityksessä, jotka vaativat merkittävää kansallisen tason vallan siirtoa uudelle EU-tasolle, on vaikea ymmärtää perinteisiä suurvallan ulkopoliittisia tavoitteita pohdittaessa. Anderson ja Goodman toteavat: ”*A disastrous prewar history coupled with forty successful years in an interlocking network of international institutions led German leaders away from traditional nineteenth-century conceptions of state sovereignty.*”³⁶⁰ Uusi Saksa uudessa Euroopassa ei kulkisi omaa tietään, jos sille se sallitaan. Hallitusten viestinä oli Euroopan mahdollisuus toteuttaa haave siitä, ettei siellä olisi enää koskaan sotaa eikä paluuta menneisyyden kansallisvaltiolliseen ajatteluun.³⁶¹ Kohl lausui: ”*Me haluamme Euroopan poliittista yhdentymistä! Tämä on, uskon, historiallinen velvollisuutemme, sivumennen sanoa velvollisuus, joka, kuten Saksan yhtenäisyys, tuottaa iloa.*”. Saksan yhtenäisyys näyttäytyi hallituksen mukaan mahdollisuutena vauhdittaa Euroopan integraatiota kohti poliittista unionia, jonka Kohl näkee Rooman sopimusten perustavanlaatuisiksi tavoitteeksi.³⁶² Näin uusi yhtenäinen Saksa nousee integraatiokehityksen myötä Euroopan yhdenäjäksi, ei hajottajaksi, kuten vanha yhtenäinen Saksa.

Uuden Saksan viestittiin olevan valmis viemään poliittista integraatiota hyvin pitkälle. Hallituksen viesteissä toistui usein jo Winston Churchillin Zürichin puheessaan vuonna 1946 esittämä Euroopan yhdysvaltojen ajatus.³⁶³ Toukokuussa 1990 Kohl julisti hallituksen tavoitteena olevan yhteismarkkinat, mutta sen jälkeen ”*me haluamme edetä pidemmälle poliittiseen yhdentymiseen, jopa Euroopan yhdysvaltojen rakentamiseen.*”. Kohlin mukaan on tärkeää muistaa Euroopan historia, traditiot ja henkinen perintö. Hän jatkoi: ”*tulemme menestymään tällä tiellä vain, jos muistamme tämän vanhan Euroopan historian, traditiot ja henkiset alkuperät.*”³⁶⁴ Euroopan yhtenäisyyden ajatus sekä Saksan paikka siinä nojaa johonkin vielä vanhempaan historiaan kuin muistoon kansallismielisestä vanhasta yhtenäisestä Saksasta. Myös Saksalle viestitään kuuluvan Euroopan historia ja Saksa nähdään osana samaa Eurooppaa ja kulttuuriperintöä kuin muutkin yhteisön jäsenet. Tätä ajatusta täytyy vahvistaa vanhan yhtenäisen Saksan Euroopan historiaan ja sen yhtenäisyyteen tuoman särön vuoksi. Saksojen yhdistymisen jälkeen vuoden 1991 puolella Kohl mainitsi yhä moneen kertaan Saksan tavoitteeksi

---

³⁶⁰ Anderson & Goodman 1993, 62.

³⁶¹ Wilms 25.3.1990; Kohl 12.11.1991.

³⁶² Kohl 25.5.1990; Kohl 12.11.1991, ”*Wir wollen die politische Einigung Europas! – Dies ist, glaube ich, unsere historische Pflicht, übrigens eine Pflicht, die, wie auch die deutsche Einheit, Freude bereitet.*”.

³⁶³ Mikkeli 1998, 113-114. Toisen maailmansodan voittajiin kuuluneen Iso-Britannian sodan aikainen pääministeri Winston Churchill piti vuonna 1946 Zürichissä puheen ”The Tragedy of Europe”, jossa hän esitti ajatuksen ja tavoitteen Euroopan yhdysvalloista. Churchill ei ollut ensimmäinen, joka sai ajatuksen Euroopan yhdysvalloista. Alun perin ajatus oli syntynyt Amerikan Yhdysvaltojen vallankumouksen inspiroimana ja sitä oli ajanut eteenpäin 1900-luvulla maailmansotien välissä muun muassa Pan-Eurooppa-liike. Asiasta lisää kts. Mikkeli 1998.

³⁶⁴ Kohl 26.5.1990, ”*Wir wollen dann weiter vorangehen zur politischen Einigung, ja zum Bau der Vereinigten Staaten von Europa.*” ja ”*Wir werden auf diesem Weg nur erfolgreich sein, wenn wir uns auf die Geschichte, auf die Tradition und auf die geistigen Quellen dieses alten Europas besinnen.*”.

Euroopan yhdysvallat.³⁶⁵ Hän viesti Saksan rohkaistuneen nyt asettumaan täysillä Euroopan yhden-
tymisen taakse, kun muut olivat sallineet sen yhdistymisen.³⁶⁶ Näin uuden Saksan ei missään nimessä
esitetty vetäytyvän Euroopan yhtenäisyydestä yhdistymisen jälkeen vaan pikemminkin panostavan
siihen entistä enemmän.

Jefferyn ja Pattersonin mukaan erityisesti Maastrichtin sopimuksesta on nähtävissä se, kuinka uusi
Saksa säilytti BRD:n tiukasti sitoutuneen linjan Euroopan integraatioon myös yhdistymisen jäl-
keen.³⁶⁷ Monesta uuden Saksan identiteetistä onkin nähtävissä, että BRD:n itselleen integraatiopro-
sessissa luomista rooleista ja identiteeteistä ei haluttu luopua jälleenyhdistymisen tapahtuessa. BRD:n
identiteetit Euroopan integraatiossa olivat se malli, jonka mukaan haluttiin viestiä myös yhtenäisen
Saksan toimivan, mutta Euroopan integraation kehityksen ja Saksojen jälleenyhdistymisen voidaan
nähdä tuoneen uudelle Saksalle myös uudenlaisia identiteettejä.

Maastrichtin sopimuksen neuvotteluissa oli kyse myös integraation syventämisestä sen sijaan, että
sitä olisi laajennettu. Saksa oli valmis painottamaan yhdenytymisen syventämistä, vaikka yhteisön laa-
jentuminen nähtiin Saksassa tärkeäksi Keski-Euroopan poliittisen vakauden säilyttämisen ja Saksan
oman turvallisuuspolitiikan kannalta.³⁶⁸ Saksa ajoi innokkaasti Keski- ja Itä-Euroopan maiden jäse-
nyyttä, mutta liittokansleri Kohl oli kuitenkin sitä mieltä, että yhteisön laajentuminen ei saisi tapahtua
integraation syventämisen kustannuksella. Kohl ajatteli usein toimivansa Länsi-Saksan ensimmäisen
liittokanslerin Konrad Adenauerin jalan jäljissä, joka laittoi toisen maailmansodan jälkeen kaiken
uskonsa Saksojen yhdistämiseen läntisen integraation avulla. Helmut Kohl halusi työllään jatkaa sel-
keästi tätä linjaa. Kun 1998 Kohl väistyi liittokanslerin paikalta ja CDU menetti hallitusvaltansa,
Saksan EU-linja muuttui huomattavasti.³⁶⁹ Harnischin mukaan BRD:n ja yhdistyneen Saksan ulko-
politiikan jatkuvuutta ja sen tiettyä roolikäsitystä selittää yhtenä mekanismina Saksan eliitin tunne
siitä, että he olivat 1990 onnistuneet päättämään ”Saksa-kysymyksen” demokraattista ja rauhan-
omaista tietä ja onnistuneet luomaan tasavallan, joka oli tiivistä integroitu Eurooppaan.³⁷⁰

Kehitys kohti Maastrichtin sopimusta nousi hallituksen viesteissä kenties lopulta symboloimaan jo-
tain suurempaa kuin tiivistä yhteistyötä ja uuden Saksan BRD:ltä perittyä tiukkaa sitoutumista siihen.
Se nousi symboloimaan historian kokonaisvaltaista voittamista. Uusi Saksa oli yhdistynyt, mutta ei
sortunut nationalismiin, vaan pystyi sitoutumaan yhteiseen eurooppalaiseen asiaan yhä tiiviimmin.

---

³⁶⁵ Kohl 20.5.1991; Kohl 23.5.1991; Kohl 13.9.1991; Kohl 3.10.1991; Kohl 12.11.1991.

³⁶⁶ Kohl 20.5.1991.

³⁶⁷ Jeffery & Paterson 2003, 60-61, 64.

³⁶⁸ Bluth 2000, 132.

³⁶⁹ Green et al. 2008, 145–147.

³⁷⁰ Harnish 2001, 51.

Sopimusta voidaan pitää merkinä Saksan voitosta itsestään. Harnisch esittää, että yhdistymisen varmistuttua Saksan täytyi toisaalta edelleen tehdä eroa menneisyyteen vakuuttamalla sitoutumista läntiseen demokratioiden arvoyhteisöön ja osoittamalla omaa suurempaa vastuutaan Euroopasta. Toisaalta Saksan osoitettiin viimein löytäneensä paikkansa Euroopassa ja olevan ensimmäistä kertaa historiassaan demokraattinen ja rauhassa naapureidensa kanssa.³⁷¹ Euroopan unionin luova Maastrichtin sopimus esitetään Saksan vuosikymmenen teemana. Sopimuksen viestitään olevan saksalaisille hyvin tärkeä. Hallitus esittää sen kautta vältettävän historiallinen virhe siitä, että yhdistynyt Saksa eristäytyisi eikä edistäisi Euroopan yhdistymistä käsi kädessä oman yhdistymisensä kanssa. Maastrichtin sopimuksen esitetään olevan merkkipaalu tiellä saksalaisten karkottaessa muiden epäluuloja, joihin on ehdottomasti vastattava saksalaisten haluavan yhtenäisen Saksan ja Euroopan poliittista yhdistymistä.³⁷²

Liittokansleri Kohl näki sopimuksen olevan testi siitä, kuinka valmiita EY:n jäsenmaat ovat sitomaan kohtalonsa toisiinsa. Uusi Saksa viesti olevansa valmis sitoutumaan. Saksa on avoin ja lähdössä varauksetta mukaan. Maastrichtin neuvotteluiden jälkeen Kohl julistaa helmikuussa 1992 allekirjoitettavan sopimuksen tarkoittavan perustavaa linjamuutosta Euroopan tulevaisuudelle. Tie EU:hun olisi peruuttamaton. EY:n jäsenet olisivat sidottuja toisiinsa tavalla, joka tekisi mahdottomaksi vajota takaisin kansallismieliseen ajatteluun tai sen puhkeamisen uudelleen. Tämä oli Kohlin mukaan Saksan Eurooppa-politiikan linjaus muutettuna teoiksi. Maastrichtin sopimus olisi todiste siitä, että yhdistynyt Saksa kantaa vastuunsa Euroopasta ja Euroopassa, ja että Saksojen jälleenyhdistyminen ja Euroopan yhdistyminen todella ovat saman kolikon eri puolet. Hallitus viesti haluavansa eurooppalaisen Saksan ja Saksan olevan valmis ”*sitomaan kohtalomme peruuttamattomasti kumppaneidemme kohtaloon.*”³⁷³

Maastrichtin sopimuksen myötä Saksa saavutti pääosin sen, mitä se oli halunnut. Yhteistyötä yhteisössä päätettiin merkittävästi syventää ja EMU-sopimus noudatteli pääosin Saksan sille asettamia suunnitelmia. Poliittisessa integraation syventämisessä Saksa saavutti monet tavoitteistaan, mutta esimerkiksi Euroopan parlamentille sopimuksessa annetun vallan osalta se jäi paitsi tavoitteestaan. Kotimaassa järkytystä herätti ylpeyden aiheesta D-markasta luopuminen.³⁷⁴

---

³⁷¹ Harnisch 2001, 49.

³⁷² Kohl 12.11.1991; Kohl 27.11.1991.

³⁷³ Kohl 6.11.1991; Kohl 6.12.1991, “...*unser Schicksal unwiderruflich mit dem unserer Partner zu verknüpfen*”; Kohl 13.12.1991.

³⁷⁴ Anderson & Goodman 1993, 57.

Maastrichtin sopimuksen ja Euroopan integraation kehitykseen liittyneitä hallitusten puheita tarkastelemalla voidaan todeta, että uudelle Saksalle rakennettiin Saksan historian voittajan, tiukan sitoutujan, syvästi eurooppalaisen, ei nationalistisen valtion identiteettiä. Nämä tukeutuivat ennen kaikkea perusteluihin BRD:n toiminnasta integraatiossa ja vetosivat kumppaneiden positiiviseen identifioitumiseen BRD:hen, mutta samalla vanhan yhtenäisen Saksan historiaan tehtiin eroa. Tämä tosin tapahtui usein ikään kuin BRD:n historian kautta valtion synnyttyä ja koko Euroopan yhdentymisen käynnistyttyä toisen maailmansodan jälkeen vanhan yhtenäisen Saksan takia. Toisin kuin sotilaallisen liittoutumisen ja turvallisuuspolitiikan kysymyksissä Euroopan integraatiossa uusi Saksa oli myös entistä valmiimpi ottamaan uudenlaisen johtajan roolin, toki yhteistyössä Ranskan kanssa, viestimällä hyvin pitkällekin viedyistä integraatiosuunnitelmista, joita se oli valmis toteuttamaan.

Jeffery ja Paterson esittävät, ettei BRD koskaan ilmaissut intressejään kansallisiin perusteisiin vedoten vaan muotoili ne aina multilateraalisti Euroopan yhteisiksi intresseiksi, joita se tavoittelisi yhdessä muiden kanssa. Valtaa BRD käytti vain pehmeän vallankäytön keinoin esimerkiksi taloudellista painoarvoaan hyödyntämällä. Jeffery ja Paterson näkevät tässä ”johtajuuden välttelyn refleksiin” (leadership avoidance reflex).³⁷⁵ Tällainen johtajuuden välttelijän identiteetti ei kuitenkaan välity hallituksen signaaleista. Hallituksen puheissa uusi Saksa on Euroopan integraatiota eteenpäin ajava voima eikä BRD:n historiankaan viestitä tarjoavan tällaista identiteettiä uudelle Saksalle. On toki totta, että BRD:n ja myöhemmin yhtenäisen Saksan hallitukset viestivät BRD:n ja uuden Saksan toimivan yhteisössä, mutta tähän voidaan nähdä syynä BRD:ltä uudelle Saksalle siirtynyt vahva eurooppalaisuuden identiteetti. Uudelle Saksalle rakennettiin myös identiteetti historiasta oppinsa ottaneena nationalismin vastustajana, joka ei voinut kuin syventää integraatiota ja käyttää pehmeää valtaa toisten pelkoja varoessaan. Tämä ohjasi sen käyttämään BRD:n lailla taloudellista pehmeää valtaa, mutta ei, kuten ei eurooppalaisuudenkaan identiteetti, estänyt sitä ottamasta johtajuutta. Johtajuus otettiin omalla tavallaan, niiden identiteettien suomissa rajoissa, joita uudelle Saksalle rakennettiin.

Andersonin ja Goodmanin mielestä on mielenkiintoista, miksi juuri itsenäisyytensä ja yhtenäisyytensä saavuttanut Saksa lähti johtamaan uudistuksia, jotka olivat sille itselleen riski. Syyksi on heidän mukaansa esitetty erityisen eurooppamyönteistä liittokansleri Kohlia, mutta he näkevät näiden tavoitteiden edistämisen konsensuksen olleen kuitenkin olemassa laajemmin puoluekentässä ja hallituksen ministereissä. Kohlin mielipiteet eivät siten yksin selitä suuntausta. He esittävät Saksan tukeneen poliittista unionia, koska se uskoi, että turvataksaan aiemmat sitoumuksensa myös tulevaisuuteen syvemmän ja laajemman yhteisön saavuttaminen oli olennaista. Saksa ei ajanut integraation kehitystä

---

³⁷⁵ Jeffery & Paterson 2003, 61-62.

vain hyvästä tahdostaan vaan halusi tuoda yhteisön instituutiot lähemmäksi omaa muuttunutta asemaansa ja omia uusia intressejään. Saksan vaikutusvalta syntyi sen yhä kasvaneesta taloudellisesta vallasta ja EY:n budjettiin tekemistä maksuista. Tämä taas mahdollisti sille voittavien liittoutumien luomisen yhteisön sisällä, missä yhä useammat päätökset tehtiin painotetulla määräenemmistöllä. Myös EY:n laajentuminen nähtiin Saksalle etuna, sillä pohjoisen Euroopan maana se saisi uusista jäsenistä todennäköisesti tukea EY:n Etelä-Eurooppaan painottunutta linjaa vastaan.³⁷⁶

Uuden Saksan yhteisön jäsenen, Euroopan yhtenäisyyden takaajan ja vallan jakajan identiteettien vahvistaminen hallituksen viesteissä ei lainkaan tarkoita, etteikö valtio voisi ajaa samalla omia intressejään kuten Wendtkin toteaa. Saksan eri historioiden avulla muodostuneet identiteetit kuitenkin selvästi rajoittivat sitä toimintaa, jonka maa on nähnyt itselleen mahdolliseksi. Omat intressit täytyi saada toteutumaan tiettyjen omaksuttujen identiteettien kanssa. Tästä syytä Kohlin erityisen eurooppamyönteisen asenteen esiintuominen on tärkeää uudelle Saksalle rakennetuille identiteeteille, ja maan tukea poliittiselle unionille ja Maastrichtin sopimukselle ei voida tarkastella ilman ajatusta identiteeteistä ja Saksan historian vaikutuksesta niihin.

---

³⁷⁶ Anderson & Goodman 1993, 54-55.

4. Yhteenveto

Työn tarkoituksena on ollut pohtia, millaisia identiteettejä BRD:n ja jälleenyhdistyneen Saksan hallitukset rakensivat uudelle, yhtenäiselle Saksalle sen suhteesta Eurooppaan 1889–1991. Identiteettien rakentamisen kysymystä lähestyttiin Alexander Wendtin kansainvälisen politiikan tutkimuksen konstruktivistista teoriaa hyväksikäyttäen. Aineistona työssä ovat kahden tarkasteluaikana valtaapitäneen liittokansleri Helmut Kohlin johtaman hallituksen puheet. Selvästi merkittävimpänä puhujana ja hallituksen linjan viestijänä onkin toiminut liittokansleri itse. Kohlin merkitys uudelle Saksalle rakennetuille valtioidentiteeteille on ollut suuri.

Tutkitut identiteetit on työssä ymmärretty melko vakaina käsityksinä itsestä, jotka syntyvät aina vuorovaikutuksessa. Identiteettejä voi olla useita ja niiden muodostamiseen tarvitaan aina toiseutta. Myös valtiolle on nähty voivan muodostua identiteettejä. Työssä on pohdittu varsinkin valtioidentiteettejä, jotka voidaan nähdä kansallisen identiteetin osana. Valtioidentiteettien muotoilussa poliittinen eliitti on merkittävä toimija yhteiskunnan ja valtiorakenteen välillä. Tästä syystä juuri hallitusten puheiden on nähty kuvaavan rakennettuja identiteettejä. Valtioidentiteeteille kansallisen identiteetin osana on aina merkittävää myös kansan yhteinen menneisyys. Tässä työssä uudelle Saksalle rakennetut valtioidentiteetit on ymmärretty historian muokkaamina uuden yhtenäisen Saksan näkemyksinä itsestään. Ne ovat muodostuneet valtio-organisaation ja yhteiskunnan välillä toimivan poliittisen eliitin, eli kahden hallituksen, näkemyksistä ja ovat osa koko Saksan kansallista identiteettiä.

Koska identiteetit syntyvät aina vuorovaikutuksessa, Alexander Wendtin teorian avulla hallitusten puheet on ollut mahdollista nähdä osana valtioiden välistä vuorovaikutusta. Hallitusten puheillaan muille valtioille lähettämät signaalit muokkasivat uuden Saksan identiteettejä. Vaikka identiteetit muodostuvat melko vakaiksi vuorovaikutuksen asettuessa usein itseään vahvistaviin uomiin, identiteettien on todettu olosuhteista riippuen voivan myös muuttua. Työssä on esitetty Saksojen jälleenyhdistymisen tarjonnan identiteettien muutokseen tarvittavan kriittisen käännekohdan ja tarpeeksi merkittävän uudenlaisen yhteiskunnallisen tilanteen. Valtiot eivät mielellään muuta identiteettejään, mutta niitä voidaan joutua pohtimaan uudelleen tilanteessa, josta ei voida selvitä vanhoilla identiteeteillä. Saksa oli ollut jaettuna kahtia toisen maailmansodan päättymisestä lähtien. Kylmän sodan loppu epävarmassa tilanteessa Berliinin muurin murtamisen jälkeen alkanut nopea kehitys kohti Saksojen jälleenyhdistymistä loi Eurooppaan selvästi uudenlaisen tilanteen, joka mahdollisti yhtenäisen Saksan identiteettien uudelleenmuotoilun. Identiteettien muutos on erilaista valtioon negatiivisesti tai positiivisesti identifioituneiden valtioiden kohdalla.

Valtion identiteettien muodostamiselle oleellisia ovat nykyhetkessä tehdyt historian esitykset. Ilman ajatusta menneisyydestä ei voida rakentaa kuvaa itsestä. Yleensä kansallista identiteettiä rakennettaessa historiaan halutaan tehdä eroa tai sen pohjalle halutaan rakentaa tulevaisuutta. Valtiot tai kansat näkevät historiassaan osia, joista halutaan erottautua ja osia joihin halutaan tukeutua. Hallitusten puheita tarkastelemalla havaittiin, että hallitukset hakivat elementtejä identiteettien rakentamiseen nimenomaan Saksan historiasta. Työn ensimmäisessä käsittelyluvussa pohdittiin kahden erilaisen Saksan historian merkitystä uudelle jälleenyhdistyneelle Saksalle rakennetuille identiteeteille. Uuden Saksan identiteettejä sen suhteesta Eurooppaan rakennettiin selvästi kahteen erilaiseen Saksan historiaan vedoten. Hallituksen puheista näkyy toisaalta halu tehdä ero historiaan ja toisaalta halu nojata siihen.

Se historia, johon uuden yhtenäisen Saksan olisi tehtävä ero, oli vanhan yhtenäisen Saksan historia. Euroopan kauhuna ja sen kahteen maailmansotaan johdattaneena aggressiivisena, epädemokraattisena ja nationalistisena valtiona pidetty Saksa oli omassa vuorovaikutuksessaan muodostanut itselleen identiteetit, joihin muu Eurooppa oli suhtautunut hyvin kielteisesti. Valtion kadottua toisen maailmansodan jälkeen siitä oli jäänyt pelottava muisto. Uuden yhtenäisen Saksan identiteetit tuli suunnata pois vanhaan yhtenäiseen Saksaan liitetyistä identiteeteistä. Toisaalta toisen maailmansodan rauñoista noussut BRD, joka oli nelikymmenvuotisen historiansa aikana muodostunut liberaaliksi länsimaiseksi demokratiaksi, tarjosi omalla historiallaan ja identiteeteillään uuden yhtenäisen Saksan identiteeteille oivan pohjan. Muu Eurooppa, erityisesti Länsi-Eurooppa, oli positiivisesti identifioitunut BRD:hen ja luotti siihen. BRD:n identiteetteihin ei ollut tarvetta tehdä eroa vaan niihin hallitukset halusivat nojautua.

Hallituksen lähettämistä signaaleista voidaan huomata, että kahden erilaisen historian linjan myötä historian kautta rakennetuissa identiteeteissä oli toisaalta kyse identiteettien muuttamisesta ja toisaalta niiden säilyttämisestä. Hallitusten voidaan nähdä Wendtin teorian mukaisesti pyrkineen muuttamaan vanhalle yhtenäiselle Saksalle ajateltuja identiteettejä. Hallitukset myönsivät vanhan yhtenäisen Saksan historiassa tekemät virheet ja ymmärsivät muiden pelkoja Euroopan Saksa-kysymykseen liittyen. Ne ymmärsivät, että käsitys yhtenäisestä Saksasta, joka pohjasi vanhalle yhtenäiselle Saksalle aikanaan muodostuneihin identiteetteihin, tuli muuttaa. Hallitukset pyrkivät viestimään Saksan oppineen historiastaan ja rakentavan uudenlaisia identiteettejä. Vanhan yhtenäisen Saksan pelätyn erityistien vakuutettiin olevan loppuun kuljettu, nationalismi oli hylätty ja uusi Saksa edustaisi rauhaa. Uusi yhtenäinen Saksa olisi näin kaikkea, mitä vanha ei ollut. Uusi Saksa olisi sitoutunut Eu-

rooppaan. Se olisi demokraattinen rauhantuoja, joka ei koskaan toimisi omin päin vaan olisi tyytyväinen omaan asemaansa Euroopassa. Uuden Saksan oma historia edusti identiteettien rakentamisessa tarvittavaa toiseutta, josta erottautua.

Torjuessaan pelottavan historian vuoksi yhtenäiselle Saksalle ajateltuja identiteettejä ja hakiessaan niihin muutosta hallitukset suuntasivat yhtenäisen Saksan identiteettejä kohti BRD:n identiteettejä. BRD:n valtio oli syntynyt toisen maailmansodan jälkeen vastauksena vanhalle yhtenäiselle Saksalle ja sen historialle, joten se pystyi tarjoamaan identiteeteillään uudelle yhtenäiselle Saksalle halutun vastakohtan verrattuna historiaan. Toisaalta BRD:n identiteettien säilyttämisessä hallituksilla voidaan nähdä olleen myös Wendtin teorian mukainen ajatus siitä, ettei valtion ole järkevää muuttaa identiteettejään, ellei siitä ole sille selvästi enemmän hyötyä kuin haittaa. Identiteettien muuttaminen on aina riski. Koska muu Eurooppa oli BRD:hen laajalti positiivisesti identifioitunut, ei hallituksilla ollut syytä muuttaa BRD:lle syntyneitä länsieurooppalaisen ja vakaan demokraattisen valtion identiteettejä. Myös uuden Saksan viestittiin omaksuvan nämä identiteetit.

Kahden historian linjan pohdinnan yhteydessä työssä tarkasteltiin esimerkinomaisesti kahta uuden Saksan identiteettejä näiden historioiden kautta peilaavaa kysymystä. Nämä olivat Puolan länsirajan kysymys sekä kysymys uuden Saksan perustuslaista. Näitä aiheita tarkastelemalla on mahdollista nähdä tarkemmin toisaalta pelottavan menneisyyden uuden Saksan identiteeteille asettama testi ja toisaalta vankka luottamus BRD:n historian ja identiteettien turvaan. Neuvoteltaessa uuden yhdistyneen Saksan ja Puolan rajasta hallitusten tuli torjua muiden Euroopan maiden pelko Saksan suurvaltahaaveista. Tämä saavutettiin toisen maailmansodan jälkeen auki jääneessä rajakysymyksessä rakentamalla uuden Saksan identiteettejä tekemällä ero vanhan yhtenäisen Saksan historiaan. Hallitukset rakensivat Saksalle sisäisestikin merkityksellisessä kysymyksessä luotettavan naapurin ja rauhanomaisen valtion identiteettejä. Suostumalla lopulta maiden väliseen sopimukseen rajasta hallitukset tekivät Wendtin teorian mukaisen tarpeeksi merkittävän yhteisen sitoumuksen, jonka kautta voidaan muuttaa identiteettejä pois negatiivisen identifioitumisen tilasta.

BRD:n perustuslain siirtäminen myös uuden yhtenäisen Saksan perustuslaiksi taas kertoo selvästä halusta muotoilla uudelle Saksalle BRD:n identiteetit. Ulottamalla BRD:n perustuslaki myös entisen DDR:n alueelle uudesta Saksasta luotiin oikeudellisesti vain laajennettu BRD. Perustuslailla voidaan nähdä olevan hyvin merkittävä vaikutus valtion identiteeteille ja BRD:lle perustuslaki olikin jo synnytyssään edustanut eron tekemistä menneisyyteen. Samat perustuslain edustamat arvot ja viestit, jotka olivat luoneet BRD:lle sen toisen maailmansodan jälkeistä identiteettiä, haluttiin siirtää uudelle Saksalle. Perustuslain kautta uuden Saksan viestittiin olevan luotettava, demokraattinen, Euroopan yhdentymiseen sitoutunut vastuunkantaja.

Kahden identiteettien rakentamiseen käytetyn historian linjan tunnistamisen jälkeen työn toisessa käsitteilyluvussa tarkasteltiin, millaisia identiteettejä BRD:n ja yhdistyneen Saksan hallitukset rakensivat uudelle Saksalle kahdessa tärkeimmässä uuden Saksan ja Euroopan yhdistäneessä asiassa: uuden Saksan turvallisuuspolitiikan ja sotilaallisen liittoutumisen sekä uuden Saksan ja Euroopan integraation kysymyksissä. Rakennettavia identiteettejä pohdittiin kahden historian linjan avulla. Sotilaallisen liittoutumisen ja turvallisuuden kysymyksissä tehdyn identiteettien rakentamisen voidaan nähdä nojaavan enemmän vanhan yhtenäisen Saksan historian hylkäämiseen, kun taas Euroopan integraation kysymykset nojasivat enemmän BRD:n menestyksekkääseen historiaan.

Sotilaallisen liittoutumisen ja turvallisuuden kysymyksissä tärkeimmiksi uuden Saksan identiteeteiksi nousivat yhteisön jäsenen, länsiliittoutujan, Euroopan puolustajan ja vakauttajan sekä turvallisuuden sillanrakentajan, mutta myös siviilivallan identiteetit. Sotilaallisen liittoutumisen kysymys oli Saksojen jälleenyhdistymisen kynnyksikysymys, josta Saksojen piti päästä sopuun kansainvälisissä neuvotteluissa toisen maailmansodan voittajavaltojen kanssa. Hallitusten viestit torjuivat neutraalin Saksan ajatuksen esittämällä sen paluuna vanhan yhtenäisen Saksan historian kauhuihin. Uusi Saksa ei saisi jäädä yksin. Uuden länsiliittoutuneen Saksan esitettiin tuovan vakautta ja turvallisuutta myös länsiliittoutuneeseen BRD:hen negatiivisesti identifioituneille Itä-Euroopan maille. Hallitusten oli toisaalta viestittävä BRD:n läntisille liittolaisille, ettei sen länsiliittoutujan identiteetti muuttuisi vaan siirtyisi uudelle Saksalle. Tässä oli kyse BRD:n identiteettien säilyttämisestä, mutta turvallisuusky-symyksissä BRD:n identiteetit olivat hyvin vahvasti sidoksissa sen rooliin vastakohtana vanhalle yhtenäiselle Saksalle. Myös liittolaisilla oli epäilyksiä uutta Saksaa kohtaan.

Negatiivinen identifioituminen oli torjuttava tietoisella yrityksellä saada oma valtio vaikuttamaan luotettavalta. Tätä viestitiin uuden Saksan valmiudella sitoutua merkittäviin, identiteettiä muuttaviin sitoumuksiin turvallisuuden alalla. Hallitukset esittivät maan valmiutta niin Naton uudistamiseen kuin uudenlaisten eurooppalaisten turvallisuusrakenteiden luomiseen Etyk-prosessin puitteissa. Uusi Saksa toimisi myös siltana idän ja lännen välillä. Sen tavoitteena oli Euroopan laaja yhdistäminen turvallisuusasioissa. Yhdistyessään eurooppalaiseksi suurvallaksi uusi Saksa joutui myös uusien turvallisuushaasteiden eteen, joita ei helpottanut epävakaa tilanne maailmalla ja Euroopassa. Uusien tilanteiden edessä se takertui BRD:lle muodostuneeseen tiukkaan antimilitaristisen valtion identiteettiin. Se kumpusi vanhan yhtenäisen Saksan historiasta, eikä sitä ollutkaan helppo jättää Saksan nousua kokonsa ja asemansa puolesta aikaisempaa merkittävämpään asemaan. Turvallisuus- ja puolustuspolitiikan uusien haasteiden edessä uuden Saksan BRD:ltä peritty siviilivallan identiteetti korostui. Uusi Saksa ei ollut historiansa vuoksi valmis panostamaan sotilaalliseen yhteistyöhön sen kumppaneiden odotusten mukaisesti vaan osallistui lähinnä taloudellisesti maailman ja Euroopan kriisien

hallintaan. Tämä asetti sen identiteetin yhteisön jäsenenä jännitteiseen asemaan sen rakentaman anti-militaristisen identiteetin kanssa. Merkittävää muutosta pois BRD:ltä perityistä identiteeteistä ei kuitenkaan tarkasteluaikana tapahtunut.

Euroopan integraation kysymyksissä uuden Saksan identiteettejä leimasi erityisesti BRD:n historia yhtenä toisen maailmansodan jälkeisen integraatiokehityksen alullepanijoista. BRD oli sodan jälkeen tiukasti ankkuroitu niin omastaan kuin muiden Länsi-Euroopan maiden tahdosta Euroopan integraatioon ja siitä oli tullut sen kantavia voimia. BRD:hen oli myös syntynyt hyvin vahva eurooppalaisuuden identiteetti sen välteltyä sodan jälkeen kansallista ylpeyttä omasta valtiostaan. Euroopan integraatio oli avannut BRD:lle mahdollisuuden paeta omaa menneisyyttään ja samalla tarjonnut tilaisuuden vaikuttaa Euroopassa maan tultua taloudelliseksi jättiläiseksi, mutta pysyessä poliittisena kääpiönä. BRD oli taloudellisesti erittäin merkittävä Euroopan yhteisölle.

Saksojen jälleenyhdistymisen tilanteeseen tultaessa muita Euroopan yhteisöksi kehittyneen integraation jäsenmaita huolestutti ennen kaikkea uuden Saksan mahdollinen integraatioon sitoutumisen heikkeneminen. Integraation kysymyksessä ei siten noussut esiin turvallisuuteen ja vanhan yhtenäisen Saksan historiaan liittyvä aggressiivisuuden pelko. Integraatiossa osallisina olleet muut valtiot pelkäsivät uuden Saksan taloudellisena suurvaltana lähtevän omille teilleen ja jättävän Euroopan integraation. Myös uuden Saksan lisääntyvä taloudellinen valta yhteisössä pelotti muita. Integraation ollessa erityisesti valtioiden väliseen positiiviseen identifioitumiseen nojaavaa toimintaa, integraation kysymyksessä oli tärkeintä säilyttää BRD:n identiteetit. Tämä tapahtui tekemällä ero vanhan yhtenäisen Saksan historiaan BRD:n peruuttamattoman Eurooppaan sitoutumisen kautta ja toisaalta nojaten BRD:n historiaan menestyksekkäänä eurooppalaisena Saksana.

Hallitus rakensi uuden Saksan eurooppalaista identiteettiä viestimällä laajasti Saksojen yhdentymisen ja Euroopan yhdentymisen liitoksista toisiinsa. Uusi Saksa olisi identiteetiltään Euroopan osa. Uudelle Saksalle haettiin myös sillanrakentajan roolia idän ja lännen välissä hyväksymällä ajatus kaikkien Euroopan maiden mahdollisuudesta osallistua integraatioon ja näkemällä Saksa Euroopan sydämenä. BRD:n vankan aseman yhteisön taloudellisena tukipilarina viestittiin siirtyvän myös uudelle Saksalle. Jälleenyhdistymisestä huolimatta uusi Saksa ei olisi rasite Euroopalle. Uuden Saksan paikka integraatiossa oli oikeastaan BRD:n paikka, mikä näkyi myös uuden Saksan ottamisessa yhteisön jäseneksi BRD:n laajentuneena muotona. Hallitus rakensi uudelle Saksalle täysin eurooppalaistuneen yhteisön jäsenen ja vastuullisen tiimpelaajan identiteettejä.

Hallitukset rakensivat luotettavan valtion identiteettiä Euroopan integraation alalla erityisesti sitoutumalla sen kehittämiseen. Tämä oli merkittävä yhteinen sitoumus, joka siirtyi uudelle Saksalle

BRD:ltä. Kehitys huipentui lopulta Maastrichtin sopimukseen, joka neuvoteltiin valmiiksi vuoden 1991 loppuun mennessä. Sitoutuminen integraation kehittämiseen, osittain vastoin uuden Saksan omaa etua, oli vahva signaali muille. Hallitukset rakensivat uudelle Saksalle yhteisön jäsenen identiteettiä. Erityisesti yhteistyötä tehtiin Ranskan kanssa, jonka tavoitteena oli tulevalla sopimuksella kahlita Saksan taloudellista valtaa. Maastrichtin sopimusta neuvoteltaessa keskusteltiin kahden unionin, talous- ja valuuttaunionin sekä poliittisen unionin, luomisesta. Hallitukset viestivät uuden Saksan valmiutta sitoa itsensä täysin Eurooppaan ja sen integraatioon, luopua taloudellisesta mahdollisuudesta ja sen turvanneesta D-markasta sekä luopua osasta juuri saamaansa itsemääräämisoikeutta.

Viestimällä erityisesti uuden Saksan halusta sitoutua poliittiseen unioniin hallitukset rakensivat uudelle Saksalle eurooppalaista identiteettiä yli kansallisen identiteetin. Euroopan etu oli Saksan etu. Uusi Saksa olisi vallanjakaja ja yhteisen asian edistäjä. Uuden Saksan viestittiin olevan valmis viemään poliittisen integraation jopa Euroopan yhdysvaltojen muodostamiseen asti. Euroopan integraation kehityksessä hallitusten viestien voidaan nähdä rakentaneen uudelle Saksalle myös kehityksen johtajan identiteettiä. Tämä oli mahdollista näkemällä jälleenyhdistyneen Saksan onnistunut eurooppalainen integraatio historian voittamisena. Uusi yhtenäinen Saksa ei lähtenyt yksin nationalistiselle tielle vaan pysyi integraation osana.

Uuden Saksan identiteettejä rakennettiin monesti myös toisten valtioiden identiteettien muutokseen tähtäävien viestien kautta. Toisten identiteeteistä viestimällä, kuin ne olisivat jo muuttuneet Saksan haluamaan suuntaan, hallitukset pyrkivät saamaan vastaussignaalin omia haluttuja identiteettejään vahvistavia viestejä. Muiden esitettiin hallitusten puheissa usein jo luottavan Saksaan tai hyväksyvän sille tavoitellut identiteetit, vaikka näin ei vielä välttämättä ollut.

Työn perusteella voidaan nähdä BRD:n ja yhdistyneen Saksan hallitusten rakentaneen uudelle Saksalle identiteettejä sen asemasta Euroopassa kahden erilaisen Saksan historian kautta. Tämä ei ole ainoa tapa tarkastella asiaa, mutta vahvistaa ajatusta historian esitysten merkityksestä valtioidentiteeteille. Saksan historiasta on yhdistymisen hetkellä nähtävissä kaksi erilaista kertomusta. Negatiivinen, nationalistisen menneisyyden hylkäävä, joka lupaa, ettei menneisyys tule toistumaan. Toisaalta nähtävissä on positiivinen BRD:n historiaan nojaava tarina, joka perustelee historian tapahtumien avulla jatkuvuutta. Uudelle Saksalle voitiin näin rakentaa identiteettejä kahta tietä, joiden painotus on selvästi ollut asiakysymyksestä riippuvainen. Uuden Saksan kahta tärkeintä ulkopoliittikan kysymystä tarkasteltaessa identiteettien rakentamisen voi nähdä suuntaavan hieman eri teille, molempien historian linjojen ollessa kuitenkin sen perustana.

On selvää, että hallituksen viesteillä vanhalle yhtenäiselle Saksalle historian kautta ajatellut identiteetit hylättiin ja BRD:n identiteetit pyrittiin siirtämään tilalle. Samalla tämä tarkoitti pyrkimystä säilyttää BRD:n identiteetit. Saksojen jälleenyhdistyminen muodollisesti BRD:n valtion laajentumisena helpotti tätä identiteettien siirtoa. Mitään ulkopoliittisesti uudenlaista yhtenäistä Saksaa ei näin voida havaita tavoitellun. BRD:n identiteettien siirto ja säilyttäminen näyttävät tärkeimpänä tavoitteena. Yhtenäiselle Saksalle oli nähty Euroopan yhdistäjän identiteetti jo BRD:n valtiota perustettaessa. Kuitenkin pieniä muutoksen suuntauksia on havaittavissa kohti idän ja lännen välistä sillanrakentajan roolia tai vahvempaa sotilaallisen toiminnan yhteisön jäsentä. Nämä selvät muutokset uuden Saksan ulkopoliitikassa vahvistuivat kuitenkin vasta myöhemmin 1990- ja 2000-luvuilla.

Kaikkien uudelle Saksalle muodostettujen identiteettien voidaan lopulta nähdä tähtäävän luotettavan yhtenäisen Saksan identiteetin rakentamiseen. Voidaan siis sanoa, että uuden Saksan haluttiin näyttävän muille Euroopan valtioille luotettavana, millaista tarkempaa identiteettiä se yksittäisten valtioiden tai liittoutumien kohdallaan sitten tarkoittikaan. Kun tämä ymmärretään uuden yhtenäisen Saksan lähtökohdaksi jälleen yhtenäisenä eurooppalaisena kansallisvaltiona toimimiselle, voidaan ymmärtää sen myöhempää toimintaa Euroopassa, erityisesti turvallisuuden ja integraation kysymyksissä. Yhdistyneen Saksan näkemys itsestään on määritellyt monia Euroopan myöhempiä kehityskulkuja.

Toisaalta täytyy muistaa tutkitun lyhyen ajanjakson epävarmuus. Monet Eurooppaa koskeneet kysymykset olivat auki ja uudelle Saksalle rakennetut identiteetit kuvastavat, mihin Saksa valtiona oli tuolloin valmis. Voidaan nähdä, ettei Euroopasta muotoutunutkaan täysin sellainen kuin uuden kynnyksellä ehkä suunniteltiin. Tutkimus voidaan nähdä ajankohtaisena Euroopassa eletessä epävarmuuden aikaa niiden ajatusten ja arvojen suhteen, jotka kylmän sodan päättyessä nähtiin tavoiteltaviksi. Työn kautta voidaan tarkastella lähihistoriassamme Euroopassa tapahtuneen merkittävää ja nopeaa muutosta, jonka keskiössä on ollut luotettavaksi muuttunut yhtenäinen Saksa. Tuota identiteettiä ei ole kuitenkaan saatu ilman työtä.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Lähteinä käytetyt puheet on julkaistu Bulletin –tiedotteissa. Tiedotteissa julkaistut puheet ovat löydettävissä Saksan liittotasavallan liittohallituksen internet-sivuilta osoitteesta https://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Service/Bulletin/_node.html;jsessionid=8F88C434EEF15683F13EA2FAAF7F033E.s3t1 aina vuodesta 1987 lähtien.

Puheiden kaikki teksti on ollut Bulletin-tiedotteissa ilman isoja kirjaimia tai umlaut-merkintöjä. Lainauksia aineistosta otettaessa sekä puheiden nimiä lähdeluetteloon kirjoitettaessa tekstin saksankielinen kirjoitusasu on korjattu kieliopillisesti oikeaksi lukemisen helpottamiseksi.

1989

Kohl, Helmut 28.11.1989: *Zehn-Punkte-Programm zur Überwindung der Teilung Deutschlands und Europas – Rede des Bundeskanzlers vor dem Deutschen Bundestag*. Bulletin 134-89, 29.11.1989.

Kohl, Helmut 5.12.1989: *Europäische Gemeinschaft als Konstante der gesamteuropäischen Entwicklung – Rede des Bundeskanzlers in Pforzheim*. Bulletin 142-89, 12.12.1989.

Kohl, Helmut 14.12.1989: *Wohlstand und sozialer Ausgleich in einem freien Europa – Rede des Bundeskanzlers auf der Jahrestagung der Bundesvereinigung der dt. Arbeitgeberverbände*. Bulletin 144-89, 15.12.1989.

Kohl, Helmut 31.12.1989: *Ansprache des Bundeskanzlers zum Jahreswechsel 1989/90 über Rundfunk und Fernsehen*. Bulletin 01-90, 3.1.1990.

Kohl, Helmut 31.12.1989: *Ansprache des Bundeskanzlers an die Deutschen im Ausland über die Deutsche Welle*. Bulletin 01-90, 3.1.1990.

1990

BRD:n liittopäivien ja DDR:n Volkskammerin puhemiesten yhteinen julistus 3.5.1990: *Gemeinsame Erklärung der Präsidien des Deutschen Bundestages und der Volkskammer der DDR*. Bulletin 50-90, 3.5.1990.

Genscher, Hans-Dietrich & Stoltenberg, Gerhard 19.2.1990: *Sicherheitspolitische Fragen eines künftigen geeinten Deutschland – Erklärung des Bundesministers des Auswärtigen und des Bundesministers der Verteidigung*. Bulletin 28-90, 21.2.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 23.3.1990: *Die deutsche Vereinigung als Beitrag zur europäischen Stabilität – Rede des Bundesministers des Auswärtigen*. Bulletin 40-90, 27.3.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 11.4.1990: *Rede des Bundesministers des Auswärtigen vor der KSZE-Konferenz für wirtschaftliche Zusammenarbeit in Europa in Bonn*. Bulletin 46-90, 19.4.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 5.5.1990: *Zwei-plus-Vier-Konferenz in Bonn – Treffen der Außenminister der beiden deutschen Staaten und der Außenminister der vier Mächte*. Bulletin 54-90, 8.5.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 10.5.1990: *Erklärung der Bundesregierung zum Nato-Außenministertreffen am 3. Mai 1990 und zu den Zwei-plus-Vier-Gesprächen*. Bulletin 58-90, 11.5.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 12.9.1990: *Erklärung des Bundesaußenministers bei der Unterzeichnung in Moskau*. Bulletin 109-90, 14.9.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 20.9.1990: *Erklärung der Bundesregierung zum Vertrag über die abschließende Regelung in Bezug auf Deutschland*. Bulletin 113-90, 21.9.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 26.9.1990: *Rede des Bundesaußenministers vor den Vereinten Nationen - 45. Generalversammlung in New York*. Bulletin 115-90, 27.9.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 8.10.1990: *Volle Souveränität für das vereinte Deutschland – Erklärung des Bundesministers des Auswärtigen*. Bulletin 121-90, 10.10.1990.

Genscher, Hans-Dietrich 14.10.1990: *Verantwortung des geeinten Deutschland für ein einiges Europa – Rede des Bundesministers des Auswärtigen*. Bulletin 122-90, 16.10.1990.

Hausmann, Helmut 31.1.1990: *Neue Chancen und Impulse der West-Ost-Zusammenarbeit – Rede des Bundesministers für Wirtschaft in Berlin*. Bulletin 20-90, 2.2.1990.

Kohl, Helmut 10.1.1990: *Chancen und Weichenstellungen für eine gemeinsame europäische Zukunft – Erklärung des Bundeskanzlers*. Bulletin 4-90, 11.1.1990.

Kohl, Helmut 12.1.1990: *Herausforderungen und Perspektiven für die neunziger Jahre – Rede des Bundeskanzlers in Duisburg*. Bulletin 8-90, 18.1.1990.

Kohl, Helmut 17.1.1990: *Die deutsche Frage und die europäische Verantwortung – Rede des Bundeskanzlers in Paris*. Bulletin 09-90, 19.1.1990.

Kohl, Helmut 3.2.1990: *Europa – die Zukunft aller deutschen – Rede des Bundeskanzlers in Davos*. Bulletin 21-90, 6.2.1990.

Kohl, Helmut 25.2.1990: *Gemeinsame Grundüberzeugungen deutsch-amerikanischer Partnerschaft – Erklärung des Bundeskanzlers in Camp David*. Bulletin 30-90, 28.2.1990.

Kohl, Helmut 28.2.1990: *Verantwortung für alle Deutschen aus Geschichte und Gegenwart – Interview des Bundeskanzlers mit dem DDR-Fernsehen*. Bulletin 31-90, 2.3.1990.

Kohl, Helmut 8.3.1990: *Im Bewusstsein der Verantwortung für ein künftiges geeintes Deutschland – Rede des Bundeskanzlers vor dem Deutschen Bundestag*. Bulletin 34-90, 9.3.1990.

Kohl, Helmut 22.3.1990: *Bekanntnis zu einem einigen Deutschland in einem einigen Europa – von Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl*. Bulletin 38-90, 22.3.1990.

Kohl, Helmut 29.3.1990: *Der Standort eines geeinten Deutschland in einem künftigen Europa – Rede des Bundeskanzlers in Cambridge*. Bulletin 43-90, 3.4.1990.

- Kohl, Helmut 2.5.1990: *Die Zukunft eines vereinten Deutschlands in einem freien Europa sichern – Ansprache des Bundeskanzlers zur Eröffnung der Hannover-Messe*. Bulletin 53-90, 7.5.1990.
- Kohl, Helmut 10.5.1990: *Erklärung der Bundesregierung zur Sondertagung des Europäischen Rates am 28. April 1990 in Dublin*. Bulletin 58-90, 11.5.1990.
- Kohl, Helmut 16.5.1990: *Erklärung des Bundeskanzlers vor dem Europäischen Parlament zur Sondertagung des europäischen Rates in Dublin*. Bulletin 64-90, 22.5.1990.
- Kohl, Helmut 25.5.1990: *Ein geeintes Deutschland als Gewinn für Stabilität und Sicherheit in Europa – Rede des Bundeskanzlers zum Abschluss der interparlamentarischen Abrüstungskonferenz in Bonn*. Bulletin 68-90, 29.5.1990.
- Kohl, Helmut 26.5.1990: *Erklärung des Bundeskanzlers auf dem deutschen Katholikentag in Berlin – Dialogveranstaltung "Christen in Ost und West arbeiten am gemeinsamen Haus Europa"*. Bulletin 69-90, 30.5.1990.
- Kohl, Helmut 5.6.1990: *Besuch des Bundeskanzlers in den Vereinigten Staaten von Amerika vom 5. bis 8. Juni 1990*. Bulletin 74-90, 13.6.1990.
- Kohl Helmut 12.9.1990: *Erklärung des Bundeskanzlers zur Unterzeichnung des Vertrages, abgegeben in der Sitzung des Bundeskabinetts*. Bulletin 109-90, 14.9.1990.
- Kohl, Helmut 2.10.1990: *Das deutsche Volk hat in freier Selbstbestimmung die Einheit und Freiheit Deutschlands vollendet*. Bulletin 118-90, 5.10.1990.
- Kohl, Helmut 3.10.1990: *Botschaft des Bundeskanzlers an alle Regierungen der Welt zum Tag der Deutschen Einheit*. Bulletin 118-90, 5.10.1990.
- Kohl, Helmut 4.10.1990: *Sitzung des Deutschen Bundestages in Berlin – Regierungserklärung des Bundeskanzlers*. Bulletin 118-90, 5.10.1990.
- Kohl, Helmut 23.11.1990: *Verantwortung des vereinten Deutschland für den Frieden in Europa und der Welt – Ansprache des Bundeskanzlers*. Bulletin 140-90, 3.12.1990.
- Kohl, Helmut 15.12.1990: *Erklärung von Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl auf der Pressekonferenz zum Abschluß des Europäischen Rates in Rom am 15. Dezember 1990*. Bulletin 149-90, 21.12.1990.
- Schäuble, Wolfgang 8.1.1990: *Perspektiven des öffentlichen Dienstes im europäischen Binnenmarkt – Rede des Bundesministers des Innern*. Bulletin 05-90, 12.1.1990.
- Seiters, Rudolf 30.11.1990: *Perspektiven der Deutschlandpolitik im geeinten Europa – Rede von Bundesminister Seiters in Stade*. Bulletin 141-90, 5.12.1990.
- Stoltenberg, Gerhard 1.5.1990: *Deutsche Einheit und europäische Sicherheit – Rede von Bundesminister Dr. Stoltenberg in Washington*. Bulletin 52-90, 5.5.1990.
- Süssmuth, Rita 1.1.1990: *Ansprache der Präsidentin des Deutschen Bundestages zum Jahreswechsel 1989/90*. Bulletin 01-90, 3.1.1990.

von Weizsäcker, Richard 9.1.1990: *Neujahrsempfang des Bundespräsidenten für das Diplomatische Korps – Bewahrung in Besonnenheit und Disziplin*. Bulletin 03-1990, 10.1.1990.

von Weizsäcker, Richard, 13.3.1990: *Neues Zukunftskonzept für Europa – Ansprache des Bundespräsidenten bei der Verleihung des "Geusenpfennig" in Vlaardingen*. Bulletin 36-90, 17.3.1990.

von Weizsäcker, Richard 3.10.1990: *Staatsakt in Berlin zum Tag der Deutschen Einheit am 3. Oktober 1990 – Ansprache des Bundespräsidenten*. Bulletin 118-90, 5.10.1990.

von Weizsäcker, Richard 14.11.1990: *Zusammenleben in Europa im Zeichen von Neubeginn und Versöhnung – Ansprache des Bundespräsidenten in der Kathedrale von Coventry*. Bulletin 135-90, 20.11.1990.

Wilms, Dorothee, 25.3.1990: *Deutschlandpolitik nach der DDR-Wahl – Rede von Bundesminister Dr. Wilms in Tutzing*. Bulletin 41-90, 28.3.1990.

Wilms, Dorothee 28.4.1990: *Ein einiges Deutschland in einem vereinten Europa - Rede von Bundesminister Dr. Wilms auf der Wartburg*. Bulletin 49-90, 1.5.1990.

Wilms, Dorothee 11.5.1990: *Friedensdienst der Bundeswehr in einem geeinten Deutschland – Ansprache von Bundesminister Dr. Wilms*. Bulletin 60-90, 15.5.1990.

Wilms, Dorothee 17.10.1990: *Der Auftrag der Bundeswehr im geeinten Deutschland – Ansprache von Bundesminister Dr. Wilms in Bonn*. Bulletin 125-90, 23.10.1990.

1991

Genscher, Hans-Dietrich 3.2.1991: *Eine Vision für das ganze Europa – Rede des Bundesministers des Auswärtigen in Davos*. Bulletin 14-91, 6.2.1991.

Genscher, Hans-Dietrich 8.7.1991: *Perspektiven gemeinsamer Politik kooperativer Sicherheit in Europa – Rede des Bundesministers des Auswärtigen*. Bulletin 81-91, 12.7.1991.

Genscher, Hans-Dietrich 25.9.1991: *Rede des Bundesaußenministers vor den Vereinten Nationen – 46. Generalversammlung in New York*. Bulletin 104-91, 26.9.1991.

Kohl, Helmut 30.1.1991: *Regierungserklärung des Bundeskanzlers vor dem Deutschen Bundestag – unsere Verantwortung für die Freiheit*. Bulletin 11-91, 31.1.1991.

Kohl, Helmut 13.3.1991: *Die Rolle Deutschlands in Europa – Rede des Bundeskanzlers auf der Tagung "Forum für Deutschland" in Berlin*. Bulletin 33-91, 22.3.1991.

Kohl, Helmut 29.4.1991: *Im Bewusstsein der europäischen Idee als Werte- und Kulturgemeinschaft – Ansprache des Bundeskanzlers*. Bulletin 45-91, 4.5.1991.

Kohl, Helmut 20.5.1991: *Aufgaben deutscher Politik in den neunziger Jahren – Rede des Bundeskanzlers in Washington*. Bulletin 56-91, 22.5.1991.

Kohl, Helmut 23.5.1991: *Fundamente und Strukturen einer gemeinsamen europäischen Zukunft – Ansprache des Bundeskanzlers bei der Verleihung*. Bulletin 60-91, 29.5.1991.

Kohl, Helmut 6.6.1991: *Verantwortung für das Zusammenwachsen Deutschlands und Europas – Rede des Bundeskanzlers vor dem Deutschen Bundestag*. Bulletin 65-91, 7.6.1991.

Kohl, Helmut 17.6.1991: *Erklärung bei Unterzeichnung des Vertrages – Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl gab bei Unterzeichnung des deutsch-polnischen Vertrages über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit am 17. Juni 1991*. Bulletin 68-91, 18.6.1991.

Kohl, Helmut 13.9.1991; *Besuch des Bundeskanzlers in den Vereinigten Staaten von Amerika vom 11. bis 16. September 1991*. Bulletin 102-91, 20.9.1991.

Kohl, Helmut 3.10.1991: *Tag der Deutschen Einheit 1991 – Fernsehansprache des Bundeskanzlers*. Bulletin 108-91, 9.10.1991.

Kohl, Helmut 9.10.1991: *Zeitenwende und neue Herausforderungen – Rede des Bundeskanzlers vor der Landesvereinigung der Arbeitgeberverbände Nordrhein-Westfalen e.v.* Bulletin 114-91, 17.10.1991.

Kohl, Helmut 5.11.1991: *Zukunftsperspektiven der jungen Generation auf dem Weg ins vereinte Europa*. Bulletin 130-91, 19.11.1991.

Kohl, Helmut 6.11.1991: *Erklärung der Bundesregierung zum Gipfeltreffen der Staats- und Regierungschefs der Nato in Rom zum EG-Gipfel in Maastricht sowie zur Nahst-Friedenskonferenz*. Bulletin 124-91, 7.11.1991.

Kohl, Helmut 12.11.1991: *Bedeutung der kulturellen Dimension des europäischen Einigungsprozesses – Ansprache des Bundeskanzlers in Strassburg*. Bulletin 137-91, 3.12.1991.

Kohl, Helmut 27.11.1991: *Chancen einer säkularen Veränderung für die Sicherung der Zukunft Europas – Rede des Bundeskanzlers vor dem Deutschen Bundestag*. Bulletin 136-91, 28.11.1991.

Kohl, Helmut 6.12.1991: *Gemeinsame Verantwortung zur Lösung der Zukunftsaufgaben der Menschheit – Ansprache des Bundeskanzlers vor dem Diplomatischen Korps*. Bulletin 140-91, 10.12.1991.

Kohl, Helmut 13.12.1991: *Erklärung der Bundesregierung zu den Ergebnissen des Europäischen Rates in Maastricht, abgegeben von Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl vor dem Deutschen Bundestag*. Bulletin 142-91, 17.12.1991.

Seiters, Rudolf 8.2.1991: *Solidarität und Verantwortung für Freiheit und soziale Sicherheit – Rede von Bundesminister Seiters*. Bulletin 17-91, 12.2.1991.

Stoltenberg, Gerhard 13.3.1991: *Zukunftsaufgaben der Bundeswehr im vereinten Deutschland – Rede des Bundesministers der Verteidigung*. Bulletin 29-91, 15.3.1991.

Süssmuth, Rita 3.10.1991: *Tag der Deutschen Einheit 1991 – Festakt in Hamburg – Ansprache der Bundestagspräsidentin*. Bulletin 108-91, 9.10.1991.

von Weizsäcker, Richard 10.1.1991: *Neujahrsempfang des Bundespräsidenten für das diplomatische Corps – gemeinsame Verantwortung für Frieden in Freiheit und Würde*. Bulletin 03-91, 11.1.1991.

von Weizsäcker, Richard 8.11.1991: *Perspektiven der europäischen Einigung im Geiste der Humanität – Ansprache des Bundespräsidenten bei der Verleihung der Ehrendoktorwürde*. Bulletin 127-91, 13.11.1991.

von Weizsäcker, Richard 25.12.1991: *Weihnachtsansprache 1991 des Bundespräsidenten über Rundfunk und Fernsehen*. Bulletin 146-91, 30.12.1991.

Kirjallisuus

Anderson, Jeffrey J. & Goodman, John B., 'Mars or Minerva? A United Germany in a Post-Cold War Europe', teoksessa *After the Cold War – International Institutions and State Strategies in Europe, 1989-1991* (toim. Keohane, Robert O., Nye, Joseph S. & Hoffmann, Stanley). Harvard University Press, Cambridge & London, 1993, 23-62.

Anderson, Benedict, 'Imagined Communities', teoksessa *Nationalism* (toim. Hutchinson, John & Smith, Anthony). Oxford University Press, Oxford 1994, 89-96.

Asmus, Ronald D., *Opening Nato's Door – How the Alliance Remade Itself for a New Era*. Columbia University Press, New York 2002.

Banchoff, Thomas, 'German policy towards the European Union: The Effects of Historical Memory', *German Politics*, 6:1 (1997), 60-76.

Banchoff, Thomas, 'German Identity and European Integration', *European Journal of International Relations*, 5(3) (1999), 259-289.

Baumann, Rainer, 'The Transformation of German Multilateralism – Changes in the Foreign Policy Discourse since Unification', *German Politics and Society*, 65, 20:4 (2002), 1-26.

Berdahl, Robert M., German 'Reunification in Historical Perspective', *Berkeley Journal of International Law*, 23:2 (2005), 496-505.

Berger, Stefan, *Germany, Inventing the Nation*. Hodder Arnold, Lontoo 2004.

Berger, Thomas U., 'The Past in the Present: Historical Memory and German National Security Policy', *German Politics*, 6:1 (1997), 39-59.

Biermann, Harald, 'NATO-Doppelbeschluss 1979. Westliche Defensive oder Todesstoß für den Osten?', teoksessa *Deutschland in der Welt – Weichenstellungen in der Geschichte der Bundesrepublik* (toim. Rödder, Andreas & Elz, Wolfgang). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2010, 83-96.

Bluth, Christoph, *Germany and the Future of European Security*. Palgrave MacMillan, Gordonsville 2000. Luettu Ebrary-palvelun kautta.

- Culic, Irina, 'State Building and Constitution Writing in Central and Eastern Europe after 1989', *Regio - Minorities, Politics, Society - English Edition*, 1 / 2003, 38-58.
- De Cillia, Rudolf, Reisigl, Martin & Wodak, Ruth, 'The Discursive Construction of National Identities', *Discourse & Society*, Vol. 10(2) (1999), 149-173.
- Díez Medrano, Juan, *Framing Europe: Attitudes to European Integration in Germany, Spain, and the United Kingdom*, Princeton Studies in Cultural Sociology. Princeton University Press, Princeton 2003.
- Fierke, K.M., 'Constructivism', teoksessa *International Relations Theories — Discipline and Diversity* (toim. Dunne, Tim, Kurki, Milja & Smith, Steve). Oxford University Press, New York 2007.
- Flynn, Gregory & Farrell, Henry, 'Piecing Together the Democratic Peace: The CSCE, Norms, and the "Construction" of Security in Post-Cold War Europe', *International Organization*, Vol. 53, No. 3 (1999), 505-535.
- Glaessner, Gert-Joachim, *German Democracy – From Post World War II to the Present Day*. Berg, Oxford & New York 2005.
- Green, Simon, Hough, Dan, Miskimmon, Alister & Timmins, Graham, *The Politics of the New Germany*. Routledge, Oxon & New York 2008.
- Gunn, Simon, *History and Cultural Theory*. Pearson Longman, Harlow 2006.
- Harnisch, Sebastian, 'Change and Continuity in Post-Unification German Foreign Policy', *German Politics* 10:1 (2001), 35-60.
- Henriksson, Kirsi & Kastari, Pirkko-Liisa, 'Kun politiikka muuttuu historiankirjoitukseksi – lähihistorian haaste', teoksessa *Historioitsijan arki & tutkimuksen prosessi* (toim. Autio, Sari, Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville). Vastapaino, Tampere 2001, 131-144.
- Hentilä, Seppo, 'Kansakunta historian kahleissa', teoksessa *Saksa – voima Euroopan keskellä* (Hentilä, Seppo, Karjalainen, Erkki & Valta, Raija). Painatuskeskus, Helsinki 1993, 10-75.
- Hentilä, Seppo, *Jaettu Saksa, jaettu historia: kylmä historiasota 1945-1990*, Historiallisia tutkimuksia 183. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1994.
- Hyde-Price, Adrian, 'Germany's Security Policy Dilemmas: NATO, the WEU and the OSCE', teoksessa *Germany Since Unification – The Development of the Berlin Republic* (toim. Larres, Klaus). Palgrave Macmillan, Basingstoke & New York 2001, 2. PAINOS, 203-230.

- Hyde-Price, Adrian & Jeffery, Charlie, 'Germany in the European Union: Constructing Normality', *Journal of Common Market Studies*, Vol. 39 No. 4 (2001), 689-717.
- Jarausch, Konrad H., 'Beyond the National Narrative: Implications of Reunification for Recent German History', *German History*, 28:4 (2010), 498-514.
- Jarżabek, Wanda, 'Shadows of Memory in Polish-German Relations (1989-2005)', teoksessa *Germany, Poland and Postmemorial Relations – In Search of Livable Past* (toim. Kopp, Kristin & Niżyńska, Joanna), Europe in Transition: the NYU European Studies Series. Palgrave Macmillan, New York 2012, 25-42.
- Jeffery, Charlie & Paterson, William, 'Germany and European Integration: A Shifting of Tectonic Plates', *West European Politics*, 26:4 (2003), 59-75.
- Kalela, Jorma, *Historiantutkimus ja historia*. Gaudeamus, Helsinki 2000.
- Karjalainen, Erkki, 'Bonnin tasavalta', teoksessa *Saksa – voima Euroopan keskellä* (Hentilä, Seppo, Karjalainen, Erkki & Valta, Raija). Painatuskeskus, Helsinki 1993, 78-142.
- Kattago, Siobhan, *Ambiguous Memory – The Nazi Past and German National Identity*. Praeger, Westport & London 2001.
- Katzenstein, Peter J., 'United Germany in an Integrating Europe', *Current History*, 96:608 (1997), 116-123.
- Kißener, Michael, 'Westbindung 1955. Die politische Koordinatenverschiebung', teoksessa *Deutschland in der Welt – Weichenstellungen in der Geschichte der Bundesrepublik* (toim. Rödder, Andreas & Elz, Wolfgang). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2010, 13-27.
- Kocka, Jürgen, *Vereinigungskrise – Zur Geschichte der Gegenwart*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1995.
- Kratochwil, Friedrich, 'Constructing a New Orthodoxy? Wendt's 'Social Theory of International Politics' and the Constructivist Challenge', *Millennium – Journal of International Studies*, Vol. 29, No. 1 (2000), 73-101.
- Kratochwil, Friedrich V., *Rules, Norms and Decisions - On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs*. Cambridge University Press, Cambridge 1989.

- Larres, Klaus 'Introduction to the Second Edition', teoksessa *Germany Since Unification – The Development of the Berlin Republic* (toim. Larres, Klaus). Palgrave Macmillan, Basingstoke & New York 2001, 2. painos, xx-lxi.
- Liu, James H. & Hilton, Denis J., 'How the Past Weighs on the Present: Social Representations of History and their Role in Identity Politics', *British Journal of Social Psychology*, 44 / 2005, 537-556.
- Lutsch, Andreas & Schumann, David, 'Maastricht 1992. Europäischer "Staatenverbund" auf dem Weg zum Bundesstaat?', teoksessa *Deutschland in der Welt – Weichenstellungen in der Geschichte der Bundesrepublik* (toim. Rödder, Andreas & Elz, Wolfgang). Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2010, 113-129.
- Marcussen, Martin, Risse, Thomas, Engelmann-Martin, Daniela, Knopf, Hans Joachim & Roscher, Klaus 'Constructing Europe? The Evolution of French, British and German Nation State Identities', *Journal of European Public Policy*, 6:4 (1999), 614-633.
- Markovits, Inga, 'Constitution Making After National Catastrophes: Germany in 1949 and 1990', *William & Mary Law Review*, 49 (4) (2008), 1307-1346.
- Marsh, Steve, 'The Dangers of German History: Lessons from a Decade of Post-Cold War German Foreign and Security Policy', *Perspectives on European Politics and Society*, 3:3 (2002), 389-424.
- Meiers, Franz-Josef, 'A Change of Course? German Foreign and Security Policy After Unification', *German Politics*, 11:3 (2002), 195-216.
- Mikkeli, Heikki, *Europe as an Idea and an Identity*. Palgrave Macmillan, Basingstoke & New York 1998.
- Ritter, Gerhard A., *Wir sind das Volk! Wir sind ein Volk! Geschichte der deutschen Einigung*. C. H. Beck Verlag, München 2009.
- Rudzio, Wolfgang, *Das politische System der Bundesrepublik Deutschland*, 8. Painos. VS Verlag, Wiesbaden 2011.
- Ruehl, Lothar, 'NATO and the German Question', teoksessa *A History of NATO – The First Fifty Years Vol. 2* (toim. Schmidt, Gustav). Palgrave Macmillan Basingstoke & New York 2001, 131-153.
- Rödder, Andreas, *Deutschland einig Vaterland – die Geschichte der Wiedervereinigung*. C.H.Beck, München 2009.

- Rödder, Andreas, 'D. Neuorientierung und Kontinuität (1982-1989)', teoksessa *Die Bundesrepublik Deutschland 1969-1990* (toim. Rödder, Andreas). Oldenbourg-Grundriss der Geschichte 19A, Oldenburg, München 2010, 75-94. Luettu sähköisesti Helsingin yliopiston verkossa.
- Saukkonen, Pasi, 'Kansallisvaltion identiteettipolitiikka – Kansallinen identiteetti politiikan tutkimuksen käsitteenä', *Politiikka*, 40:3 (1998), 212–225.
- Schmidt, Gustav 'Getting the Balance Right: NATO and the Evolution of EC/EU Integration, Security and Defence Policy', teoksessa *A History of NATO – The First Fifty Years Vol. 2* (toim. Schmidt, Gustav). Palgrave Macmillan Basingstoke & New York 2001, 3-28.
- Schwaabe, Christian, *Die deutsche Modernitätskrise – Politische Kultur und Mentalität von Reichsgründung bis zur Wiedervereinigung*. Wilhelm Fink Verlag, München 2005.
- Schwartz, Paul M., 'Constitutional Change and Constitutional Legitimation: The Example of German Unification', *Houston Law Review*, 31:4 (1994), 1027-1104.
- Snyder, Jack L., *From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict*. Norton, New York 2000.
- Stark, Hans, *Kohl, l'Allemagne et l'Europe – La politique d'intégration européenne de la République fédérale 1982-1998*, Allemagne d'hier et d'aujourd'hui. L'Harmattan, Pariisi 2004.
- Steiniger, Rolf, 'The German Question, 1945-1995' teoksessa *Germany Since Unification – The Development of the Berlin Republic* (toim. Larres, Klaus). Palgrave Macmillan, Basingstoke & New York 2001, 2. painos, 9-32.
- Sulek, Jerzy, 'The Polish Conception of the Normalisation of Relations with the FRG in 1989', teoksessa *Breakthrough and Challenges – 20 Years of the Polish-German Treaty on Good Neighbourliness and Friendly Relations* (toim. Góralski, Witold M.). Elipsa Publishing House, Varsova 2011, 29-64.
- Sulek, Jerzy, 'Poland's Diplomatic Offensive to End the Polish-German Border Dispute', teoksessa *Breakthrough and Challenges – 20 Years of the Polish-German Treaty on Good Neighbourliness and Friendly Relations* (toim. Góralski, Witold M.). Elipsa Publishing House, Varsova 2011, 65-96.
- Virtanen, Aarni, "Toimikaa, älkää odottako" Vihtori Kosolan puheiden muutokset 1929-1936, Jyväskylä Studies in Humanities 271. University of Jyväskylä, Jyväskylä 2015.

Vorländer, Hans, *Die Verfassung – Idee und Geschichte*, 3. Painos. Verlag C.H. Beck, München 2009.

Vuolanto, Ville, 'Tutkimusprosessi, metodit ja historiantutkimuksen ominaislaatu', *Historiallinen aikakauskirja*, 3/2007, 304-316.

Weber, Cynthia, *International Relations Theory – A Critical Introduction*. Routledge, Lontoo & New York 2001. Muutettu digitaaliseen muotoon 2005. Luettu sähköisesti Helsingin yliopiston verkossa.

Wendt, Alexander, 'Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics', *International Organization*, 46:2 (1992), 391-425.

Wendt, Alexander, *Social Theory of International Politics*, Cambridge Studies in International Relations 67. Cambridge University Press, Cambridge & New York 1999.

Winkler, Heinrich August, *Germany: The Long Road West. Vol. 2, 1933-1990* (käännös Sager, Alexander J.). Oxford University Press, Oxford 2007.

Winkler, Heinrich August, 'Von der deutschen zur europäischen Frage – Gedanken zu einem Jahrhundertproblem', *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte*, 63 (2015), 473-486.

Wittlinger, Ruth & Larose, Martin, 'No Future for Germany's Past? Collective Memory and German Foreign Policy', *German Politics*, 16:4 (2007), 481-495.

Internet-sivustot

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) internet-sivut, OSCE, History, <http://www.osce.org/who/87>, luettu 3.12.2016.

Konrad Adenauer Stiftung:n internet-sivut, Stichworte, Kabinett Kohl 1987-1991, http://www.helmut-kohl-kas.de/kabinett_1987-1991.html, luettu 20.11.2016.

Liittokanslerin viraston internet-sivut, Kanzlerin und ihr Kabinett, https://www.bundeskanzlerin.de/Webs/BKin/DE/Kanzleramt/Bundeskabinett/bundeskabinett_node.html, luettu 20.11.2016.

Liittokanslerin viraston internet-sivut, Wahl der Bundeskanzlerin, https://www.bundeskanzlerin.de/Webs/BKin/DE/Kanzleramt/WahlDerBundeskanzlerin/wahl_der_bundeskanzlerin_node.html, luettu 20.11.2016.

Liittopresidentin internet-sivut, Wahl der Bundespräsidenten, <http://www.bundespraesident.de/DE/Amt-und-Aufgaben/Verfassungsrechtliche-Grundlagen/Wahl-des-Bundespraesidenten/wahl-des-bundespraesidenten-node.html>, luettu 20.11.2016.

Liittopäivien internet-sivut, Datenhandbuch zur Geschichte des Deutschen Bundestages 1990 bis 2010, http://daten.offenesparlament.de/datenhandbuch_1990-2010/06/06_02/06_02_01.html, luettu 20.11.2016.

Liittopäivien internet-sivut, Parlament, I. Wahl des Präsidenten der Stellvertreter und Schriftführer, https://www.bundestag.de/parlament/aufgaben/rechtsgrundlagen/go_btg/go01/245154, luettu 20.11.2016.

North Atlantic Treaty Organization, internet-sivut, The Harmel Report, http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67927.htm, luettu 2.12.2016.

Saksan liittotasavallan perustuslaki vuodelta 1949 (BGBl. S. 1), <http://www.documentarchiv.de/brd/1949/grundgesetz.html>, luettu 12.4.2016.

Saksan liittotasavallan perustuslaki vuodelta 2012 (BGBl. I S. 1478), <https://www.bundestag.de/grundgesetz>, luettu 12.4.2016.

Liitteet

Liite 1. Hallitukset

Taulukoissa ovat listattuna kahden työssä tarkastellun liittokansleri Kohlin hallitusten jäsenet. Ellei taulukossa ole toisin mainittu, edellisen ministerin lopetettua virassa seuraaja on aloittanut työskentelyn välittömästi hänen jälkeensä.

Liittokansleri Kohlin hallitus (III) 12.3.1987-18.1.1991

Ministeri (toimiala saksaksi)	Nimi	Puolue
Liittokansleri (Bundeskanzler)	Helmut Kohl	CDU
Ulkoministeri / Liittokanslerin sijainen (Auswärtiges / Stellvertreter des Bundeskanzlers)	Hans-Dietrich Genscher	FDP
Sisäministeri (Inneres)	Friedrich Zimmermann (21.4.1989 asti)	CSU
	Wolfgang Schäuble	CDU
Oikeusministeri (Justiz)	Hans A. Engelhard	FDP
Valtiovarainministeri (Finanzen)	Gerhard Stoltenberg (21.4.1989 asti)	CDU
	Theodor Waigel	CSU
Talousministeri (Wirtschaft)	Martin Bangemann (9.12.1988 asti)	FDP
	Helmut Haussmann	FDP
Ravinto-, maatalous- ja metsäministeri (Ernährung, Landwirtschaft und Forsten)	Ignaz Kiechle	CSU
Saksojen sisäisten suhteiden ministeri (Innendeutsche Beziehungen)	Dorothee Wilms	CDU
Työ- ja yhteiskuntaministeri (Arbeit und Sozialordnung)	Norbert Blüm	CDU
Puolustusministeri (Verteidigung)	Manfred Wörner (18.5.1988 asti)	CDU
	Rupert Scholz (21.4.1989 asti)	CDU
	Gerhard Stoltenberg	CDU
Nuoriso-, perhe-, nais- ja terveysasiainministeri (Jugend, Familie, Frauen und Gesundheit)	Rita Süßmuth (9.12.1988 asti)	CDU
	Ursula Lehr	CDU
Liikenneministeri (Verkehr)	Jürgen Warnke (21.4.1989 asti)	CSU
	Friedrich Zimmermann	CSU
Ympäristö-, luonnonsuojelu- ja reaktoriturvallisuusministeri (Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit)	Walter Wallmann (7.5.1987 asti)	CDU
	Klaus Töpfer	CDU

Posti- ja viestintäministeri (Post- und Fernmeldewesen / Post und Telekommunikation (01.07.1989 lähtien))	Christian Schwarz-Schilling	CDU
Kaavoitus-, rakennustoimi- ja kaupunkirakennusministeri (Raumordnung, Bauwesen und Städtebau)	Oscar Schneider (21.4.1989 asti)	CSU
	Gerda Hasselfeldt	CSU
Tutkimus- ja teknologiaministeri (Forschung und Technologie)	Heinz Riesenhuber	CDU
Koulutus- ja tiedeministeri (Bildung und Wissenschaft)	Jürgen W. Möllemann	FDP
Taloudellisen yhteistyön ministeri (Wirtschaftliche Zusammenarbeit)	Hans Klein (21.4.1989 asti)	CSU
	Jürgen Warnke	CSU
Erityisasiaainministeri / Liittokanslerinviraston johtaja (Bundesminister für besondere Aufgaben / Chef des Bundeskanzleramtes)	Wolfgang Schäuble (21.4.1989 asti)	CDU
	Rudolf Seiters	CDU
Erityisasiaainministeri / Liittohallituksen lehdistötoimiston johtaja (Bundesminister für besondere Aufgaben / Chef des Bundespresseamtes)	Friedhelm Ost (21.4.1989 asti)	CDU
	Hans Klein (20.12.1990 asti)	CSU
	Dietrich Vogel	CSU
Erityisasiaainministeri (Besondere Aufgaben)	Sabine Bergmann-Pohl (3.10.1990 lähtien)	CDU
Erityisasiaainministeri (Besondere Aufgaben)	Günther Krause (3.10.1990 lähtien)	CDU
Erityisasiaainministeri (Besondere Aufgaben)	Lothar de Maizière (3.10.1990 lähtien)	CDU
Erityisasiaainministeri (Besondere Aufgaben)	Rainer Ortleb (3.10.1990 lähtien)	FDP
Erityisasiaainministeri (Besondere Aufgaben)	Hansjoachim Walther (3.10.1990 lähtien)	DSU

Liittokansleri Kohlin hallitus (IV) 18.1.1991-17.11.1994

Ministeri (toimiala saksaksi)	Nimi	Puolue
Liittokansleri (Bundeskanzler)	Helmut Kohl	CDU
Liittokanslerin sijainen (Stellvertreter des Bundeskanzlers)	Hans-Dietrich Genscher (18.5.1992 asti)	FDP
	Jürgen W. Möllemann (21.1.1993 asti)	FDP
	Klaus Kinkel	FDP
Ulkoministeri (Auswärtiges)	Hans-Dietrich Genscher (18.5.1992 asti)	FDP
	Klaus Kinkel	FDP
Sisäministeri (Inneres)	Wolfgang Schäuble (26.11.1991 asti)	CDU
	Rudolf Seiters (7.7.1993 asti)	CDU
	Manfred Kanther	CDU
Oikeusministeri (Justiz)	Klaus Kinkel (18.5.1992 asti)	FDP
	Sabine Leutheusser-Schnarrenberger	FDP
Valtiovarainministeri (Finanzen)	Theodor Waigel	CSU
Talousministeri (Wirtschaft)	Jürgen W. Möllemann (21.1.1993 asti)	FDP
	Günter Rexrodt	FDP
Ravinto-, maatalous- ja metsäministeri (Ernährung, Landwirtschaft und Forsten)	Ignaz Kiechle (21.1.1993 asti)	CSU
	Jochen Borchert	CDU
Työ- ja yhteiskuntaministeri (Arbeit und Sozialordnung)	Norbert Blüm	CDU
Puolustusministeri (Verteidigung)	Gerhard Stoltenberg (1.4.1992 asti)	CDU
	Volker Rühe	CDU
Perhe- ja vanhusasiainministeri (Familie und Senioren)	Hannelore Rönsch	CDU
Nais- ja nuorisoasiainministeri (Frauen und Jugend)	Angela Merkel	CDU
Terveysministeri (Gesundheit)	Gerda Hasselfeldt (6.5.1992 asti)	CSU
	Horst Seehofer	CSU
Liikenneministeri (Verkehr)	Günther Krause (13.5.1993 asti)	CDU
	Matthias Wissmann	CDU
Ympäristö-, luonnonsuojelu- ja reaktoriturvalli- suusministeri (Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit)	Klaus Töpfer	CDU
Posti- ja viestintäministeri (Post und Telekommunikation)	Christian Schwarz-Schilling (17.12.1992 asti)	CDU
	Wolfgang Bötsch (22.1.1993 lähtien)	CSU
Kaavoitus-, rakennustoimi- ja kaupunkiraken- nusministeri (Raumordnung, Bauwesen und Städtebau)	Irmgard Adam-Schwaetzer	FDP

Tutkimus- ja teknologiaministeri (Forschung und Technologie)	Heinz Riesenhuber (21.1.1993 asti)	CDU
	Matthias Wissmann (13.5.1993 asti)	CDU
	Paul Krüger	CDU
Koulutus- ja tiedeministeri (Bildung und Wissenschaft)	Rainer Ortleb (4.2.1994 asti)	FDP
	Karl-Hans Laermann	FDP
Taloudellisen yhteistyön ja kehitysasiainministeri (Wirtschaftliche Zusammenarbeit / Wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung (22.01.1993 lähtien))	Carl-Dieter Spranger	CSU
Erityisasiainministeri / Liittokanslerinviraston johtaja (Bundesminister für besondere Aufgaben / Chef des Bundeskanzleramtes)	Rudolf Seiters (25.11.1991 asti)	CDU
	Friedrich Bohl	CDU
Erityisasiainministeri / Liittohallituksen lehdistötoimiston johtaja (Bundesminister für besondere Aufgaben / Chef des Bundespresseamtes)	Dietrich Vogel	CSU

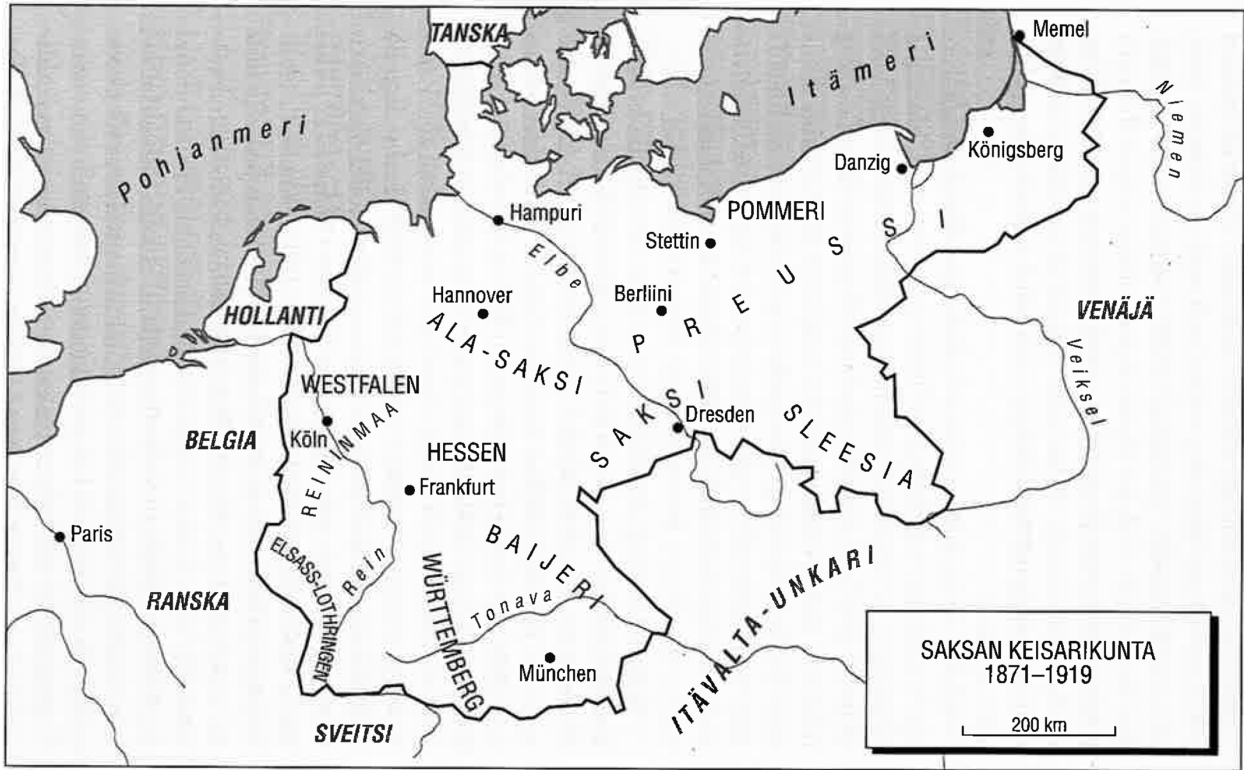
Hallituslistauksen lähteenä on käytetty Konrad Adenauer Stiftung:n internet-sivuilta löytyviä listauksia. Tiedot löytyvät saksaksi.

Kohl IV: http://www.helmut-kohl-kas.de/index.php?key=&menu_sel=13&menu_sel2=&menu_sel3=&menu_sel4=&msg=1182&hl=kabinett%20kohl, luettu 16.12.2016.

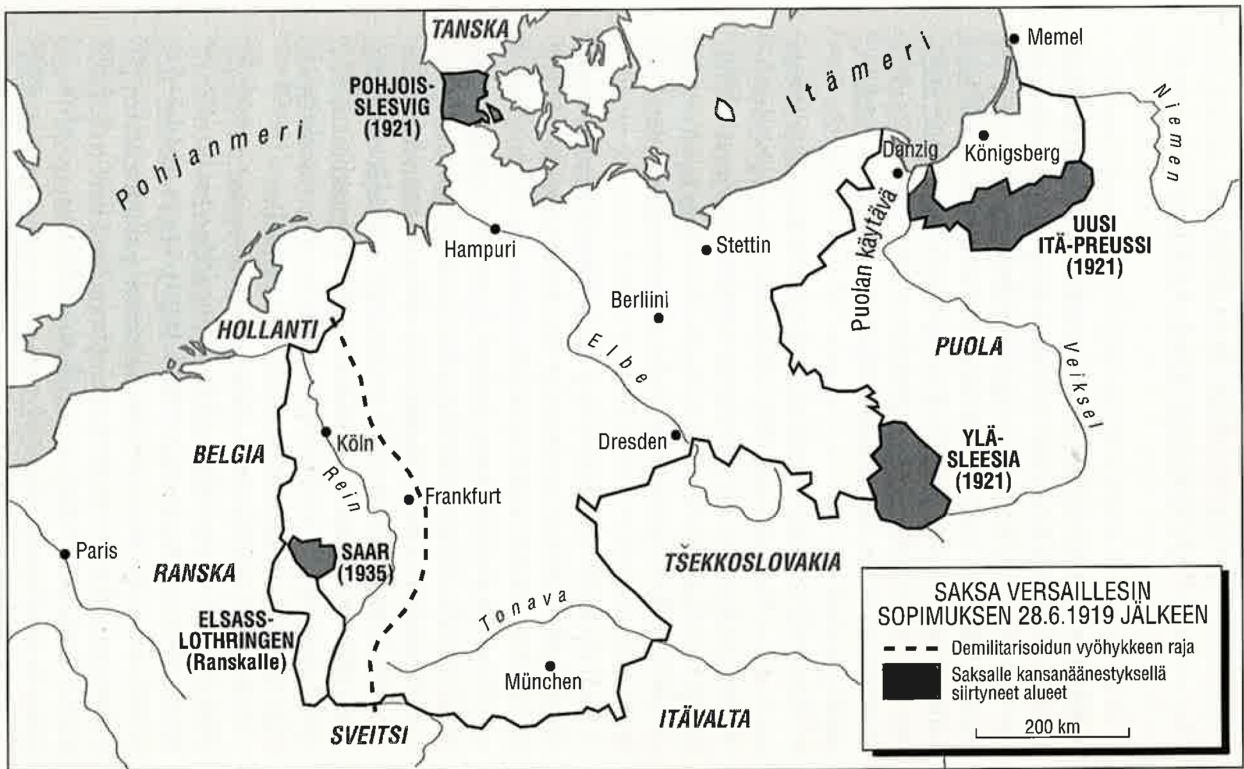
Kohl III: http://www.helmut-kohl-kas.de/index.php?key=&menu_sel=13&menu_sel2=&menu_sel3=&menu_sel4=&msg=1181&hl=kabinett%20kohl, luettu 16.12.2016.

Liite 2. Kartat

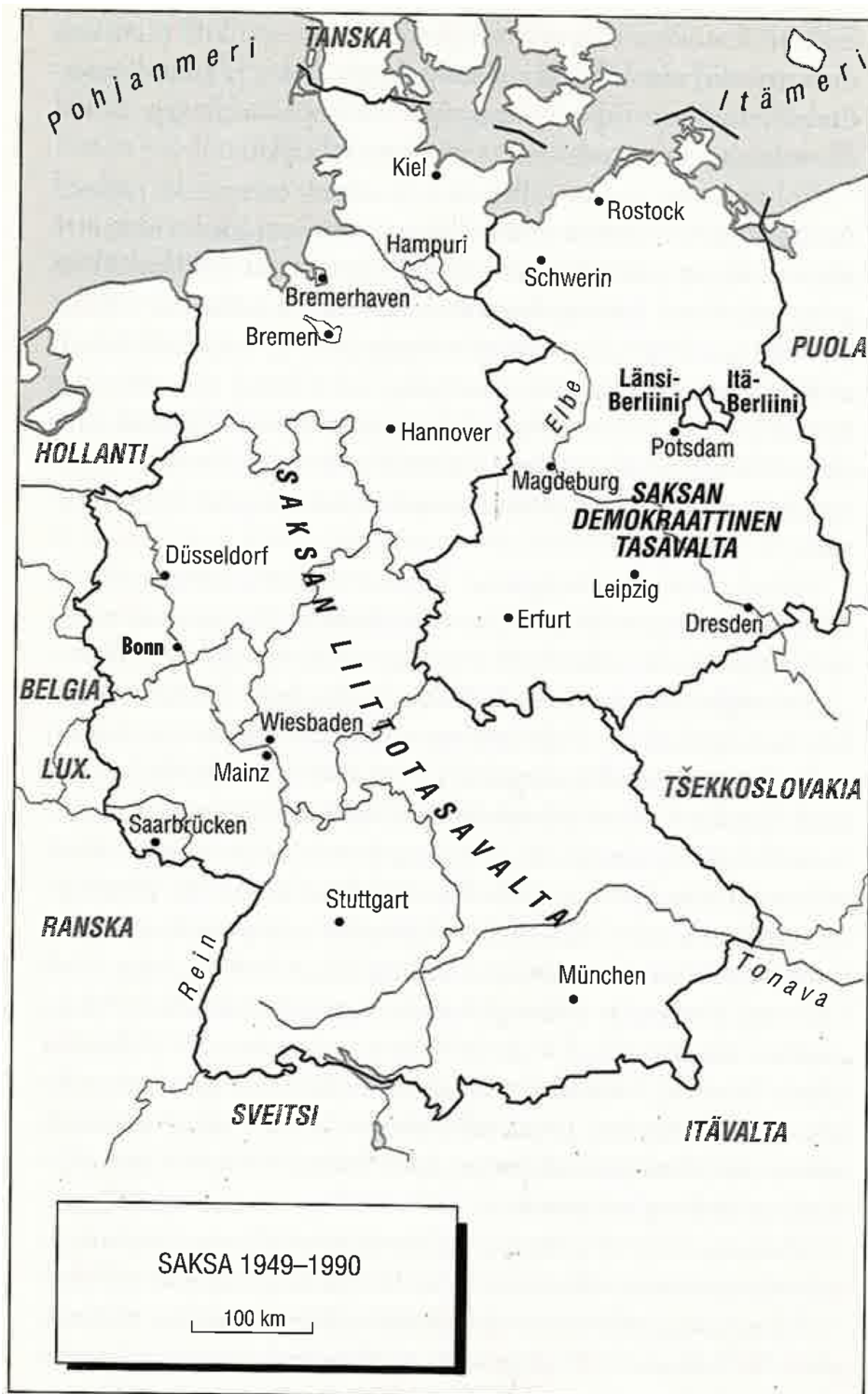
Kartta 1.

Kartta 2.

Kartta 3.

Kartta 4.

Karttojen lähteenä: Hentilä, Seppo, Karjalainen, Erkki & Valta, Raija, *Saksa – Voima Euroopan keskellä*. Painatuskeskus, Helsinki 1993.